

Landoeconomiske Tidender,

udgivne

af

e t S e l s k a b

i

Sjælland.

Andet Bind, som indeholder 2de Hefter.

Kjøbenhavn, 1815.

Trykt hos E. A. S. Møller,
Hof- og Universitetsbogtrykker.

Landoeconomiske Tidender,

udgivne

af

e t S e l s k a b

i

Sjælland.

Andet Bind, som indeholder 2 de Hester.

Kjøbenhavn, 1815.

Trykt hos E. A. S. Møller,
Hof- og Universitetsbogtrykker.

I n d h o l d

af

d e t a n d e t B i n d .

	Side.
Recession over Hr. Prof. Oluffsens Lærebog, af Joh. Chr. Drewsen	1
Brev o. s. v. fra en Bønde til Redactøren med Dennes Anmærkninger	69
De vigtigste Hindringer for Agerdyrkningens og ved denne Danmarks Opkomst, af Hr. Magister Cramer, med Anmærkninger af B. F. Rønne	77
Svar paa Hr. Amtsprovst Lützens Indvendinger imod Brænderiernes Frigivelse, af B. F. Rønne	111
Efterretning om Tillavning af Hollandske Kummene- Dste, af Fr. de Coninck	138
2de Anmeldelser, af B. F. Rønne	141
En Dito, af Redactøren	143
Hvorfor dyrkes det torådede Byg saa sjældent i vor Egn? Af Joh. Chr. Drewsen	145

Hindringer for Agerdyrkningens Fremme, af Hr.	
Oberst H. Falkenskjold	156
Hvorfor lykkes Kloveren ikke mere saa fuldkommen	
vél ic. Af Joh. Chr. Drewsen	173
Brev til Hr. Drewsen om Kartoflers Ankomst til	
Danmark m. v., af B. F. Rønne	194
Hvorledes kunne de Aarsager, som hindre Agerdyrk-	
ningens Fremskridt hos os, hæves o. s. v., af	
B. F. Rønne	199
P. M. til Hr. Consistorial-Assessor Krarup om et	
Staldforingsforsøg, af Hr. G. Lichtenberg	284
Forsøg til Besvarelse af Videnskabernes Selskabs	
Spørgsmaal, angaaende Værens Ophævelse, af	
Joh. Chr. Drewsen	291
Udsigten aabnet, til at erholde Markfred. Indsendt	
af en unavngiven Forfatter	346
Om Amagers Overdreve; ligeledes	349
Brev fra en unavngiven Forfatter, tilligemed nogle	
landoeconomiske Spørgsmaale	352

Im

Recension

over

Professor Olufsens

Lærebog.

Adet Bind 1ste Hefte.

(I)

Det andet Oplag af Hr. Professor Chr. Olufsen's Lærebog i den danske Landoeconomie har nylig forladt Pressen. Denne Udgave indeholder 519 Pag., skjøndt den første kun talte 313. Man vil ved at eie den Første ikke kunne undvære den Anden.

Forfatteren siger i Fortalen: „En løselig
„Sammenligning med den forrige Udgave vil vise,
„at denne er meget anderledes; jeg haaber at den
„ved nærmere Undersøgelse skal findes at være
„bedre. I det mindste har jeg besluttet mig paa
„Orden, Rigtighed, Bestemthed og al den Udfer-
„lighed, som Værkets Plan tillod. Nogle Afde-
„linger i den første Udgave ere her aldeles udeladte,
„deels smeltede sammen med andre; det første traf
„Afdelingen om den oeconomiske Botanik og Planter-
„physiologien, fordi den, som blot angaaende en
„Hjelpevidenskab, ikke her stod paa sit rette Sted.
„Det sidste var Tilfældet med Afdelingerne om
„den oeconomiske Mineralogie og Atmosfærens
„Indflydelse, hvoraf alt det Vigtige fremkommer
„i Afdelingen om Jordemonnet. Afdelingerne
„om Grundforbedringer, Markarbeidet og Ager-
„dyrkningen have her erholdt mange Tilfætninger.
„Den femte om Gartneriet er i det Hele ikke foran-

„dret, men har dog modtaget mangfoldige Forbe-
 „dringer, hvoraf jeg skylder de fleste til den Kjø-
 „benhavnſke botaniſke Høiſkole videnskabelige og er-
 „farne Gartner Holbøll. Den ſjette Afdeling
 „om Skovdyrkningen er bleven omtrent ſom den
 „var. De tvende ſidſte Afdelinger om Huusdyrene
 „og Jordbruget ere nye.“

Forfatteren vedbliver: „I øvrigtønſker jeg,
 „at dette Værk, den første videnskabelige Veiled-
 „ning til Landøconomien i vort Sprog, maatte
 „finde Bifald hos den danſke Landmand. Det
 „er ikke, og ſkal ikke være en Andviſning, hvor-
 „eſter han indtil den mindſte Detail kunde rette
 „ſig i ethvert praktiſk Foretagende; det ſkal for-
 „nemmelig tjene til at udbrede Lyſ over Agerdyrk-
 „ningens phyſiſke Grunde og Kundſkab om dens
 „praktiſke Midler, ſamt udvikle Sammenhængen
 „mellem Jordbrugets enkelte Dele. Beſidder en
 „Landmand et philoſophiſt Overſyn af ſin Viden-
 „ſkab, forener han med praktiſk Forfarenhed
 „Indſigt i Naturens Love, vil han let vide at
 „bringe ſine Foretagender i Harmonie dermed;
 „hans agtværdige Syſfel bliver ham da kjærere

„neque illum

„Flava Ceres alto nequicquam ſpectat
 „Olympo“.

Lærebogen er deelt i 8 Afdelinger, der handle
 om: 1) Agronomie eller Læren om Jordſmonnet.
 2) Om Grundforbedringer. 3) Om Markarbej-
 der og Agerdyrkningsredſkaber. 4) Om Agerdyrk-

ningen eller de enkelte Planter's Dyrkning, paa Agerland og Engjord. 5) Om Gartneriet. 6) Om Skovdyrkning. 7) Om Huusdyrene. 8) Om Jordbruget. Ved de fleste Gjenstande henviser Forfatteren til de vigtigste Skrifter, der handle derom.

Dette Skrift er ikke en praktisk Veiledning allermindst for den begyndende Agerdyrker. Forfatteren vandrer ikke Haand i Haand med ham som Fader Høegh fra Marken til Engen, fra Stalden til Laden, han leder ham ikke Skridt for Skridt gennem Agerbrugets Labyrinth; men han fører sin Discipel til en Høide, hvorfra han peger paa de forskjellige Gjenstande og giver ham saaledes den store Oversigt, saavel af det der ligger tæt for hans Fod, som af det han neppe skimter blaanende ved den fjerne Horizont.

Er end Rec. nødsaget i Følge de Grundsætninger, han har antaget, hist og her at bestride nogle af de Meninger, som Lærebogens Forfatter fremsætter, er han dog langt fra, at tiltroe sig Ufeilbarhed. Med Taknemmelighed skal han modtage Berigtigelsen af de Ideer, hvori han mueligt kunde bedrage sig. Han tilstaaer villig, at Lærebogen har vaakt mere end een nye Forestilling hos ham, og at den har bragt mere end een Idee til Virkelighed, der før kun foresvævede ham, som et Skyggebillede. Naar Rec. altsaa seer sig nødsaget, til at modsig Forfatteren, skal dette dog ske uden at afvige fra den Rolighed i

Foredrag og Bæstedenhed i Udtryk, som han een gang har gjort sig til Regel, og som han desuden i dette Tilfælde skylder Korfatterens sjældne Kundskaber, Alder, og lange hæderfulde Vandring paa den landoeconomiske Bane. Herved haaber han, at vinde hjer Sandhedens Ven, og ikke at fornærme Lærebogens høitagtede Korfatter.

I det jeg foretager mig at recensere det her omhandlede Skrift, føler jeg mig ucompetent til i Almindelighed at berøre videre, end det der som praktisk Landmand vedkommer mig. Afdelingerne om Garnerie og Skovdyrkning ere mig gandske fremmede, og deres Bedømmelse overlades derfor til kyndigere Mænd.

Hvad Korfatteren siger i Indledningen om praktiske Landmænds Foragt for Theorien, passer vel egentlig til den blotte Empiriker. Ved en praktisk Landmand forstaaer jeg en Agerdyrker, der bringer de Foretagender i Udøvelse, som Theorien har lært ham, og Erfaring bekræftet. Den blotte Empiriker derimod handler uden at bryde sig om videre Grund, end den, at hans Fader og Farfader have handlet saaledes førend han; Glendrianen er hans Lærer, og Vanen den Hovedpude, hvorpaa han sødt er indslumret. Empirikeren lader haant om al Theorie, medens den praktiske Landmand søger og agter den, men ikke stoler paa den, inden Praktiken har paatrykket den sit Stempel og erkjendt den for god. Med Rette sætter den praktiske Landmand nogen Tvivl til de

Raad, der meddeles ham af den blotte Theoretiker, da han i Udsælsen ikke altid har fundet dem overensstemmende med sin Lærv.

Forfatteren viser paa det tydeligste, hvor nyttigt og hvor nødvendigt det er for Landmanden, at dyrke de Videnskaber, fra hvilke Theorien om Jorddyrkningen gaaer ud; og nu, da saa mange Mænd uden for Bondestanden synes at ville offere deres Tjeneste til den hulde Ceres, vil det neppe blive en tom Forhaabning, oftere at see Theorie og Praxis vandrende kjerligt Haand i Haand med hinanden, end det hidindtil har havt Sted i vort Fædreland.

Nærværende Recension vilde overskride sin Grænse, hvis den skulde følge Forfatteren Skridt for Skridt, og udpege enhver af de mange Sandheder Lærebogen indeholder. Enhver nogenlunde skjønsom Læser vil føle sig gennemtrængt deraf, uden dertil at have min Hjælp nødvendig. Rec. agter derfor blot at lede Læserens Opmærksomhed paa saadanne Gjenstande, om hvilke han ikke er gandske enig med Forfatteren, eller og paa andre, hvori de stemme overens og som Rec. anseer for at være særdeles vigtige.

I Anledning af Lærven siger Forfatteren S. 46: „Da Lærven bestaaer af levende Planter, saa kan den groe frem igjen, hvor endeel deraf er bortskaaen. Lærven kan ogsaa fremkomme i Vandstader, hvor før ikke var Lærv; hvilket er bevist ved Forsøg af v. Marum.“

Rec. mener, at Løvten vel er fremkommen ved levende Planter, men troer ikke, at den bestaaer deraf, og at hvis altsaa v. Marum's Mening, om Muligheden af at anlægge Løvmoser paa saadanne Steder, hvor Løvten ikke fandtes før, bestrykes ved fortsatte Forsøg og hæves til Visshed, ved disses heldige Udfald, kan dette dog ikke skee ved at bringe Løvten hen til saadanne Steder, men vel derved, at man planter de Bexter, man især tillægger Ene, til at frembringe Løvten. Selv da, naar Løvten indeholdt Frøet til disse Planter, der altsaa med Løvten bragtes til den bestemte Plads, var hiin dog intet videre end Midlet, men ikke Aarsagen til den nye Løvtebext, der ene maatte søges i Frøet og de deraf fremkomne Bexter. Løvten kan gjerne være et dødt, uden derfor at være et forraadnet Væsen, da Gjæring og Forraadnelse kun indtræder under visse her manglende Betingelser. Træerne, der saa ofte findes paa Bunden af Løvtemoserne, ere døde, men ikke altid forraadnede.

J. S. 59 siger Forfatteren: „Saa længe
„Gjødningen ikke begynder at gjære, taber den ingen
„af sine væsentlige Bestanddele. Derfor kan frisk
„Gjødning føres fra Stalden ud paa Ageren, spredes og henligge unedpløiet hele Vinteren over,
„uden at miste af sin Kraft. Ved Løvting gaaer
„ikke andet end vandagtige Dele bort.”

Det er aldeles efter Rec. Erfaring, hvad Forfatteren her siger, om at udføre og sprede

paa Algeren den friske Gjødning, uden at nedsløje den strax. Ja, dette er ikke allene ufsadeligt, men endog gavnligt; ikke allene om Vinteren, men formodentlig ogsaa om Sommeren; ikke allene med frisk, men ogsaa med halvsforraadnet Gjødning. Forfatteren bygger sin Mening om det ufsadelige i denne Fremgangsmaade paa den Theorie, at Gjødningen intet taber af sin Kraft, saalænge den ikke gjærer. Dette er dog neppe Tilfældet med den paa Algeren spredte Gjødning, der dog mister en stor Deel af sine Kræfter ved Udsyling af Regnvandet; men disse Kræfter nedsynte i den Alger, hvorpaa Gjødningen ligger, og forbinde sig paa det inderligste med Jordsmonnet. Gjødningen kan altsaa tabe af sin Kraft uden fjendelig Gjæring, men da den neppe kan slippe denne i Form af flygtige Dunster uden temmelig stærk Gjæring, og da en saadan ikke kan finde Sted, saalænge Gjødningen ligger spredt paa Algeren, saa kan der ikke befrygtes noget Tab, ved saaledes at behandle den. Kan Gjødningen derimod tabe kraftige Partikler ved i gjærende Forfatning at udsættes for Luftens Indvirkninger, synes Rec. at den af Forf. S. 58 anbefalede Omstikning af Møddingen nødvendig maae lede til saadant Tab. Omstikkes en Mødding i en stærk Grad af Gjæring, saa udbikler den en stor Mængde Damp, der vel ikke ene og allene bestaae af Vand i Form af Dunster, men formodentlig ogsaa inde-

holpe nogle af de Bestanddele, vi ansee som nærende for Planterne.

Til de i §. 61 nævnte Skrifter bør vel endnu føies: *Commercielles vollständige Uebersicht der Düng-Mittel*, efter den engelske Original.

I den 62 §. udlader Forfatteren sig saaledes: „Følgende Midler forsøge Gjødningens Mangde eller erstatte tildeels Mangelen deraf. Medpløining af grønne Planter, saasom Boghvede, Klover eller endnu bedre, ved at besaae en Ager med hvide Beder, Turniper og lade dem forraadne paa Ageren.“

Skulle grønne Planter bruges til Medpløining, tvivler dog Rec. paa, at Turniper eller andre Roer skulle være de, der bedst skikkede sig hertil. De skulde ikke gavne Ageren meget, undtagen de bleve store, og dette blive de sjelden uden Gjødning, og aldrig uden en omhyggelig Cultur med Hesteredskaber, eller med Haandhafften; og kan man vel tænke sig, at en Landmand kunde foretage et saadant Arbejde med Fordeel, naar Roerne skulle raadne paa Ageren?

Medpløiningen af grønne Dexter, med Undtagelse af Kloveren, der først kan slaaes et Par Gange og dog siden levere noget hertil, bringer sjældent betydelige Fordele for en Landmand hos os; thi det er kun Medpløiningen af en frodig Afgrøde, der har en betydelig Indflydelse paa Ageren, og en Landmand bestemmer sig kun sjelden

til at nedpløie denne. Det er som oftest svage Jorder man vil forbedre paa denne Maade; men da disse kun give ringe Afgræder opnaaes Hensigten ogsaa kun i ringe Grad.

Jeg vil imidlertid ikke herved bestride Nytte af saadan Redpløining. Jeg har tværtimod selv med Gavn foretaget den med Boghvede, og jeg mener derfor kun, at naar man vil bringe sin Jord et saadant Offer, skifter Boghvede og Spergel sig langt bedre hertil, end Turniper. Jeg veed meget godt, at Høegh i sin Anvisning raader til at dyrke Turniper paa sandede Marker, at lade Faarene tildeels afgræse dem, og dernæst, naar de ere raadne, at nedpløie dem, for derefter at kunne able Byg. Men Høegh har neppe selv foretaget dette paa et nogenlunde stort Areal. Han avlede i det Hele ikke Koer, og var altsaa ikke noie nok bekendt med de Vanskeligheder denne Avl frembyder. Det er langt fordeelagtigere at opfodre Koerne til Qvæget paa Stalden, og da at glengive den derved frembragte Gjødning til den Alger, hvorpaa de groede. Boghvede og Spergel fortjene desuden mere end Koerne at anbefales til Redpløining, fordi der efter hine kan følge Rug, men ikke efter disse, da Rugen i saa Fald vilde komme for sildig i Jorden, og desuden ikke finde den, i en for dens frodige Fremvæxt passende Forsatning *).

*) Her mibstede anbefaler rigtig nok Turnipers, Raalrabis og Runkelbeders Dyrkning til Gjødning frem-

Forfatteren siger i §. 102: „at, naar det „frugtbare Jordlag er 6 Tommer dybt, er det „tilstrækkeligt for de fleste Kornarter.“

Tha er siger derimod i hans Gr. d. r. Landwirthschaft 3die Bind Pag. 80, at man med blotte Fingre kan overbevise sig om, at vore Sædarter trænge 8 Tommer dybt i Jorden, og at man ved at betragte Enden af en saadan Rod med Forstørrelsesglas, endda har mærket, at dens Spidse var afreven. Han siger end videre: at han paa Kantten af en dyb og frugtbar Alger har fundet, at en saadan Rod trængte 12 Tommer dybt, hvilket han dog anseer for ualmindeligt, men slutter derimod, at naar Sædekornet kommer to Tommer ned i Jorden, kan man antage 10 Tommer at være den Dybde, hvortil det trænger med sine Rødder. Har man altsaa Gjødning nok til at gjennemgjøde et Jordsmøn af denne Dybde, maae den være gavnligere, end den af 6 Tommer, thi kun da bør man vente fuldkomment Afgrøde, naar Roden kan udvikle sig med fuldkommen Frihed.

Til de i §. 135 anførte Aarsager, hvorfor Wintersæden kan gaae bort paa høie og tørre Aar,

for den af Boghvede, fordi han har befundet, at hine indeholde langt flere gjødende Partikler end denne. Men hvo som vil eftersee, hvad han i den Anledning siger i Archiv der Agrifultur-Chemie 1 Bind Pag. 71 o. v., hvor han beretter sine Forsøg i det Små, og bestemmer Fremgangsmaaden paa forskjellig Grund, vil formodentlig finde, at Roedyrking til denne Hensigt passer ikke ganske for den danske Landmand.

ter, bør vel endnu sæies: Sne, der ligger længe paa ufrossen Jord, saaledes som i Vinteren 1813 og 14.

J S. 143 siger Forfatteren: „Om Foraa-
ret efter Optøningen finder man ofte Kløver,
planter og andre Planter oven paa Jorden, med
Rødderne blottede. Man forklarer dette ved at
sige: Frostens Skyder dem op. Kunde Frostens
have denne Virkning, saa maatte de allerfæste
smaa Planter findes oven paa Jorden hvert For-
aar. Den sande Aarsag til dette Phœnomen
er, at den om Efteraaret opblødte og derved op-
soulmede Jord, ved Frostens trækker sig sammen
og derved synker fra Rødderne.“

Rec. er ikke enig med Forfatteren, i den her fremsatte Theorie. Han troer meget mere, at det virkelig er Frostens, der trækker Kløveren og andre med Pælerødder forsynede Planter ud af Jorden. De Buxter derimod, som have Trævel-
rødder, hvilke ere bøjelige og som desuden løbe oven i Jordskorpen, følge denne op og ned, alt efter som Frostens snart udvider og Jorden snart sammen-
drager den, uden at kunne udløstes.

Rec. forestiller sig meget mere, at dette her omtalte Phœnomen fremkommer paa følgende Maade: Det om Efteraaret stærkt opblødte Jords-
mon udvider sig endnu mere ved Frostens Indvirk-
ninger *). Jorden synker altsaa ikke fra Plan-

*) At Vandet udvider sig ved Frostens behøver vel neppe at bevies. Jorden selv, gjør det derimod ikke, i Følge dens mineraliske Bæsen.

terne ved Frosten, men da denne kun lidt efter lidt trænger ned i Jorden, udvider det øverste Jordlag sig, medens det dybere og endnu ufrosne forbliver uforandret. Kløveren der fryser fast i den øverste Jordkorpe maae nu følge i Veiret med denne. Lidt efter lidt som Frostn naaer dybere, hæves Jordsmonnet mere og mere, og endelig trænger Frostn ligesaa dybt og dybere, end Kløveren naaer med sin Rod. Naar nu Fornaaret kommer og Jorden altsaa optøer, stæer dette kun lidt efter lidt og fra oven af. Det øverste nu optæde Lag, der paa samme Tid ved Udtørring af Fornaarsvinde og ved Uddunstning taber sin Fugtighed, synker sammen og Kløveren vilde igjen synke ned med det, hvis den ikke hindredes derfra ved sin Pælerod, hvoraaf den nederste Ende endnu staaer fast i den frozne Jord. Alt som Jorden nu optøes og tørrer mere og mere, synker den mere fra Kløveren, der da befindes staaende nogle Tommer ubløftet af Jorden, ligesaavel som andre smaa Dexter, der have Pælersodder; og man kan altsaa med Rette sige, at Frostn har skudt den op.

Forsfatteren udlader sig i §. 155 paa følgende Maade: „Om Brakmarkens Afskaffelse er i de nyere Tider en heel Hoben bleven sagt baade for og imod. Theorie taler høit imod den: men Erfarenhed, der ofte tøler Bigtigheden af en Mængde Smaating, som Theorien hæver sig over, har ikke endnu gandske villet ifstemme de smukt klingende Declamationer.“

At Forfatteren her saaledes bryder Staven over det Agerdyrkningsystem, hvorefter Brakmarken kan og bør dyrkes, synes lidt haardt, især da denne Kjendelse, hvorefter Fordelene ved dette Foretagende kun bliver en *fjøn Declamation*, ikke støtter sig til noget Beviis. Hvad Forfatteren siger i denne Anledning, staaer heller ikke gandske i Samklang med den Dom, han senere sælber over Vexeldriften, til hvis Grundtræk hører Brakmarkens Benyttelse, hvilken han nævner, som det fuldkomneste Markbrug. Thær, Korbe, Fellenberg, Arthur Young, Holstein-Beck, Håse, belgiske, nordfolkske, tydske og mange danske Landmænd ville formodentlig undre sig over at høre nævnt blot som en *fjøn Declamation*, hvad flere Aars Erfaring har hævet til Visshed for dem. Brakmarkens Benyttelse fordømmes desuden i Almindelighed kun af saadanne Agerdyrkere, der ikke selv have forsøgt den, og hvis Stemme altsaa har saare liden Vægt, eller af Andre, hvilket dog er langt sjeldnere, der vel have begyndt at nytte den, men som ikke have haft den fornødne Stadighed til at fortsætte det engang Begyndte, eller med Orden at vedligeholde det.

At Lærebogens Forfatter vist nok har Grunde, hvorefter han troer at burde forcaste Brakmarkens Benyttelse, er det, hvorom neppe nogen tvivler; men han undskylder, at Rec., der som praktisk Landmand i mange Aar har fundet sig saare vel ved

at benytte Brakmarken og netop i dennes Benyttelse har fundet Midlet til at hæve sit Agerbrug, ikke kan være enig med ham; men derimod anseer Brakfrugters Dyrkning i Brakmarken som det eneste Middel, hvorved et Agerbrug kan tiltage i Kraft, naar det er aldeles blottet for de Resourcer, som Enge, Mergel, Mudder og saa videre tilbyde de af Naturen mere begunstigede Egne.

Ikke bestemtere kunde Forfatteren have udtalt Rec. Mening, end dette skeer i §. 156, hvor han udtrykker sig saaledes: „En Mark siges at hvile, naar den i nogle Aar ikke besaaes eller dyrkes. I denne Tid hærdes dens Overflorpe, den frembringer frivillig Græs og Ukrudt; det er altsaa egentlig Dyrkeren, der hviler.“ (!)

Imidlertid er dog denne saakaldte Hvile et uundgaeligt Onde i de Agerbrug, hvor Jorden trættes ved flere efter hverandre følgende Sædafsgrøder, og hvor den fornødne Gjødning, til bestandig at holde den i Kraft, mangler, formedelsk den ikke benyttede Brakmark.

§. 160 siger Forfatteren: „Overalt lærer Erfarenhed, at enhver Sædart trives desbedre, jo frødigere den næstforegaaende Afgrøde var.“

Forfatteren har i Forveien talt om, at Værterne ere een af de Sædarter, der have en fordelagtig Virkning paa Jorden. Vener han altsaa, at enhver Afgrøde, der følger efter en anden af den forbedrende Slags, som f. Ex. efter Værter,

Bitter, Boghvede, Spergél eller Kløver, staaer
 bedre i det Forhold hvori den foregaaende stod, da
 er Rec. fuldkommen af samme Mening, og nærer
 ikke ringeste Tvivl herom. Paa staaer han deri-
 mod f. Ex. at Byg staaer bedre og bedre i For-
 hold til den foregaaende Hvedes eller Ruges fro-
 digere Væxt, da stemmer dette ikke gandske med
 hvad han troer at have observeret. Endog theore-
 tisk betragtet synes det indlysende, at jo frodigere
 en foregaaende udtærende Afgrøde har staaet, jo
 mindre Kraft har den efterladt til den efterføl-
 gende, der altsaa ikke kan staae saa vel, som om
 hiin havde udtæret mindre. Thaa er antager, at
 en Sædafgrøde, der modnes paa Ageren, udtra-
 ger 30 pr. C. af den i Jorden tilfrødeværende
 Kraft og beregner derefter, støttende sig desuden
 til gjorte Erfaringer, der bekræfte Theoriens Rig-
 tighed, hvad Udbytte man kan vente sig af et
 Jordsmån, i en vis bestemt Krastrigdom. Vel,
 siger han, kan tilfældige Omstændigheder foraa-
 sage, at een Afgrøde kan blive stærkere eller svæ-
 gere, end man havde Ret til at vente efter Jor-
 dens Kraft, men den efterfølgende Sæd giver den
 saa meget mindre igjen, som hiin havde givet for-
 meget, eller omvendt.

Hvad der kan have foranlediget Forfatteren
 til den anførte Paastand, maae efter Rec. Me-
 ning have ligget blot i den Omstændighed, at en
 foregaaende frodig Afgrøde har vidnet for ham om
 en kraftig Ager, der endnu i det efterfølgende Aar
 adet Binds 1ste Hefte.

har levere en god Afgrøde, som dog skulde have været bedre, hvis ikke en foregaaende overmægtig Afgrøde havde tilegnet sig for meget af Agerens Kræfter.

Jeg har kjendt en Mand, der saaede Hvede paa en Eng og høstede en fortræffelig Afgrøde. Løffet herved besaaede han samme Eng næste Aar, uden i Forveien at gjøde den, og havde en jantmerlig Høst og saa fremdeles. Den første meget frodige Afgrøde af en stærk udtærende Sæd, havde altsaa svækket Jorden alt for meget, hvilket ikke skulde have været Tilfældet, hvis han havde saaet Vexter eller Døflige.

Rec. deler Forfatterens Mening om Gavnigheden af Hækker eller levende Gjerder, jeg troer endog, at nogle høie Træer i en tilbørlig Afstand fra hverandre kunne plantes i de levende Hegn, uden at skade Ageren, naar blot dertil ikke vælges saadanne Sorter, der løbe oven i Jorden og ind i Ageren med deres Rødder. Forf. afhandler pro og contra i denne Anledning og behandler desuden denne Sag med en Udførlighed, som Ret. har ønsket, men ikke altid fundet, ved andre vigtige Gjenstande.

De Midler, som Forf. foreslaaer til Ukrudtets Udryddelse, og hans Mening om Ukrudtets frøets Evne til længe at ligge ufordærvet i Jorden, ere Gjenstande, hvorom Rec. har samme Erfaring, som Forf. Paa Troligheden af denne sidste har Rec. endog havt et særdeles paafaldende Be-

viis. Han har nemlig engang ladet oppløse en Ager, der bar alle Mærker paa, ikke at have været under Ploven, maaskee i Sekler, og dog fremkom der strax efter Ploiningen en fuldkommen Afgrøde, af de paa vore Marker sædvanlige Ufrudtsplanter.

Den anden Afdeling handler om Grundforbedringer. Saaledes kalder Forf. de Arbejder, der maae foretages, inden Dyrkningen af et Stykke Jord kan worde muelig og fordeelagtig. De afhandles under følgende Afdelinger: 1) Skovgrunds Oprydning. 2) Oprydningen af Lyngjorder eller Hede. 3) Udtørring af Moser, Kjær og Søer. 4) Steens Rydning. 5) Flyvesand. 6) Jordens Jevning. 7) Jordblanding. 8) Indhegning. 9) Almindelige Regler for nye opryddede Jorders Dyrkning.

Forf. udlader sig nu med den ham egne Skarpsindighed og Tydelighed over disse vigtige Gjenstande, der saa at sige lægge Grunden til det tilkommende Agerbrugs Held. Jordskorpens Brænding anbefaler han med Rette, og Marsagerne til dens gavnlige Indflydelse udleder han af vigtige theoretiske Grunde, der bekræftes ved praktiske Erfaringer. Til Læren om Udtørringen af Moser og Kjær veed Rec. intet videre at tilføie, end at han netop i Vinter har haft den Fornøielse at høre Forf. mundtlig udvikle dens Grundsætninger, hvorved Rec. tilstaaer at have faaet meget Lyb over denne Gjenstand, der noget nær hører til de

vansteligste, hvormed en Landmand har at befatte sig. Vands Afledning er desuden et af de aller vigtigste og uundværligste Foretagender for en Landmand, paa hvis Marker det findes.

Paa den saa saare vigtige og hos os kun sjelden anvendte Engvanding peger Forsf. kun. Det havde været ønskeligt, om han havde behandlet dette Emne med mere Udførlighed.

Den i §. 225 omtalte Sag, at sprengte store Stene med Krudt, ved en Forladning af tør Sand, har ikke vildet lykkes Rec., der dog i den Anledning skal anstille nye Forsøg *).

Hvad Forfatteren siger om Indhegningerne, hvortil ogsaa hører levende Høn, forekommer Rec. saa indlysende, at han i den Anledning giver ham sit fulde Bifald. Mange oplyste Landmænd tvivle dog endnu om Plantningernes Gavnlighed. Da vi imidlertid desværre ikke have den Fred paa vore Marker, hvortil vi saa høilig trænge, og som er uundgaaelig nødvendig for en forbedret Kultur, saa have vi dog virkelig ingen anden Udvei for at faae en Slags Fred, end at grofte og plante. Til de Fordele, som Forsf. anfører, som fremkommende ved Plantningerne, tilføier Rec. endnu, det landlig skønnere Udseende af en beplantet Egn, end af den, der kun frembyder en stor næsten uoverfluelig Klade, paa hvilken ingen Rust bringer nyt Liv og ingen Forandring af Gjenstande frembyder sig for det forskende Øie.

*) Forsøget er og anstillet af Redactøren; men mislykket.

Bedre, end efter §. 280 at plante Hvidtjørnen oven paa Bolden, er det, som Rec. har seet hos Hr. Consul F. de Coninck, at sætte disse Planter ved Foden af Bolden *).

Saa nyttigt og behageligt det end under mange Omstændigheder kunde være, at opelske en Række af Stikkelsbærbuske oven paa et Steengjerde, tilstaaer Rec. dog, at han ikke tvivler et Dieblis paa, hvad Udfaldet heraf vilde blive, for den Landmand, der satte det i Værk. Han skulde nemlig see sit Steengjerde nedrevet af Uvedkommende, der plukkede Bærrene. Af lignende Aarsag er det aldeles fraraadeligt at plante Hæssel paa en Vold.

De almindelige Regler for opryddede Jorders Behandling i de første Aar, som Fors. fremfatter i §. 287 og fremdeles, kunne ikke nok anbefales til Efterfølgelse, da Forsømmelsen af disse rigtige, paa Theorie og Erfaring grundede Regler ofte føre til de føleligste Tab, for den der ikke iagttager dem.

Den tredie Afdeling handler om Markarbeid og Agerdyrkningsredskaber.

Forsfatteren berører i §. 318 Grskirpatoren, og anbefaler den. Dette Redskab fortjente vidtløftigere at forklares og desuden de Fordele det skaffer, nsiere at oplyses, da det netop er ved dets Brug, at den største Deel af det Arbeide

*) Planterne lægges ind imellem de nederste Bag af Tors i den bedste Jord, hvorved jeg desuden vinder den Fordeel, at kunne beplante hele Bolden tidlig og siden fuldføre Grøftarbeidet.

bortfalder eller ophører at være besværligt, hvor- med man i Almindelighed troer, at Vexeldriften er belæstet. Rec. har allerede for nogle Aar siden i nye Dec. Annaler bekiendgjort sine Erfaringer i den Anledning, og har ikke siden haft Marsag til at forandre Troe.

De Forandringer som Lærebogens Forfatter har foreslaaet ved Exstirpatoren, og til hvilke han henviser Læseren, i Annalernes 12te Bind, ere efter Rec. Formening usodvendige og i visse Tilfælde skadelige. Naar man ikke fordrer andet af Exstirpatoren end det, hvortil den stikker sig, behøver man hverken at flytte dens Bomme længere fra hinanden, hvorved den bliver større og uhaandeligere, eller at sætte Hjul bag under den, hvilke have den udeblivelige Følge, at enhver lille Knold eller Forhøining, hvorover Hjulet maae gaae, løfter Exstirpatorens Jern meer eller mindre ud af Jorden, ligesom Hjulene ogsaa forhindre Jernene fra at gribe ind i en tilfældig Fordybning i Ageren, der kommer til at ligge imellem dem, hvoraf følger at Exstirpatoren i begge Tilfælde arbejder flattere, end uden Hjul. Naar den hviler paa en Fremaxel med sin Naal, naar dens enkelte Dele ere i rette Stilling til hverandre, og naar den ikke bruges uden i passende Grund, vil man finde at dens Gang er saa stadig, at en halvvoxen Dreng kan arbejde med den.

Hvad Forfatteren siger S. 323 om den ufuldkomne Maade, hvorpaa Harven bringer Sæden i Jorden, er en fuldkommen vigtig praktisk Obser-

vation, og det var derfor ønskeligt at Exsiccatoren maatte bruges, hvor det var gjørligt i Stedet for Harven. Meget Sædekorn vilde ogsaa herved spares.

I §. 333 og 334 siger Forfatteren: „Erfarenhed har lært, at den paa Ageren udsprede Gjødske taber intet af sin Kraft ved at bruges som Overgjødning. Den gaaer ikke i Gjæring, saalænge den ligger tyndt og udsat for Luften. Gjæringen udsættes derfor til den omsider kommer i Jorden. Hvad den mister ved Udtøring er kun vandagtige Dele.“

„Paa denne Erfaring grunder sig den i nyere Tider sammesteder indførte Skik, at udage Møget fra Stalden, daglig om man vil, lige ud paa den Ager der skal gjødskes, udsprede det strax og lade det henligge indtil den Tid, da Ageren alligevel skal pløies.“

Korf. berører her igjen den i §. 59 omtalte Sag. Rec. er ligesaa fuldkommen som Korf. overbeviist om det gavnlige ved saaledes at behandle Gjødningen; det er kun i den Maade, hvorpaa Korf. vil bevise dens Uskadelighed, at han viger fra Recs. Mening. Saalænge Gjødningen ligger tyndt spredt paa Ageren, mærkes der vist ingen Gjæring, men den virker desuagtet siensynlig paa den Ager, hvorpaa den ligger spredt. Den maae altsaa enten kunne virke, uden at være i Gjæring, eller gjære uden at vi mærke det. Kun saaledes kan man forklare sig den gode Virkning, som fremkommer derved, at lang frist Gjødning

strøes over en med Urter besaaet Ager. Thær har fundet denne Gjødningsmaade anbefalende, og da jeg selv een Gang har forsøgt den paa et Stykke Jord, hvori var saaet $1\frac{1}{2}$ Pd. Urter, fandt jeg, at den svarede til Hensigten, og Uternes frodige Væxt vidnede om hvormegen Kraft der var tilført dem ved den paa Ageren spredte og unedpløiede Gjødning.

Man vil end videre observere i denne Anledning, at naar man om Efteraaret, i September eller først i October, strøer Gjødning over en Ager, grønnes denne snart af Ukrudtsplanter, der nu fremkomme, medens dens ikke gjødede Raboe er ganske fort. Mogle af disse Ukrudtsplanter kunde man vel antage, at være bragte paa Ageren med Gjødningen; men deels er dette ikke Tilfældet hos mig, deels vil man ogsaa finde, at Græsarterne og andre Væxter, der ikke paa denne Maade kunne bringes paa Ageren vore saa frodigt frem, at der ikke bliver Tvivl om, at den paa Ageren liggende Gjødning jo meddeler den mange Næringsdele, inden den nedpløies.

Endelig er enhver Ager, hvorpaa Gjødningen har ligget spredt om Vinteren, stærkere at pløie, end den der ikke har været overgjødet, et Beviis, som mig synes, at Gjødningen ogsaa udøver en mekanisk Virkning paa det Jordsmon, hvorpaa den ligger om Vinteren.

Det er vel endog muligt, at Gjødningen saaledes spredt over Ageren kan middelbar bidrage til at forøge dennes Kraft. Humbolt siger et

Sted, Rec. erindrer ikke mere hvor, at naar Planter gjorden kommer i Berørelse med Atmosfæren opløser den Forbindelserne i dennes nederste Lag, i det den absorberer Ilt (Oxygenen), der nu som et Ilt (Oxyd) træder i Forbindelse med Jordsmønnets forskjellige Bestanddele. Da det nu er afgjort, at Ilt spiller en Hovedrolle, saavel i den dyriske, som i Planternes Oeconomie, saa synes heraf at følge, at dens Opdyngelse i et Jordsmøn maae meget bidrage til Planternes Udvikling, for hvilken Sætning Humbolt anfører Beviser, som han har fundet ved Forsøg. Han yttre endog den Formodning, at Gjødningsens Virkning maafee egentlig ligger i dens Evne til at decomponere Vandet og den atmosfæriske Luft. Uden at Rec. kan indlade sig i Bedømmelsen over den af v. Humbolt yttrede Mening, synes han dog, at denne Theorie kunde lede os paa den Formodning, at Gjødningsen ved sit Leie paa Jageren ikke allene umiddelbar forøger dennes Kraft, nemlig ved at lade Jageren tilkomme de for Planterne nærende Dele, som den selv indeholder, men endog middelbar virker til samme Maal, i det den fremmer eller endog forøger den frugtbargjørende Vexelvirkning, som finder Sted mellem Jordsmønnet og Atmosfæren. Dog — Rec. føler at han er paa Veie til at overskride den Grændse, han har sat sig, og at vandre paa en Bane, hvorpaa han med sin usædvanlige God ikke kunde undgaae Feiltrin. Han ender derfor med det Ønske, at oplyste

og grandsejlslystne Agerdyrkere maatte værdige den her omhandlede Sag den Opmærksomhed, den fortjener, saa at en Mængde Forsøg, anstillede af forskjellige Personer og under forskjellige Omstændigheder, endelig kunde have al Tvivl derom hos de Agerdyrkere, der, saalænge det er dem muligt, bestride eller aldeles benægte det Gavnliges i hvilket som helst landoeconomisk Foretagende, der ikke bærer Præg af Aarhundredes Anvendelse.

I den 337 §. siger Forfatteren: „Efter Rodring med Kartøfler fremkommer saamegen Gjødskraft, som findes ved at dividere Kartøflernes Vægt med $1\frac{4}{10}$.“ I en Note henvises til oec. Annaler 5te Bind Pag. 423, hvor Rec. finder at Forfatteren anfører Thæer, som den der angiver dette Forhold af Gjødning, mod opfodrede Kartøfler.

Rec. kjender ikke i Thæers Skrifter en saadan Beregning, undtagen i hans Grundsæge. Men da Annalernes 5te Bind ere ældre end dette Værk, kan denne Forfatterens Beregning ikke være tagen deraf. Imidlertid er det dog mueligt, at den findes et Sted i Thæers Annaler, uden at Rec. kjender eller erindrer den. Dette være nu for Resten som det vil, saa antager dog Thæer i 1ste Bind af hans Grundsæge d. rat. Landw. et andet Forhold af Gjødning til opfodrede Kartøfler, end det i Lærebogen angivne, og da hiint Værk, deels er det sidste Produkt af hans Genie, deels Opbevaringsstedet for alle hans Meninger, alle

hans Forsøg og de deraf flydende Resultater og saaledes berigtiger tidligere Meninger, overensstemmende med det Skridt, som Videnskaben imidlertid har gjort fremad, saa bør ikke lades ubemærket, hvad han anfører om saa vigtig en Gjenstand.

Thaer siger nemlig, at naar Kartoflernes halve Vægt (Kartoflerne ere kun halv saa nærende som godt Hø) multipliceres med $1\frac{8}{10}$ som ogsaa er den rette Multiplikation for Høet, udkommer derved hvormegen Gjødning de levere, forudsat, at der strøes saa tilstrækkeligt, at alt Møgvasdet opfanges. Strøelsen selv regnes dog ikke Gjødningen til gode. Naar en halv Tonde Land (En Morgen) leverer 8000 Pd. Kartofler, vil disse opfodrede tilbagegive 7200 Pd. Gjødning, da de derimod efter Forfatteren kun vilde levere 5714 Pd. eller 1486 Pd. mindre; et Resultat der lykkeligviis neppe bekræfter sig. Jeg berører blot i Forbigaaende, at et Forsøg, som jeg i denne Anledning selv anstillede med 4 Røer og som jeg fortsatte i 4 Uger, leverede mig et Resultat, der vel ikke gandske stemmede med Thaer's Angivende, men dog kun lidet afveg derafra. Thaer's Regning i denne Henseende er ogsaa Middeltallet af en Mængde Forsøg, og det er altsaa neppe at vente, at et enkelt skulde nøiagtig levere samme Resultat.

I §. 339 raader Forfatteren til at bløde Sædeforret, for at bringe det til hastig Gøning.

Dette anseer Rec. dog for betænkeligt og desuden vanskeligt at udføre i det Store.

„Ved nogle Sædarter, siger Forfatteren
„§. 340, er det nyttigt at saae, naar Jorden er
„tør, ved andre tværtimod.“

For hvilke Sædarter er det gavnligt, at de
medlægges i en vaad Jord?

„I §. 342 siger Forfatteren: „den bedste
„Maade at bringe den saae Sæd i Jorden er at
„pløie den ned med en grund Fure.“

Exstirpatoren forreiter dette Arbeide bedre
og hurtigere end Ploven. Nogle Sædarter f. Ex.
Rugen og Boghveden ynde ikke at bringes saa
dybt i Jorden, som det dog vilde ske med Plo-
ven. Desuden blev det atter en nye og betydelig
Forøgelse af vort Arbeide, om Ploven skulde
bringe Sæden i Jorden i Stedet for Harven eller
Exstirpatoren. Naar Forfatteren derfor siger, at
Exstirpatoren kan ogsaa bruges til at bringe
Sæden i Jorden, mener Rec. at han bedre havde
sagt — bør bruges dertil, hvor Jorden er for-
beredt til dens Brng.

Forfatteren siger i §. 355. „For at und-
„gaae det formeente Tab ved Brakningen og dog
„opnaae dens Hensigt bruger man en dyrket Brak.
„Man gjødsker Brakmarken om Foraaret, besaaer
„den med adskillige Rodvekter eller andre Foder-
„urter som luges.“

„Man erholder derved vel en betydelig
„Mængde Foderplanter og faaer Marken rensed,
„men da Hvede og Rug kun sjelden kan saaes efter

„saadanne Brakfrugter, saa komme disse Brøds-
 „kornsorter for langt fra Gjødsken, og der tabes
 „sædvanligen ved den dyrkede Brak, ligesaameget
 „paa disse Kornsorter, som der vindes ved Brak-
 „frugterne.“

I §. 904 siger derimod Forfatteren. „For
 „at bringes til den høieste Grad af Kuldkommen-
 „hed maae Kobbeldbruget forandres til Vexelbrug,
 „med dyrket Brak, og heel Staldforing.“

Det forekommer Rec. at disse to Paragra-
 pher afvige fra hverandre i de Meninger, de frem-
 sætte; thi hvorledes kan Kobbeldbruget, der, saa-
 ledes som det almindeligen drives med den rene
 Brak, erkjendes at være et godt og indbringende
 Agerbrug, hæves til den høieste Kuldkommenhed,
 ved at forandres til Vexelbrug, naar de Brak-
 frugter, der dyrkes i Brakmarken, ikke bringe no-
 gen reel Fordeel, men at der paa den eftersølgende
 Vintersæd tabes ligesaa meget, som der er vundet
 ved Brakfrugterne? Er det Staldforingen, der
 skal hæve Kobbeldbruget, da kan denne jo gjerne
 indføres uden at man har nødig at indrette Vexel-
 drift.

At vi Vexelbrugere derimod ansee Tabet af
 en Afgrøde, i det Aar Marken gives den rene
 Brak, for virkelig og ikke for formeent er
 saare naturligt. Erfaring har lært os, at den
 Rug der saaes f. Ex. i det 4de Aar af et Gaarigt
 Sædskifte efter Vexeldriftens Regler, viger kun
 lidet for den efter den rene og gjødede Brak, og

at det samme gjelber om den Rug, der efter halv-
 gjødede Erter saaes i det 6te Aar af et saadant
 Omlob. Skulde det dog befindes, at Brakrugen
 har noget Fortrin for den i Klover eller Ertestub-
 bene, saa nære vi dog ikke den ringeste Tvivl om,
 til hvilken Side Vagtskaalen vilde synke, naar
 Produktet af disse to Rugmarker blev afveiet
 med det af to andre, frembragt i eet Omlob af
 hvilket som helst andet Agerdyrkningsystem; thi
 kun Vexeldriften, hvormed jeg udskillelig for-
 binder Ideen om en dyrket Brak, gjør det mueligt,
 under ellers lige Omstændigheder, at gjøde saa
 ofte og saa rundeligt, som Vexelbrugeren kan.
 Rec. mener derfor, at om end Brakrugen har
 noget Fortrin for Kloverrugen, vil dog den i Er-
 testubbene rundelig dække dette Deficit, naar den
 sammenlignes med den Rug, der tages i 3 eller 4
 Aar fra Gjødning, i et andet Landbrug.

Hvor meget bedre derimod Byget bliver, der
 avles efter gjødede Kartøfler, end det der ellers
 avles efter Rug, vil Rec. ikke engang bringe med
 i Anslag. Det er et Karaktertræk — om jeg saa
 maae udtrykke mig — ved Vexelbruget, at det
 med lige Moderkjerlighed behandler alle sine Børn,
 da derimod de andre Systemer hæve den Første
 fødte til den størst muelige Høide, paa de Yngres
 Bekostning.

Den Omstændighed, at flere sammenslødende
 Grunde om just ikke gandske fraraade, saa dog
 lader det blive betænkeligt, at saae Rugen lige efter

Brakfrugterne, er den Hovedindvending, som alle Vexeldriftens Modstandere anføre og uafslædig gjentage, mod dette Jordbrug. Denne har dog kun Sted for saa vidt at der dyrkes Rodfrugter i Brakmarken. Ere derimod Vicker eller Boghvede de Planter, der gandske eller tildeels indtage denne Plads, bortfalder jo hiin Ankepost gandske, da Rugen ikke lykkes bedre efter den rene og gjødede Brak, end efter hine Planter, naar de have faaet den fornødne Gjødning, naar de afhugges i det de træde i Blomster, og naar deres Stubbe strax nedpløies. Gives disse Planter til Qvæget paa Stald, forsikkrer Thæer, at de levere Gjødning tilbage til et lige saa stort Areal, som det hvorpaa de vare groede *). Om denne Gjødning nu blev lagt paa Brakmarken, der i Stedet for ellers at levere slet intet, nu havde afgivet et Material, hvormed den atter, om kun tyndt, kunne gjødes, inden Vintersæden blev saaet, hvad vilde da vel Resultatet blive, forudsat at Rugen ikke gik i Leie? Mon man her skulde finde, at Brakmarkens Benyttelse havde skaffet flere Vintersæd, end ellers? Enhver der tvivler om det fordeeltige ved at benytte Brakmarken kan jo begynde paa denne Maade og først skride til Dyrkningen af Rodfrugter, naar Forsøg have overbevist ham om det Rigtige heraf.

*) Rec. vil ikke undlade at anmælde, at Endterne formodentlig gjøde deres Marker tyndere end vi.

Hvad tør man vel antage som Medium af Rugafgrøder efter den rene Brak? Rec. veed det ikke, og almindelige Regler kan der ikke heller opstilles; men at høste 10 Edr. Rug paa een Tønde land efter Klover og halvgjødede Urter, er intet usædvanligt for Rec., der dog maae næies med at dyrke Jorder, der henhøre til de meget flette. Hvad vilde der ikke fremkomme paa gode Jorder? Den der ikke selv dyrker eller har seet dyrke med Held, overensstemmende med Reglerne for Bexeldriften, kan ikke gjøre sig nogen Forestilling om, hvorledes dette Agerbrug lader Jorderne aarlig tiltage i Kraft, især naar dermed er forbundet Staldforing. Man tænker sig Rugen fjerde Nar fra Gjødning under de sædvanlige Omstændigheder, og det er intet Under at man da antager, at den maae være flet. Ikke vil Rec. hermed have sagt, at Forfatteren af Lærebogen skulde have dømt saaledes; hans udmærkede Kundskaber i det landoeconomiske Fag, der ikke trænge til at erkjendes af Rec., tillade ham vist med et skarpere Blik at betragte Bexeldriften, end det hvormed det i Almindelighed beskues, men da han dog ikke dommer gandske gunstigt om Brakmarkernes Benyttelse, anseer Rec. det for dobbelt nødvendigt at gjøre opmærksom paa, at den dog under visse Forudsætninger baade kan være nyttig og nødvendig.

Rec. anmærker her til Slutning, at Forfatterens Udtryk, at luge Foderurter let kan

misforstaaes. Den der ikke veed, at her ved menes Lugning med Hesteredskaber, maae gysse ved det nye og uovervindelige Arbeide, som her ved paalægges ham, især naar han erindrer, hvor vanskelig det er blot at holde en lille Have reén ved Eugen. Tydskerne sige aldrig at luge (zu jäten) med mindre dette Arbeide virkelig forrettes med Haanden; bruges derimod Haandhafften eller Hestehafften, hedder det, at behaffe (behacken) og Rec. troer, at vi skulde gjøre meget vel i at antage disse forskjellige Benævnelser, til de saa forskjellige Arbeider, hvorved vi vilde undgaae at misforstaaes.

Den fjerde Afdeling handler: Om Agerdyrking eller de enkelte Planter's Dyrkning paa Agerland og Engjord.

Forfatteren gjennemgaaer heri Behandlingsmaaden af enhver af vore Sædarter, anviser den sin Plads, bestemmer Udsædens Mængde o. s. v.

§. 378 siger han: „Naarbyget er ikke meget „haardført mod Kulden; det saaes derfor ikke „særend sidst i Maj eller først i Junii. Alt Byg „forlanger tør Jord. Derfor maae Bygmarken „vinterlægges og pløies om Foraaret to eller tre „Gange, om Jordsmonnet er tungt.“

Forfatteren har formentlig havt det smaa eller sexradede Byg for Øie, der vist nok bør saaes, skjøndt ei i Junii, dog sildigt. Det toradede Byg derimod maae saaes paa samme Tid, som Havren, hvis det skal komme til sin hele Fuldkommenhedet Vinds 1ste Heste.

hed. Blandt andet til Forsvar for denne Paa-
 stand kan Rec. anføre, at han i Foraaret 1814
 havde allerede faaet sin største Bygmark, da den
 sildige Frost faldt paa, der var saa stærk, at Jor-
 den hærdedes og alle Markarbeider standsede. Jeg
 nærede selv nogen Frygt for, at denne Kulde dog
 maatte være for stærk for det ellers vist nok haard-
 føre toradede Byg, især da det var nær ved at
 komme op; men det havde saa lidt Skade deraf,
 at denne Ager netop var een af de bedste, jeg havde
 det Aar. Th a er siger ogsaa, at det toradede
 Byg skal faaes tidligt, hvis jeg ikke bedrager
 mig, midt i April. Saaeningstiden, for hvil-
 ken man vel neppe kan give almindelig gjeldende
 Regler, bør nok for Resten rette sig noget efter
 den større eller mindre Grad af Kraft og Varme,
 som Jorden besidder, saa at man vel kan tillade
 sig, at saae noget tidligere paa en velgjødet Ager,
 med en tør Jordbund og Beliggenhed, end paa
 en mager og sidd Grund.

Hvad de to til tre Pløiningen angaae, som
 Forfatteren anbefaler til Byg paa tunge Jorder,
 tvivler Rec. aldeles ikke om deres Nødvendighed,
 paa saadanne Jorder og under den sædvanlige
 Sædfølge, men Rec., som har temmelig sandede
 og muldede Jorder, og som driver efter Bøvelbrus-
 gets Regler, er ganske fritaget herfor, da her
 ikke bruges andet Plovredskab om Foraaret, end
 Exstirpatoren.

§. 379 siger Forfatteren: „Dog fortjener den hvide Havre Fortrinnet.“

Hvorfor? Rec. har netop fundet, at den sorte Havre er den fortrinligere. Den veier herimod et Lispund mere, end den almindelige Havre, og giver betydeligt mere Straa. Man maae ikke forblende den med den lille graaladne Havre der kommer fra Bornholm, da denne neppe fortjener at roses. Jeg har forsøgt den almindelige gule, den engelske, den ungerske og den sorte Havre, men jeg har forkastet alle de andre Sorter, og dyrker nu ene den sorte. Det eneste jeg veed, der kan lægges denne Havre til Last, er nogen Tilbøielighed, til at falde af, hvilken den dog ikke besidder i saa høi Grad, som den hvide engelske.

Forfatterens Anmærkninger om Misbrugen af Havrens Dyrkning er aldeles odereensstemmende med Erfaring og med hvad man daglig seer, hvorhen man vender Diet; men det vil nok ikke hjælpe os meget at tale herimod, da Vanen tæler høit for denne Jorden myrdende Ufsik!

End videre er Rec. aldeles af Forfatterens Mening, naar han siger: at Boghveden er langt vigtigere, betragtet som Foderplante, end som Kornplante, men denne Sandhed erkjendes ikke ofte.

I §. 387 siger Forfatteren: „at paa sandede Jorder nytter det ikke at saae Verter,“ og end videre: „At gjødske dertil er ikke raadeligt.“

Verterne indtage aarlig en Plads paa Recs. høie og sandede Marker i Lundtofte, hvor de aldrig

have slaaet feil, undtagen i 1814, og dette kom kun deraf, at de vare saaede temmelig tidlig og lede først af Kulden og siden af den vedholdende Tørke, der ramte mine Jorder. Først d. 23 Julii faldt der en Regn, som blødte 3 til 4 Tommer dybt, og hele Sommeren igjennem blev Jorden ikke en eneste Gang fuldkommen gjennemblødt. Ellers har jeg bestandig havt skønne Afgrøder af Værter i Lundtøfte, hvorefter er fulgt hyppelig Rug, skjøndt jeg kun nogle faa Gange har havt Leilighed, til at give nogen Gjødning til Værterne, hvilket jeg ellers anseer for ganske passende, saa meget mere, som disse ere en forbedrende Cød, der virker meget gavnlig paa den efterfølgende, naar de blot staae fuldkommen sluttede.

I den 388 § siger Forfatteren: „At hvis Værterne ere rene og gode, saaes en Tønde i 18000 □ Alen.“

At saa Værterne saa tyndt er skridende saavel mod Erfaringerne af adskillige berømte Landmænd, som mod Recs. egen Overbeviisning. Hr. Justitsraad Neergaard siger, i hans Forslaa til et forbedret Agerbrug, at der bør saaes 10 à 11 Skpr. Værter paa en Tønde Land, og Hr. Magister Cramer forlanger i hans Anviisning, at en Tønde Værter skal saaes paa 10000 □ Alen, og Hr. Assessor Zeuthen ynder ogsaa en tyk Udsæd. Skjøndt Rec. i det Hele ynder at saa tyndt, dog alt i Forhold til Agerens Kraft, og er overbevist om, at megen

Sæd kastes i Jorden til Unytte, saa kan han dog ikke andet end stemme for Meningen om en tykkere Udsæd af Erter, end den Forfatteren antager, som passende. Ved Erternes Dyrkning bør der ikke allene tages Hensyn paa det Produkt, de kunne levere, men ogsaa paa den Forbedring, der ved dem kan tildeles Jorden. Denne sidste har kun Sted, naar Erterne vore fuldkommen sluttede, saa at de kunne quæle de Ufructsplanter, der fremspire imellem dem, og desuden give Jorden den saa gavnlige Sommerfugge. Provst. Høegh anbefaler rigtignok at saae en Tønde Erter i 16000 □ Alen, men Rec. formoder, at denne oplysse og praktiske Algerdyrker har ene taget Hensyn paa Erternes Afgrøde, uden at regne paa deres Virkning som Brakfrugt. Netop denne tynde Udsæd var ogsaa een af de Aarsager, hvorfor Høegh ikke kunde tilraade at saae Vintersæd, men Vaarsæd efter Erterne. Han har selv sagt til Rec., at han i Almindelighed ikke turde tilraade at saae Vintersæd efter Erter, fordi Jorden da som oftest var alt for quækløben. See her Følgen af en for tynd Udsæd, og af den Sædvane; ikke strax at onkpløie Ertestubben! Der kan vist nok ikke gives almindelige Regler for Udsædens Mængde, især da Erterne i vaade Aaringer vore langt stærkere end i tørre, men da Recs. Jorder for det meste ere sandede og høie, saar han en Tønde Erter i 10 til 12000 □ Alen.

„I Sandjord blive Kartoflerne velsmagende, „men smaa“ siger Forfatteren i §. 392. „Vil „man gjødske til Kartofler maae det være med gam- „mel Gjødske, thi ellers faaer man vel en stor, „men tillige en slet Afgrøde. De lægges bedst til „anden Halm efter Gjødningen, naar de dyrkes „som Næringsplante; som Foderplante derimod „kan gjødskes til dem.“

Rec. har paa sine sandede Jorder havt Kar- tofler, der veiede næsten et Pund Stykker. De Kartofler, som han avler lige i den friske Gjødning, give 22 & 24 Pd. Meel af Tønden, et Beviis, at de derfor ikke blive meget flette, ligesom Mu- ligheden af at kunne sælge flere 100 Tønder, naar han vil, beviser, at de heller ikke smage ilde. Er det imidlertid Tilfældet, hvilket han har hørt fyndige Gartnere paastaae, at Kartoflerne virke- lig smage bedre, naar de lægges uden Gjødning, kan Rec. intet have at indvende imod, at man dyrker dem saaledes for Lækkerheds Skyld, men denne Dyrkningsmaaade bliver da uden for den al- mindelige Regel, og Rec. kan kun med saa Und- tagelser billige, at Kartofler avles uden Gjød- ning.*).

I §. 393 forviser Forfatteren atter Kartof- lerne fra Brakmarken, fordi — der ikke kan faaes Rug umiddelbar efter dem **).

*) See mere herom i Landoeconomiske Tidenders 1ste Bind 2det og 3die Hefte.

**) See sammesteds.

I den 396 §. siger Forfatteren: „Naar
„Bladene visne og Knolkerne løse sig lit fra Rod-
„trevlerne, ere Kartøflerne modne og forinden bør
„de ikke optages“

Denne Paaastand er i Almindelighed fuldkommen rigtig, men Rec. maae dog anmærke, at hvis man dyrker en sildig modnende Sort Kartøfler, kan man nødes til at optage den, inden Toppen visner. Den Sort, som Rec. dyrker paa sine Marker, er just af denne Bessaffenhed, saa at dens Top endnu er grøn mod Slutningen af October, hvis den ikke forinden affrides ved Rattefrosten. Da det nu ikke er raadeligt at opsætte sin Kartoffelhøst saa længe, især naar denne Rodfrugt avles i det Store, saa kan man ofte nødes til at optage den, medens den endnu har en grøn Top. Den Sort Kartøfler, som jeg dyrker, har saamange andre Fortrin, at jeg ikke kan overtale mig til at forlade den, fordi den modnes sildig. Ikke heller har jeg sporet nogen skadelig Virkning paa Kartøflerne, ved denne tilsyneladende umodne Forsatning, hvori de optages.

Den Sammenligning mellem Rugens og Kartøflernes Evne til at nære og til at give Brændevin, som Forfatteren anstiller i §. 398, er særdeles vigtig og giver Anledning til at anstille en Mængde Betragtninger, som Rummet ikke her tillader *).

*) See ogsaa noget i den Anledning i Landboec. Tid. 1ste Bind 2det Hefte.

Hvad Forfatteren siger om Kløveren i Almindelighed, understriber Rec. gjerne, men beklager kun, at denne Bort, om han saa maade udtrykke sig, er saa saare lunefuld og slaaer saa ofte Feil, uden at man kan vide hvorfor.

Spergel fortjener al den anbefaling, som Forfatteren tildeler den, og hvad han anfører om Roer, især om Kaalrabi, er ganske overensstemmende med Recs. Meninger og Erfaringer; paa vore Jorder vilde det derimod slet ikke gaae an at dyrke Gulerødder uden at luge *) dem. Kan man gjøre det anderledes, maade Jorderne være særdeles rensede, ved en lang og omhyggelig Dyrkning. Ellers vilde Ukrudtet useilbarlig gaae Gulerødderne, i Stedet for at de skulde gaae Ukrudtet.

Den af Forfatteren S. 439 foreslaagne Maade, til at skaffe sig Græsfrø, er saare vigtig, og fortjener især at anbefales, naar det saaledes samlede Græsfrø skal bruges til Enge af samme Slags, da man i dette Tilfælde kan være vis paa, at have passende Græsarter, og endog disse i en saadan Blanding, som den, hvori de synes helst at ville groe.

Hvad Forfatteren videre anmærker i denne Afdeling om Indhegning, Opbevaring o. s. v. er fuldkommen bygget paa Erfaring; men alt for almindelig bekjendte Ting til at Rec. derved kan opholde sig.

*) Jeg siger udtrykkelig Inge, fordi Gulerødder nok ikke vel kan radsaes.

Tobakssavlen afhandles vidtløftigt af Forfatteren, men forbigaaes her, som Rec. gandske ubekendt. Det samme gjelder om Dyrkningen af Krap, Vaid, Bau og saa videre.

Begge de følgende Afdelinger, angaaende Gartnerie og Skovdyrkning, forbigaaes ligeledes, som Gjenstande, der ere gandske fremmede for Rec., og hvorom han altsaa ikke kan tale.

I den syvende Afdeling handler Forfatteren om Huusdyrene, og just denne Afdeling synes han at have behandlet med en Deel Forkjertlighed. Han gaaer heri mere ind i Detailen end han ellers i Almindelighed pleier, og fremsætter netop der ved det Ønske, at han, i det han her behandlede adskillige foregaaende Gjenstande, maatte have behaget, at lade Læseren noget mere øse af hans Kundskabers og Erfaringers rige Kilde.

Rec. er i Almindelighed enig med Forfatterens Ytringer i denne Afdeling. Flere Steder har han følt sig fuldkommen gennemtrængt af de fremstillede Sandheder; men da han dog i nogle Henseender afviger fra Forfatterens Meninger, skal han være saa fri at udpege disse saa Gjenstande, overladende til den flønsomme og erfarne Læser at dømme, om han har bedraget sig.

I den 766 §. siger Forfatteren, at efterhaanden, som Jordernes Opdyrkning tiltog, blev der færre Græsgange for Kvæget, og man nødtes altsaa til at anvende en Deel af det dyrkede Areal til Kvægets Underhold. „Foderdyrkning maatte

„nu forbindes med Kornabl — og den maatte
 „nødvendig formindste Kornproduktionen.“

Denne Paastand vilde være aldeles rigtig, hvis Produktionen altid stod i Forhold til det dyrkede Areal, og ikke, til dets Dyrkning. Kornproduktionen vil derimod ofte forsøges netop derved, at en Deel af det dyrkede Areal besaaes med Foderplanter, for Qvæget, hvis Antal forsøges ved en større Mængde Foder, og hvis rundeligere Fodrning leverer en større Mængde bedre Gjødning, der, bragt paa det mindre Areal, kan have Dettets Produktion til det Samme, som det større, men flattere gjødede, frembragte før. Foderdyrkingen paa en Deel af det gjødede Areal kan vel tilsyneladende indskrænke Kornavlens derved, at et mindre Areal end ellers besaaes med de egentlige Brødkornsorter, men da Produktet, paa et givet Areal, betydelig forsøges ved de Midler til Jordens Forbedring, som Foderdyrkingen giver i hænde, saa er det egentlig kun Udsæden, ikke Indhøstningen, der indskrænkes derved.

Rec. vil i Fremtiden ikke forsømme at sige mere til Landoec. Tidendernes Læsere om denne Gjenstand, der er af større Vigtighed, end Mange maaskee ved første Blikkast forestille sig, da den her yttrede Mening netop er et af Hovedangrebssvaabnene mod det nyere Agerbrug.

Forfatteren giver i S. 768 et Bink, som Agerdyrkere nær ved store Kjøbstæder ikke bør forsømme at benytte. I Raboelaug et saadanne

Stæder passe andre Grundsætninger end de, der ere ufravigelige for den Landmand, der i sit eget Agerbrug maae søge alle Resourcerne til dets Vedligeholdelse og Forbedring.

Spørgsmaalet, om der er Fordeel ved at bruge Stude i Stedet for Heste, besvarer Forfatteren overeensstemmende med Rec. Meninger, der dog troer, at det, i det ringeste under nærværende Omstændigheder, vilde i mange Forhold være gavnligt, at holde nogle Par Stude ved Siden af nogle Par Heste. Bestemmelser, der kunne passe overalt, kunne der vist ikke heller gives i denne Henseende; desuden vil en forsaren Landmand nok vide, at skjelne den Grændse, han ikke uden Skade kan overstride.

Enhver Landmand gjør vel i at lægge paa Hjertet, hvad Forfatteren siger om Valget af en Qvægstamme ved Agerbruget, da det Qvæg, der i visse Tilfælde netop er det bedste, under forandrede Omstændigheder kan være det fletteste.

Forfatteren leverer adskillige Data om Melken. Særliges anskeligt var det, at han engang vilde behage at meddele os noget vidtløftigere om denne Sag, i Anledning af hvilken saare mange Spørgsmaale endnu ere ubesvarede.

I S. 804 siger Forfatteren: „Vil man opdrætte særdeles gode Kalve til Tillæg, saa maae man lade dem die 6 eller 8 Uger, ja vel endnu længere.“

Naar man laver Kaldene paa et halvt Aar og vel længere, og inden man tager dem fra Køerne vanner dem til et godt og kraftigt Foder, da kan man vist nok paa denne Maade opdrætte de skønneste Levekælve, og Koen synes at have mærket, at Kaldene trives bedre ved at paa, end ved at dem gives Melken til forskjellige Tider om Dagen. Lader man dem derimod blot paa nogle Uger, og derefter tager dem fra Moderen, skal man finde, at de forvandles til Skeletter, og at de blive langt uslere, end om man havde opdrættet dem paa den sædvanlige Maade. Koen lider og saa undertiden ved denne tidlige Adskillelse, da hun under disse Omstændigheder faaer Kalven meget kjær. Jeg har engang haft det Tilfælde, at en Koe, som man tog Kalven fra, da denne var 4 eller 5 Uger gammel, længtes saa meget efter den, at hun hverken vilde æde eller drikke, men gik bestandig rundt i Stallet og brølte næsten uafslædelig; da det nu ikke heller gik bedre med Kalven, slap man dem efter nogle Dage atter sammen, i hvilken Tid Kald og Koe vare blevene meget mager, og man adskilte dem nu ikke paa nye førend efter nogle Maaneder. Efterhaanden som Kalven bliver ældre synes Koen at bryde sig mindre om den, og man kan efter nogle Maaneder tage den fra hende, uden at hun synes at lægge synderlig Mærke dertil.

Vil man derimod fede Kaldene hurtigt, skær dette allerbedst ved at lade dem paa. En Kald,

der faaer Melken af en nogenlunde melkerig Koe, er feed efter tre til fire Uger og overgaaer i Almindelighed andre fem til syv Uger gamle Kalve, der gives Mælk, som sædvanlig.

At det kan være hensigtsmæssigt, under visse Omstændigheder at opdrætte Kalve, ved at lade dem patte, derpaa have vi et Exempel paa Frederiksborgs nye Ladegaard. Men vil en Landmand ikke igjen tabe de Fordele der ere fremkomne, ved at Kalvene have pattet, maae han kunde give dem et rundeligt og nærende Foder, fra den Tid de afvænnes.

Da man ved at lade en Kalv patte flere Maaneder taber hele Mælkerevenuen af Koen, er denne Maade dog maaskee den kostbareste, hvorpaa man opdrætter den. Jeg har fundet, at naar en Kalv fødes, f. Ex. ved Kastelaønstider, og at den gives sød Mælk i 3 à 4 Uger, siden afblæst Mælk, paa samme Tid den vænnes til at æde et nærende Foder, saasom Kartøfler eller Roer, og at den dernæst, hvis man staldfodrer, forbliver paa Stalden hele Sommeren, og nyder her saameget den kan fortære af det friske grønne Foder, kan den allerede om Efteraaret veie levende 20 Pispd. og derover, uden at være falden af en usædvanlig stor Koe. For en saadan otte Maaneders gammel Kalv, har man om Efteraaret aibet migl 50 Rbdlr., skjøndt Dvæget, formedelsk Fodermanglen, ikke var i Ppris.

Angaaende Staldfodringen siger Forfatteren S. 809: „Mogle Landmænd, blandt dem den forfarne og tænksomme Høegh, ansee det for bedst, at holde op med Staldfodringen, naar Kornhøsten er begyndt, da der til den Tid er overflødigst Tøiregræs.“

Høegh er ledet til denne Formening ved to Aarsager, først, fordi han ikke dyrkede Boghvede og Spergel til sildig Afbenyttelse, hvorved han altsaa paa denne Aarstid manglede grønt Foder, især i de Aaringer, naar den anden Kloverbært slog feil, og dernæst fordi han gandske udelukkede Brakken, og altsaa havde sine Marker fulde af Græs. Havde han havt Boghvede, Spergel, og Toppene af Kartofler og Koer at give sit Kvæg, og havde Græsset været udryddet paa hans Ager, ved den foregaaende Brak eller Brakfrugtavl, vilde han have erkjendt, at det var fordeelagtigt uafsladelig at beholde sit Kvæg paa Stald. At miste, om blot i et Par Maaneder, den Gjødning Kvæget vilde give, naar det stod paa Stald, er allerede et sødeligt Tab i ethvert Jordbrug, hvis Marker endnu ikke ere i den forønskede Kraftfylde. Et andet Tab er det, at maatte tøve med Winterpløiningen, for at Kvæget kan græsse paa Stubbene, hvilken siden let kan standses ved en tidlig Frost. Rec. formener derfor, at det er sadre gavnligt, at fortsætte Staldfodringen uafsladeligt, naar man kan. Et er det, frivillig at afbryde den, et andet at

standse med den, i det man giver efter for Nødvendigheden.

I §. 810 udlader Forfatteren sig end videre i Anledning af Staldfodringen og siger: „Endskjøndt man vel ikke sporer nogen synderlig skadelig Virkning af at Creaturene Sommeren over holdes paa Stald, i Hensyn til deres Sundhed, naar Fodringen skeer i rette Orden og Staldene mere kjølige, lustige og rene, samt naar Qvæget daglig lades ud, for at gjøre sig nogen Bevægelse, er denne Behandlingsmaade dog unøgtelig stridende mod Naturen. En Staldfodrings Indretning, som hæver alle Indvendinger mod denne unaturlige Fodringsmaade, er iværksat af Hr. Bægh og findes forklaret i Dec. Annaler 5te Bind.“

Her har formodentlig indsnæget sig en ubemærket Trykfeil, thi den omtalte Afhandling findes i Annalernes 6te Bind.

Endskjøndt Reg. har staldfodret sit Qvæg i adskillige Aar, saavel det han selv har tillagt, som det, der ved Kjøb er kommet til ham, har han dog derved aldrig sporet, endog kun den fjerneste skadelige Indflydelse, paa dets Helbred. Det staldfodrede Qvæg, der, naar alt, hvad der angaaer Staldfodringen, er i tilbørlig Orden og Fodret forhaanden i tilstrækkelig Mængde, tillige er det bedst fodrede, er som en Følge heraf mindre udsat for Sygdomstilfælde, end det Qvæg, der ofte maae nøies med flette Græsgange eller

maadeligt Tairegræs. Jeg eier og har eiet Qvægs-
hoveder, der aldrig have forladt Stalden, uden
medens de udluffedes til Vanding i Gaarden, og
hvilke dog have befundet sig fuldkommen vel her-
ved. Den Indbending mod Staldfodringen, at
Qvæget ved denne Indretning bringes i en unat-
urlig Forsatning, er saa gammel, at den næsten
ikke mere fortjener at nævnes, især da mange
Mars Erfaringer, saavel her, som i andre Lande,
have sat Staldfodringens Ufsadelighed for Qvæget,
uden for al Tvivl. Lad end være at denne inde-
sluttede Forsatning er unaturlig; mon den Frem-
gangsmaade, at sætte Qvæget paa Stald om
Vinteren, at holde det bundet i Tøir til langt
ud paa det kolde og vaade Efteraar, er mindre
unaturlig? Eller at tage Qvæget paa Stald om
Matten, og derved give det Lye imod Efteraarets
kolde Vinde, derefter atter at jage det paa Mar-
sen om Dagen, hvad enten det regner eller blæser,
hvad enten der er noget som det at æde eller ei,
mon denne afvejlende Forsatning er mindre unat-
urlig? Og mon man kan sige, at den, som Stald-
fodring er ufsadelig? Ved hiin taber Qvæget dag-
lig mere og mere af Kjød og Mælk, og søger flæk-
vende af Kulde det Lye, som det kun finder i ringe
Grad ved en Grøft eller Bux, da det derimod
ved Staldfodringen beholder sit Huld og giver run-
delig Mælk. Hvilken Forsatning er da den an-
skeligste for Qvæget og for dets Eier? Er desu-
den ikke næsten hele vor Fremgangsmaade med

Huusdyrene, ja de fleste Foretagender i Agerbruget, en evig Kunstens Kamp imod Naturen? Hvormange Foretagender maatte vi ikke opgive, dersom den Omstændighed, at de ere stridende mod den raae Natur, skulde bestemme vor Fremgangsmaade, og hvor saare lidt have vi ikke sagt, naar vi ikke kunne anføre videre mod en Sag, end at den er unaturlig, i den Mening, hvori vi tage dette Ord? Nei! Lad os tilstaae, at Marsagerne, hvorfor Staldfodringen ei er almindeligere, ikke maae søges i det unaturlige deraf, men i andre Marsager, som en Landmand, endog forsynet med den bedste Billie og de fornødne Kundskaber, desværre ikke altid kan hæve. At sige mere om Staldfodrings store Nytte og Uskadelighed, under Opfyldelsen af de fornødne Betingelser, tillader ikke Grændsen af nærværende Forhandling; men Rec. skal snart være saa dristig, at lede sine Læseses Opmærksomhed, paa denne Gjenstand, der er af yderste Vigtighed for Agerbruget, men som i Følge nogle Misgreb ikke har havt den saa ønskelige Fremgang hos os.

Angaaende den af Forfatteren her omtalte og af Hr. Pastor Bøegh iværksatte Staldfodring, kan Rec. ikke rettere skjønne, end at Hr. Pastoren har fodret sit Qvæg i en Stald, der kun paa den ene Side har havt Væge, og at det er denne mere luftige Forfatning, hvori Qvæget her befandt sig, der giver Forfatteren Anledning til at anbefale den, som hævede hine Indvendinger.

2det Bind 1ste Hefte.

(4)

Uden at miskjende Hr. Pastor Bæghs Fortjenester, som Landmand, hvilke noksom fremlyse af Efterretningen om hans Udsættelse, kan Rec. dog ikke i Almindelighed anbefale en saadan Stald, som den her omtalte. Pastor Bægh staldfodrede kun sit Qvæg i 6 à 7 Uger. Det var i den varmeste Aarstid, at denne Staldfodring fandt Sted, og da gaaer det maaskee nok an, at Qvæget staaer udsat for Regn og Vind; men vil man staldfodre til ud paa Efteraaret, maae Stalden have Bægge, der i det ringeste ere flettede med Riis, helst det af Enebær, der er meget varigt. Ere Bæggene derimod opmurede, følger det af sig selv, at de maae være forsynede med Luger, som kunne aabnes eller lukkes efter Nødvendighed. Rec. er fuldkommen overbevist om, at Qvæget aldrig behøver, for dets egen Skyld, at komme paa Marken, ei engang efter Høsten. Lad kun det Græs nedpløies, som groer op imellem Stubbene, og lad endelig ikke Ploven staae stille om Efteraaret, for at afsønte det Dieblis, da Qvæget ikke længere skal søge Føden paa Ageren. En saadan uafsladelig Staldfodring maae vist nok ikke bygges paa Kloveravl, eller dog ikke allene herpaa; thi i dette Tilfælde skulde den henhøre til de fromme Ønsker.

I §. 812 vedbliver Forfatteren endnu i Anledning af Staldfodringen, og siger: „At da den, er den sparsomste Fodringsmaade, er den i Almindelighed gavnlig, men at det dog kommer an

„paa mange særegne Omstændigheder, om den er
 „fordeelagtig i enkelte Jordbrug. Den er ikke
 „altid tilraadelig.“

„1) Fordi Forskjellen imellem Sparsomme-
 „ligheden ved Tøring og Staldfodring ikke er be-
 „tydelig, naar hiin stæer med Nøiagtighed.“

„2) Tøring er man altid vis paa, men
 „Staldfodring er mere usikker, fordi den behøver
 „en hældig Kløverbævt.“ (??)

„3) I det nogenlunde store er Staldfodrin-
 „gen meget besværlig.“

„4) Ved Staldfodringen nyttes vel paa den
 „fuldstændigste Maade en Deel af Marken o. s. v.
 „Men har f. Ex. en Aulsgaard Skovgræsning,
 „Overdrev, Kælder, som ikke kunne bruges til
 „andet end Sommergræsning, saa blive disse,
 „ofte betydelige Strækninger, indtil videre min-
 „dre nyttede, naar Sommerstaldfodring indføres.“

„Af denne sidste Aarsag finder man ogsaa,
 „at Sommerstaldfodring ikke som almindelig
 „Stik bruges ude i meget dyrkede Lande, som
 „Pfalz og Belgien, hvor øde liggende Jorder ere
 „sjældne.“

Ved at nævne de Fordele, som Staldfodrin-
 gen tilbyder, har Forfatteren slet ikke nævnt den
 betydelige Deel gode Gødning, der ved den kan
 samles. Var end Tøringen næsten ligesaa spar-
 sommelig som Staldfodringen, er Gødningen dog
 ikke til det Gavn, naar den falder paa Marken,
 som naar den samles i Stalden, og derved bringes

ges paa den Ager, hvor den kan gjøre den største Nytte. Temmelig god Føring er man vel sikkrere paa at have hvert Aar, end Staldfodring, naar denne skal bestaae af Kløver; men man kan ikke tit nok gjentage, at Sommerstaldfodringen aldrig bør bygges ene paa den usikre Kløver; at denne vel kan tælles med blandt de hertil passende Planter, men at man egentlig bør forlade sig paa Biffer, Boghvede, og Spergel, der ere langt vissere, og derfor langt fortrinligere til Staldfodring, end Kloveren. Den uheldige Idee, at denne gavnlige Indretning skal have Kloveren til Grundvold, har med Rette ladet saare mange Landmænd frygte for at begynde paa den, eller har nødt dem til at vende om paa Halvveien, fordi Kloveren kun alt for ofte slog feil. Ikke heller kan jeg tænke mig andre Besværligheder ved at staldfodre 100 Qvæghæder, end dem, der ere forbundne med saaledes at fodre 20 à 30 Styrker, som jeg aarlig holder inde, uden for saavidt, at ethvert Foretagende, der drives i det Større, fordrer mere Arbeidskraft, og deslige; men allsaa bliver det ogsaa vanskeligere at holde 100 Qvæghæder tsirede end 30. Skoværnsningen nyttes dog vel ikke uden paa Beføstning af den unge Opvæxt, der i dette Tilfælde aldrig kan komme frem. Denne Græsning er desuden i Almindelighed slet, det vil sige ikke kraftig, og paa Fællede og Overdreve er Qvæget ofte saa ilde faren, at man uden at frygte et Tab kan begynde

med at sætte den halve Besætning paa Stald, medens den anden Halvdeel fodres rundeligere paa den saare ofte for hele Besætningen alt for knappe Græsning. Man kan med temmelig Visshed regne paa at have alle de med Staldfodringen forbundne Omkostninger dækkede, ved den høiere Benyttelse, af det nu bedre fodrede Qvæg, og naar den Gjødning, som nu falder paa Stalden, anvendes til at opdyrke Overdrevene, der hidtil leverede saa ringe Fordeel, mon Eierne da ikke snart ville deraf høste langt større Fordele, end den, deres forhenværende ringe Benyttelse tilbød.

Staldfodringen bør gaae foran Overdrevenes Opdyrkning, og naar denne nyttige Indretning engang bliver almindelig hos os, ville vi, som Belgierne, kun kjende Fællede af Ravn. Neppe have disse sat deres Qvæg paa Stald, fordi de ikke mere havde Overdreve, men disse ere forsvundne, fordi de have sat deres Qvæg paa Stald.

I Anledning af, at Forfatteren S. 814 siger, at efterfømt Fodret er mindre eller mere saftigt, behøves daglig „fra tre til tolv Pund Strøelse“ anmærker Rec. blot: at fire af hans Køer af Størrelse som holstenske Qvæg, hvilke vare henstillede til et Forsøg, hvorved blev givet dem daglig 52 Pd. Kartøfler og 6 à 8 Pd. Halm, behøvede ikke mere end 4 Pd. Strøelse Dag og Nat, hvorved alt Møgbandet blev opfanget.

Forsfatteren regner, at fem Faar fortære ligesaa meget, som et middelmaadigt Qvæghoved. Rec. giver sit Qvæg daglig en Skjeppe eller 26 Pd. Kartofler, og da Faarene faae 4 Pd. hvert, saa fødes $6\frac{1}{2}$ Faar med samme Portion Kartofler, som et Qvæghoved. Begge Dele faae Halm efter Behag, men heraf fortære Faarene, end ikke efter dette Forhold.

I Anledning af Forsfatterens Vittring, at de spanske Faar give kun et Lam, anmærkes blot, at Thær regner 4 Tvillingsødseler af 100 læmmende Faar.

I §. 824 siger Forsfatteren: „Meget vaadt, og fastigt Foder, saasom grøn Kløver, er Faarene ikke ret tjenlig.“

Det vilde være meget beklageligt om denne Paastand fandt Bekræftelse ved Erfaringer, da al Gøldfodring og Staldfodring af disse Dyr derved skulde blive uanvendelig. For at vække nogen Tvivl om denne Formening, vil det maaskee være tilstrækkeligt, at henvise til min Efterretning, i Landoec. Tidenders 1ste Hefte, om Faarefoldingen. Forsfatteren anbefaler desuden selv længere ned, at fodre Faarene i Gøld, hvilket dog ikke ret vel lader sig gjøre, uden ved Hjælp af Kløver og andre fastige Dexter.

Angaaende den Behandling, som Forsfatteren foreskriver for Faarene, er Rec. saa temmelig enig med ham, kun tvivler han om, at een Væder er tilstrækkelig til 50 Faar, naar man ønsker,

at ethvert af disse skal blive drægtigt. Hr. Morel de Windé har meget nøiagtigt gennemgaaet denne Sag og viist, at det i det ringeste hver 14, 15 eller 16 Dag, at regne fra den Tid, da Bæderen kom til Gaarene, er nødvendigt, at sætte flere Bædere til Hjorden, da Gaarenes Begjærligheds Periode, efter hans Observationer, kommer igjen, saa omtrent hver 14, 15 eller 16 Dag. At Rec. her blot tænker paa den finuldede Race, og at det er om den samme Hr. Morel de Windé har saaledes udeladt sig, anmærkes blot, for ikke at give Leilighed til Misforstaaelser.

Den ottende og sidste Afdeling handler om Jordbruget.

Forfatteren har efter Rec. Formening særdeles lærerigt deri udviklet Hensigten for den landoekonomiske Kunst og betegnet det Maal, hver Landmand bør stræbe at naae. Nødvendigheden af en tilstrækkelig Capital, den Maade hvorpaa den bør inddeles, og de Benævnelser, den i Følge heraf gives, samt de Fordele, som den billigen bør indbringe sin Eier, ere Gjenstande, som Forfatteren paa det tydeligste har fremstillet, og derved, som Rec. haaber, derigtiget for mangen Landmands, ikke altid tydelige Ideer, i denne Henseende.

Rec. er fuldkommen enig med Forfatteren angaaende de Egenskaber, han fordrer ved et fuldkomment Jordbrug. Men hvorved naaes dette

Forfatterens Ideal, forudsat at Jord, Capital, og de fornødne Kundskaber ere til en Landmands Raadighed? Ved Brakmarkens Benyttelse, ved Sommerstaldfodring og ved et fornuftigt Sædskifte! Andre Resourcer, saasom Mergel, Mudder og deslige fremmede Sagen, men ere ikke unundgaaelig nødvendige Betingelser, ligesom de heller ikke føre til det endelige Resultat, uden i Forbindelse med Ovennævnte. Meget rigtig nævner Forfatteren Belgien og Nordfolt, som Bevise for Mueligheden af hans Ideal. Enkelte Jordbrug, der ligeledes kunde tjene til Bevis herfor, findes adspalttede i adskillige andre Lande, og vort Fædreland har ogsaa nogle deraf at fremvise.

I Anledning af Trebangsbruget siger Forfatteren i §. 898: „Dette ved sin Alder ærværdige, i sin Oprindelse naturlige, og under visse Forudsætninger, endnu det bedste Markbrug.“

Rec. kan ikke undlade at spørge: Hvilke ere disse Forudsætninger? Dog vel ikke en ringe Folkemængde og som Følge deraf store Jordstrækninger liggende som Ørkener? De efterfølgende §§. give nogen Ret til denne Formodning, og Rec. ønsker da blot, at Trebangsbruget ikke maae faae Ret, til at ansees for det bedste, i hans Fædeland.

„En af de fortrinligste Drifter under Robbelbruget“ siger Forfatteren i den 902 §. „er følgende i ti Rænge: 1) Grønlandshavre og

„noget Vikkehavre. 2) Brak. 3) Hvede. 4)
 „Byg. 5) Erter. 6) Byg. 7) 8) 9) 10) Kls-
 „ber og Græs. Denne Drift forudsætter ikke
 „Staldfodring; men den er et vigtigt og tillige
 „sikkert Skridt til Staldfodring.“

Rec. indseer ikke, hvorledes denne Drift kan lede til Staldfodring, thi naar han undtager lidt Vikkehavre det første Aar Marken opbrydes fra sit lange Græsleie, er her intet videre forhaanden til Foder, end Kløver og Græs, der er 5, 6, 7, og 8 Aar fra Gjødning, og altsaa kun under meget gunstige Omstændigheder kan være frodig. For Resten anmærker Rec. blot, at ogsaa efter dette Sædskifte er kun den halve Deel af Marken, Erterne inclusive, besaaet med Sæd, hvorimod den anden halve Deel er Brakmark, Kløver og Græs. Dette Sædskifte fortjener altsaa samme Dadel, som den man i Almindelighed tildeler Vexeldriftens, nemlig at det overlader kun den halve Mark til Kornafgrøder, medens den anden halve Deel dyrkes med Fodervexter.

Korfatteren yttre sig ellers angaaende Sædskiftet overeensstemmende med de Meninger, som Erfaringer har ladet Rec. erkjende, som rette.

§. 896 er vigtig og rigtig.

§. 904 siger Korfatteren: „Efter Reglen
 „hører en dyrket Brak og Sommerstaldfodring
 „ikke nødvendig til Vexelbruget.“

Efter Rec. Formening hører netop en dyrket Brak efter Reglen til Vexeldriften, ved hvil-

ken vi forudsætte en stedsebarende, men veylende Benyttelse af Jorden, der kun bliver muelig ved i Brakmarken at aale en stor Deel af det Koder, der behøves for at kunne frembringe den, til en uafbrudt Benyttelse af Jorden nødvendige Gjødning. Vexelbrugeren kan vel være i det Tilfælde een Gang at maatte give sin Jord den rene Brak, men dette er et tungt Offer for ham, og maae derfor ikke komme igjen. Sommerstaldsfodring er derimod ingen nødvendig Betingelse, men som oftest den sikreste Wei, til den størst muelige Benyttelse af Jorden.

I Anledning af landoeconomiske Bygninger siger Forfatteren i §. 911 „at de bør enten være „af brændte Steen eller simplere og langt mindre „bekostelige, og dog overmaade varige, af stampet Leer sexten til tyve Tommer tyk, af vindtørrede Steen eller af Stamp (Pisé).

Hvad er det Forfatteren forstaaer ved stampet Leer, da Slutningen viser at det ikke er Pisé? Maaskee de saakaldte Våldervånde, men til disse stemples Leret ikke, men æltes med iblandet Halm. Bygninger af blot vindtørrede Steen høre neppe til den Slags, der fortjener at anbefales.

Rec. der allerede frygter at have været for vidtløftig, nedlægger nu Pennen med det Haab og Ønske, at Lærebogens høitagtede Forfatter ikke med Mishag maae læse denne Recension. Enhver Sag vinder derved, at forskjellige Meninger op-

stilles ved Siden af hverandre, og Forfatteren
 bør ikke føle sig krænketh derved, at de af en anden
 Mand ere stridende mod hans, forudsat at hine
 ere fremstillede med den fornødne Rolighed og
 Beskedenhed. Rec. er sig bevidst at have villet
 dette, og haaber derfor ogsaa at have naaet dette
 Maal.

Maatte Læserne finde, at nærværende Recen-
 sion har givet dem Læilighed, til nøiere at overveie
 de her omhandlede Gjenstande, og derved underti-
 den at have udbragt et Resultat, der ellers muel-
 ligt var blevet anderledes, er den Hensigt opnaaet,
 hvori Rec. skrev, og han føler sig da belønnet for
 den Tid og Umage han herpaa har anvendt.

December 1814.

Joh. Chr. Drewsen.

Brev o. s. v. fra en Bonde til Redacteuren
med Dennes Anmærkninger.

Redacteuren af de Landoeconomiske Tidender har modtaget Brev fra en Bonde, tilligemed nogle vedlagte Anmærkninger over Sammes Afskrift, hvilkke han, saavel som Redudgiverne, har fundet saamærkbærdige — især fordi de ere skrevne af en reiskaffen, jevn Bondemand, at han ei kunde modstaae det Ønske, til Rytte for den hæderlige Bondestand at see dem offentliggjorte. Han har derfor anmodet Forfatteren om Samtykke til at lade dem indrykke i nærværende Tidsskrift og der- til erholdt Tilladelse; dog uden at Forfatterens Bæskedenhed kunde tilstede, at hans Navn offentliggjordes.

Brevets Indhold er Følgende;

P. M.

En efter Evne troe Discipel af sin Lykkes Befordrer, den for enhver Retsindig uforglemmelige El. Provst Høegh i Gjentofte, er det som giver sig den Frihed, at tilsende Deres Velhd. Indlagte, til Deres behagelige Oversigt. Anledning hertil ere de Landoeconomiske Tidender. Jeg har tilkjøbt mig de 2de udkomne, og skønner ikke rettere, end De Hr. N.! er et væsentligt Medlem af Selskabet.

En Mand, der forener Religion med Jordbrug, er den, som jeg kan aabenbare mig for. I

min nærmeste Kjendskabskreds er min elskværdige Præst den eneste, jeg i slig Anledning kunde indlade mig med; men han har intet Jordbrug, og savner derfor i sidste Post Sagkundskab.

Hvor har jeg da ikke Aarsag til at takke den algode og naadige Gud for Gl. Provst Høegh's Anviisning, der giver mig fortroelig Omgang med begge disse, for mig saa uadskillelige og uomgængelig fornødne Dele! Ved at sætte mig ind i Tanken om Deres udiiste Fædrelandskjerlighed, er det jeg troer, ved at tilstille Dem Indlagte, at dette vil være Dem, Hr. N. N. ligesaa kjært at læse, som det har været mig at skrive.

Om der endog i det Indlagte ikke findes noget, som De kan nytte, er jeg dog vis paa, at det vil interessere Dem, at finde en troe Discipel, efter muelig Evne, af Deres hensovne Ven Gl. Provst Høegh. Af min Aabenhjertighed, og af det Indlagte vil De let skjønne, at det er skrevet kun for Dem, og paa lignende Maade, som naar jeg tilskriver min egen kjædelige, gode Fader, og at jeg har ingen anden, end den rene og gode Hensigt, derved at bane mig Veien til Deres Bekjendtskab. Mine Omstændigheder fordrer indskrænket Bekjendtskab, og kun det har jeg, og min Tænkemaade tillader ikke at gjøre Bekjendtskab med Egennyttige. Min Slægt og mine Fædre hvo i Jylland. Jeg trænger altsaa til en Mand's Bekjendtskab her, der er af lige Tænkemaade, hvor jeg i Tilfælde kunde søge fristeligt

eller mundligt Raad; og De, Hr. R. R. vil ikke nægte mig saadant. Jeg vil heller troe, at jeg vil være Dem velkommen. En Dag i Ugen, hvilken Uge somhelst, inden Pløietiden, naar Deres Forretninger bedst tillade det, en Eftermiddag, eller Morgenstund, tør jeg bede iforveien at De paa min Beføstning med Posten vil tilskrive mig et Par Ord, naar de helst anffer mit personlige Besøg i en Time, da jeg vil bede om det Indlagte tilbage.

Som Bondemand skylder jeg, ikke allene herved, men og mundtlig at takke Dem, og ikke allene for min egen, men og for hele min Stands Skyld oprigtigt, hvis Sag De med Kundskab'saa redelig, offentligt har talet.

Skjøndt jeg med Ydmyghed erkjender: „saa er hverken den noget, der planter, ei heller den, som vander; men Gud, som giver Vexen; (men Guds Velsignelse ledsager gjerne vor Flid).saa maae jeg dog tilføie, at Flere have fulgt mit Exempel, fordi de hos mig, uden mindste naturlig Eng, have haft Leilighed til at see en god Sædeavl, en god Hæavl, overflødig Græsning, gode Kæer, gode Heste, gode Vogne, gode Volskredskaber!, og det har faldet Tilskuerne i Dine, at jeg huusholderiff har rettet mine Ting derhen, som det sig bør, at mine Creature have levet godt den ene Aarets Tid med den anden, uden at kjende Mangel, indtil Overflødighed.

De fleste saae paa mig for 16 Aar siden, som Elephanten paa Nyggen. Ved at gaae min Gang ubekymret efter min Uforglemmeliges vise Godspor, har jeg seet Tænkemaaden saa næsten utroelig forandret imod mig, til Ære og Agtelse, der nu møder mig ligesaa almindeligt, hvor Leilighed dertil kan gives, det første af mine Jevn- lige og det sidste af mine Overmænd.

Sl. Provst Høeghs Anviisning til et Velindrettet Jordbrug har ikke allene lært mig at dyrke Jord; men den har ikke mindre Skyld i, at jeg almindelig faaer mit Arbejde udrettet med Lyst og Glid af stikkelige og troe Tjenestefolk *); den har utroelig gavnet min gode Hustru og virket lydlige Børn.

Nu sender jeg Dem dette i Guds Navn, og beder, at De vil tage det lige saa ærligt og godt op, som jeg har skrevet det; og det vil De. Jeg har derved løst mit Hjerter fra et Baand, som i lang Tid har holdt det fængslet. De vil nu unde mig Deres Venstreb, og vi ville med Nytte kunne tale sammen, i al Løndom, engang hvert Gjerdingaar — mig især til Nytte, og hvad om det kunde gavne Klere! Næst at tilønske Dem alt Godt giver jeg mig den Ære at forblive ic.

N. Byg d. 30te Martii 1815.

N. N.

*) Og dog boer Forfatteren i en af Sjællands usædeligste Egne. Her sees da især et Bevis for den evige Sandhed, at Gudsfrugt er nyttig i hver Henseende, og har Forjættelse baade paa det Liv, som nu er, og det tilkommende.

Redact.

De, Redacturen, med ovenstaaende Brev, tilsendte Bemærkninger over Forfatterens Nolsbrug m. v. lyde saaledes:

Næstkommende Mikselsdag bliver det 16 Aar, siden jeg modtog min eiende, den Tid tilkjøbte Gaard, med tilhørende 16 Edr. Land. Gaarden var der intet andet ved, end en gl. Stubkarre. De 16 Edr. Land havde i flere Aar været bortleiede, til hvem der vilde benytte dem, efter eget Behag. Der var hverken Besætning af nogen Slags, eller Gjødning. Kjøbesummen var 8000 Rdlr.

Det ene Tusinde, som var min hele eiende Capital, maatte strax i det første Aar udbetales. Jeg var den Tid Haandværker. Alt hvad jeg den Gang forresten eiede var 2 gode Bøster, en god Malkeko og et Par Sviin til at besætte Gaarden med, som jeg den første Winter maatte købe Køden til, da der intet Fødemiddel fulgte med Gaarden *) som i mindre end 5 Aar havde haft 5 Eiere. En nye anlagt god Hauge, vel indhegnet med nyt Plankværk, hvori vare 100 skønne Frugttræer af god Slags, var for Diebliffet, hvad der kunde synes at have nogen Værd. Bygningerne vare saa, at de hvert Aar have behovet nogen Reparation.

*) Tilforladelig! man kan let begribe, at Mange laar paa Forfatteren som Elephanten paa Nyggen. Den, som ikke har et saare høit Begreb om Gudsfrøgt med Flid og Nøisomhed, maatte vel endog lee høit over sig en Begyndelse til at vorde Bonde.

Med maadelige Eener, men utrættelig Iyff, ved Hjælp af den bedste Egeteustrues *) og egen Flid har jeg efter min uforglemmelige Belgjorers, Sl. Provst Høeghs Anviisning, fra Begyndelsen af, paa min Mark, først sørget for Vandets Afledning, og, Tid efter Tid, 6 Aar derefter, havde jeg al min forærvede Jord bragt til nyttig Ager og Eng, næsten overalt givet min Jord Vandfald, givet mine Agre en, efter Jordens Klade, passende Brede, af 10 $\frac{1}{2}$ til 12 Alen, renset al min Jord fra Steen til en Dybde af 10 Tommer, Ager for Ager, fretaget om Efteraaret. (En Spade fulgte min Ploug.) Hvad der ikke paa enhver Ager efter Vandfaldet har op med det øvrige Legeme, opfyldte jeg, hvortil er medgaaet omtrent 3000 Læs, som alt er taget paa min egen Mark, med Hensyn til virkeligt Gavn, og uden at gjøre mindste Skade.

Min Grund er af den Natur, at jeg med Sikkerhed kunde følge Sl. Høeghs egen Plan for hans Markers Drikt. I de første Aar maatte jeg nøies med Lidt, saa omtrent — halv Staldforing; men i de sidste 12 Aar har jeg heelt staldforet min hele

*) Hendes gode Forstand, hendes kristelige Opdragelse, der har fremvirket hos hende en dydlig Tankemaade, hendes Kundskab i sit Saa, forenet med utrættelig Flid og elskværdig Nøisomhed, have bidraget saare meget til den udmærkede Iyffe, jeg har nydt og endnu nyder. Forf.

Besætning først til Sædehøsten, og i de seneste 6 Aar til Sæden var af Marken. I Aaret 1807 bleve Leilighedsviis 4 Edr. Land tilfals, som stødte i lige Linie med min Lød (hvilke end min Velgjerer hjalp mig til at eie, ved at sætte Penge deri), som jeg indlemmede i samme og siden den Tid har udbetalt, saa at min eiende Jord nu er 20 Edr. Land. Den gamle Prioritet 7000 Rdlr. er ikke rørt, og selvfølgelig efter Forord. om Pengebæsenet overgaaet til 7000 Rbdlr. S. B. Hefstelsen til Rigsbanken har jeg desuden at forrente, saa at al min staaende Gjæld er 7500 Rbdlr. S. B. Min Driots Capital de første Aar tog jeg af mit lidet Haandværks Indtægter, hvøraf jeg dog ogsaa maatte leve, da Gaarden endnu den Tid ikkuns netop kunde forrente sin Capital og give mig fri Huus.

Men i det 8de Aar ophørte min Haandværks Driot, hvortil en ulykkelig fælleds Handel bidrog. Min Mark var nu saa meget forbedret, at jeg bovede mig til at opofre al min Tid paa min lille Jordplet, og jeg har aldrig fortrudt den Dag, da jeg fra den Tid allene har levet af min Jordplet, og den desforuden har forrentet sin Capital, foruden at næsten alt mit Eiende (ikke allene Jorden) af levende og døde Ting er mærkelig bedre nu, end da, uagter den megen Trængsel i Krigens Tid i saa mangfoldige Henseender, og desforuden den

uovervindelige Markufred, der lægger saa mange Baand paa eller Hindringer i Veien for et forbedret Jordbrug, at man maae bedrøve sig over at tænke derpaa. Kort sagt, jeg har, siden jeg besluttede at leve af min Jord allene, været, og vil, næst Guds Hjelp, til min Død blive en lykkelig Mand, og mit hele Huus har været lykkeligt med mig. For Læseren er her at mærke, at Begjerlighed er lukket ude og Klid og Rejsomhed indtager Rummet. Hvad El. Hægh i sin Anvisnings 1ste Cap. anbefaler, det er den Grundvold, hvorpaa jeg har bygget mit Algerbrug, og den frygter jeg ikke for at nogen Dødelig skal fuldkaste. Dertil har jeg gjort mig en Vre af at forhverve mig de fornødne Kundskaber og Færdigheder i mit Fag, som jeg i de vigtigste Dele altid har udført og udsører med egen Arm. En væsentlig Ting, der har gjort og endnu gjør mig god Nytte, er den, at jeg er sødt og opdragen af christelige Forældre (som endnu begge leve i deres 75 Aar) begge gode, sædelige Bønderfolk i Jylland. Jeg var hjemme hos dem ved deres Afskrug, til jeg var 18 Aar gammel, derpaa tjente jeg en anden Mand i 2 Aar, hvornæst jeg reiste til Kjøbenhavn, for at lære et lovligt Haandværk — i 5 Aar var jeg Dreng og i 2 Aar Svend, mit Profit var mit lærte Haandværk og omtrent 100 Rdlr. foruden gode Klæder. Ufordærvet paa Sjæl

og Legem forlod jeg min Mester og giøtede mig med min gode Hustru, leiede Huus her i Byen og levede af mit Haandværk i 6 Aar, førend jeg var saa forboven, at kjøbe mit nu eiende jordiske Paradiis. Ifkuns en fornuftig Mand, der tillige har Indsigt i Agerbruget, kan gjøre sig det rette Begreb, om hvad det er, at leve med Familie af 20 Edr. Land og forrente $7\frac{1}{2}$ Tusinde Rbdlr. S. V., samt svare Skatter og Afgifter, iblandt hvilke en betydelig Natural-Præstation af Vahre, forenede med Arbeide, betale Folkeløn og vædlige, holde Gaardens Bygninger og Besætning, og det alt uden Næringsførg. Den som nægter, at der til hører Alvorlighed, for at overlægge, og Eid og Flid, for at udføre det besluttede, for mig var det med ham umueligt at vexle to Ord. Min ærede Læser vil slutte, at min Mark er riig paa Formue; men og, at der af de Gaver, som Gud lader groe der, bliver der, hvad mueligt er, gjort hensigtsmæssig Anvendelse af paa bedste Maade, og den i Sandhed vigtige og hellige Lære, at tage vare paa sit Kald, er dybt indpræntet i mit Hjerte; næst Guds Huus er mit eget mig mit kjæreste Opholdssted; jeg gaaer glad til mit Markarbeide og gaaer iligemaade tilbage til min Familie. Det Maal jeg sigter til, er, efter El. Provst Hæghs Anviisning, at blive en retskaffen Bondemand. Havde jeg fra Begyndelsen haft noget mere imellem Hænderne, havde jeg for 8te Aar siden, vil

jeg troe, været ligesaa nær ved Maalet, hvad mit Landbrug angaaer, som jeg nu er; dog takker jeg Gud for det, jeg har naaet. Uden Laan er jeg vel ikke kommen saa vidt. Flere Edelmodige have rækket mig hjælpsomme Hænder (jeg ønsker, at jeg her turde nævne dem); og mærkvarmt er det, at jeg i denne Anledning aldrig har truffet paa andre, end velstændige gode Mænd, og jeg kan med Sandhed sige, at jeg aldrig har bedet forgjæves, der er og iblandt mine Laanere ikke Een eneste, som jo glæder sig over, at det gaaer mig og min Familie vel. Med det jeg nu har at virke paa, jeg mener en fortrinlig god Mark og Hauge, samt med de Midler, jeg nu har i Hænder, jeg mener gode Creature, hverken maae eller bør jeg, efter min Mening, laane mere, skjøndt jeg dog især mangler 2 Røer, 8 Stykker Faar, og nogle Bistader. De 2de første Dele kunde ogsaa i det forløbne Aar været anskaffede af mine Indtægter, naar jeg ikke havde maattet bruge Pengene til at bygge for. Om et Par Aar haaber jeg med Guds Hjælp at have de omtalte manglende Dele paa min Stald. Jeg har erfaret, at gode hensigtsmæssigen indrettede og vel vedligeholdte Bygninger ere et ønskeligt Befordringsmiddel for et godt Avlsbrug; men jeg har og underordnet dette min Ebne og kuns Tid efter Tid, med Overlæg og Flid forbedret, hvad jeg kunde.

I Henseende til min Voldsdrift, da har jeg fulgt min Lærers Regel: „at Marken skal forbedres ved sig selv“ det er: den skal selv frembringe, hvad der skal forbedre den. Vikkehavre, Klsver, Kartofler og Staldforing bleve Midlerne, og det er lykkedes. Ved at overveie, hvad der kan siges for og imod et Agerbrug, har jeg kun antaget det for rigtigt, som til enhver Tid kan bestaae ved sig selv, uden fremmed Hjælp; og jeg veed med fuld Overbeviisning, at saadant et Agerbrug, naar Brugeren har Sagkundskab, nødvendig maae stige, indtil det utroelige, især naar man maae gjøre hvad Brug af sine Produkter, som man vil. I Førstningen var jeg ikke fast nok i denne Overbeviisning, og fjørte da nogen Gjødning fra Kjøbenhavn; dog ikke mere end fra een eneste Brændeviinsmand; men jeg fandt, især med Hensyn paa mine Folks Sædelighed, at det ei kunde betale sig, og har i de sidste Aaringer slet Intet hentet. Sl. Provst Høeghs Anbefaling i hans 1ste Capitel skal lede mine Handlinger, og det skal bringe mig Velsignelse. Guds Velsignelse har jeg allerede: Ved Krigens Begyndelse var min Besætning 10 Røer og 2 Qvier i andet Aar, foruden Heste og Gviin. Af Mangel paa Huusleilighed til Indquarteringen maatte jeg tage 4 Stykker Qvæg af min Stald, for at give Plads for de Militaire, deres Heste og Fourage; jeg maatte,

faa ondt det og gjorde mig, resolvable til at sælge dem. Siden har jeg ikke for Rummet's Skyld kunnet fylde Tallet — ei heller har jeg før i Fjor høvt Ene til at kjøbe, og da maatte jeg bygge for det, jeg havde samlet; i Aar have Sædepriserne været saadanne, at jeg er glad, jeg kan dække de forhøiede Udgifter, uden at vente paa Overskuddet.

I 7 Aar har jeg kun faa Uger været fri for Indqvartering, almindelig 2 à 3 Mand, som fik Middagsmad for 6 fl . og 2 ikke sjelden 3 Heste. Selv var jeg Kystmilice, min Karl ligesaa, min Dreng ligesaa — og Saa tænkte vel paa, hvor jeg og mine Lige skulde tage det fra, der hørte til, for at leve, og for at yde Fædrelandet i sin Trængsel den tilbørlige Bistand. Hyppige Brænde-Kjørseler og Kongereiser har jeg gjort. Jordbrug, tænkte Mange, bliver vel Jordbrug; thi de forstode ikke bedre; men Kræfterne bleve det betagne, stjele maatte man sig til aiting, og mindre blev der gjort og slettere blev Gjerningen bestilt; jeg maatte være glad ved, at min Jord var god før den Tid, ellers maatte jeg have bukket under, uagtet de tilsyneladende høie Priser, og i Aar føler jeg saadanne Efterveer, at dersom Byrderne skulde have Varighed; synes mig vanstelig, at de bedste Agerdyrker, NB. som skal leve af sin Jord, kunde bestaae; og da gyser jeg, ved at tænke paa

den Deel af mine Medbrødre, hvis Jord i Forveien er afkræftet.

At tænke paa Markfred, ved Hegn, er umueligt paa nærværende Tid, med de Byrder, der hvile paa Bonden, og uden Markfred er det umueligt, at et godt Jordbrug kan udbrede sig; under Trængsel og Krænkelse maae det døe i Guds felen. Ved min Jords Tiltrædelse gjorde jeg mig det til Lov, naar jeg havde Creature paa Marken om Dagen, bestandig at holde et troe Menneſke ved mine tsirede Creature, og beſtemt lod jeg dem ſamle i min Stald hver Aften *), hvor de overbleve til Morgenens Kom, og denne Skik bevarer jeg endnu i den korte Eredtid, da de komme ud, ſaaſel med Heſte, ſom med Hornqvæg. Dette er Fred uden Hegn, og uden ſaadan Fred kan, hvor intet fuldkomment Hegn allerede er, intet Hegn blive, da dette forlanger Fred i mange Aar, om det nogensinde ſkal frede. Jeg har, efter min Eone, ſat mange Penge paa Hegn; men deſværre til min Skade, uden ſynderlig Nytte. At

*) Et overordentligt Uheld, ſom ramte mig ſtrax efter, at jeg havde modtaget min Mark, fremkaldte forſt denne Beſlutning: der blev mig bortſtaalet en god og 2 maadlige Heſte — den forſte ſtod i Løir — de ſidſte gik løſe i Ered, hvilke jeg aldrig fik mere. Dette var forſte Aarſag, til at jeg ſamlede mine Creature paa Stald om Natten. Saaledes kommer der altid, naar man kun vil, noget Godt ud af det Onde.

holde sine Creature paa Stald om Natten, er et større Skridt til Markfred, end Mange skulde forestille sig, der ikke kjendte det. Uleiligheden, som er liden *), sikkrer Eieren saavel som Naboen fuldkommen Fred i den Tid, som er den vigtigste, netop fordi det er Nat, og den gjengjeldes rigeligen ved den bundne Gjødning. Er denne Indbinding om Natten eengang forsøgt, vil den vist opmuntre til at blive ved dermed. Det første Skridt til Markfred er gjort; Staldforing, som er det andet Skridt vil følge af sig selv — og ved ethvert af disse Skridt vindes Gjødning, uden hvilken et Algerbrug er Intet. Jeg har vandret den Vej under Markusfreden og kan sige, med Sandhed, at det første Skridt, som ikke var forbunden med mindste Omkostning, var et vigtigt Middel til at fremme og befordre det andet Skridt. Og da jeg havde gjort det første, begyndte mit hele Huusgesinde uanmodet at give Stemmer: „at det allerbedste var, saasnart Creaturene kunde blive paa Stalden baade Dag og Nat.“ Jeg ilede nu, og naaede Maalet. Saaledes har jeg Skridt for Skridt fulgt Gl. Vr. Høegh, og bundet den hele Gjødning af mine Creature, sparet min Sæd og mit Græs om Sommeren for løse Creature, og naaet min Hensigt: at give mine Naboe Fred til enhver Tid, opfyldende den Pligt: hvad Du ikke

*) Det skeer altid, ved at føre dem paa indst samlede i eet Kobel.

vil, Andre skulle gjøre imod Dig, det skal Du ikke gjøre imod Andre. Vilde alle mine Naboer gjøre mig samme Skjel, skulde min Mark ligne det Land, der flød med Mælk og Honning. Mange gjøre det desværre ikke, fordi Retskaffenhed er uddøet af deres Hjerter, og herfra oprinder ikke allene Markufred, men mange uopregnelige Onder, under hvilke vi lide.

Uden Lov og dens Overholdelse faae vi ingen Rettefred, og uden Rettefred faae vi ingen Dagfred, og uden Fred intet Agerbrug, uden af Navn.

Jeg erkjender, at min Mark kunde modtage et fordeelagtigere Sædskifte og lader mig gjerne derom undervise; men hvad nytter det mig dog at vide, naar jeg, for Ufreds og flere Marsagers Skyld, ei kan gjøre Brug deraf. De Omstændigheder, under hvilke jeg har levet og endnu lever, bør fritjende mig i Henseende til Beholdelse for, at mit Sædskifte ei er det fuldkomneste. Være mine Byrder lettere, især om en betydelig Natural-Præstation, som i Aar er af lige Værd med 12 Eder Rug, blot kunde forvandles til Penge og jeg havde Markfred, samt var raadig over mine Arbeidskræfter, da fandt jeg ingen Undskyldning for mig som Bonde, ifald jeg forsømte at indføre et forbedret Sædskifte. Hvad der holder

mig tilbage, det samme holder viſt de allerſteſte tilbage. Havde man frie Hænder og de nødvendige Penge, vilde man viſt lidt efter lidt ſøge at erhverve ſig den ligesaa nødvendige Sagkundſkab. Dette føler jeg ſelv og det ſamme troer jeg om den ſtore Deel af mine Jeonlige.

Jeg holder Bondenſtanden, ſom jeg er født af, jeg finder den ikke for høi og ikke for lav, naar Bonden er, hvad han bør være: retſkaffen; jeg elſker og agter iligemaade enhver Mand over min Stand, naar han handler retſkaffent og godt. Angaaende Tjenestefolk tilføier jeg dette: jeg har erfaret, at retſkafne og dueelige Høſtbønder og Madamsdre, ſom give forſvarlig Koſt og Løn i rette Tid, almindeligt virke gode Tjenere, og der er ſom ofteſt ikke læiet i: „Som Høſtbonden er, ſaa er Tjeneren.“ Jeg ſkønner ikke rettere, end at det er Religionen, ſom maae ophjælpe, for at hjælpe. Være vi Høſtbønder ſaa vidt heri, ſom vi burde at være, paastaar jeg af Erfaring, at ſletto Tjenere være mindre almindelige. Naar diſſe alligevel fandtes, vilde jeg overlade til en retſkaffen Øvrighed at gjøre Ret ſtrax paa Stand, uden Tids Spilde for Parterne. I 15 Vintere have mine 2 Karle, uden Noiſſie, fra 1 Nov. til 1 Martii ſkaaret Haffelſe for næſte Dag til Dvæg og Heſte, hver Sægne

aften ved Lys i en forsvarlig Tægte, inden Kl.
8, fra den Tid, det blev mørkt, alt efter Gl.
Provst Høeghs Anvisning, hvilket maae tjene
til Beviis for, at jeg ikke har Anrsag til at klage
over Uvillie hos mine Tjenestefolk.

N. Bye d. 26 Martii 1815.

N. N.

De vigtigste Hindringer
for
vor Agerdyrknings
og
ved denne Danmarks
Opkomst,
af
Magister C r a m e r,
 ledsaget med Anmærkninger
af
B. F. Rønne.

Naar man seer, at det i et Huus gaaer stort, end-
og ødselt, selv lidt galt til, saa spørger man natur-
ligviis om Kilden, hvoraf den Indtægt tages,
som føder saadant Væsen. Og erfarer man da,
at Kilden selv er god, at der gjøres Alt for at
holde den i stadigt Løb, at Vedkommende ingen
Umage spare, for at rense den, grave den dy-
bere, og saaledes tvinge den til at flyde stedse
rigere; da frygter man ikke for, at Familien her
saa let skal gaae til Grunde, fordi der i den indre
Deconomie holdes lidt uordentligt Huus. Men
ved saadan Indtægtskilde, forenet med saadan Om-
huue for den, tænker man sig Digterens: Stultitiam
ferunt: de taale nok en Ødselhed eller Galsskab af
mig. Seer man paa den anden Side, at en
Familie, som, uden at have andet at leve af, end
sine Hænders Arbeide, dog, uagtet mange Tab
og Vanheld, endog uforstyldte Vanheld, slaaer
sig anstændigen igjennem, opdrager sine Børn vel,
svarer Enhver sit og forvinder sit Tab; saa kan
man altid være vis paa, at denne Familie med
omhyggelig Glid og ufortrøden Ketskaffenhed pas-
ser sin Dont og driver sin Næringsvei. Hvad der
gjelder i det Smaa, gjelder ogsaa i det Store.
Hvad her er sagt om den private, er ogsaa anven-

deligt paa den offentlige Huusholdning eller Stats-
huusholdningen, anvendeligt paa Staten selv.

Danmark hører upaatvilelig til de Stater,
som uforfkyldt har lidt meest i sidste europæiske
Krig. Men saa store og mange end vore Tab og
Banheld have været, saa bør vi dog ikke lade
Nødet falde, eller Hænderne synke; thi Danmark
besidder i sit Skjød en uundtømmelig Rigdoms og
Velstands Kilde, dets frugtbare Jordbund. Dykke
vi den tilbørligen, ansee vi dette for det ene Nød-
vendige, for Statens rette Livsprincip, som der-
for bør tildrage sig den høieste offentlige og private
Opmærksomhed og omhyggeligste Omfarg; da skal
Danmark snart forvinde sin Nød: thi alle Krigens
Ulykker ere for et agerdyrkende Folk kun April-
fyer, der hastig forsvinde. Fjenden kan hærje et
Land med Ild og Sværd, afbrænde dets Byer,
fælde dets Skove, tilstoppe og ødelægge dets Bjerg-
værker, lægge Baand paa dets Handel, bortføre
dets Flaade; men betage det sin Frugtbarhed, det
kan ingen Fjende, det formaaer ingen menneske-
lig Magt *). Agerdyrkningen er den Guldmine,
hvis Gange ligesaa lidet ophøre af sig selv, som
de af voldsom Haand kunne tilstoppes, der er saa
indholdsrig, at jo mere den bearbejdes desto rigere

*) Men det kan, paa en vis Maade, den moralske Jordær-
velse. At forebygge eller tilintetgjøre denne, saa-
vidt mueligt, være altsaa vor høieste Omfarg.

bliver den. Jordens Frugtbarhed er en Kilde, saa uudtømmelig, at jo mere man øser af den, desto rundeligere fylder den, kun at der øses med Forstand. Iblandt alle et Riges Erhvervs og Velstands Kilder er Agerdyrkningen ikke allene den rigeste, men tillige den sikkerste og varigste. Lykkeligt det Land, som besidder en frugtbar Jord og stikker sig til Agerdyrkning! Lykkelige Danmark med din kostbare Skat! Maatte kun dine Sønner rigtig paastjonne dit Værd og rigtig benytte den, da skal Krigens Uheld snart worde glemte, og du skal vinde i intensiv Storhed hvad du har tabt, og hvad du mangler, i extensiv Størrelse!

Men bearbejde vi denne Mine, øse vi af denne Kilde saaledes, som vi kunde og burde? Dette Spørgsmaal maa desværre besvares med: Nei. Hvo, som gennemskuer vort hele Agerdyrknings Væsen maae ikke tilstaae, at dette endnu er i sin Barndom, at her er saare meget at gjøre, at rette og forbedre, at det er langt fra den Fuldkommenhed, som det kan tage imod? Sid kun denne Tilstaaelse maatte vække ligesaa megen Opmærksomhed, som den er sand!

Hvilke ere da Hindringerne for vor Agerdyrknings Fremskridt til det Bedre? Og hvilke ere de Fremskridt, som vi for det Første bør ønske?

Disse tvende Spørgsmaale ønskede jeg ret meget at kunne besvare. Af Hindringerne for vor Agerdyrknings Fremskridt til det Bedre har Hr. Pastor Rønne i disse Tidenders 1ste Hefte 2det Bind 1ste Hefte.

med Frimobighed og Sandhed Skildret nogle. Hvad han siger om Religions Foragt og de deraf følgende Lasters skadelige Indflydelse paa Landbruget underskrifer jeg gandske. Dog hermed har det neppe nogen Nød *). Religionen vil nok komme tilbage, vil vinde sin tabte Anseelse igjen. Euro-
pas Nationer have med deres Skade erfaret, hvad Religions-Foragt har at betyde. Tyrsterne ville vide, at vaage over og haandhæve christelig Reli-

*) Hidtil er just denne Grunden til al vor Nød, som Forfatteren jo, ved at underskrive min Uttring, og har tilskaaet. Naar baade Styrrende og Adlydende overalt besjeledes af Religionens Aand, saa vilde jo Forblindelse, Egen nytte, Dovenskab og hvad de flere Hindringer ellers hedde, bortfalde af sig selv. Religions-Foragt er aandelig Blindhed; men hvor denne hersker, der er eller vorder man ogsaa ufeilbarlig blind i Henseende til det Jordiske — der søger man, til Exempel, at adskille Regentens og Undersaattens Fordeel, og at forlede Regjeringen til saadanne Skridt, som synes gavnlige for dens Kasse, skjøndt de ere skadelige for Indbyggernes, og altsaa tilstoppe den eneste Kilde, af hvilken den er istand til at øse — og der stræber man atter paa den anden Side, at besvige Regenten for Skat og Sold o. s. v. At Religionen vist vil komme tilbage og vinde sin tabte Anseelse igjen, det er sikkert nok. Hvad der er guddommeligt, kan ikke tilintetgjøres, og vi vide at Jesu Religion skal bestaae til Verdens Ende; men Guds Rige kommer ikke til os, førend vi bede derom, fordi vi agte det for vort højeste Gode — og har Massen af et Folk først lært at ringeagte det, saa vil der vist medgaae Tid og udfordres kraftige Forbedringsmidler, førend det kommer i al sin Herlighed tilbage. Det gaar ikke saa hurtigt at forbedre et Folks Moralitet, som at forbedre en Uger. Ei heller staaer ligt i Tyrsterne Magt.

Könne.

gion, og hvad den ældre Verdens store Rigers Undergang ikke har kunnet, det maae Nutidens Tildragelser tilstrækkelig have lært dem. Kort, Europas Ulykke vil lære det i egentligste Forstand at fryde til Korset. Og hermed vil ogsaa de Hindringer for Agerdyrkningens Fremstridt, som hos os have deres Grund i Religions, Foragt, falde bort, saavidt som den menneskelige Natur tillader det. Hermed vil gammel Dannished, Flid og Sædelighed vende tilbage. Men da de øvrige af Hr. Pastoren fremsatte Hindringer for endeel ere locale og temporære *); saa være det mig tilladt her at tilføie nogle andre, der, som mig synes, have en mere udbredt og varigere Skadelig Indflydelse paa vor Agerdyrkning. Hertil regner jeg:

Hoveri, Bestemmelserne og Hoveri, Foreningerne **). Saa velgjørende fra Regjeringens Side, som vi alle maae erkjende at denne Foran-

*) Det havde været ønskeligt, om den ærede Forfatter havde villet, hvorvidt de omhandlede Hindringer kunne ansees for locale og temporære, især da han selv anfører de samme under en anden Indklædning.
K o n n e.

**) Denne Hindring forekommer Undertegnede just at være local, da den egentligst og nærmest ikkun treffer Herregaardene. Og er den velgjørende for Bondestanden og for Agerdyrkningens Opkomst, saa sees ikke engang, hvorledes den kan talles iblandt Hindringerne. Dog — det er kun Forfatterens Mening, at de, ved Foreningerne, begangne Overlæser ere Hindringer, og deri har han Ret.

skatning var for vor Bøndestands og Agerdyr-
 nings Opkomst; saa have dog Contrahenterne, for-
 nemmelig Godseierne, været usorgsomme nok til ikke
 at see det skadelige Baand, de herved paalagde sig
 selv, og den Hindring, som heri ligger for et
 bedre Jordbrug. Bønderne skal for Exempel for-
 rette 3 Pløiningen til Byg, de 2de om Foraaret;
 men nu har Godseieren en Mark, som er let,
 der ikke vel taaler saa mange Pløiningen, men
 som istedenfor Lægningen er bedre tjent med en
 god Overhæring, han ønsker at forlægge dette
 Høvarbejde til Efteraaret, og forvandle Foraars-
 Pløiningen til en Pløining til Vintersæd, men
 Bønderne ville ikke, de holde sig bogstaveligen til
 Høveri-Bestemmelsen eller Foreningen. Proprie-
 tairen har en Mødding større, end til een Marks
 Gødning, han ønsker at fordele den paa 2de, som
 var det Rette, men han kan ikke faae Bønderne
 dertil, thi Bestemmelsen siger ifkun, at de skulle
 gjøde Brakmarken. Han ønsker at udføre sin
 Gjødske kort før Kornhøst, da den er mere for-
 raadnet og altsaa bedre, men Høveri-Contracten
 bestemmer, at den skal være udført før Høstet, og
 hvorfor ogsaa mange Godseiere søge at udsætte
 denne saalænge som mueligt til Skade for Høets
 Godhed og Høbjergninaen selv. Bønden skal
 grave de fornødne Grøfter paa sin Lod i Høvmar-
 ken; men denne behøver ingen Brakgrøfter, og
 Godseieren kan ikke istedetfor dette Arbejde faae
 ham til at hyppre Kartofler, plante Kaastrabi og

andre Foderrødder i Brakmarken, thi Foreningen har ikke et Ord derom. Og saaledes i mange andre Stykker. Men hvor stor en Hindring heri ligger for en bedre Drifts Indførelse paa Hovedgaardene og fornemmelig for Bøvelsdriften, seer Enhver klarligen. Dog Skaden bliver endnu større, naar vi see hen til det Exempel, som fra Godseieren bør udgaae til Bonden; thi han indfører allerlettest hos sig selv det Arbejde, han er vant til at forrette til Hove. Jeg kan derfor ikke troe Andet, end at Godseiere, som søgte om at faae Høvet forandret, naar det kun ikke forsøgedes, ville erholde allernaadigst Bevilling *)

En stor Hindring for Agerdyrkingens Fremskridt hos Bondestanden, som indeholder den talrigste Klasse af Jordbrugere, er, at man ved Udskiftningen og siden ved Indfæstningen ikke lagde nogen rigtig Inddeling og Plan **), intet For-

*) Skulde dette være onskeligt? Kan en Allernaadigst Bevilling og høre frivilligen indgaaede, gjensidige Contracter? Bør disse ikke være hellige og ubrødelige? Var det ikke langt bedre, at forsøge nye, men NB. aldeles frivillige Foreninger? Naar disse lovede Bonden en virkelig Lettelse, skulde han da ikke indgaae dem? Og det kunne de, uden Skade, endog til Fordeel for Godseieren. Frivilligen indgangne og tinglyste Forpligtelser maatte have, hvad de vel og have: Lovs Kraft. Retfærdighedens Ejnere bør det, efter slige Contracter, strax paa Stand, uden Tidsspilde, at gjøre Ret.

K o n n e.

**) Her er just anført det samme, som jeg i min Afhandling har erindret, nemlig: at Bonden mangler Kundskab eller Capital, eller begge Dele. Kun

Skift gav for et ordnet Agerbrug, men lod det komme an paa Bønderne selv, hvorledes de vilde

vilde Hr. Magister Cramer, hvad jeg aldrig kunde ønske, at man ved et Magtsprog skulde komme Uvidenheden og ved en tvungen Understøttelse Uformuenheden til Hjælp. Frihed og Sikkerhed er det, som Statsborgeren har at vente af Staten, og som han aldrig venter forgjæves af en god Regering. Men hvilken Skygge af Frihed eller Sikkerhed var der vel tilbage i et Land, hvis Regering vilde følge hine Principer? Med Retfærdighed kunde det aldrig bestaae; men — hvad der ikke er retfærdigt, det er ei heller nyttigt, som gamle Cicero allerede har sagt: „nihil utile, nisi honestum.“ Det løseste Blik paa en saadan Lov viser ogsaa dens Skadelighed. Den ærede Forfatter og jeg, med flere, ere nu allerede enige og overbeviste om, at Vereldsdriften er den fortrinligste Driftsmaade, vi hidtil kjende. Dersom vi altsaa sadde ved Lovgivningen, og burde følge det anførte Princip, saa forordnede vi Vereldsdriften. Skulde der tænkes nogen Ret at være paa vor Side, da maatte den jo grunde sig paa vor Overbeviisning; men nu sætter jeg, at der ved Lovgivningen sadde Folk, som holdte sig overbeviste om Erevangsbrugets Fortrinlighed; (at der gives Saadanne, det er jo bitterligt nok.) Hvad blev da Lov? At drive i 3de Vange, som førend Udskiftningen! Deres Ret var ligesaa vel grundet, som vores; men vi vilde vist nok være ilde tjente dermed, og raabe høit over slig en uretfærdig Lov, som gjorde Indgreb i Eiendoms- Rettens Hellighed, og forstyrrede al Frihed og Sikkerhed. Vi selv, som erkjende Vereldsdriften for den ypperligste indtil denne Tid, tilstaae dog, at der maa skee kan opdages en endnu fortrinligere — og altsaa skulde der jo igjen en ny Lov til! Hvo vilde da ønske at være Landmand? Dog — lad gjælde, at Vereldsdrift, eller nogen anden Driftsmaade, uden Retfærdigheds Fornærmelse kunde paabjendes; hvorledes vilde den da udføres af ukjendte Mennesker? Hvilket ubyre Antal af Dagdrivende, eller i

dyrke den Jord, som faldt i deres Lod. Men hvor vanskeligt for disse, som pludselig gif over fra Fælledskab og Trefangsbruget, at lægge og følge nogen rigtig Plan! Og hvor langt vanskeligere siden at ordne det Forqvaklede! De som er holdte Lodder i den sidst gjødskede Wang, pløiede

det ringeste Intet producerende Ophønsmand skulde der ikke ansættes og lønnes, for at tvinge de mange tusinde ulærville, der sikkerligen vilde findes? Hvilken riig Anledning til Drillerier, Uretfærdigheder, Bestikkelser, falske Indberetninger, Klager og Processer, vilde her ikke være aabnet? Nei! Lader os oplyse Folket ved Ord og Exempler — lader os arbejde for at gjøre det gudfrøgtigt og sædeligt — saa skal det gaar frem til det Bedre og vorde velhavende; men aldrig forsøge vi ved Magtsprog og Tvang, at fremtvinge det Gode, hvilket er umueligt. Det anførte Exempel om Børnenes Skolegang passer ikke fuldkomment; thi Børn ere ikke Statsborgere, og disse ere ikke Børn — og dog tvinger den gode Fader end ikke sine Børn til at lære noget, hvilket vilde være ligesaa unyttigt som overflødigt; man underviser, overtaler dem og foreholder dem deres Pligter, som Guds fornuftige Skabninger, og naaer i Almindelighed sikkert Maalet. Barnet vil gjerne lære, naar det kun undervises rigtigt — og vilde det ikke, saa udrettedes vist Intet ved Tvang. Dersom jeg og straffer det Skoleforfæmmende Barn, saa straffer jeg dets Ulydighed, eller Dovenskab eller sligt — jeg søger altsaa at tvinge det til Pligtopfyldelse, paa en Tid, da det endnu ei tilfulde kan føle Religionens og Fornuftens Grunde. Langt anderledes er det med Statsborgeren. Og dog er det et ganske andet Spørgsmaal, om Staten skal tvinge den Vrkesløse til Arbejde, end om den skal og kan tvinge den Glittige, til at bearbejde sin Eiendom anderledes, end han bedst veed, vil og kan? Det første kunde taale en Sammenligning med Skoletvang — det sidste ikke.

R o n n e.

i nogle Aar næsten hele Lodden, og forværrede den for flere Aar. Andre, hvis Lodder bleve tagne i den Vang, som var længst fra Gjødningsen, pløiede i Flæng, eftersom de troede at Jorden vilde bedst betale Arbeidet, og kom endnu længere bort fra et ordner Sædskifte. De som gjorde det bedst, fulgte Hovedgaardens Drift, uden at betænke, at de manglede Hovedgaardens Resourcer, inddeelte paa Slump, og opførte Mellemhegn, som de nu ikke kunne overtale sig til at sløise. Mange af disse Sidste sparede paa Kløversæd, og erholdt derfor kun maadelig Kløver og Græs, hvilket de troede at erstatte, ved at sommerbrække i 4de og 5te Aars Græsleie det Nummer, som det ved denne Drift var uomgængelig fornødent at optage ved heel Brak. Saaledes staaer Sagen endnu hos vore fleste Bønder. Men da disse drive Statens sidste og betydeligste Jorder, hvilket Tab for Stat og national Velstand medfører ikke dette. Og dersom det ikke kan nægtes, at Agerdyrkningen er Danmarks vigtigste, om ikke eneste, Hjælpkilde, hvad skal der da kunne søges af en Kilde, der er saa forplumret. Her behøves især en lægende og hjælpende, eller rettere, styrende Haand. Vor Bondestands Agerbrug er det fornemmelig, der bør ophjæpes, rettes, forbedres. Af Bondestanden leve vi alle, den er Statens Marv og Støtte, og hvad Staten gjør for Bønden, gjør den for sin egen Opkomst. Men vore Bønder befinde sig i en Ulyndigheds Tilstand, de

trænge til Formyndere og maae ofte tvinges til deres eget Bedste, og en Evang, som er til den Evungnes egen Fordeel, bør ikke ansees for en Evang, men for en Velgjerning. Vi ansee det Alle gavnligt for vore Børn, at de lære noget, men naar spurgte vi dem vel, om de vilde gaae i Skole? Hvad det hjælper, at give velgjørende Forordninger til Bondens Bedste, og overlade det til ham selv at benytte sig af dem, det see vi af Tienden.

Tienden i Straaet er en anden væsentlig Hindring for Agerdyrkingens Fremskridt til det Bedre hos vor Bondestand. Er det et rigtigt Princip, at enhver Jordlod kan og skal forbedre sig selv ved sin egen Afgrøde, hvor langsom bliver da ikke Forbedringen, naar den aarlig beraves $\frac{1}{16}$ af det Straa, der skulde forvandles til Næring for den, og give den Kraft? Det staaer i Gderens Magt, at befrie sig for dette Tab, og den dermed forbundne Byrde, som jeg dog anseer for et mindre Onde. Men hvormange af vore Bønder benytte sig af den for dem velgjørende Tiende-Forordning? Jeg sætter, at en Jordlod paa 50 Edr. Land kan aarligen frembringe Gjødске til 5 Edr. af det Straa, som den producerer, den taber da aarlig Gjødске til $\frac{1}{2}$ Ed. Land ved Tiendens Ydelse i Straaet. Hvilket Tab er ikke dette? Og dog stiger Tabet aarligen i en stedse tiltagende Progression. Bonden indseer ikke dette, men bliver ved sin vante Ydelsesmaade. Skulde vi

ikke heri være hans Formyndere, da vi dog maae være det i saamange andre Stykker *)?

Ureen Sæd er ogsaa en vigtig Hindring **) for vor Agerdyrknings Fremskridt. Hvad Men-

*) Ligesaalidet i dette Stykke, som i det Foregaaende, kan der ønskes nogen Evang. Af Evang kommer der intet godt. De anførte Grunde ere her atter gjældende. Lad Bonden vord klogere og bedre, da vil han og accordere om sin Tiende. Iøvrigt har Forfatteren vist antaget vel meget, naar han for Tienden af en Gaard paa 50 Edr. Land antager Gjødning for $\frac{1}{2}$ Ed. Land. Høet maatte vel og komme i Betragning — og da vilde saadan en Gaard vel kunde gjøde 8 à 9 Edr. Land, hvilket tilforladelig ikke peger til nogen slet Avlsdrift; men til en overordentlig høi Cultur, i hvis Sted man vist ei behøvede ved Evangsmidler at indføre nogen anden.

R o n n e.

**) Ureen Sæd er egentlig en Virkning af slet Avlsdrift. Kunns for saa vidt, som den virker tilbage igjen, kan den betragtes, som en Hindring; men paa sig Maade kunne vi tælle en stor Mængde af Hindringer, f. Er. slette Heste, Køer, Gaar, Svin, Avlsredskaber ic. Er det saa, at Kjøbmanden ei betymer sig synderligt om Sædens Reenhed, saa kunne hans Uegensydighed eller Uredelighed rigtigere anføres som en nye Hindring for Avlsbrugets Fremme; men det var da igjen med andre Ord: Mangel paa Moralitet.

At Vægt istedet for Maal var en ønskelig Forandring, forekommer mig saa vist, at jeg slet ikke begriber, hvorfod man ei længe siden har indført den, som autoriseret Maalestof; kunns troer jeg, at naar Parterne vare enige om at bruge Bonden, burde Ingen forhindre dem deri. Om Sælger og Kjøber ville maale, veie, tælle eller handle paa Slump, vedkommer Ingen anden. Det er deres egen Sag. Kunns naar Sælgere eller Kjøbere ved en forfalsket Maalestof bedrage hinanden, da er det Retfærdighedens Sag, at gjøre den Fornærmede Vistand.

R o n n e.

nestet saar, det skal han høste. Altsaa her urene
 Kornvare. Bøndernes Hvede og Rug er ofte saa-
 ledes beskaffen, at man ikke veed, hvad man skal tage
 det for. Følgen heraf er, at danske Kornvare
 ikke kan concurrere med andre Nationers renere
 Sæd. Man kjober hos os, naar der er Mangel,
 naar andensheds intet er at faae. I gode Aar
 maae vi ligesom paatrænge os, for at sælge, maae
 sælge til lavere Priis. Afsetning og Udsæls
 bliver ringe. Dette gjelder nu mere end forhen,
 siden Norge er os frarevet, der dog tog til Takke
 med vor Skidenhed. Dog dette er ikke saa meget
 Bondens, som Kjøbmandens Skyld, der ikke seer
 saa meget paa Sædens Reenhed, som paa Løn-
 dens topfulde Maal. Bonden er ogsaa hermed
 vel tilfreds; thi baade troer han nu engang, at
 han skal give mere end 8 Skpr. til Londen, og at
 Kjøbmanden stedse vil have toppet Maal, om end,
 og hans Sæd var reen, i hvilken Tro han vel
 ikke har saa meget Uret, og dernæst veed han, at
 Klinte og Heire ere meget frugtbare og fylde godt
 i Skjeppen, han bliver altsaa ved sin urene Sæd.
 Skal den nogensinde worde reen, da er en Lov
 nødvendig, der byder at Kornvare skal sælges og
 kjøbes efter Vægt. Nogen Vanskelighed vilde
 dette maa ske medføre, saasom Kornvare ikke veie
 det ene Aar som det andet. Men man fandt vel
 paa at sætte en Capitelvægt, ligesaavel som en
 Capitelstaxt.

Mangel paa Indhegning og derved Mangel paa Markfred *) er en Hindring for vor hele Agerdyrkning og dens Fremskridt især hos Bønderstanden, der er saa stor, at jeg havde foresat mig, ikke at tale derom (thi det er ikke aabenbare Raserie man skal vise at være Galsskab;) dersom jeg ikke havde et Par Anmærkninger herved at gjøre. Først vilde jeg intet Mellemhegn have. Dette optager alt for megen Jord. Jeg regner i Sjælland 230 Sognefald og til hvert overhovedet 50 Bønderlodder. Disse ville da med Præstegaarde og andre lignende Lodder udgjøre et Antal af omtrent 12000. Jeg sætter, at hver Lod var et fuldkommen Kvadrat, hvorved den faaer det forreste Udhegn saavel som Mellemhegn. Lodden være 800 Alen lang og bred, og inddeelt i det mindste Antal Kobler, der vel kan antages, nemlig i 7. Den faaer da 6 Mellemhegn, og da disse i Almindelighed maae være Jordvolde med dobbelt Græst, som, naar de skulle være forsvarlige og hensigtsmæssige, udfordre en Strimmel Jord af

*) Denne Hindring er ogsaa allerede af Undertegnede anført og det som en almindelig Hindring. Af den ærede Forfatter er den derimod berørt, med Anmærkninger, som ikkun treffe locale Indretninger, og med Forslag, hvilke jeg slet ikke tør billige. Mellemhegn hører aldeles til det Locale, og findes slet ikke paa de Amter, jeg kjender, blot Døshered undtaget, hvor det dog slet ikke er almindeligt. Beregningen er altsaa ikke rigtig; thi det er saare langt fra, at den treffer hele Sjælland.

8 Alens Bredde; saa optager hvert Mellemhegn et Jordbelte 800 Alen lang og 8 Alen bred, eller 6400 □ Alen. Men da man ikke kan pløie Grøften nærmere end til en Alens Afstand, saa unddrages Ploven ved hvert Delingshegn 8000 □ Alen, som for hele Lodden gjør 48000 □ Alen eller $3\frac{1}{4}$ Ed. Land, og for 12000 Lodder 41141 Edr. Ved Mellemhegn paa Bøndernes og lignende Lodder vilde altsaa Sjælland pløie over 40000 Edr. Land mindre. Men hvilket Tab er ikke dette! Lad endog Mellemhegn affaste nogen Fordeel ved Pileplantninger og andre levende Gjerder, dekt kan dog langt fra ikke opveie den, som samme Areal lagt under Ploven vil indrente. Ved saa mange Mellemhegn vilde ogsaa, foruden den Skade, som Snee, Oldenborrer, Spurrer forarsage, Luften staae for indeklemmt, give brandigt Korn, og gjøre Sædens Tørring vanskelig i en vaad og sildig Høst. Hvad jeg i dette summariske Overslag kan have regnet for meget paa Lodden, har jeg regnet mere end for lidet paa dens Inddeling og Figur. Hvor nøie regnende og sparsomme paa Jord de Gamle vare, derpaa tjener Stiftens ren af den siden saa blomstrende Atheniensiske Stat Cecrops til Beviis, som bød at besaae ogsaa det Sted, hvor en Død var begravet, for ei at spille nogen Jord. Men ligesom Bonden ei skal mellemhegne, saaledes bør man hjælpe ham tilrette med at opføre hans Udhegn. Og Hjelpen bør

bestaae deels i Evang deels i Pengehjælp *). Det er ikke Uvidenhed, det er heller ikke altid Efterla-

*) Imod al Evang maae jeg høitidelig protestere, saavidt derved havees Hensyn paa den Tvungnes Fordeel. Den som vil fornærme Næsten, bør bringes til at afstaae herfra; thi Statssamfundet har just til Hensigt at sikre Enhver Frihed og Sikkerhed; men til min egen Fordeel bør jeg aldrig tvinges. Til at hegne kan jeg altsaa tvinges, for at fæste mine Naboer Fred; men ei af anden Aarsag — og dersom jeg paa nogen anden Maade, f. Ex. ved en stedsevarende Staldføring fæster dem den Fred, de have Ret til at fordrø af mig, bør jeg ikke tvinges til at hegne. Det retfærdigste og hensigtsmæssigste Evangsmiddel synes derfor og at være det, som Regjeringen nu har bestemt i Anledning af løsgaaende Hengster og Bødre, nemlig en saadan Skadeserstatning, som er tilstrækkelig til at godtgjøre den Fornærmede og til at afstrække Fornærmeren fra videre Ufred.

For Penge-Understøttelser kan jeg og umuligt stemme, undtagen for saavidt de være frivillige, og da maatte de dog helst bestaae i Laan, som tilbagebetalles, undtagen hvor yderlig Armod gav Anledning til Eftergivelse af en Deel eller af det Hele. Paa hvilken retfærdig Grund skulde Sognet sammenstøde til at jeg kunde hegne min Mark? Var det endog vist, eller om dette var, kunde det da være indlysende for enhver Proprietair, at hans Gods blev ham saa meget mere indbringsende, at denne Befordring erstattedes ham? Var her ikke atter Evang? Kunde der ikke endog gives saa fattig en Godseier, at lig Udgiyt maatte tvinge ham til at sælge? Hvem skulde indsamle Pengene? Hvem staae til Ansvar for dem og udbetale dem? Hvem staae Arbeidets Gyldighed? Vilde ikke Opsynsbejnternes Region forøges? Desuden viser Fr. drifsborg Amt, hvad slige Indbegninger, gjorde paa offentlig Befordring, frugte og gavne! de ere opførte og lange siden igjen nedfaldne! Hvad man saaer, som man indbilder sig, for Intet, det ag-

denhed, som gjør, at Bonden ikke indfreder sin Lod, men han kan ikke overkomme det med de Kolt, han er i Stand til at holde; og til at lade det gjøre for Betaling har han ingen Penge. Vilde vore Amts- og Sogne- Selskaber gjøre sig for- tjente af Fædrenelandet, da har jeg anvist dem en Virkefreds. Saa meget er vist, for denne Sag kunne vi ikke gjøre for meget. Saalænge vi have udskiftede Lodder i Fællesskab, Fredsskove, som ikke ere fredede, hvorfra ringede Oldensviin uden Ringe i en Sø vinter Glokkeviis styrte frem, og gaae løs paa vor Vintersæd og vore Kløveragre;

tes ikke for stort, det ansees for et paatunget eller paanødet Gode — maafee endog for et Onde, det foragtes og bortkastes saasnart mueligt. Forfatteren regner desuden Høns- Udgiifterne alt for lavt; thi, skal jeg ikke erindre, at den Smørkat, som gaaer igjennem flere Hænder nødvendig maae tabe noget i sin Vægt; saa maae jeg dog nødvendig si, at dersom Indkassering, Tilsyn og Udbetaling skal fee med Glid og Orden, saa maae der noget betales for dette Arbeide — en Arbeider er og sin Løn Værd — og om han vilde gjøre det gratis, saa var det dog Udgivt for ham, at han tabte sin Kræfts Anvendelse for sig selv — og Udgivt for Staten, at han virkede saa meget mindre paa andre Maader — og altsaa ei producerede hvad han ellers vilde have produceret til Nationalrigdommens Forøgelse. (Gid alle Commissioner og Autoriteter vilde tage denne vist nok vigtige Sag i nøieste Overveielse!)

For hele Sjælland kan den antagne Priis af 1 Rbmf. slet ikke antages. Her betales nu allerede 2 à 3 Rbmf. for en Tavn forordningsmæssig Jordgrønt — og sæt nu at hele Landet skulde hegnes i 5 Aar! Hvor vilde Prisen da ikke stige til det 10- eller tredobbelte?

saalænge vi have Vore, hvorved en heel Egn's Creature oversømmes vor Lod, paa det at den ethvert Aar kan som et nyt Chaos vente paa den ordnende skabende Haand; saalænge er der Intet slet Intet at haabe. Turde jeg fremsætte nogle Forslag i denne Henseende, da skulde de være: at bestemme en vis Tid, 5 Aar for Ex., inden hvis Udløb alt Udhegn skulde under uestergivelig Mulct for de Forsømmelige være opført, og at tilstaae en vis Indhegnings-Hjelp, ligesom man har tilstaaet Bygnings-Hjelp; eller maaskee bedre: at antage faste offentlige Hegnere (Gravere, Plantere) som hvert Aar skulde under Ansvar og Tilsyn være pligtige, at opføre visse Fægne løbligt Hegn imod en bestemt Betaling, hvis halve Deel skulde erlægges af den, for hvem Hegnet var opført, og var han en Fæstebonde, da burde maaskee atter heraf det Halve betales af Proprietairen, hvis Jordegods derved blev forbedret; men den anden Halvdeel udredes af en offentlig Kasse, og repareres paa Sognets Hartkorn. Antage vi 50 Lodder i et Sogn og Indhegnings-Fristen 5 Aar, saa blev i slikt Sogn aarlig 10 Lodder at hegne. Lad enhver af disse have ovenanførte Figur og Størrelse, saa faaer enhver Lod et Udhegn af 3200 Alen, som vi for en mere uregular Figur's Skyld ville gjøre til 3600 Alen eller 1200 Fægne, hvoraf Naboerne tage Hælften, altsaa enhver Lod 600 Fægne og alle 10 Lodder 6000 Fægne. Naar nu Fænnen kostede 1 Rbmf., da blev den aarlige

Hegn's Udgift for saadant Sogn 6000 Rbmfl. eller 1000 Rbdlr. Heraf udredede Indhegnings- Kassen det Halve, nemlig 500 Rbdlr., som, fordeelt paa hele Sognets 50 Lodder, gjør for hver Lodseier en aarlig Udgift af 10 Rbdlr., og i alle 5 Aar 50 Rbdlr., lidt meer eller mindre efter hans Hartkorn. Hvor lidt et Offer til at fremme saa stort et offentligt Gode! Bestod nu et Sogn af Eiendoms-Bønder, saa havde en saadan Bonde i det Aar, hans Lod blev indhegnet, en Udgift af 60 Rbdlr., men hermed var og hans Lod engang for alle indfredet. En Fæstebonde havde derimod i samme Aar iffens 35 Rbdlr. at betale. Proprietairen fik en aarlig Udgift af 250 Rbdlr. og i alle 5 Aar 1250 Rbdlr., en Sum der godt vilde forrente sig ved den forsøgede Indfæstning, Landgilde og Tiende, som et bedre Jordbrug, Følgen af en bedre Markfred, vilde kaste af sig. Lad endog Loddernes uregelmæssige Figur, gjennemløbende Veie, og hist og her Steengjerders Sætning forhøie denne Udgift noget, den maae dog ansees for ubetydelig imod det store Gode, at have fuldkommen Markfred, hvorved den vindstibelige Bonde kunde indføre et bedre Jordbrug, og den efterladne idet mindste tvinges til at have en ordentlig Brakmark *), at lægge sin Vintersæd tidligen, at saae mere Klover. Og hvor meget var ikke allerede herved bundet for Land og

*) Var dette en nødvendig Følge af en indhegnet Mark?
K o n n e.

Rige! Derfor vilde jeg, at end ikke den, hvis Udhegn var i lovlig Stand, skulde være fritagen fra det aarlige Bidrag *), hvilket han maatte ansee som et Offer, han paa Fædrenelandets Altter bragte den gode Sag. Ingen vilde ansee dette som et Forslag til en lex agraria; det er i sin Natur væsentlig forskjellig derfra, og det er ikke Athens eller Roms faade uregjerlige Almue, men Danmarks sindige oplyste Drotter og Landmænd, det gjøres og hvis Dom det underkastes.

At Natural-Præstationer **) er en vigtig Hindring i Bondens og hans Agerbrugs Opkomst,

*) Dette vilde dog vel være indlysende uretsfærdigt, forudsat at han ei frivilligen frembar sit Offer?

Kønne.

**) Atter samme Hindring, som jeg har nævnet; men hvor forvilder ikke den gode Forfatter sig, i det han omtaler den! Er Bonden da Herremand, fordi han er fri for Naturalpræstation og betaler alle sine Afgifter med Penge? Har jeg da med eet Ord priist den Friheds og Liigheds Chimæra, som her ivres imod? Er det andet end lovlige Rettigheders Nydelse, hvori jeg har anpriist Landmandens (ikke blot den egenlige Bondes) Lighed med andre Statsborgeres? Hvilken Rettighed er da lovligere, end at kunne bruge sin Eiendom og sine fysiske Kræfter, uden at forbyrres deri, saaledes som man bedst forstaaer til eget og almindeligt Bedste? Eller kan da Berøbelser, som Forfatteren selv anpriser, nogensinde finde Sted hos Bonden, saalænge Naturalpræstationer af Kiøbseler skulde finde Sted? Doa — jeg maatte ojentaze hvad jeg forhen frev, og som Hr. Magister Gramer sit ikke har besvaret, dersom jeg skulde fuldstændigen gjendrive de her fremsatte Ytringer.

Forfatteren spørger: „Hvo skal befordre Statens Embedsmænd i offentlig Erende, uden Bonden?“ Jeg svarer: „den som indgaaer Contract med Sta-

behøver jeg neppe at sige; dog ligger Hindringen mere i Præstationsmaaden end i Præstationen selv. Bonden bør være Bønde og ikke Herremænd. Det er i enhver Stat nødvendigt og gavnligt, at der

ten om at afgive Befordring for Betaling." Han spørger: „Hos hvem kan Natural-Tingene bedre tages, end hos Landmanden, som producerer dem?" Og jeg svarer: „hos hver den, som vil sælge dem bedst, for billigst Pris?" Utallige Landmænd have ikke engang selv produceret hvad de skulde levere. Ogsaa spørger han: „Hvem kan det retfærdigere paalægges, at bidrage til Statens Udgifter, end den, som er i Besiddelse og Brug af Statens Hovedeiendom?" Og jeg svarer: „Ingen." Jeg er endog nær ved, efter det physiocratiske System, at troe, at Skatter og Afgifter ene burde udredes af Landmænd, Jægere, Biergbærks - Jagd - Eiere og overalt dem, som ere directe producerende; men — følger da deraf, at den Skatteyndendes Kraft skal lammes, og hans Dyrkningsfrihed indskrænkes ved Naturalpræstationer, som desuden aldrig ligeligt og retfærdigt kunne fordeles? Eller kan han ikke betale alt i Penge?

Den gode Forfatter har selv; men ikkuns alt for dunkelt føelt Sandheden af det her, og forhen fremtatte, derfor kommer han nu til Indskrænkninger, sigende: „Ingen Kjørsel skulde overgaae 4 Mil." Hvorfor kunde der ikke dog lægges $\frac{1}{2}$ til? og atter $\frac{1}{4}$? o. s. v.? Eller kan slet altid undraaes, saa længe det Slaas Kjørseler skulle finde Sted. Videre siger han: „aldrig burde man orholdes længere, end en Time?" Hvo skal, hvo kan, hvo vil vaage derover? Der gives jo endaa, som Forfatteren si er, visse nundgaa-lige Tilfælde! Skal, kan eller tør nu Bonden hver Gang ved et Timevidnesforhør undersøge, hvorvidt han burde været opholdt eller ikke? Dog — hvad behøver jeg at sige mere? Til Slutning erklærer jo Forfatteren gandske i Favør af min Ytring, at Leverancerne helst burde lides. Könne.

ere forskjellige Stænder, er Forskiel paa Herre og Tjener. Friheds og Ligheds tryllende grumme Chimæra har forlængst udtømt sine bedøvende giftige Dunster, sin brændende, alt forstyrrende Lava; den udbrændte Vulcan med frygteligt Crater advarer Enhver for at styrte sig deri. Ikkun for Lovene og i lovlige Rættigheders Rydelse bør fuldkommen Lighed have Sted; kort Bonden skal være Bonde. Hvo skal befordre Statens Embedsmænd i offentlig Vrende uden han? Hos hvem kan Natural-Tingene bedre tages end hos Landmanden, som producerer dem? Hvem kan det retfærdigere paalægges at bidrage til Statens Udgifter end den, som er i Besiddelse og Brug af Statens Hovedriendom, Jorderne? Men fordi han er Bonde, derfor skal han ingen Slave være. Jo mere han er Bonde, desto agtværdigere bør han være os, desto mere skal han beskyttes og haandhæves i sine lovlige Rættigheder. Jo nødvendigere og nyttigere dette Hjul er i Statsmaskinen, desto mindre skal det unødvedigen og unyttigen opslides. Og da Kjørselerne ere det, som trykke ham meest, saa burde ingen Kongereise gaae længere end til nærmeste Kjøbstad eller Station, og aldrig overgaae 4 Mile. Aldrig burde han opholdes længere end en Time, inden han faaer sin Fragt, eller afleverer den, enkelte unundgaaelige Tilfælde undtagen. At lade ham kjøre Korn fra Callundborg til Kjøbenhavn, eller Fourage fra Vordingborg til Kjøge til bestemt Dag og Klokketiet, uanset hvordan

end Veien maatte være, det kan kun hans arrigste Fiender og Krigen undskyldes. Herved gaaer en betydelig Statskraft til Spilde, som Staten bør i højeste Maade være nænsom over. Men da ogsaa Leverancerne selv af Korn og Fodrage kan medføre Tab og Chicane, saa var det bedst, at dette blev liciteret og Præstationen forvandlet til Penge.

Hvad jeg her har sagt om Præstationen, vil jeg og for endeel have forstaaet om Hoveri. Dette ville vist nok Mange ansee for en vigtig Hindring i Bondens og hans Agerbrugs Opkomst; men jeg gjør det ikke *). Jeg holder det meget mere i flere Henseender gavnligt for Staten, at Hovedgaardene vedligeholdes. Men uden Hoveri kunne disse ikke godt bestaae eller drives. Og et moderat bestemt Hoveri under Øvrighedens nærmeste Oplysning anseer jeg ikke meget trykkende for Bonden. Jeg har i mit Sagn af begge Slags, hoverifrie og hoverigjørende, men de sidste drive i Almindel-

*) At Herregaards-Hoveriet ikke skulde hindre et forbedret Agerbrugs Fremme hos de Hoverigjørende tørde jeg aldrig paastaae, men, naar det er forud bestemt, ligger det i Sagens Natur, at det aldrig kan være saa skadeligt, som det offentlige, uforudseelige, uberegnelige Hoveri, der gjør det ganske umueligt at indføre Bælsdrift hos den almindelige Bonde. I øvrigt er Herregaards-Hoveriet jo for Gods-Eieren en lovlig erhvervet Rettighed — og det kan altsaa umueligt hæves, uden Gods-Eiernes frivilligste Samtykke. Det være altsaa skadeligt eller ikke, saa maae det beholdes, saalænge han ei giver Slip derpaa.

lighed bedst, og ere først færbige med deres Markarbeide. Mange kan uden stor Opofrelse hjælpe Een. Høvet er en aarlig Afgift af Bondens Næringsvei, han kan lade det forrette ved sine Folk, og endnu være en fri selvstændig og saare lykkelig Mand. Vi Embedsmænd ere jo heller ikke gandske frie, vi ere Statens Tjenere og afhængige af vort Embede. Vi nyde Staten vort Arbeide for at have Levebrød. Ingen gaar vel lettere til dette end Bondeskarsen, næsten Alt, hvad der fordres af ham er fysisk Kraft; ligesom denne med Alene tiltager, betroes ham efterhaanden et stærkere og vigtigere Arbeide, de Haandgreb, som dette kræver, bliver han snart vant til, og uden stor Forberedelse eller Hovedbrud opnaaer han det Maal, som Andre saa misfommeligen stræbe til, at blive Familiefader og nyde det huuslige Livs Glæder. Det som meest trykker Bonden er en opskruet Indfæstning og Landgilde. Naar disse Ting kunde bestemmes og Gaardene da blive arvelige i Familien, naar han nyder den Agt og Hæder, som hans store Gavnlighed for Selskabet har den retmæssigste Fordring paa, og han tillige bliver inden den i hans Stand nødvendige og priselike Tarveligheds Grændser; da er Bonden upaatvibelig den lykkeligste og sundhedsværdigste Mand i hele Borgerksamfundet: især naar hans Stand, som billigt var, deelte Børnepligten med alle andre Stænder *).

*) Saalænge Kriiden ikke er Anstændighedens, Glædens og Dydens Skole er det vist ei ønskeligt, at alle

Fri Udsørsel af Korn, Danmarks Hovedproduct, er saa nødvendig en Betingelse for vor hele Agerdyrknings Opkomst, at Forbud herimod er en dræbende Hindring for landlig Vindskibelighed *). Aldrig uden bydende Rød burde den derfor forbydes, meget mere burde den paa alle mulige Maader opmuntres og befordres, især ved at forbyde Indførsel fra Udlandet. Danmark har et betydeligt Overskud af Kornvare at overlade Fremmede. Lad os ret faae Afsetning, og det

Stander, især de, som opdrages for Embederne, skulle frekventere den, og saalange en fuldkommen Frihed og Lighed ikke skal indføres i Staterne, er det vist ikke godt, at de mere dannede Klasser indtræde i Muskveter Classen. Lad hver Dreng og Ungling tidlig øve sig i Vaaben; men ikke Enhver bruges til activ Frigstjeneste! Bedst at Enhver ogsaa heri valgte efter naturligt Anlæg og efter Tilbøielighed. I Tilfælde af Fædrelandets Fare gaaer vist nok Enhver med, som paa nogen Maade, uden at overtræde helligere Pligter, er i Stand dertil.

K o n n e.

- *) Atter selvsamme Hindring, som jeg har nævnt. Kunns vil Forsfatteren, at trængende Nødvendighed (hvilken jeg ikke formaaer at tænke mig, og som de hypperste Statsmænd ei ville indrømme) kunde fremkalde et Forbud. Hvo er da sikker? Hvo tør da gjøre Op-
lag? Hvad magtig Spore skal der da være til at røve Capitaler paa Agerdyrknings Opkomst? At forbyde Indførsel er og ikke efter den strænge Retfærdigheds Principer, og er gandske unødvendigt; thi har Danmark Overskud af Kornvare, saa er Ingen i den Grad affindig, at han betaler Fragt og Assurance m. v., for at indføre hvad han kan faae i Landet. Overalt være det Enhver tilladt at bruge sin retmæssige Eiendom som han bedst veed, vil og kan!

K o n n e.

skal nok worde reent, og kappes med det østerrøiske i Godhed, og derved skal igjen Affsætningen blive større, ja saa meget større som vi ligge beleiligere for Affsætningen. Norge og Sverrig behøve stedse Korn, England og Holland kjæbe aarlig en meget. Alle disse handlende Nationer ere enten vore Naboer, eller have os nærmest ved Haanden. Deres Fordeel udkræver, at kjæbe hos os, naar vore Vare ere af lige Godhed med andre Nationers. Det vilde de sikkerligen worde ved en fri Udførsel af egne og Forbud mod Indførsel af fremmede Cerealier *). At føre Korn til Danmark burde være et ligesaa stort Særsyn, som at

*) Imedens dette skrives, seer jeg af de offentlige Blade, at man i England debatterer og næsten combatterer for og imod Tilførselen af Korn. Dette kan vist nok komme til Diskussion og Debattering i England, hvor Agerdyrkningen, skont saare vigtig, dog altid maa være Handelen og Fabrikkerne underordnet *). De engelske Fabrikaters store Afkastning skyldes ikke allene deres Godhed, men og deres lave Priis, hvilken ved høie Kornpriser og deraf følgende høi Dageløn ikke kan have Sted. Hvad der altsaa i denne Sag er vigtigt for Statsbestyrelsen i England, er det derfor ikke i Danmark. Iffun i eet Tilfælde burde det være forbudt at udføre Korn fra Danmark, nemlig ved almindelig Misvæxt i Europa. Iffun i et sjældent Tilfælde, naar Kornpriserne vare alt for uforholdsmæssigen høie, burde det tillades, at indføre fremmed Korn, uden dog at forhøje Udførselen af vort eget, hvilket Staten ligesaa nodigen skulde skride til, som et Menneſke til at lade sig den høie Arm amputere.

Jorf. Ann.

*) Dette tilstaas dog ei af *Spence* i hans Skrift, som er oversat paa Tydsk under Titel: England, uafhængig vdm Handel.
M a n n e.

føre Fabrikvare til England. Danske Borgere burde foretrække, at give den danske Bonde den Priis, som de give den østersøiske Skipper eller Kjøbmand; thi derved bleve Pengene i Landet, en Capital kom efterhaanden i Landmandens Hænder, der sætter ham i Stand til at forbedre sit Jordbrug, forsøe og forædle sine Kornvare til Handelsvare. Dette er det Meed vi bør have for Vine, dette den Kærling vi bør give vor Vindskibelighed. Bort med alskens Surrogater og Fabrikanstalter, som lamme vor Agerdyrkning! Hvede og Rug ere de rette Surrogater for de Arrikler, som Naturen har nægtet vort Land. Ceres være den Gudinde, vi dyrke, lad andre hylde Vulcan, og arbeide for os i hans ragede, beklumrede Værksteder, vi lønne dem med Ceres's Gaver, med Sundheds og Munterheds landlige Frugter. Den Flid, som anvendt paa hine Ting sparer mig ti Rigsdaler, bør ansees for ilde stædt, naar den, anvendt paa Jordbruget, kunde have bundet mig tyve. Jeg haaber, at man vil tage dette i en liberal Forstand og ikke misstolke det saaledes, som om jeg vilde have alle Fabriker landsforviste endog fra de Steder, hvor Natur og locale Omstændigheder indbyde til deres Anlæg og blomstrende Drift.

Disse ere i mine Tanker de vigtigste Hindringer, som modstræbe vor Agerdyrknings Fremskridt til det Bedre. Hvorledes disse Hindringer hæves, og hvad vi for det Første have at gjøre til

Agerbrugets og derved Danmarks Opkomst, har jeg under disse Hindringer selv allerede antydet, kan altsaa her være des fortere.

For en bedre Drift paa Hovedgaardene kan intet videre gøres, end løsne det Baand, som Hoberie, Bestemmelserne paalægge dem, paa det at Eierne kan have frie Hænder, til enten at over-
 skjære deres Kobbeldrift, og indføre den dobbelte, eller ogsaa Vexeldriften, ligesom deres Indsigter, Driftighed og Formue tillade det. Og deres For-
 deel vil snart raade dem dertil. Thi ihvorvel den rene Kobbeldrift ikke er ufordeelagtig, især hvor Enge og Tiender komme dem til Hjælp; saa er dog Fordelen, i det Hele taget, ikke saa stor, at den, der er fri og har Capital, bør lade sig nøie dermed. Hvad seer man i Almindelighed hos Kobbeldruseren, naar han driver godt? Et Par gode Halme efter Gjødningen, en stolt Wintermark, en fortrinlig Bygmark; men hermed er det ogsaa for det meste bestilt, Vætemarken slaar allerede noget af, og de to følgende Halme ere maadelige. Med Havren udlægges Marken og saaes Kløver, som i den saa udpiinte Jord ikke kan andet end blive derefter, maadelig i det første Aar og slet ingen i de følgende. Høe ables kun lidt af. Næget lever maaskee godt en Maanedstid, siden sultgræsser det. Om Foraaret maa man næsten reise det op paa Stalden; saaledes er Winterforingen. Forsultet slaas det paa Græs, og neppe er det kommen til Kræfter, saa sulter

det igjen. Hvad skal det malke? Productionen af Mælk, Smør og Ost maa nødvendig være høist ubetydelig, imod hvad den ved en bedre Drift vilde være. Hvo maatte ikke ønske at see Vexelsbrug, Brakfrugtabl, Commerstaldføring i fuld Gang paa Hovedgaardene og andre Gaarde, hvis Eiere eller Brugere ikke ere Bønder? Men saa meget disse Ting ere her at ønske, saa meget maa man i Almindelighed fraraade dem i Bondesstanden *).

Bonden har endnu alt for mange Fremmskridt at gjøre, inden han kan slaae an paa saadan en Drift. Disse Fremmskridt bør for det første være:

1) At hans Lod indhegnes. Og høri troer jeg, at det Offentlige bør komme ham til Hjælp paa en af de Maader, jeg har foreslaaet, eller om man maatte vide en bedre.

2) At han indfører hos sig et ordnet Agterbrug. Dette burde ham foreskrives, ja hertil burde han tvinges. Tilkommende Gæstere kunde det paalægges i deres Gæstebreve. Hos de nærværende Gæstere og Eiere burde Ørigheden træde til, ordne det Uordentlige, og lægge for dem en fast Plan, hvorefter de skulde drive deres Lodder, og i hvilken Plan den rene Brak burde være Basis;

*) Hvorfor Bonden ei skulde indføre Vexelsdrift, naar han var raadig over sin Tid og sine Producter, begriber jeg slet ikke. Der er Inaen, som kan det bedre, end den Mand, der seer med egne Øine og arbejder med egne Hænder, og ei har mere, end han selv kan overse; det er: Bonden.

K o n n e.

thi en aarlig Brakmark, som rigtig indrettes og holdes vel, er for nærværende Tid den rette Grundvold, hvorpaa Bonden skal bygge sine Fremstid, bygge sit eget og Statens Vel *). I det Dørige kunde Inddelingen og Sædskiftet være forskjellig efter Loddens Godhed og forrige Drift. Det som almindeligt kan indføres, og som jeg derfor anseer for det Bedste, er det, som Hr. Abscessfor Zeuthen har foreslaaet, og som derfor ogsaa i Almindelighed burde lægges til Grund, nemlig Kobbelsbruger med 10 Bønger **). Hvor der er megen Eng, burde Inddelingen være i 9. Hvor saare vigtig og fordeelsagtig den rene Brak er for Bonden, har en mangeaarig Erfaring lært mig, ved at tage Tienden paa Marken. Altid har de Bønders Høst udmærket sig, som holde reen Brak, hvilket mine Tiendebøger, som jeg har liggende, kunne vise. Min Stemme troer jeg derfor bør komme i Betragtning, ifald der om denne Sag skulde være flere end een Stemme.

*) Her sæes endnu tydeligere, hvad jeg ovenfor erindrede, hvor umueligt det vilde være at foreskrive slikt; thi dersom jeg skulde og vilde give en Lov for Privtmaaden da blev den for Vereldsdriften; Forfatteren vil derimod Kobbeldriften. Lad os nu høre en tredje Mand og han vil ingen af Delene. Hvem skal da nu have Ret? Konne.

**) Jeg har forhen paa et andet Sted sagt om dette Sædskifte, at det tog for haardt paa simple Jorder ved at tage 5 Halme i Sammenhæng. Jeg havde den Gang ikke Bogen ved Haanden. Siden har jeg seet, at det er kun 4 Halme, som tages efter gjødet Brak, hvilket meget forhoier dets Brugbarhed. Denne Berigtigelse har jeg troet, her at følge Hr. Abscessjoren. Forf. Anm.

Aldrig kan en mindre Ueislighed lønne sig rigeltgere; denne Sag kan derfor ikke noksom paadrives. Den Bonde, som ikke vilde lade sig overtale, burde, jeg gjentager det, tvinges dertil *). Evangen kunde være forskjellig. Jeg veed en Godseier, som tvang sine Bønder til at have en ordentlig Brakmark, ved at nægte de Uvillige Udvissning **). Han fik en særdeles erfaren og duelig Landmand til at vaage derover. I Forskningen var denne Mand dem vel en Torn i Sinen, men da han nogle Aar efter forlod Egnen, kom de af sig selv til ham, og under Velsignelsens Ønsker tilbød sig at fløtte hans Gods. Dog forstaaer det sig af sig selv, at det Zeuthenske Sædskifte ikke skulde være en saa ufravigelig Rettesnor, at ikke den Bonde, som havde Villie og Kræfter dertil,

*) Nei — det bør han vist ikke! Gud forbyde at det nogeninde skulde skee! jeg tør og forsikre, at det! ei vil skee, saalænge vi have en Landsfaderlig Regjering.
Kønne.

**) Var han pligtig til at give dem Udvissning, da handlede han uretsfærdigt, og skadde, ved sit Exempel, deres Moralitet, hvilken ei kan opveies af Penge eller Penges Værd. Var Udvissningen en frivillig Gave, saa var dens Tilbagehold ingen Evang. En Opsynsmand maatte denne ene Godseier dog holde. Hvor mange maatte ikke Staten lønne? Og bleve de alle paalidelige? At Bønderne siden velsignede Opsynsmanden beviser ikke Handlings Rigtighed. De vilde vist endnu mere velsignes ham, om han ved Undervissninger og Exempler havde ledet dem, til at udføre Brakmarken efter frit Valg. Bonden brækker ogsaa andensteds, hvor intet Evangsmiddel er anvendt. En god Sag vinder altid Seier ved sig selv.

Kønne.

skulde have Lov til at bruge en fordeelagtigere Drift, Dobbeldriften ja Bexeldriften selv *).

3) At han befrier sig for Tiendens Ydelse i Straaet. Forunderligt nok at han ikke benytter sin Ret dertil! En og anden enkelt Bonde har vel Lust, men han frymper sig ved at bære den dermed forbundne Udgift. Og at en heel Bye eller et Sogn skulde blive enig derom, holder vanskeligt, især om Godseieren eller Tiendetageren faaer dem indbildt, at det er bedre for dem, at yde Tiende i Kjernen, end paa eengang at betale en heel Sum derfor. Jeg troer derfor, at det til denne Sags Fremgang vilde være gavnligt: først at tilstaae Tiendetageren samme Ret, som Yderen, dernæst at bestemme en vis Tid, 3 eller 5 Aar, paa det Enhver kunde være beredt derpaa, efter hvis Udløb Commissionen skulde træde til, og bestemme Tienden i Overeensstemmelse med Forordningen **).

4) At han lægger sig efter reen Sæd og rene Kornvare, hvilket neppe gandske vil skee, førend der gives en Lov, at Kornvare skal sælges efter Vægt og ikke efter Maal allene.

Mehrn Præstegaard d. 5 April 1815.

P. C. Cramer.

*) Altsaa Undtagelser fra Loven! Hvo skulde approbere dem?
K ø n n e.

**) At ingen Tvang er snFelig har jeg alt ofte erindret, og at den forseiler sin Hensigt viser alle Tiders Erfaring.
K ø n n e.

Saar paa Høiærværdige Hr. Amts-Probst
Lütken's Indvendinger imod det Ønske,
at Brændeviins-Brændingen maatte
frigives.

Høiærværdige Hr. Amtsprobst Lütken har leveret
et Bidrag til disse Tidenders fidsstudkomne 3die
Hefte og deri ivret imod det af mig, saavelsom
Flere, yttrede Ønske om Brændeviins-Brænderi-
ernes Frigivelse. De Grunde, der have bevæget
den Høiærværdige Forfatter, til at yttre sig mod
hiint Ønske, ere saa vigtige og agtværdige, at, der-
som jeg i mindste Maade kunde dele Overbeviis-
ning med ham, skulde jeg intet Dieblik betænke
mig, paa at tilbagekalde hvad jeg i 1ste Hefte af
disse Tidender har skrevet i slig Anledning; men
jeg er saa langt fra den Overbeviisning, som han
har vedkjendt sig, og støtter mig paa saa gyldige
Beviser, hentede af egen Erfaring, Andres Vid-
nesbyrd og som jeg haaber, rigtige Folgeslutnin-
ger, at jeg endog tør troe, at jeg lettelig skal
overtale den Høiærværdige Forfatter selv, til at gaae
over paa mit Partie. Endnu førend det vidstes,
at Hr. Amtsproben vilde indvende Noget imod
det, jeg har forteligen og kun i Forbigaaende sagt
om Brænderiernes Frigivelse, har en anden For-
fatter, i disse Tidenders 2det Hefte, nemlig
Hr. Drewsen paa Strandmøllen, saa udførlig
og, som det forekommer mig, saa grundigen

gjennemgaaet denne Sag, at det ikke skulde falde mig ind, at skrive mere desangaaende, dersom ikke Hr. Amtsprovestens senere fremkomne Erindringer havde fremæstet mig dertil. Nu derimod, da jeg seer, at en saa tænkende Forfatter kan betragte Brænderiernes Frigivelse som farlig og skadelig for Sædeligheden; da erkjender jeg, at Sagen fortjener paa det omhyggeligste at drøstes, og, saa vidt det staaer i min Magt, at fremstilles i det klareste Lys, og det saa meget mere, som min Opponent har skrevet i en Tone, der røber, at han har havt det vigtige Formaal, at gaae ved sine Erindringer.

Ingen kan mere levende end jeg føle Sandheden af Ciceros: „*nihil utile, nisi honestum*“ (Intet er nyttigt, uden det tillige er dydigt og retfærdigt.) Jeg er saa fuldkommen overbevist om Rigtigheden i denne Læresætning, at jeg ikke allene anseer Menneskers aandelige, men selv dets timelige Ulykksalighed, for en gandske nødvendig Følge af den Daarskab, som har været saa almindelig i vore Dage: at man har villet adskille det Nyttige fra det Retfærdige. Jeg vilde derfor udraabe et dobbelt „*Wæ*“ over den, der dristede sig til et Forslag, som han ikke troede bestaaende med Sædelighed, Dyd og Retsskaffenhed; han maatte forværge sit og Andres aandelige Vel og skulde tillige forseile sit Maal i Henseende til det Jordiske. Ja! jeg bekjender det reent ud, at jeg med den fuldkomneste Overbediøning betragter hver den, som

en forblindet Daare, der troer, at han bør handle efter Nyttens og Nødvendighedens Love, saaledes at han for disse eet eneste Dieblif tør tilsidefatte Dydens og Retfærdighedens evige Bud. Hvilken Forblindelse kan være skrækkeligere hos en fornuftig Skabning, end denne? Er det ikke at sætte sig op imod den Almægtige, imod Dydens og Retfærdighedens Fader? Er det ikke at ville skabe sig selv en Lykke tværtimod hans Villie og Bestyrelse? Ingen, som bruger sund Eftertanke, end sige en Christen, kan i den Grad lade sig forblinde. Derfor, om jeg troede, hvad jeg troer, at Brænderiernes Frigivelse kunde spare Millioner physiske Kræfter, som Agerdyrkeren nu spilder; men jeg tillige troede, hvad jeg hidtil ikke kan troe, at saadan Frihed vilde være skadelig for Sædeligheden; om jeg saaledes meente, at Rigdommen vilde strømme ind til Agerdyrkeren; men Dyd og Gudsfrugt vilde blive sjældnere for ham; saa skulde jeg paa det indstændigste bede Regjeringen, at hiin Frihed aldrig maatte forundes Landet. Men, som sagt: jeg troer det ikke, meget mere troer jeg, at Sædeligheden skulde vinde, istedet for at tabe ved en almindelig Frihed til at brænde; thi jeg forudsætter, at en landsfaderlig Regjering ikkuns vil skjenke Tilladelse til at brænde og at sælge i Partier ud af Huset, men ei til Krohold. Og dette forudsat, da lærer fornuftig Eftertanke, hvad Erfaring stadfæster, at hiin Frihed ei vil forøge, men hellere formindste Drikfældigheden. Hvo

adet Vind i Heste.

veed ikke, at det er onde Selstaber, som fordærve gode Sæder? Men hvor findes saadanne hyppigst? Enten i Bondens Gaard? Eller i Kroestuen? Hvo veed ikke, at Kroemandens indbildte Fordeel ofte overtaler ham til, at lokke Gjester og at opmuntre disse til at drikke? At en falsk Følelse af Ære byder dem, der komme i Kroen, at skjenke alle de Tilstedeværende og igjen at lade sig skjenke af dem? Hvo veed ikke, at den, som allerede er beruset, opmuntrer dem, der ere ædrue, til at holde sig tappert, og spotter dem med Rarrighed o. s. m. saa længe indtil de, endog ugjerne, werde beskjenkede? Hvor er det vel, at man sætter Ære i sin Skjendsel: at kunne misbruge Herrens Gaver, uden at falde under Bordet? Er det hjemme i Gaarden, hvor Huusmoderen skjenker? Eller i det lystige Lag? Jeg behøver sikkerligen ei at besvare disse Spørgsmaal.

Enhver veed, at ikkun den der allerede er en forhardet Dranker, kan falde paa at drikke sig fuld i sit eget Huus, naar han gaaer ved sine Forretninger. Men er det ikke besynderligt, som Hr. Amtsproben anmærker, at Lyndet, som veed at den elskede Brændevin have ved Haanden, vil fræve den indtil overdaadig Nydelse? Jeg tør med Bestemthed svare „Nei;" thi vel nægter jeg ikke, at nogle drukkeldige Karle, som just fordi de hidtil have sagt i Kroerne til Umaadelighed, hvad de ikke nøde hjemme til Farvelighed, ved Rygheden af at see Lønder Brændevin hos

deres Høsbonder kunde fristes af den Lyst, som er vorden stærk i de senere Tider; men at de derfor skulde fordre indtil Beruselse paa en Maade, som den christelige Høsbonde, der veed at holde paa sin Agtelse, ei kunde modstaae, det kan jeg ingenlunde indrømme; mit Huus er altid forsynet med et Parti Brændeviin; men i de 21 Aar, jeg har været Mand, har aldrig Noget af mine Folk gjort mig slig en Fordring. Mangfoldige velhavende Bønder i mit Sogn ere altid forsynede med Brændeviin, ofte har jeg hørt dem klage over, at en Deel af deres Folk i Høsten fordrede (hvad dog ei var Tilfældet hos mig) 3, 4 à 5 Gange om Dagen, at sjenkes; men aldrig har jeg hørt dem klage over, at deres Folk forlangte at beruse sig hjemme, undtagen ved Gilder og Sammenkomster; derimod have de ført og føre endnu daglig bittere Klager over, at deres Arbeide forsinkes og forsømmes af drukkeldige Tjenere, som Ratten igjennem sværme i Kroerne. Altsaa — ikke det: at der er Brændeviin i Huset; men det: at der gives Drikkeselskaber og Opmuntringer til Drukkenskab, er farligt for Sædeligheden — og uimodsigeligt er det, at Mange, som hjemme vilde nøies med en Suppen til deres Smørrebrød, gaae, just fordi de ikke see den (og det fordi Høsbonden eller Huusmoderen frymper sig ved at udgive den rede Skilling,) hen til Kroen, i den Tanke, at drikke eet Glas; men vende ei tilbage, førend Krøeværten eller Kjelderpigen ei tør betro dem

mere. Hvo der ikke troer denne Sandhed er til-
forladelig fremmed i Danmark, i det ringeste i
Sjælland.

Vil det da, spørges der maaskee, blive be-
dre, naar hver Mand paa Landet kan brænde?
Jeg svarer „ja.“ Bevistet ligger allerede i det,
jeg har sagt; thi naar Høsbonden eller Madmo-
deren, som nu har Brændeviin for bedre Kjob —
og ikke heller regner det saa meget nøie, fordi den
rede Skilling ei skal udgives, skjenker sine Folk
daglig een eller to Gange, saa ville alle de, som
før gif til Kroen, for at drikke eet Glas, blive
hjemme; desuden ville Kroerne, hvis Af sætning
ved en almindelig Brændefrihed nødvendig maae
formindskes, blive saare saa, og altsaa utallige
Leiligheder og Grisselser til Drukkenskab ophøre.

Men — taler maaskee Erfaring, som Hr.
Amtsprovsten mener, imod denne Slutnings Rig-
tighed? Var det saa, da skulde jeg villigen tilstaae,
at jeg havde overilet mig; thi mod Erfaring giel-
der ingen Fornuftslutning, ingen Theorie eller
noget deslige; men, det er ikke saa. Ivertimod,
Erfaringen holder fuldkommen med mig, og dette
synes den Høiærværdige Forfatter selv at stadfæste,
der, hvor han i det Foregaaende saa meget rigtig
siger: At Europas Folk ere endnu langt
fra den Menneskelighedens fuldmyn-
dige Alder, som vi for en Snees Aar
siden med sangvinste Forhaabninger
saae imøde, har det sidste Decennium

bevist indtil Forfærdelse og Grue, og hver kommende Dag gjentager Brevet. Ja! det er tilforladelig, det er den uimodsigeligste Sandhed, at Sædeligheden, som beviser den fuldmyndige Alders Tilstedeværelse, ikke er bedre, i det mindste ei hos os, end den var for een eller to Snese Aar siden. Den udvortes Raahed er maaskee mere affleben paa mange og vel paa de fleste Steder; men ægte Moralitet har vist ikke bundet, og kunde umueligt vinde i et Tidsløb, da Høiagtelse for Religionen, al Sædeligheds Kilde, aftog, da man endog spottede offentligt med alt Helligt og indgjød Almuen en Sjeleforgift, der nødvendig maatte dræbe enhver god Spire, og derimod fremskynde enhver skadelig og forgiftig Plante. Dette gjelder ogsaa i Henseende til Drukkenheden — den er, ifølge tiltagende udvortes Forfinelse, maaskee bleven mindre brutal i sit Væsen, den er maaskee ikke slet saa ofte forenet med Slagsmaal og voldsomt Mord, som forhen, kjøndt de Egne, jeg nu kjender, lige indtil idag fremvise Exempler nok paa hiin Raahed; ogsaa har Røden, siden 1807, lært Rogle at gjøre, som man siger, en Dyd af Nødvendighed; Drukkenhederne ere ikke saa hyppige her, som da jeg ungelig var boesat i Lyngbøe; men Almuens egen Befjendelse er den, „at Kortjenessten ei svarer saa, „ledes til Udgiøterne, som forhen, at man har „ondt ved at faae Brødet, end sige Brændevinen, „og derfor ofte maae lade være, hvad man gjerne

„bilde.“ Det er altsaa ikke Sædelighed; men Evang, som for en Deel har indskrænket Druk-
 kenskabens især blandt Huusmænd og Daglønnere,
 der have Familier at ernære. Dette troer jeg vist,
 at Hr. Amtsprovsten indrømmer og det mener jeg,
 at han allerede, ved den anførte Bekjendelse har
 indrømmet. Ikke desto mindre siger den Høiærbær-
 dige Forfatter, støttende sig paa gamle Mænds Vid-
 nesbyrd, at Brændefrihedens Indskrænkning har
 fremmet Udruelighed, at Karlene nu ikke ere saa
 hengivne til Kroegang og Brændeviinspielen, som
 tilforn, og at en Stemme fra Bonden vil lyde
 os imøde med hændrende Vidnesbyrd for vore
 Tider, o. s. v.

Hertil maae jeg svare, at min Erfaring og
 de Efterretninger, jeg har indhentet, strids gandske
 imod hine Udsagn, og jeg maae troe, at de Mænd,
 med hvilke Hr. Amtsprovsten har talet desan-
 gaaende, enten have haft en saare liden Erfa-
 ringskreds, i hvilken andre locale Omstændighe-
 der kunne have virket til Drukkenskabens Formind-
 skelse, eller at de, blot skuende hen til de sidste
 Trængselsaar, have forberxlet Nødvendighed og
 Dyd med hinanden. Jeg selv erindrer meget be-
 stemt, at Bønderne i min Fødeegn endnu brændte
 Brændevin, medens jeg var i Opvæxt, fordi In-
 quisitionen ei endnu havde naaet dem, og dog be-
 vidner jeg høitideligen, at Drukkenskab iblandt
 Landalmuen der var yderst sjelden, og meget for-
 agtet. I en heel By, som jeg ofte besøgte, var

der een eneste Mand, som berusede sig af og til; dog ikke hjemme af sin egen Brændeviinsstonde; men af Kroemandens, naar han kom til Staden — og denne Mand var af samme Aarsag til Spot for hele Egnen og blev frekksillet som et advarende Exempel for de Unge. Lignende Efterretninger har jeg ofte modtaget fra forskjellige Egne overalt i Landet, og aldrig har jeg hørt, at Brændefrihedens Indskrænkning nogetsteds har bidraget til Drukkenskabens Formindskelse; dog — for ikke at føre Ordet allene og ei, som Vidne i den Sag, jeg selv forsvarer, at fordre alt for megen Tiltroe, vedsiger jeg her nogle skriftlige Vidnesbyrd, som jeg, siden Indsendelsen af Hr. Amtsprøbstens Anmærkninger, har ladet mig meddele fra agtværdige Folk, som kunne tale af egen Erfaring.

Edle Hr. Ven!

Føreløbet af Dit Spørgsmaal i venstabelig Skrivelse af 5te h. meddeles følgende:

Da Forordningen om Forbud paa Brændeviinsbrænden paa Landet var udkommet længe før jeg blev Embedsmand; saa kan jeg jo ikke af Erfaring vide eller sige, om der før den Tid blev blandt Almuen drukket mere Brændevin, end efter samme; men dette veed jeg med den fuldeste Visshed, at Brændeviins-Driften er i min Embedstid bestandig til- og ikke aftaget. En betydelig Grund dertil har jeg og lært at kjende i Høibye, efter Udskiftningens Iværksættelse

Da de Gamle blev mere og de Unge først ret vant til og bekjendte med denne galgjørende Drik ved de mangfoldige Klinegilder, hvor der vankede saa meget af Brændeviin, som enhver havde Lyst til. Mod Slutningen af Udskiftningen talte jeg i min Stue med en værdig og kristelig Mand af min Menighed om den overhaandtagende Brændeviins-Driften: „det er ikke at undre over“ var Svaret, „naar man betænker de mange Leiligheder, som baade Gamle og Unge have i denne Tid, til at nyde mere, end de burde. Naar jeg,“ var ydermere hans Svar „siger, at jeg i Foraaret og Sommeren har været til 50 Klinegilder, det er: havt ligesaa mange Gange Leilighed til at drikke mig fuld; saa maae jo de, der ikke kan vaage over sig selv eller modstaae Fristelsen, meer og meer forværres, og komme i denne liderlige Vane.“ Det er, min Ven! alt hvad jeg i denne Sag kan sige. Jeg er icke.

Ahh. d. 11 Maj 1815.

M. C. Møller,

Pastor emeritus fra Høibye i Odsherred.

Paa min Søn, Pastor B. K. Rønnes, Begjering attesterer jeg, at jeg er født og opdragen paa Landet i Jylland, hvor jeg i min Ungdom opholdte mig paa flere forskellige Steder, paa hvilke enhver Bonde brændte Brændeviin, samt at Drukkenskab og Lædighed vare i hine Egne saa usædvanlige blandt Landalmuen, at den Mand der kom beruset hjem fra Staden, (hvilket med nogle Enkelte kunde indtræffe) blev anseet for et foragteligt Menneske, der kom i Alles Munde som en Dranker; hjemme berusede man sig derimod

ikke, og aldrig har jeg der seet Mandfolkens saaledes at ligge paa Borde og Bænke, som her i Sjælland, men enhver var beskæftiget, og nyttigen virksom saavel om Aftenen som om Dagen.

Lyngby d. 21 Maj 1815.

B. H. Sal. Rønnes.

I Anledning af Ønsket for Brændeviins-Brændingens Frigivelse, som Landoeconomiske Tidenders Udgivere have udttræet i de 2 første Hefter af deres interessante Tidsskrift, har Hs. Høiærværdighed Hr. Amtspræsident Lütken i det sidst udfomne Hefte ligeledes fremsat sine Tanker desangaaende, og paastaar, at Frihed til at brænde paa Landet vilde være skadelig for Sædeligheden og for Gliden, og for at godtgjøre denne Paastand mener Hs. Høiærværdighed „at kunne beraabe sig paa de Landes Exempler, hvor alle maae brænde. Forfatteren nævner derpaa Holsteen, og troer ei Exemplet der gives paa Udruelighed, Glid og Virksomhed indbyder til Efterligning." Da Tidendernes Udgivere ikke ere af samme Mening som Hr. Amtspræsident, og det tillige er mere end langt fra dem, at ville have anvendt et Middel til Agerdyrkningens Fremme, der kunde skade Sædeligheden, saa have de anmodet mig, der er født i Hertugdømmet Schleswig, og har opholdt mig 3 Aar i Holsteen, om at meddele dem mine Tanker om Udruelighedens og Glidens Tilstand paa disse Steder. Skjøndt mine Bemærkninger i saa vigtig en Sag ville være af liden Vægt, bør jeg dog ifølge denne Anmodning og de Jagttagelser, jeg paa mine Smaavandringer i Om-

egnen af Kiel har gjort, tilstaae, at jeg ei mindes nogenstunde at have seet Bønder styrte ravnende ud af Krostuer, eller beskjenede ligge langs i Vognen uden Hat og Visk og saaledes flæbes frem af de til Hjemmet ilende Heste. Ei heller har jeg der seet en Række af fulde Bønder reise sig i Vognene, og hver med sin Visk at give den frædelige Godgjænger, imedens de rusle forbi, et vældigt Nap over Nassen, fordi han ikke vilde giye saa meget for at kjøre en Miils Veimod, som Formanden forlangte, og dog har jeg i Sjælland, hvor Bønden ikke maae brænde, seet, og kan næsten daglig see Sligt. Meget vel derimod mindes jeg, hvor ofte jeg i Holsteen har glædet mig ved Synet af de vel indhegnede Marker, de skønne vel dyrkede Agre, der ere et øiensynligt Beviis for Landmandens Flid og Tidens nyttige Anvendelse. Regner man Schleswig efter almindelig, skøndt urigtig Tællebrug ogsaa til Holsteen, da kan jeg forsikre, at jeg der kjender Bønder, der kjøre 3 til 4 Mile til Kjøbstaden og hjem igjen, uden at have fortæret mere end 6 til 8 Sk. For deres egen Skyld vilde Mange ikke engang tage ind i Kroerne, hvis det ikke var for at lade deres Heste bede. Træffer det sig nu, at de ere flere i Folge, eller at de finde Bekjendtere i Kroen, saa kunne 2 a 3 Personer dog have nok i et Glas Brændevin, og ofte drikke de ikke engang Brændevin, men Mjød og M. I det Schleswigiske seer man i Almindelighed heller ikke Krostuerne om Vinterafternerne fulde af spillende og svirende Bønder; Bønderne forstaae ret godt at benytte Vinterafternerne. Maar de have spist deres Aftensmad, sætter Mandfolk sig til at snoc Tæggegarn, at gjøre Vikuber,

at forfærdige Skeer, at karte Uld til de vakkre Piger, der sidde ved snurrende Teen i en Halvfreds omkring den renlige Lampe: eller at vinde det Garn, den flittige Huusmoder har bestemt til Lærred til Husets Brug, til opmuntrende Foræring for den troe og flittige Tjenestekarl og Pige, eller til Salg, for i paa kommende Tilfælde at have en Nødforsikling. Et sjældent høres Husbonden under disse huuslige Arbejder at ifæmme en Psalm. Kan Karlen synge bedre end Husbonden, da er han Forsanger. Hver Toverdagasten, naar snurrende Teen viger for de ikke larmende Qvindesnøbler, tager i Almindelighed Husbonden store Huuspostille ned fra Hylde, og oplæser, efterat alle Mandfolkene have blottet deres Hoveder, hvad deri staaer skrevet i Anledning af følgende Dags Evangelium. Sandelig, hvor der findes saadan Gudsfrugt, saadan huuslig Andagt, der kan Gædeligheden ikke være slet, og hvor der hersker saadan Adruelighed og Glid, der er vist nok Meget, der indbyder til Efterligning. Ikke skulde jeg troe, at Gæderne have forværret sig, siden jeg forlod Hjemmet. Hvis saa var, at Landboen nu var mindre adruelig, mindre flittig nu end før, da er det vist ikke af den Marsag Hr. Amtsprovsten anfører, men snarere, fordi Landets Sønner i de sidste Aaringer ved hyppige Reiser og Krigstjeneste have været udsatte for, at faae Bane til Lediggang, og at komme i saadanne Selskaber, der kun holde den for en dygtig Karl, der kan drikke dygtigt; thi Lediggang og slet Selskab forderve gode Gæder. Hvad Hr. Amtsprovsten derfor anfører som en Virkning af mere Adruelighed (hvis saadan virkelig findes Sted) det holder jeg for at være en Marsag til mere Gædelighed. Da Fælleds-

Kædet endnu ikke var ophævet, skode Bønderne idelig i Verørelse med hinanden, og der gaves derfor mere Deilighed til Svilt. Da det derimod blev ophævet, adfildes den Ene mere fra den Anden, og nu skulde der graves Grøfter, sættes Diger, udsørres Moser, opbrydes udyrket Jordsmøn. Alt dette gav Bonden nok at bestille. Naar det kom til Aften var han træt og lagde sig til Hvile, for med næste Daggry at begynde et Arbejde igjen, der lovede ham forøget Velstand. Nu behøvede han ikke at rette sig efter Naboen med sine Forretninger, nu kunde han bedre ordne dem saaledes, at han altid havde noget at bestille. Han samlede ikke saa tidt med sine Naboer i Kroen, og hjemme holdt hans Kone tilraade med ham.

Skjøndt jeg altsaa ikke frygter for, at det vilde være Kædeligt for Sædeligheden, om store Brænderier anlagdes paa Landet, saa er det dog langt fra, at jeg skulde ønske hver Bønde forvandlet til en Brænderiinsbrænder. Det vilde være oeconomisk urigtigt, ikke saa meget for det Klobber, der gik til, men fordi smaa Brænderier ere Lid- Kraft- og Kornspildende, og formedelst det ringe, svædne Produkt, de frembringe, hoist Kædelige for Sundheden. Det er kun store Brænderier, der kunne afgive nogen sand Fordeel, og at saadanne maatte gives paa Landet, er i mine Tanker kun Udgiavernes Ønske; thi i saadanne Brænderier kunde der bruges Kartøfler, i saadanne kunde det nyeste besparende Gjæringsmiddel anvendes, den fordeelagtige successive Ræstning indføres, og fra saadanne kunde der kun ventes Udsørsel.

Fryngbne d. 21 Maj 1815.

Fausbøll,
Cand. Theol.

At Foranskaaende er overeensstemmende med det vi, som fødte og opdragne i det Schleswigke, have seet og erfaret, det bevidne vi hermed og gjøre saaledes Hr. Cand. Fausbølls Ord til vore.

Gørgensfrie og Lyngbye d. 22 Maj 1815.

H. Schaumann,
Slotsforvalter.

J. J. Hansen,
Skolelærer.

Jeg har saaledes fremsat Grunden for mit Overbeviisning om, at Sædeligheden ikke vilde tabe; men meget mere vinde ved Brænderiernes Frigivelse. Jeg har uddraget min Mening af Fornuftslutninger, som ere stadfæstede ved egen Erfaring og Andres Vidnesbyrd — jeg har altsaa ikke, som Hr. Amtsprovsten yttre, føelt nogen Urigtighed i den Paastand, jeg nedlagde i Landoet. Tid. 1ste Hefte Pag. 152 — og føler den meget mindre nu, efterat jeg paa nye har gjennemtænkt Sagen; men Aarsagen hvorfor jeg, i hiint Stykke, ikke udtrykkeligen har nævnet, at Sædeligheden vilde vinde ved den omhandlede Frihed, ligger deels deri, at jeg ikkun egentligen havde foresat mig at skrive om Hindringerne for Agerdyrkningens Fremme, deels deri, at jeg under en kort Behandling af samme, troede det maatte være nok, for at forstaaes, naar jeg sagde, at Brænderifrihedens Indskrænkning var skadelig for Sædeligheden, en Tanke, der, efter mit Begreb, leder til

at ansee dens Frigivelse for gavnlig — endelig, saa har jeg ei heller saaledes, som den Høiærbærdige Forfatter yttre det, optalt Grundene for Indskrænkningens Skadelighed, eller Frigivelsens Gaavnlighed. Jeg har ikke numereret 4re Grunde for hiin og kun 2de for denne; men da jeg, i Forbigaaende, vilde erindre Sædelighedens Tab ved Indskrænkningen, sagde jeg: „at Dovenskab, „Rattesværmen og Drukenskab ved Kroegangen „vare komne meget vidt; men at Brænderiernes „Indskrænkning til Stæderne og Kroerne ikke allene „af denne middelbart virkende Aarsag burde „henregnes iblandt de vigtige Hindringer for Afskæbbruget; ogsaa af umiddelbart virkende Aarsager „burde den ansees som en vigtig Hindring, nemlig fordi Tid og fysisk Kraft, som tilhører Agerdyrkningen, spildes ic." Jeg har altsaa ei adskilt Gliden fra Sædeligheden; men indbefattet hiin under denne.

Da Hr. Amtsprovsten imidlertid i sine Erindringer har adskilt Gliden fra Sædeligheden og nedlagt den Paastand, at Brænderiernes Frigivelse vilde skade Gliden, saa søger jeg særskilt at berøre denne Post. Jeg har, som sagt, i hiin korte Erindring angaaende Frihed til at brænde, slet ikke talet særskilt om Gliden; undtagen for saa vidt, at jeg ved at nævne Kroegangen, har sagt, hvad hver Mand veed, at den fremmer Dovenskab. Derimod har jeg talet nogle faa Ord om den Tid og de fysiske Kræfter, som spildes ved

at transportere de mange Tusinde Tønder Sæd til Brændeviinskjedlerne i Stæderne og ved at hente Gjødnngen 1c. tilbage. Heraf har den Høiærbærdige Forfatter taget Anledning til i sin 2den Erindringspost at sige: „Og Flid! ja med Bondens „Flid og Arbeidsomhed saae det bedrøveligt ud! „Skulde vel den, der gaaer i en bestandig Døs, „som Brændeviinstaaen gjør sløv og tankeløs, „enten besidde Munterhed, til at ordne, eller „Raskhed, til at udføre sit Arbejde?“ Men — jeg maae hertil svare: Det er allerede i det Foregaaende viist og stadfæstet, at Brænderiernes Frigivelse ikke kan fremme, men meget mere maae indskrænke Drikfældigheden. Jeg tilføier blot, hvad der er bitterligt nok, at hyppige og lange Reiser indeholde en nye Fristelse til Drukkenskab, hvilken ikke findes hjemme, hvorfor ogsaa en stor Deel Koermandskarle, frem for Andre, ere forsaldne til Drik. Videre roser Forfatteren vore Tidens Flid, i Sammenligning med Hines, og taler meget udførligt om Agerdyrkningens Fremskridt, især som en Følge af den nuværende Slægts Afholdenhed fra den sløvende, til Dagtyverie ledende Drik. Giv Gud, at Erfaring stadfæstede, hvad Hr. Amtsprovsten siger! Desværre, min og Utaalliges Erfaring vidner derimod; dog nægter jeg slet ikke, hvad han anfører, at mange Indhegninger ere komne istand, mange Stene ere sprængte, mange Moser udtørrede 1c., men jeg har allerede i hiin Afhandling Pag. 139 et seqv. viist, hvilke

der ere Marsfagerne til dette Gode; især have Udskiftning, Eiendomsret og Arveskifte virket meget. Afhold fra Drik vilde, dersom det havde fundet Sted, upaatvivlelig bidraget meget; men vi ere i denne Henseende tilforladelig ikke komne vidt hermed. Gid jeg torde sige, at vor Tids Bondes almue endda ei var gangen tilbage. Hr. Amtsprovsten tilføier, „at fornuftige Bønder, opdragne i gode, agtede Familier, vel vilde glæde sig ved at erindre den Modstand og de Pudserier, som forudm udførtes mod Inquirenterne, der fratrege Landmændene deres Brændeviinstøi; men at sligt ikke hindrer dem fra, alvorligt at tilstaae, at nu da Brændingen engang er afskaffet paa Landet, kan de ei ønske den tilbage.“ Hertil bør svares, at dersom jeg kunde udfinde nogen Undskyldning for fornuftige og velopdragne Mænd, der tillade sig slig en Glæde, (forsvare dem vilde jeg vist ikke) da maatte det være den Overbeviisning hos dem, at de eller deres Fædre have haft Ret, og Inquirenterne Uret. I øvrigt har jeg endnu aldrig hørt nogen Landmand, som jo ønskede Brænderiernes Frigivelse. Men, for at komme til Gliden selv, hvo indseer da ikke, at den kan bestaae, ja! vel endog maae fremmes ved Brænderiernes Frigivelse? Er det vist, at Drickfældigheden ved Kroernes og Kroegangens og Reiserne Indskrænkning maae aftage, saa er det, efter Forfatterens egen Tilstaaelse, en Selvfølge, at Gliden maae vinde. Vedruelighed og Glid virke gjensidigen til

hinandens Fremme. Desuden ville de flere Arbeider ved Aolsbruget, hvilke sættes i sieset for en dagdrirende Hængen paa Vognene, og den større Drivtighed, som en forbedret Agerdyrkning fræver, være en nye Spore til Flid og Anstrængelse. Enhver Mand i Nærheden af Kjøbenhavn ved, at der, i Almindelighed taget, ikke gives drifteligere, ladere og slettere Tjenestefolk, end der, der, Ar ud og Ar ind, hænge paa en Møgvogn. Dette er da ingen Følge af Brænderisfrihed; men af sammes Indskrænkning, som gjør at man fjører til Brændeviinsmanden efter sin Gjødning, Drank &c., at man saaledes bliver vant til en dagdrirende Forretning og kommer til mange Kroer og Kammerader, som opmuntre til at drikke og sværme. Hvor langt flittigere skulde ikke Almuen worde, naar den sjeldent eller saa at sige, aldrig forlod sine landlige, til Virksomhed og naturlig Glæde opmuntrende, Sykler! Og dersom stigende Velstand nogeninde har fremmet Fliden; saa maatte slikt just her finde Sted! thi det blev ikke saa meget en til afstindig Gjerrighed fristende død Penge, Skat, Bonden erhvervede sig, som en stedse tiltagende Jordens Frugtbarhed, der vilde opmuntre ham selv til ydermere Flid og give ham Evne, som Lyst til at sysselsætte enhver ledig Haand.

Køier man nu hertil, hvad Forfatteren selv indrømmer, at ledige Folk, som nu spille Livet paa Røllerne, for at holde Control med Malingen, derved vilde løses af Dovenskabs, Aaget og adet Vind's ike Heste.

henvises til nyttige Arbeider, saa finder man her igjen en nye Glids Kilde. Ogsaa vilde Trangen til Arbeidere ved et forbedret Voldsbrug og dets mangfoldige Produkters Anvendelse blive saa stor, at man vist nok loffede Mange til Arbeide, som nu leve i Lediggang og Betlerie, især om et virk, somt Landpolitie, i Forening med Religionen, maatte virke for den gode Sag. Dog — jeg har, ved at behandle denne Post for det meste sluttet mig frem. Jeg bør ogsaa lade Erfaring her tale, og vil derfor beraabe mig netop paa de samme Exempler, som Hr. Amtsprovsten har anført imod min Mening, nemlig andre Landes og især Holsteens. Hr. Drewsen har allerede i sin Afhandling om Kartoffelavlens L. oec. T. 1ste B. 2 H. Pag. 216 beraabt sig paa de svenske og preussiske Bønder, i Henseende til Udruelighed — jeg kan vist endnu med større Ret beraabe mig paa dem i Henseende til Gliden. I dette Stykke ville vi vist være saa beskedne ikke at maale os med dem. Hvad Holsteen angaaer, da troer jeg ikke, at der existerer nogen Tilladelse hos Landmanden til at brænde; men om han gjør det alligevel, og en opmærksom Regjering seer igjennem Fingre dermed, fordi den er kommen til Overbeviisning om, hvor skadeligt det vilde være, at forhindre ham deri, saa afgiver han vist et nyt Vidnesbyrd for min Sætnings Rigtighed. De mangfoldige ypperlige Hegn, som ere opførte, nyttigen beplantede og vedligeholdte i Holsteen, de uhyre Strækninger, som der ere

mærglede og forbedrede, den Omhue, der ofte spores for vel dyrkede og rensede Agre, og den Begjerlighed, med hvilken vi søge Høstenerne til vore Markarbeider 2c. 2c., peger vist ikke hen paa den Driffældighed, Dovenskab og Uvirkksomhed, som Hr. Amtsprovsten, af de Plattydskes mange Bønøvelser paa „at pimpe,, slutter at der maae finde Sted. Tilforladelig, vi Danstkalende ere ikke heller Fattige paa slige Bønøvelser, da vi vel have en heef Snees saadanne; men — vidne skjøndt en Mængde Rabne paa en Last intet godt; saa ere de dog endnu intet sikkert Beviis for at den er ligesaa hyppig, som dens Rabne ere mange foldige. Altsaa Erfaringen selv stadfæster, at Gliden er bedre der, hvor Landmanden brænder, end hvor han ikke brænder. Var det passende, offentlig at nævne de Egne i det egentlige Danmark selv, hvor der efter paalideligt Rygte lige indtil idag brændes af hver Mand, og jeg saaledes kunde sammenligne Diskes Glid med Sjællands, hvor Brænderierne allerførst ophørte, saa vilde det vist forundre Hr. Amtsprovsten selv at see, hvor saare forskjellige de ere fra hinanden og det til Fordeel for min Mening — og jeg kan derfor ikke andet end udbryde med ham selv: „Stribenten søle sit hellige Kald, og naar han hober at staae offentlig frem, for at pege paa „Onder, som kunne hemmes, da grandstø han „noie deres Udspring og deres Gang!“

Jeg kommer nu til Hr. Amtsprovstens 3die Erindrings-Post, som indeholder 2de Afdelinger,

nemlig at Friheden til at brænde skulde være skadelig deels for Regjeringen og deels for Landets Cours. Angaaende det første, da antager han forud, hvad der unægteligt er rigtigt, at en Regjering, som vil agtes og lydes, maae give Love, som ere grundede i Tingenes Natur og i Statens hele Indretning, maae indføre dem med Staausel og overholde dem med Kraft og Standhaftighed. Spidne Ord! herlige Sandheder, som aldrig ofte nok kunne gjentages for alle dem, der ere ansatte ved Lovgivningen og dennes Overholdelse; men nu uddrager den Høiærbærdige Forfatter en Slutning, som ikke er saa fuldkommen rigtig, denne: at Regjeringen ikke, uden at tabe i Folkets Dine, kunde skjenke det en Frihed, for hvis Indskrænkning Lovene i det foregaaende Aarhundrede kjæmpede, og som ikke uden strænge Midler kunde frabristes det; thi er det kjøndt sandt at Regjeringen, efterat være, ved den næsteste Prøvelse, og ved den ubedragelige Erfaring, overbevist om en Lovs Gavnlighed, bør overholde den med Kraft og Standhaftighed, og ikke bør give efter for Luner og Privates Egennytte; saa er det paa den anden Side ligesaa vist, at den aldrig af Egenfindighed, og blot for at vise sin Overbægt, bør overholde en Lov, om hvis Skadelighed den er kommen til Overbeviisning. Dette var paa den fuldkomneste Maade at berøve sig selv Agtelse og Tillid iblandt fornuftige Skabninger. Nei — er en Regjering overbevist om en Lovs

Skadelighed — og dette kan den neppe være, uden at jo den større Deel af Folket har samme Overbeviisning; da skamme den sig aldrig ved den Sandhed, at det er menneskeligt at feile; men fornuftigt og christeligt, at rette Feilene, og derfor ophæve og afskaffe den en saadan Lov! Det gjør Intet til Sagen, at den samme Menneskeslægt lever. Hvad der er Ret, det bliver Ret baade i denne og den efterfølgende Menneskeslægts Tid. Jeg husker meget godt, at Brænderierne afskaffedes i min Fødeegn og erindrer meget af det Skrækkelige, som foresaldt ved denne Leilighed, da Landmanden ansaae det for et Indgreb i Eiendomsrettens Hellighed; men ikke desto mindre vilde jeg søle, hvad Utallige have bevidnet, at de og vilde søle, Høiagtelse for den Regjering, som bedre oplyst, igjen skjenede Landets Børn den Rettighed: at anvende deres ved Arbeide og Flid erhvervede Eiendom til største Fordeel for dem selv og det almindelige Bedste. Det er ikke Feilenes Erkjendelse og Rettelse; men Feilene selv, som berøver os Andres Agtelse og Tillid. Hiint har endog den modsatte Virkning.

Desuden kunde det endog være, at, om Brænderiefriheden forhen med Rette var ophævet, saa kunde den nu alligevel med Rette forundes; thi Omstændighederne forandre Tingene. Hr. Amtsprovsten selv antager at den fuldmyndige Alder kunde komme, da denne Frihed vilde være uskadelig — og efter den Berømmelse, som han

har tillagt vore Fiders Udruelighed, Flid og Virksomhed, maatte det synes, at den allerede var der — dog — jeg argumenterer ikke paa denne Maade; thi jeg anseer Friheden selv for et af Midlerne, og det ikke et af de underordnede, som høre til for at frembringe Modenheden.

Hvad der angaaer den anden Afdeling af 3die Erindrings Post, nemlig, at vor Cours derved skulde lide betydeligt, da indsees lettelig, at den ei er af stor Vægt; thi om jeg og vilde indrømme, at Kobber i Brændeviinskjedeler ei var ligesaa godt, som myntet Kobber; saa ville dog Virkningen paa vor Cours ikke være stor, fordi vi indførte hvad der behøvedes til hine Brændeviins Apparater. Dersom Regjeringen, hvilket er at formode, belægger Kjedlerne med en åarlig Afgift, i Forhold til deres cubiske Indhold; saa er det en reen Umuelighed, at hver Mand kan anlægge Brænderier. Nei — ikkuns de større Gods-eiere og andre formuende Mænd, som besidde Capital, Oivstighed og Kundskab til at drive Brænderierne uafbrudt, med Kraft og Sagkyndighed, ikkuns saadanne ville være istand til at anlægge og drive dem. Det bliver da ingen stor Sag for Landet at kjøbe saameget Kobber — det kunde endog være mueligt, at de smaae Brændeviinskjedeler, som her og der vilde affkaffes, næsten bleve tilstrækkelige til deraf at smedde de langt færre, men større Apparater, som nu vilde fremkomme. Saaledes bortfalder ogsaa den Frygt, for at Kornet

ved flet Behandling skulde bortsvies af hver enkelt ukyndig Bonde; thi Denne kan, under de anførte Omstændigheder umueligt brænde. At Exporten af Korn skulde tabe sig, som den Hoiærv. Forfatter mener, siger Intet; thi Exporten af Brændeviin maae være meget fordeelagtigere, end den af Korn i raa Tilstand — og hertil kommer endnu, at saa megen spildt Tid vunden, saa mange physiske Kræfter sparede, saa mange flere Creature forede, saa megen Gjødning beholdt hjemme til Bedste for Ageren — og saa meget fuldkommnere en Agerdyrkning, som ved hiin Frigivelse vilde bevirkes, nødvendig maatte tilveiebringe en langt større Export, end der nu kan finde Sted. Hr. Amtsprovstens Anmærkning: „at det ikke er en større Masse af Mennesker, men „en større Mængde af Kvæg, man byder til Erstatning for det til Brænding forbrugte Korn“ bør jeg ifkuns for deres Skyld, som alt for flygtigen gennemløbe hvad der skrives over Landoeconomiske Gjenstande, med nogle saa Spørgsmaale gjendrive: Hvorledes er det mueligt at byde, hvad jeg har budet: ikke allene en større Mængde af Kvæg; men og et i mange Henseender forbedret Volsbrug, ja! endog et sædeligere Forhold iblandt Landets Beboere, uden tillige at byde en større Masse af Mennesker? Lever Mennesket da ikke tildeels af Kjød og Mælk? Ejene da ikke Dyrenes Skind til vor Paaklædning o. s. v.? Kunne vi da holde et større Antal af Creature uden at frembringe en

overflødige Afgrøde af Jorden, som atter tjener til Menneskeføde? Er det da mueligt at bringe Agriculturen paa et høit Trin, uden derhos at forøge Landets Folkemængde? Eller kan da Vedruelighed og Flid og de flere Grene paa Sædelighedens Træe trives, uden at skaffe os ikke allene flere, men derhos tillige bedre Mennesker? Jeg føler mig, ved at nedskrive disse Spørgsmaale, endog overbeviist om, at den hæderbærdige Mand, der strev mod min Paastand, vil erkjende, at han har overilet sig i sin Dom og at han vil træde over paa mit Partie; thi Tingen er, troer jeg, saa soleklar, at den ved mindste Overveielse strax indsees.

Førend jeg endnu slutter, er der een Indvending, som jeg bør møde, skjøndt Hr. Amtsprovesten ikke har fremsat den: Man vil maaskee spørge: hvad det da skal nytte Landmanden saa stort, at Brænderierne frigives, naar det dog ei kan blive hver Mand's Sag at brænde? Og jeg maae svare: Gaare meget; thi om der ikke blev, hvad man dog maatte ønske, et Brænderie i enhver nogenlunde stor Landsby, saa var der dog meget vundet om man blot fik eet i hvert Sogn. Der blev dog en stor Forskjel paa at transportere sine Vahre og især sine Kartøfler 2, 4, 6, 8 å 10 eller flere Mile, og at transportere dem $\frac{1}{4}$ til en heel Mil. Jeg forudsætter ogsaa at der vilde anlægges Brænderier, i hvilke man kunde for Betaling lade sit Korn &c. forvandle til Brændevin og Drank, ret

ligesom man for en vis Betaling nu lader sin Sæd male til Meel og Gryn; saa at Landmanden ifkuns behøvede der at lade sine Produkter forædle og siden selv var raadig over deres Anvendelse og Forhandling, som han fandt det tjenligt. Elige Brændrierer vilde vist ikke heller saa let mangle raa Produkter, som de der blot kjøbte disse for at sælge Brændevinen.

Jeg har nu Intet mere at tillægge, undtagen dette Ønske, at der omhyggeligen maatte sørges for, at den Brændrieriefrihed, som en Landsfaderlig Regjering vist vil skjenke Agerdyrkeren, aldrig kan forenes med Kroeholdsrettighed; thi i dette Tilfælde vilde den vist tjene til ligesaa megen Fordærvelse, som den ellers vilde fremme det almindelige Bedste!

Lynghye d. 23 Maj 1815.

B. F. Rønne.

Anm. Forfatteren af dette Svar har allerede i L. oec. L. 1ste B. 1ste Hefte bedkjendt sig Mærket F... h og gjør det atter hermed, da det mueligt der af nogle Læsere er overseet.

S. T. Hr. Drewsen.

Da De sidst var saa 'god' at besøge mig, havde jeg den Fornøjelse at vise Dem en Deel Kummen-Oste, der var blevne gjorte overeenstemmende med en Anvisning, jeg havde modtaget fra en Hollandsk Bønde. Disse Oste vandt Deres Bifald, ikke allene ved deres Godhed, men ogsaa ved deres rene og behagelige Udseende. De lagde mærke til, hvor særdeles godt de vare pressede, og ønskede at see Pressen, hvis simple Indretning De var saa vel fornøiet med, at De anmodede mig om at bekjendtgjøre hele Fremgangsmaaden i de Landoeconomiske Tidender. Jeg opfylder hermed Deres Ønske, og henlever med udmærket Agtelse Deres re.

Fredrik de-Coninck.

Den ovenomtalte Hollandske Kummen-Ost laves af skummet Mælk, paa følgende Maade: Man lader Mælken som sædvanligt, adskilles eller coaguleres ved Hjælp af paasat Løbe. Osten, der samler sig paa Overfladen af Vallen, brydes itu med Hænderne, og saasnart den derefter er sjunket til Bunds, ses Vallen saa godt som mueligt derfra, hvornæst Osten, eller den sammenløbne Mælk, afrides i et tyndt vævet Klæde og derefter kommes i et Fad, for at udgnides med Hænderne, indtil den er saa fiint gnedet, som Bryn. Deri mellem blandes lidt Kummen og nogle fiint stødt

Reglifer, efter Behag. Nu varmes Formen, og Osten pakkes deri, saa tæt og fast som man kan, samt presses lidt. Naar den saaledes er presset 3 à 4 Minuter, udtager man den med Forsigtighed af Formen, et Klæde, som er dyppet i kogende Vand lægges i Formen og deri kommes den allerede formede Ost, som nu sættes i Pressen til om Aftenen, da den optages og vendes, efterat Klædet paa nye er dyppet i kogende Vand, hvorefter den fremdeles presses Råtten over. Næste Morgen udtages Osten, for at gnides med finstødt Salt, og sættes i et lidet dybt Kød gandske overdækket med Salt. Tiden, i hvilken den saaledes skal blive staaende, bestemmes efter Ostens Størrelse. Er denne 3 Pd., kan Osten staa i Salt 2 Dage; er den 5 à 6 Pd., da 3 Dage o. s. v.; men den maae daglig vendes. Efterat den har staaet sin Tid i Salt, astorres den omhyggeligt med et Klæde, og hensættes paa et Sted, som er frit saavel for Træk, som for Søel, hvilke den slet ikke taaler; alt for varmt, eller meget fugtigt maae der ei heller være der, hvor den staaer; nødvendigt er det og, at den hver Dag vendes og gnides, indtil Skorpen bliver aldeles glat og tør. Naar dette Maal er opnået kan den forsendes saa langt, som man vil, til Søes eller til Lands, og antager ikke lettelig Skimmel, som er Tilfældet med de fleste Oste. En Tegning over den ovennævnte Presse følger hermed. Beskrivelsen over samme er denne:

Beskrivelse af Ost = Pressen.

No.

1. er den sammensatte Form — der bestaaer af følgende, nemlig:
 2. der er en ☐ Kasse der modtager Ballen. Over denne Kasse bliver
 3. lagt, hvorpaa Ostformen kommer til at staae. Bemeldte Ostform er aftegnet i No. 6. Heri passer No. 5 — som er et rundt Stykke Træ, der passer ind i Formen og altsaa tillader Pressen at virke uden at standses af Ostformens Kanter. —
 7. er en firkantet Kasse der lader sig bevæge op og ned imellem de 4 Opstandere, der sees i No. 1 — I denne Kasse passe de firkantede hugne Steen, hvoraf der ere 8 i alt. — Enhver af dem enkelt er let at optage og omgaaes med — men samlede udgjøre de en betydelig Vægt. Een af disse Steene sees aftegnet i No. 4. Paa hver Side er en lille Indhugning for at man desto lettere kan løfte.
-

A n m e l d e l s e r:

Iblandt Lundtroste Gaardmænd gives adskillige drivtuge og brave Bønder, som have aabnet deres Dine for Forbedringer i Voldsbruget og flere Gange, efter Andres Exempler, prøvet Et og Andet, som de have anseet for nyttigt og passende til deres Stilling. Hr. Drewsen har i sin Afhandling om Gaarefoldning nævnet 2de af hine Mænd. Jeg troer til deres Navne at burde sige Gaardmand Jens Andersens. Han modtog, for nogle Aar siden, efter en gammel skrøbelig Fader, sin Gaard i maadelig Forsatning — de fleste af dens Jorder vare bevoxne med Kratkov, Hegnet var ifkuns her og der nogenlunde opført — Sjødning fattedes og Besætningen var laangt fra at være hvad den burde være. Han hensad derfor i ugiort Stand indtil sidstaføigte Vinter og førte Huusholdningen ved Hjelp af sin gamle Moder. Imidlertid brugte han de hensevundne Aar med en udmærket Flid og med en ualmindelig Lyst til at gjøre Forbedringer: Han ryddede en betydelig Deel Kratkov — anlagde Blandingsrøddinger, opførte ikke allene sit Udhegn, men og Mellemhegn, og beplantede begge med gode Plantninger af forskjellige Slags. Han er, saavidt jeg veed, den eneste egentlige Bønde i Lynghye Sogn, der har et Hegn, som maaskee efter nogle faa Aars Forløb kan love Fred, forudsat at ingen Vold nedbryder hvad han reiste. Fra bemældte Jens

Andersen har jeg en mundtlig Beretning, som mueligt vil interessere nogle af disse Tidenders Læsere: Da forrige Sommer gav en stor Mængde Rønnebær, forsøgte han at lade Klaserne afplukke, og udbrede et Par Dage paa Marken, hvorefter han pakkede dem Lagviis imellem tørt Høe paa sit Stænge, og i afvigte Vinter gav dem med Høet til sin Besætning, som befandt sig vel derved. I en Egn, som var riig paa Rønnebær, fortjente Exemplet vist at efterlignes, især af mindre Agerdyrkere. Hvorfor skulde man ikke nytte, hvad der kan nyttes? men i alt Fald karakteriserer det Mandens Lyst til at gjøre Forsøg. Gid mange Bønder ligne ham heri!

Junii 1815.

B. F. Rønne.

Hr. Urtekræmmer Bentzon, der eier en Gaard paa Landet, har opfundet en meget let og simpel Maade til at benytte sit Røddingsvand. Naar dette om Vinteren er froset, lader han Isen afhugge og udføre, helst paa Agre, som have fald imod den ene, eller begge Ender. Det frose Røddingsvand lægges da i Rader tværs over Ageren, opløses ved indfaldende Løveir, nedflyder ad Skraaningen og gjøder Jorden.

Da Hr. Bentzons Gaard er langt fra den Egn, jeg beboer, har jeg ikke selv seet Afgrøden; men, ifølge hans Beretning, har den været over-

ordentlig frodig der, hvor han saaledes har gjødet med det frogne Møddingvand.

Junii 1815.

B. F. R o n n e.

Et Par Afhandlinger, som til Datum ere Udgiverne tilstillede, men endnu ei i dette Hefte indførte, ville i eet af de næstfølgende Hefter finde den Plads, der hidtil har manglet, hvilken Udsættelse haabes behageligen undskyldt af de Herrer Forfattere.

Redacturen.

Trykfeil.

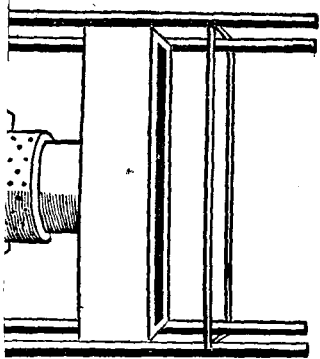
I 1ste Bindes 3die Hefte:

- Pag. 423 i Noten Lin. 1. Exegit Monumentum — læs:
 Exegit monumentum.
 — 423 i Noten Linie 2. Regalique situ, pyramidum —
 læs: Regalique situ pyramidum.

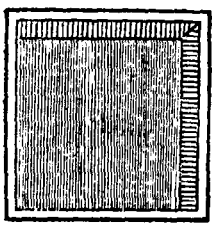
I det 2det B. 1ste Hefte:

- Pag. 15 Lin. 11. Korbe — læs: Karbe.
 — 18 — 1. levere — læs: leveret.
 — 24 — 4. $1\frac{1}{2}$ Pd. — læs $1\frac{1}{2}$ Ed.
 — 25 — 2. gjorden — læs: jorden.
 — 27 — 10. Multiplikation — læs: Multiplikator.
 — 55 — 25. berigtiget for mangen — læs: berigtiget
 mangen.
-

No. 1

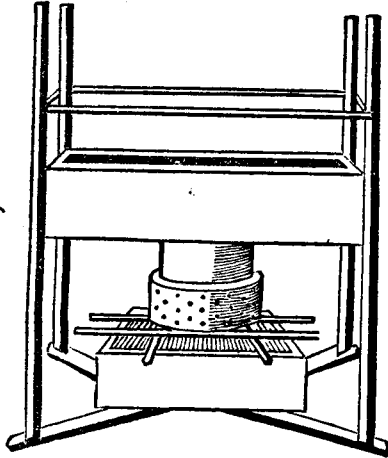
2

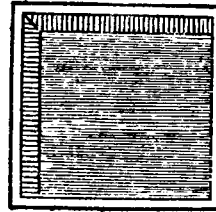
3

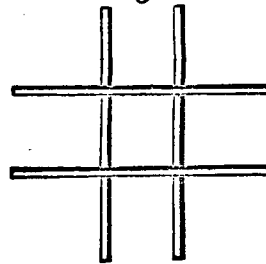
No. 1

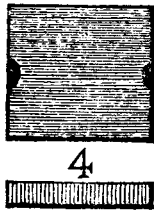
2

3

4

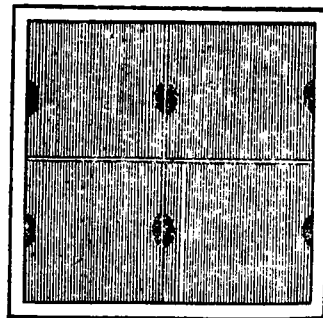
5

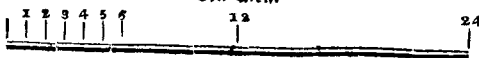
6

7

Gen Men.

Hvorfor dyrkes det toradede Byg
saa sjældent i vor Egn?

Det toradebe Byg (*Hordeum disticon*) er som bekjendt en fortrinligere Sædart, end den mindre sevradebe, eller maaskee rettere, fireradebe Sort, som dyrkes i Almindelighed i Sjælland. Det toradebe Byg er større og mere tyndskallet. Det leverer derfor $\frac{1}{2}$ Skp. Gryn eller 1 Lispd. Meel mere af Tønden end det almindelige Byg. Er dets Meel eller Gryn end noget mørkere end de af det mindre Byg, er dog Forstjellen saa ringe, at denne ikke bør komme i Betragtning, især da Kjernen af det store Byg har alle de gode Egenskaber, som den af det lille. Godt toradet Byg veier 11 $\frac{1}{2}$ til 12 Lispd. pr. Tønde.

Hvorfor dyrkes da det toradebe Byg ikke hyppigere i vor Egn?

Gjør man dette Spørgsmaal hører man at der svares

1) Fordi det udfordrer bedre Jord, end den almindelige Sort.

2) Fordi det giver mindre af lige stort Areal og

3) Fordi dets Halm er flattere.

Jeg har avlet toradet Byg i adskillige Aar. Jeg har reent opgivet at dyrke det sevradebe, fordi jeg fandt at det andet bedre betalte sin Plads, og jeg kan altsaa af egen Erfaring tale om denne Sag.

Til 1) svarer jeg; At det toradede Byg trives meget godt paa Lundtoftes høie, tørre og sandede Jorder, naar det saaes efter gjødede Kartøfler. Det samme er Tilfældet, naar Marken. Aaret i Forveien har baaret Vinter. Hvordan det her vilde lykkes efter Rug ved jeg ikke, fordi — jeg ikke lader disse Gødarter følge umiddelbar paa hinanden. At det derimod lykkes bedre saaret lige i Gjødning end det sevradede Byg, har jeg seet og skal længere nede dertil angive Grunden.

Naar det toradede Byg lykkes godt paa Jorderne i Lundtofte, og leverer der 10, 12, ja endog 16 Edr. pr. Tønde Land (dette har jeg hørt) saa troer jeg at man ikke med Rette kan bebrejde det, at fordre en udmærket god, men vel en kraftig og stærk Grund, ligesom det sevradede Byg *).

Til 2) at det toradede Byg skulde give mindre end det sevradede, af et ligestort Areal, er en Vaaastand som jeg storlig falder i Tvivl, og hvori jeg formodentlig vil finde Medhold af alle dem der dyrke det. Denne Formening reiser sig formodentlig deraf, at Aaret kun har to Rader, hvori sjelden findes flere end 18 til 20 Kjerner, da man derimod seer, at det almindelige Byg har fire Rader, hvori ikke sjelden tælles 40 til 50

*) Hr. Magister Kramer i Mehren siger i et af de Breve, hvormed han i Aar har beåret mig: „Bygget blev skidt og smaat; det toradede leed ikke saa meget, og viser mig mere og mere hvad jeg forhen ikke troede, at det tager til Række med flattere Jord og taaler mere ondt, end det sevradede.“

Kjerner; ja jeg har endog fundet 72 Kjerner i saadant et Ayr, men dette er en Undtagelse — der kun finder Sted ved Kanten af særdeles velbehandlede og kraftfulde Aagre. Denne tilsyneladende mindre Mængde Kjerner er nok egentlig Grunden til denne urigtige Mening. Det toradede Byg erstatter ved Mængden af Ayr, hvad hvert Ayr giver mindre. Det har en saa stærk Eone til at buske sig, at jeg uden Møie kunde i Fjor finde Planter, der havde 10 til 16 Stængler paa en Rod, og leverede ligesaa mange gode Ayr. Naar hertil lægges, at hver Kjerne for sig selv, er betydelig større end den af sexradet Byg, saa bliver det ikke vanskeligt at begribe, hvorledes det toradede Byg med færre Kjerner i hvert Ayr, kan give ligesaa meget af en Tønde Land som det Sexradede.

Til 3) om dets Halm virkelig er slettere end den af Sexradetbygget skal jeg ikke med fuldkommen Visshed kunne bestemme; men jeg formoder, at de fleste af dem, der saaledes bedømme det, ikke have anstillet gandske nøiagtige Forsøg derover, og at de som oftest have holdt sig til Udseendet. Da nu Straaet af det toradede Byg er meget grovere end det af det Sexradede, saa har man formodentlig derfor sluttet til dets mindre Godhed. Man har sagt, at det var næsten ligesaa stridt som Hvedehalm, og sat det i Klasse dermed. Hvor urigtig man ellers i det Hele dømmer om de forskjellige Sorter Halms indre Værd til hverandre, vil sees

derof, at Thær netop har befundet Halmen af Hvede og dernæst den af Erter at være den meest nærende. I Hvedeegnene, hvor man ret godt veed at bruge Hvedehalmen, vil man ikke undre sig herover, men her hvor vi for det meste dyrke Rug, vil det ikke troes af Alle. Ertehalmen slænges jo ofte paa Møddingen; som et udeligt Væsen, det i det høieste kan være Agerdyrkeren til Nytte ved at raadne mellem Møget. Jeg har derimod altid opfodret saavel min Hvedehalm, som den af Erter og toradet Byg og fljndt al Halmen hos mig lægges heelt for Qvæget, har jeg dog ikke befundet, at det paa den ene Sort stod sig slettere, end paa den anden. Vist nok betragter jeg ikke Halmen som en reel Mæring for mit Qvæg; Brakfrugterne give denne, og Halmen er kun en nødvendig Tilfætning, uden hvilken Qvæget maaskee ikke skulde tykke Drov.

Vi Andre derimod som en Tid læng have dyrket det toradede Byg, og ere bekjendte med dets Fortrin, anføre derimod til dets Roes: at

1) Det giver paa ligesaa mange Tønder pr. Tønde Land, omtrent et Lis pund mere, i Meel eller Gryn, for hver Tønde. Hvis en Agerdyrker altsaa avler 11 Edr. toradet Byg paa en Tønde Land ere disse lige saa meget værd, som 12 Tønder af den almindelige Sort, eller for at tage en større og mere i Dinene faldende Maalestok, 110 Edr. toradet vilde være lige saa meget værd som 120 Edr. af det Særadede.

2) Det toradede Byg giver mere Halm, ja vel $\frac{1}{3}$ mere end det Særradede. Det giver altsaa Midlerne ihænde til betydelig at forøge Mængden. Dette Plus af Halm fremkommer ikke allene derved, at Straaet er længere, men ogsaa derved at det er tykkere.

3) Det toradede Byg gaaer ikke let i Leie, det maatte da være i meget vaade Aaringer, eller hvor det var meget udsat for Rastevinde, eller ogsaa maatte det være saaet meget tykt. Under enhver Omstændighed skal det dog endnu staae, naar det særradede Byg allerede ligger, som om det var nedtromlet. Den Skade en Landmand faaer directe og indirecte lider ved Leiesæd, er større end at de Landmænd, hvis Jorder endnu ikke have Kraft nok til at bære ret frodige Afgrøder, kunde gjøre sig et Begreb derom. Leiesæden giver liden og slet Kjerne, og Halmen selv tager ofte Skade. Dette er det directe Tab, men det indirecte fremkommer f. Ex. naar det har været saaet Klover i saadant Byg. Denne vælges som oftest paa alle de Steder, hvor Byget ligger. Næste Aar saaer man altsaa en Mark, der i Steden for at levere en skøn Klovervæxt, kun frembyder nogle Buxte hift og her deraf, medens Qvæker og Ufrugt begynder af alle Kræfter, paa de tomme Pladser. Staaer Kloveren, som en forberedende Afgrøde, slet, bliver den Sæd, der følger den under disse Omstændigheder, ogsaa slet; har Staldfodring været beregnet paa Klovervæksten er den nu forstyrret;

og selv da naar man i andet eller tredie Aar skulde bruge saadan en Mark til Græsning, bliver den meget sletttere, end den ellers vilde have blevet. Leiesæd er et Onde, som man bør stræbe at undgaae og man bør være overbevist om det urigtige i hiint Ordsprog, der paa en Maade tager Leiesæden i Forsvar, da dette formodentlig har sin Oprindelse fra en Periode, hvor en saa ringe Production fandt Sted, at selv Leiesæd kunde være noget ønskelig.

4) Det toradede Byg er endvidere en haard for Plante, der langt fra ikke lider saaledes ved en sildig Frost, som det Særadede. Det bør endog saaes paa samme Tid som Havren, for at komme til en fuldkommen Udvikling. Heraf flyder endvidere den Fordeel, at Kløveren kan komme tidlig i Jorden, hvis man saar den med Byg, og den tidlig saede Kløver bliver under ellers lige Omstændigheder bedre, end den der sildig kommer i Jorden.

5) Det toradede Byg har endelig endnu en Egenskab, der meget anbefaler dets Dyrkning, nemlig den: at det endog overmodent, ikke falder af. Bliver det særadede Byg lidt for modent, knække Axene let af Straaene og blive altsaa liggende paa Ageren. Det toradede Byg kan derimod blive saa overmodent, at det krummer sig ned mod Jorden paa sit Straae, uden at det derfor brækkes af. I Aaret 1813 modnedes Sæden næsten paa een Gang. Man kunde ikke saae Sæ-

den 'paa den ene Ager' omhugget saa hurtigt som det behøvedes, for i rette Tid at tage sat paa den Anden. Een af mine Marker, der var besaaet med toradet Byg, maatte vente meget længe. Byget antog endog en lysgaul Farve og Aene bødte sig mod Jorden. I denne Korfatning kom der Regn, som fulgtes af Soelkin, og dog brak ikke Aene af Straaene, da denne Ager endelig blev indhøstet. Denne Egenkab ved det toradede Byg er vigtigst i store Aulsbrug, hvor ofte det ene Arbeid trænger det Andet, og hvor der desuden ikke kan anvendes den Omhue, som i mindre Aulsbrug, at hugge en Deel af en Ager der er moden, medens en Anden bliver staaende. Her maae alt tages lige for Haanden, og vil man alt saa ikke hugge den ene Deel alt for umoden, bliver den anden som oftest overmoden.

Efter hvad jeg her har sagt, og efter den Erfaring jeg angaaende denne Sædart har indsamlet i adskillige Aar, forekommer den mig at fortjene Fortrinnet for det sekradede Byg. Naturligviis paatrænger det Spørgsmaal sig; hvorfor dyrkes da Toradebygget saa sjældent i vor Egn, og selv i Naboelauget af Kjøbenhavn, hvor Jorderne ere i saa stor Kraft, at de under nogen bedre Kultur maatte kunne levere vidunderlige Afgrøder af enhver Art. Er det atter Sædvanen, der her udøver sit Herredømme, eller ere der endnu Grunde at anføre mod det toradede Byg, som Forfatteren heraf ikke kjender? Jeg veed at man

foretrækker det almindelige Byg i Bryggerierne, men det kommer vel ogsaa ene deraf, at det er det Almindelige: det vil sige, det hvoraf det stærste Indkjøb kan gøres, og som altsaa egentlig bruges til Maltgjøring. Det toradede Byg er vel for Resten ligesaa godt dertil, men da det, efter hvad man har sagt mig, ikke spirer saa snart som hiint, kan det ikke blandes dermed, da Maltet ellers vilde blive slet. Hele Ladninger toradede Byg mangle dog ikke Affærting i Kjøbenhavn, ligesom dets Eiere altid faae en passende høiere Priis.

Hvad jeg her har sagt om det toradede Byg (*Hordeum disticon*) gjelder aldeles ikke om det nøgne toradede Byg, (*Hordeum disticon nudum*) hvilket jeg har fundet ikke at fortjene Anbefaling. Man maae imidlertid ikke heller forvekle dette med Himmelsbyget (*Hordeum coeleste*), en Sædart jeg har hørt rose af flere oplyste Agerdyrkere.

Da der for en Deel Aar siden blev meget talt og skrevet om Himmelsbyget, som en Sædart, der fortjente Landmands Opmærksomhed, gjorde jeg mig ogsaa Umage for at faae noget deraf til Sæd. Da mit Byg gik i Ar, faae jeg at det var det toradede nøgne Byg, jeg havde faaet for Himmelsbyg. Det leverede mig en ualmindelig stor Kjerne, men kun omtrent 8 Ldr. pr. Tonde Land, endstjøndt det var faaet i den bedste Jord, jeg havde. Hvad der meest misshagede mig, var det overmaade korte Straae det gav. Jeg ansaae det der-

for som mislykket og haabede mere Straae og Kjerne i Fremtiden; men uagtet jeg havde Taalmodighed nok til aarlig at saae een Tønde deraf i flere Aar, og i forskiellig Jord! blev Udsalbet dog stedse det samme. Jeg forandrede Saanings-tiden og saaede det lige saa tidlig, som Havren, men til ingen Nytte. Lange Aar sadde paa et meget kort Straae, og i tørre Aaringer kom Aret netop ud af sin Kapsel, hvor det da blev siddende uden at skyde mere i Veiret.

Denne Sædart overgaaer for Resten alle de Sorter jeg kjender i Vægt og Meelrigbed. Naar den sigtes, giver den et godt Meel, der i nogle Tilfælde kan bruges som Hvedemeel, men til Gryn bør den ikke bruges, i det ringeste ikke i Handelen, thi skjøndt den leverer mange deraf, ere de dog saa mørke af Udseende, at de ikke finde Bifald.

D. 6 Decbr. 1814.

Joh. Ch. Drewsen.

Om Hindringer for Agerdyrkningens Fremme.

Efter Danmarks nærbærende Stilling er Landbruget nu mere, end nogentid før, det vigtigste og sikreste Erhverv. Jeg har for det meste levet paa Landet i fulde 50 Aar, og erindrer meget nøie, hvor ussel den danske Bondes Forfatning var, og hvor slet Agerbruget i mine yngre Dage i det Hele blev drevet *). Det havde i de senere Aar ved vore gode Kongers vise Anordninger og milde Opmuntringer faaet en friere Gang, der havde meddeelt det Velgignelse og Fruktbargjorelse. Men Krigen, som Dannemark i henved sex Aar saa uskyldig har været indviklet i, har standset Agerbrugets Fremskridt, fortaøret Statens og den almene Velstand, og maaskee gjort det uundgaaeligt, at Landmanden nu efter Krigen maae have saa mange og store Udgifter saavel til Statens Vedlige holdelse som til eget Ophold.

Men intet Onde er saa stort, at der jo kan raades Bød derpaa, naar Villien er god og alvorlig. Ogsaa Dannemarks Forsarning kan opbjaelpes og maaskee snart. Alt medvirke til at læge de Saar, Krigen har voldet Fædrelandet, er Samfundets fælles Pligt; at læge dem er en Daad, der lønner den Handlende selv: Pligt kommer selvfølgelig her i Forbindelse med egen Fordeel. Det

*) Dette gjælder vel kun især om Sjælland. I de jydsk og fynske Egne, som jeg kjender, var Bondens Tilstand ikke slet for 50 Aar siden.

kommer kun an paa, at enhver retfærdig Patriot gjør, hvad han kan, og at ingen, der kan virke, lægger Hænderne i Skjød.

Paa denne Grundsætning er det, at jeg over her at fremstille de nærmeste Hindringer, som, efter min uforgribelige Mening, standser Landbrugs Fremgang, og, som det staaer at frygte for, ville bringe den danske Bonde i den samme usle Forfatning, som han var i for 50 Aar siden, i Fald der ikke i Tide raades Bod derpaa. Den første Hindring er, at Bondens nærværende Udgifter og Byrder ikke ere forholdsmæssige til hans Indtægter, naar han skal erhverve disse af sin Avling; den anden, at han næsten paa de fleste Steder i Landet intet Hegn har om sin Jordlod; den tredje er den selvultagne Ustkif at lade Creaturene gaae løse, saasnart man har det sidste Læs Sæd paa Vognen; den fjerde, at han ingen Dagleiere eller Tjenestetjende kan faae, uden for een hans Indtægter overstigende Løn og Kost, og at Midlerne til at bringe dem til at opfylde deres Pligt ere forbundne med alt for mange Besværligheder; den femte er hans skjædesløse Behandling med hans Sæd og hans Korns Rensning, saa at hans Kornvare ikke kunne affættes til Fremmede.

Det er en indlysende Sandhed, at Ingen skulde kunne have Husholdning, han være af hvad Stand han vil, kan bestaae, naar hans uundgaaelige Udgifter overstige hans Indtægter, og dette vil blive Til-

fældet med de fleste Jordbrugere, som Tingene nu staae. Det vilde blive for vidtløftigt her at specificere en Bondes Udgifter og Indtægter, som staaer for 8 Tønder Hartkorn, hvilket nogenledes er det Almindelige; thi de ere ikke det ene Aar som det andet. Imidlertid vil jeg summarisk opregne de første.

- 1) I det forbigangne Aar (1814) vare hans Udgifter til Amtssuen omtrent 50 Rbd. pr. Tønde Hartkorn, gjør . 400 Rbd. R. W.
- 2) Han skal afgive en Tiende, deel af sin Avling i Tiende, 6 Tønder Korn medgaae til Degn, Herredsfoged og Sognefoged, 10 Tønder til Mølleren; der skal ydes Præstationer, som de fleste have maattet kjøbe dyrt og kjøre flere Mile med, han skal betale Brandpenge, Kartigunderstøttelse; han maa gjøre lange og bekostelige, ja, stundum ualmindelige, for ikke at sige uundgaaelige Kongereiser, hvilke, hvor de ere overladte til Sognefogdens Egenraadighed, kunne blive meget trykkende og bekostelige; jeg har, til Exempel,

Lateris: 400 Rbd.

Transp. 400 Rbd.

af 4 Tønder 2 Skpr. Hart-
torn fra 1ste April 1813 til
1ste April 1814 gjort 15,
og fra den Tid til 16. Mar-
tii 1815 gjort 10 lange
Kongereiser næsten altid i
det værste Væde, hvilke jeg
kan regne for 10 Rbd. hver
Reise; han skal betale Ren-
ter af sin Gaard, eller le-
vere Landgilde og Smaaråd-
sel; han skal gjøre Hoberie
eller betale Hoberiepænge;
han skal gjøre Kjørsel til
Veienes Vedligeholdelse, og
til Skolens og Kirkens Re-
paration; han skal kaste Sne
om Vinteren; han skal give
Præste- og Degneoffer; han
skal betale Skoleholderen
Løn 12. 12. Alle disse Ud-
gifter kan man, især i Kjøb-
da Capitelstaxten var saa høi,
i det mindste beregne til

600 —

- 3) Han maa betale en stor Føl-
feløn og kjøbe mange Ting
til Gæden, fordi Tjenestefolk
nu kræve bedre Kost end

Løbetid: 1000 Rbd.

Transp. 1000 Rbd.

tilforn, ville have fem
 Gange Mad om Dagen og
 den meste Tid to Gange
 Brændeviin; han maa betale
 Smed, Hjulmand, Sadel-
 mager &c.; han skal holde
 Gaard og Besætning vedliges;
 han og hans Familie skulle
 have Klæder, Støvler og
 Sko; ogsaa Væveren fordrer
 en god Skilling; der fødes
 ham imellem et Barn eller
 der dør een af Familien,
 hvilket forarsager ham me-
 gen Udgiut; det samme er
 Tilfældet, naar han har en
 Datter, hangiøter bort; og
 vil han ikke udsætte sig for
 at mangle Kolk og Hjelpere
 i Høsten, saa maa han ikke
 gjøre et daarligt Høstgilde.
 Hvor maadeligt og lavt man
 end vil beregne disse Udgiu-
 ter i et Aar, saa beløbe de
 sig dog, foruden det han
 selv avler til

1400 —

Gjør 2400 Rbd.

At gjøre en Beregning her over de Indtæg-
 ter, en saadan Bonde kan have af sin vindheg-

nebe Jordlod, som derfor maa drives paa en ufordeelagtig Maade, undseer jeg mig ved; thi dens Underballance mod hans Udgifter maatte blive alt for paafaldende, og vise hans alt for nær forestaaende Odelæggelse og Forarmelse.

Ved Forordningen om Fælledskabets Ophævelse har vel hver Bonde faaet sin Jord udskiftet for sig selv; men kun paa meget faa Steder har Bonden sin Lod indhegnet. Hvor Udskiftningerne skete i Aarene fra 1776 til 1781, da der endnu ikke var tænkt paa Udslytning, fik Bonden sin Jord paa 2, 3, ja 4re Steder, eller og i fæleformige Lodder fra By til Markeskjel, og her vil det næsten være ligesaa umueligt at holde Hegn som paa Sandegnen i Jylland, hvor intet Jorddige kan staae eller levende Hegn kan groe. Vi have en meget omstændelig Forordning om Hegn og Fred, men der gives, som meldt, mange Steder, hvor den ikke kan efterleves, om Bonden endog har fattet den, og det lod tildeels, som de, der burde vaaget over denne gode Sag, ikke noksom kjendte dens store Nødvendighed. Har man end, og sin Jord indhegnet, og ønsker at have den altid i Fred, saa maae man dsie saa mange Chicaner og Kortredeligheder derfor, at man omsider, for at befries fra disse, opaiver sin Ret og Fred. Før Krigen, da Bonden ikke havde de Udgifter som nu, og han kunde faae Kolf nok, som vare vante til Arbeide, kunde han gjerne have holdt Hegnet vedlige om sin Jordlod. Paa Kongens 2det Binds 2det Hefte.

Godser blev der betalt betydelige Summer til Bønderne for at hegne deres Jord, og paa Proprietairgodserne fik de Udskiftede og Udflyttede Hjælp til at faae Hegn af det øvrige Godses Bønder. Men den Gang var Trangen til at afbenytte Jorden saa fordeeltigen som mueligt, for at kunne bestride Udgifterne deraf, ikke saa stor som nu; man skjønnede derfor i Forsningen ikke paa Hegns Nødvendighed, og hos Bonden herskede der en Ulyst til at vige fra gammel Vane at leve i Fællesskab: Hegnet forsvandt derfor overalt, hvor Bonden raadede sig selv. Naar jeg under Krigen talede til Bønderne om at holde Hegn og Fred paa deres Jorder, fik jeg altid det Svar: at der ikke kunde faaes Folk til det allernødvendigste Markarbeide, end sige til at holde deres Hegn vedlige, og nu undskyldte de sig med, at Pengene have saa mange Steder Verinde, at der er intet Forslag i dem, at de ikke kunne overkomme det for andre Udgifter, at de ikke ere istand til at faae deres Tjenestefolk til at forrette andet Arbeide, end hvad de selv ville, og til at lade det gjøre i Accord have de ikke Raad. Imidlertid er Hovedårsagen nok den, at der i denne Sag hverken noksom har været holdt eller endnu holdes over de foraelige Anordningers Efterlevelse. Var dette skeet, saa havde vi for mange Aar siden haft Hegn og Fred, og med disse Glid og Velstand hos Landmanden. Men desværre vedvarer denne Ufredelighed, som sætter Landbruget saa meget tilbage, uden at man

feer nogen Ende derpaa. Enhver klager og med Rette over det Tab, han lider ved det, han ingen Fred kan have paa sin Jord, adskillige have skrevet derom, og dog behandles dette Almeenanliggende, uagtet Anordningerne derom, paa mange Steder saa høist ligegyldigen. Uden at have Fred paa sin Jordlod, kan Ingen benytte den med den mueligste Fordeel, og uden at trække den mueligste Fordeel af sin Jord, kan Ingen tilveiebringe de Udgifter, som han skal svare af den; Markusfred er maaskee ligesaa fortærende og ødelæggende for et Land som Landeusfred. Fortjener derfor ikke denne Sag enhver Patriots alvorlige Opmærksomhed? Det vilde unægteligen stemme overeens baade med Retsfærdighed og Billighed, om det blev paalagt de Bønder, der have faaet Penge og Hjælp til at indhegne deres Jordlod, men siden have ladet Hegnet forfalde, at de inden en bestemt Tid skulde sætte det istand igjen, og om de imidlertid, under en passelig Mulet og fornødent Tilsyn, bleve tilholdte ikke at lade noget Slags af deres Creature gaae løse hverken paa deres egen (?) eller Andres Jord, det være sig om Sommeren, i Vorebtiden eller om Vinteren. Dersom dette ogsaa blev gjeldende i Fremtiden, naar enhver har sin Jord indhegnet, saa vilde Hegnets Vedligeholdelse ikke blive vanskelig og Jordfred erholdes. I de Eene, hvor ingen Indhegning har haat Sted, kunde nok Fred erholdes uden Hegn ved nyttige og for Egnen passende Bedtægter,

naar de bleve authoriserede og overholdte. Roeskilde, Ringsted, Slagelse og Store Heddinge have paa deres betydelige Jordeiendomme altid Fred uden Hegn inellem Mand og Mand ved Vedtægter, og Ringkjøbing ligesaa ved en Forening, som findes i Hr. Professor Vegtrup's Beskrivelse over Jylland 3die Deels 41 Side. Gode Forslag om denne Sag af Hans Excellence Hr. Baron Gyldenkrone, Etatsraad Carøe, Capitain Møller og Proprietair Ammitz, balle findes og i samme Beskrivelse, 2den Deel, fra Side 53 til 60.

Den tredie Hindring for Landbruget, at opgive Vored er en Levning fra det forrige Fælledskab. Vel er ogsaa denne Ustif ved den samme Forordning, som har ophævet Fælledskabet, bleven ophævet; men desuagtet er der ikke i Voredtiden sonderligen at tænke paa nogen Fred paa sin Lod, hvor forordningsmæssigen den end er hegnet. Nu gaaer det uvane Creatur, som man siger, over Stok og Steen, over Bjerg og Dal, deels af Raadhed, deels af Begjerlighed; og hvilket Hegn kan vel staae for uvane Heste, Tyre og Gaar? Denne Tid er for mig den ubehageligste om Aaret. Det er hændet mig, at et heelt Mars anvendte Tid paa et Par Lønder Hvedesæd i een Nat er bleven ødelagt af min Naboes Creature, og foruden denne Skade og Ubehagelighed har det havt en langvarig og bekostelig Proces og Kjendskab til Følge. En anden af mine Naboes uvane

Creature og uringede Sviiin tilføie mig aarlig en uberegnelig Skade, uden at jeg tør tage dem op, da han har det i sin Magt, ret haardt at lade mig føle sin Brede og Hævn derover; ja jeg kan med Sandhed sige, at naar jeg har haft nogen Uenighed med mine Naboer, saa har Grunden dertil altid været den, at jeg har søgt at have Fred paa min Jord. At dyrke Jordfrugter efter en bestemt Plan og Vexel med anden Sæd, er uimodsigelig den bedste Maade at fremme Algerbrugget paa; men ligesaa uimodsigeligen er al herpaa anvendt Flid, Bekostning og Arbeide, saavelsom den Indtægt, jeg deraf skulde have for at kunne betale Skatter og Udgifter, tabte, naar jeg ikke saavel i Vædeds og Vinterens Tid, som om Sommeren kan have Fred for løse og uvane Creature. Hvor ønskeligt var det da ikke, om den Mælt, der er fastsat efter Hegn og Fredsforordningen, kunde forandres derhen, at den Skade, som var skeet, efterat være bleven taxeret af kyndige og indsigtsfulde Mænd, som vidste hvad Ret og Sed var, skulde erstattes enten i Natura i Kornvarer af det Slags, som Skaden var skeet paa, eller med et dobbelt Beløb efter Capiteltaxten, hvis ikke et andet endnu virksommere Lobbud kunde standse denne Ufsik?

Er det en uimodsigelig Sandhed, at et uopdraget og ukultiveret Menneske snarere følger de onde end de gode Exempler, saa er det og en Sandhed, at en stor Deel af Soldaterne, som

Krigens Tid have været dragne fra Virksomhed ved Landarbeidet, ere blevene dovne, uvillige, selvraadige, usædelige og brutale, hvilke Egenstaber gjøre dem ubrugelige for Landmanden. Et saadant Menneske kan gjerne være en proper, accurat og lydlig Soldat i Tjenesten, hvor han veed, at Straffen umiddelbar følger paa Forseelsen, og derhos en slet og farlig Tjenestekarl paa Landet, naar han troer, at Veien til Ketten der er besværlig, tidsspildende, bekostelig og langvarig. De Anseeligste, Gædeligste og Ordentligste faae gjerne Tjeneste i Kjøbstæderne, de skikkeligste Gaardmændsønner gaae for det meste hjem til deres Forældre, og de øvrige Permitterede vandre om fra eet Sted til et andet, hvor de ville og kunne faae den bedste Føde, det letteste Arbeide og den største Løn. Er nu Karlen af det Regiment eller Corps, som under Krigen har ligget i Qvarteer paa Landet, saa betragter og behandler han i Almindelighed sin Huusbonde, som om han endnu var hans Bært, hvor han laae i Qvarteer, og gjør altsaa intet, uden hvad han selv vil; er han af dem, der have ligget i Garnison i Kjøbstæder, saa medbringer han sædvanlig Kjøbstædspoebelens Udpyder og smitter dermed Andre: i begge Tilfælde er han uerjelig for Bonden, hvilket er til stor Hinder for Landbrugets Forbedring og Fremme. Her ville maaskee nogle anmærke: Vi have jo Politieanordninger og Politieoverholdere paa Landet, hvortil jeg svarer, at jeg troer det ogsaa, men

maae tilstaae, at jeg slet ikke kjender til Landpolitiet's Indretning i det Hele, og i det lille Distrikt, hvor jeg boer, kjender jeg hverken Politie eller Politieoverholdere: jeg lider og tier, for at undgaae endnu større Fortredeligheder ved at klage.

Naar disse anførte fire Hindringer bleve ryddede af Veien, saa kunde Dannemark uimodsigelig producere mange hundrede tusinde Tønder Sædebare til Udsærfel. Dog om Productionen end blev nok saa stor, vilde Virkningen dog blive ufuldkommen, naar Fremmede ikke noksom søgte det Producerede. Desværre er der meget vi trænge til af deres; desværre have vi kun lidet at give dem derfor, som ikke Agerbruget frembringer. At forædle dettes Producter saaledes, at Fremmede kunde finde deres Regning ved at søge dem, maa selvsagt være vort første Maal næst den egentlige Production; og da dette kun vil gaae Sneglegang, naar det skal være overladt til egen Fremstynden, saa synes det som Lovbud hist og her vilde være nødvendige for at give Tingene et frastigt Fremstød.

Det er bekjendt, at dansk Korn almindelig har megen Undervægt imod det Østersøiske. Naar en Tønde dansk Rug ofte kun veier 10 til 11 Lispd., veier Rugen fra Østersøens Lande 13 til 14 Lispd. Hvad er Aarsagen? Jeg har avlet Rug ligesaa vægtig og ligesaa drøi som den Østersøiske. Det ligger selvsagt ikke i Climaten, men i Behandlingen. Der, hvor Ageren staaer gul

af Agerfaal som et guult Klædemon, der maae Kornet være let, allerhelst naar man troer, at hvad der fylder det føder, eller hvad der fylder i Skjeppen det giver Penge. Derfor bryder Bonden sig ikke om at rense sin Sæd, og Kjøbmanden, helst den der handler med Indenlandste, sig og kun lidet om at see paa, den er reen. Derfor sørger Bonden saa sjelden for Reenlighed i sin Lo; derfor er han saa ligegyldig ved at see Rottes og Muus at gjøre hans Kornhynde til deres Spiis-kammer: thi de give jo igjen for endeel, hvad de fortære. Men man veie Forskjellen i Indtægten for reen og treen Sæd! Naar den danske Rug kjøbes for 16 til 18 Rbd. Lønden, betales den Østersøiske med 20 til 22. Forholdet bliver altsaa det samme som imellem Vægten, ja Underballancen er endog paa dens Side, der har frembragt den letteste Rug; Det synes altsaa som det passeligste Middel til at nøde den almindelige Landmand til at sørge for at have reen Sæd og at rense sine Sædevarer tilgavns, vilde være at indføre Vægt istedet for Maal paa denne Production. Naar der betales det samme for 14 Lispd. Rug, der kun holdt 8 Skjepper, som for 14 Lispd., der fordrede indtil 10 Skpr., saa vilde vel Landmanden faae Vinene op og indsee, at han havde Fordeel af at behandle sin Ager vel, sørge for reen Udsæd, rense sin høstede Sæd tilgavns, og at han til Unytte belæssede sine Heste med at føre Ukrud og Smavs til Torvs og betale

Consumtion deraf. I dette Fald vilde dansk Korn blive søgt fremfor Østersøist *) af dem, der skulle passere os for at hente hiint med længere Seillads og større Fare, ja, det vilde endog blive betalt bedre end der, fordi Veien og Faren var ringere. Ogsaa vilde Kornets Salg efter Vægt være passeligere, fordi jo Kornet formalet nu omstunder sælges almindelig efter Vægt. Naturalieafgifterne erlagdes da ogsaa efter en ubedragelig Maalestok, istedet for den skjodesløseste Vder, nu slipper lettest med sin Leverance. Vilde den almindelige Landmand, hvis Sag det ikke er at reducere, fremdeles ved sin Udsæd rette sig efter Maal og ikke efter Vægt, stod det alligevel til ham. Men snart vilde han lære at indsee, at det var hans egen Kordeel, naar han saaede reen Sæd, at han da havde uendelig meget mindre at frarensse og meget mindre Møie ved at rensse Sæden. Skjodesløsheden straffer sig her aabenbar selv. Endog ved Udsæden af reen og vægtig Sæd vilde der spares mange tusinde Tønder til Udførsel; thi naar man, f. Ex., saaer reent og stort Byg, saa behøver man kun at saae 6 til 7 Skpr. pr. Tønde Land; nu saaer Bonden almindelig 9 til 10 Skpr., og høster ureent og svangt Korn. Weinigen istedet for Maalingen vilde ogsaa være et ypperligt Middel til at afvende eller i det mindste at sætte

*) Skulde det ikke tørres, som det østersøiske, for at kunne transporteres, uden at fordærves?

nogen Grændse for det saa hyppige Møkketyverie og Overmaal paa Lønden hos Kjøbmanden. Naar Mølleren leveredes Sæden efter Vægt skulde han og levereden formaaet tilbage efter Vægt (?) Det er vel allerede Brug hos forsigtige Folk at veie til og fra Mølle. Men naar Maal blev afskaffet og Vægt istedet derfor indført, gav det sig af sig selv ogsaa for dem, som ikke nu veie til Mølle. Hvorledes Forandringen skulde iværksættes, vover jeg ikke at foreslaae; men at den vilde være gjørlig, kan der ikke tvivles om. Den Indvending, at ikke Enhver kan anskaffe sig en grov Vægt saa let som et Løndemaal, har ikke meget at betyde: almindelig Mand paa Landet kunde let selv sammensætte sig til Hunsbrug en Ballance og tage Steen til Lodder. Maaskee der paa Njeltorvene kunde oprettes Veierboder, uden at Udgiøten for Weiningen behøvede at blive synderlig sølelig enten for Sælgeren eller Kjøberen. Men det er jo desuden kun den mindste Kornproduction der bringes til Torvs. Det meste gaaer til Kjøbmanden, og hos ham vil ingen Vanskelighed være for at faae den veiet. Den Gang, jeg eiede Sabbergaard, havde jeg ladet gjøre en Vægt, hvorefter jeg i de 22 Aar, jeg boede der, har solgt mange tusinde Lønder Sæd. Den var gjort efter en liden chineesisk Vægt, som jeg ved en Hændelse selv fik at see. Den bestod af en Staafljæder i Skiffelse af en aaben Triangel med en Ring for oven og en Krog for neden. Man kunde med den veie fra

2 Pd. til 20 Lspsd., og Medskabet veiede i sig selv omtrent 5 til 6 Pd. Jeg overlod den til Grev Kantzau-Af Scheberg, som eiede Sæbhegaard efter mig. Den er endnu saa fuldkommen i min Erindring, at enhver ducelig Smed vilde være istand til at gjøre den efter min Beskrivelse. Siden har jeg af Mechanicus Jensen ladet gjøre en liden Vægtstkaal til at veie Sæd med, i hvilken der kan veies fra 1 Pd. til 16 Lspsd. Denne bruger jeg endnu, og en lignende habes i det kongelige Landhuusholdningselskab justeret efter dansk Vægt. Fordelen for Menneskets Sundhed og Appetit ved Rydelsen af reen Kjerne, istedet for en Blanding af Korn, Støv, Snabs, Straa, Mose, og Rotte, ja endog Ratteskarn, Klinte og andet Ukrudfs, som man nu saa almindelig maae tage til Takke med, naar man skal nødes til at spise Bagerbrød, eller kjober sit Meel af Meel-sælgere, forbigaaer jeg at tale om, Skont jeg gjerne indrømmer, at der blandt Bagere og Meel-handlere gives dem, som ere for samvittighedsfulde til at efterlade at paasee Sædens Rensning paa Møllerne, dersom de kunde overkomme det.

Da disse Yttringer skee af oprigtig Kærlighed for min Konges og mit Fædrelands Vel, og jeg i mine mange Aars Beskæftigelse med Landbruget har viist, hvor hjertelig Deel jeg har taget i Vonderstandens Opkomst, hvilket jeg haaber, at især Sæbhegaards betydelige Guds og dets Omegn endnu kan bevidne, saa formoder jeg ikke, at

man skulde betragte dem som en Følge af en O-
dings Brantenhed og Misfornøielse over Liderne,
og saaledes forkaste dem; ei heller formoder jeg,
at man vil støde sig over enkelte Ord eller Tira-
der, da jeg ikke er vant til at skrive offentligt.
Rolig vilde jeg ende mine Dage, om jeg, inden
min Død, maatte vide, at disse Ytringer vare
komne for vor milde og retfærdige Regjering og
havde virket den Rytte, jeg tragter efter at stifte
ved dem.

Kjøbenhavn d. 2den April 1815.

A. Falkenskiöld.

Hvorfor lykkes Kløveren ikke mere
saa fuldkommen vel, som før da
den blev indført hos os?

Da flere Landmænd have i denne Anledning gjort lignende Erfaringer som jeg, er dette Spørgsmaal vist ikke overflødigt. Hr. Magister Cra-mer har blandt andre ved en vis Leilighed erklæret, at Kloveren heller ikke hos ham giver nu saa frodige Afgrøder, som forhen. Fra Tydskland lyder denne Klage meget ofte og saa ofte, at man næsten ikke kan tvivle om, at det virkelig er et Factum, at Kloveren nu lykkes mindre, end for et halvt hundrede Aar siden, eller i den Tid da Schubert i Kleefelde søgte paa Kloveravlens Grundvold, at omdanne hele Agerbruget og støttende paa dens rige Afgrøder vilde have hele Besætningen, Gaarene inclusive, staldsfodret. Hvor mange Landmænd skulde nu driste sig til at indføre Sommerstaldfodring paa den blotte Kloveravl? Og skulde Schubert i Kleefelde have anseet dette som mueligt eller tilraadeligt, hvis Kloveren den Gang havde saa tit slaet feil, som nu, eller givet saa ringe Afgrøder? Jeg har hørt gamle Landmænd tale om tre Slet deraf i eet Aar, og da Kloveren neppe har været brugt grøn til Staldfodring, men er bleven afhugget til Høe, saa troer jeg at turde antage, at den hver Gang, de have hugget den, har været i fuld Blomsiring. Jeg troer mig saa meget mere berettiget til denne

Formening, som jeg har mærket, at, i det ringeste Nutidens Landmænd, forfalde let til den Feil, at lade Kloveren staae for længe inden de hugge den, hvorved de vel vinde en større Qvantitet deraf, men som er af en slettere Qvalitet.

Jeg vil imidlertid slet ikke tage Hensyn til de Beretninger, hvorefter man kan have høstet Kloveren tre Gange i een Sommer *), hvilket i vort Land kan have havt Sted, paa saadanne Jor-der, der af Naturen synes at være skabte for Kloveravlen, og i særdeles gunstige Aargange. Jeg vil blot regne at man har havt to gode Afgrøder i det første Aar af dens Benyttelse. At dette har været Tilfældet, f. Ex. her paa Strandmøllens Jor-der, er hvad jeg veed med fuldkommen Vis-hed, da min Fader ofte har fortalt mig om hans Kloverafgrøder, der, naar de sammenholdes med dem, han senere frembragte, og med dem, der nu vin-

*) Undertegnede nægter sig ikke den Fornøielse her at af-skrive Hr. Prof. Wilses Efterretning om Klove-rens lykkelige Væxt i Gridericia for 50 Aar siden: „Klover“ skriver han „dyrkes her med stor Fordeel i Enghauger. Hr. Statsraad Hoffmann har ladet den staae 4 à 5 Gange hver Sommer, til 3 Aar og 3 Heste. Intet, har han sagt, er for-deelaatigere; den er ved god Grøde i 5 Aar, da den staaer det sidste Aar urørt til Græs. Provst Püders skriver, at Klover kan med Fordeel staaes 3 Gange om Aaret og det i 3 Aar. Man affjær-ter her Kloveren med Segle og giver Qvæget den grøn i Stalden.“ Confer. Wilses Gridericia Beskrivelse Pag. 221.

des af mig, paa den samme Grund, synes at grændse til det Vidunderlige.

Et andet Factum, der ikke er mindre vist, er dette; at min Fader, der lod Kløveren ligge to Aar, inden den blev opbrudt, havde endog i det andet Aar af dens Brug, en god, om just ikke saa god Afgrøde, som i det første Aar. Senere saae han sig vel nødt til at forkaſte en toaarig Kløvermark, men den eenaarige Kløver vedblev endnu en tidlang at være ypperlig.

Selv denne eenaarige Kløver vil ikke mere give mig to Afgrøder. Er Forsommeren daad faaer jeg rigtig nok en god Slet, men endog da, naar der til den anden Opvæxt ikke fattes den fornødne Regn, saasom i Aaret 1813, vil Kløveren dog ikke mere i Veiret, men indskrænker sig til at skyde en Deel Blade, næsten uden Stengler og Blomster.

Denne Kløverens Uvillie til paa Strandmølens Jorder at give den anden Slet har aldrig været mig mere paafaldende end netop i Aaret 1813, der formedelsk sin megen Væde fremmede Klørevæxten saa særdeles vel paa mine andre langt flattere Jorder i Lundtofte. Dette Phænomen blev mig dobbelt paafaldende, fordi den første Slet paa en Kløvermark, som jeg havde overgivet med Torveaske, havde en Væxt, der i Frodighed overgik alt, hvad jeg nogensinde har seet paa mine Jorder.

2det Bind 2det Hefte.

(12)

Jeg beder om Tilgivelse, fordi jeg agter et Dieblif at forlade den Gjenstand, som jeg her har taget under Betragtning, og at henvende mine Læsers Opmærksomhed, paa nogle Forsøg, som jeg just i Aaret 1813 anstillede med den her omtalte Kløvermark. De forekomme mig ikke ganske ubetvungne, og synes desuden ikke her at staae paa en upassende Plads.

Den her omtalte Kløvermark bestod af tre forskjellige lige, ved Siden af hverandre liggende Agre, der alle have eens Grundbesskaffenhed, nemlig muldet Leer og vare i en Række af Aar drevne under eet. Saavel de foregaaende som efterfølgende Afgrøder vidnede om, at de vare alle i lige Kraft. Den midterste af disse Agre blev urørt om Foraaret; den anden blev derimod harvet tre Strøg med en temmelig svær Jernharve og den tredie overgjødtes med frisk Torveaske, i saadan Qvantitet, at Jorden dækkedes deraf, vel en halv Tomme tykt. Torven, hvoraf denne Aske fremkommer, er en sort og fast Slags, der vel er noget skjær naar den faaer Regn, men brænder saa godt som Steenkul. Asken er af brunrød Udseende.

Den harvede Ager laae til den ene, den overgjødtes til den anden Side, og den urørte i Midten. Denne sidste betragtede jeg som en Maalestof, der skulde betegne, hvorvidt de andre Agre enten vare forbedrede eller forværrede ved den Maade, hvorpaa de vare behandlede.

Kløveren var gaaet Vinteren meget godt igjennem. Den var ikke udloftet af Jorden, hvilket som bekendt ofte har Sted ved Frostens Indvirkninger paa et især leret og daadt Jordsmul, og den stod ogsaa tæt nok. Leret fik imidlertid ont Foraaret, snart sine sædvanlige Regner, og begyndte ogsaa at hærde sig for oven, men dog ikke i nogen høj Grad, fordi Regnen snart indfandt sig. Denne sidste Omstændighed tilskriver jeg tildeels Aarsagen, hvorfor jeg ikke saa noget til den Virkning, som jeg ventede, paa den harvede Ager, der ikke, eller dog kun faare lidet udmærkede sig for den, der var uharvet og ugjædet. Udfaldet vilde maaskee have været anderledes i et tørere og for Kløverbærten mindre gunstigt Aar.

Den tredje og med Færveasse overgjødede Ager vandt snart Fortrinnet for begge de andre, og vedligeholdte det indtil det Dieblig Kløver blev afhugget. To til tre Tommer høiere end Kløveren paa de andre Agre forenede den endnu hermed Fortrinnet, af en mere sluttet Væxt. Dens Blade vare større og usædvanlig store og den traadte noget senere i Blomster end dens Naboer. Et nyt Beviis for dens frodigere Væxt, thi det er gandske vist, at jo svagere Kløveren staaer, jo mere iler den med at danne sit Blomster; ret som om den i Hølelsen af sin Svaghed ikke turde spille sine saa Kræfter paa at danne den, for dens Forplantelse mindre vigtige Stængel og Blade, men maatte ile med at udvikle det Hylster i hvis

Gjemme, den Spire fremkommer, hvorved dens Slægt vedligeholdes.

Ligesom man ofte ved at søge Et finder et Andet, saaledes opdagede jeg ogsaa her en Virkning af Torveassen, der under de Omstændigheder, hvori den her brugtes, var mig ligesaa fjærkommen som ubentet. De lerede Jorder jeg eier ere nemlig i en meget høi Grad opfyldt med Ukrudtsfrøe og især med det af Agerkaal. Ved idelig Dyrkning af Baarsæd og Kløver, uden Afværking af Brak, har dette eenaarige *) Ukrudt, der trives saa vel i Baarsæden faaet Leilighed til at udsaae saadan en Mængde Frøe, at jeg endnu længe skal være nødt til at fortsætte en haard Kamp dermed. Det Ukrudtsfrøe som et halvt Seculum har opdyngget i et Jordsmøn, kan kun lidt efter lidt fortrænges derfra, ved at bringes til at groe og da at ødeslægges. Det maatte derfor være mig særdeles kjær, at opserve at Torveassen, foruden den Virkning, hvorved den forbedrede Kløveren, endnu havde den, at bringe den ved Jordens Overflade sig befindende Agerkaal til at spire. Agerkaal og Kløver kjæmpede indbyrdes med hinanden, hiin i utroelig Mængde, men blev enten gandske overvunden af denne eller afhugget i fuld Blom-

*) Jeg kalder Agerkaalen, en eenaarig Ukrudtsplante, fordi den kan komme til Guldkommenhed i een Sommer, men forresten er den vel egentlig toaarig, thi naar Vinteren er meget mild, kan den overleve denne, hvis den er kommen til nogen Størrelse om Efteraaret.

string tilligemed Kloveren. Ugeren blev paa denne Maade befriet for en stor Deel Ukrudtsfrøe og Kloveren opfyldte paa denne Maade mere end ellers Brakkens Hensigter. Paa den harvede Uger viste sig vel ogsaa nogle faa Planter af Ugerkaal, der formodentlig fremkom derved, at Harven havde sat den øverste Muld i en Forsatning, der var gunstig for Ugerkaalens Vegetation, men paa den uharvede viste sig slet intet af dette Ukrudt, der som bekjendt ikke fremkommer, uden ved Foraarspløining, med mindre det har kunnet leve Vinteren over, fordi Frosten er udeblevet.

Den Uger, som var overgjødet med Torveassen, leverede mig 10 Lispd. mere Kloverhøe, end dens ligesaa store Raboe. Den indeholdt circa 5000 □ Allen, hvoraf kan uddrages den Slutning, at en Løn-
deland hvorpaa er saaet Klover, kan frembringe 28 Lispd. Kloverhøe, end den under ellers lige Omstændigheder vilde levere, naar den overgjødes med Torveasse, og at den paa samme Tid, hvis den indeholder Frøe af Ugerkaal, befries for en god Deel deraf, da Torveassen besidder den Ene, at bringe dette til at spire. Paa den efter Kloveren følgende Hvede saae jeg dog ikke nogen i det ringeste ikke nogen synderlig Forskjel, hverken med Hensyn paa den ene eller paa den anden af disse Kloveragre. Da det imidlertid er gandske vist, at den efter Kloveren følgende Vintersæd kun da staaer godt, naar Kloveren selv har staaet godt, saa skulde vist nok Hveden efter den med Torveasse overgjødede

Kløver, have udmærket sig meget til sin Fordeel, hvis de to andre Kløveragre ikke tillige havde staaet fuldkommen vel og gandske sluttede, saa at de, skøndt de ikke leverede saa stor en Mængde Kløverhøe som hiin, dog ikke undlode at meddele Ageren den fulde Virkning af en Afgrøde, der med sin rugende Skygge tildeler den Fordelene af en Sommerbrak.

Efter denne Afvigelse vender jeg mig atter til min forehavende Gjenstand og maae desværre anmærke, at endog denne saa særdeles frodige Kløver gav mig kun een Slet. Efter at denne var afhugget ved St. Hansdags Tid syntes det vel at der dannede sig en nye frodig Opvæxt, men denne blev kun til Blade; der indfandt sig naturligt Græs imellem Kløveren, hvorved fremkom et tæt Bundgræs, men som tilbød kun saare lidet for Leen, og Tilfældet var det samme paa alle de tre her omtalte Agre. Denne Kløverens Uvillie til paa Strandmøllens Jorder at levere to Afgrøder i een og samme Sommer, bliver mere mærkværdig derved, at der netop paa de samme Agre, som jeg her har opstillet til Exempel, høstedes næste Aar, en meget skøn, og mig gandske tilfredsstillende Afgrøde af Hvede, hvoraf kan skønnes at Agrene vare i Kraft.

Lad jeg altsaa antage, hvortil jeg af allerede Anførte troer mig berettiget, at Kløveren ikke mere lykkes saa almindelig vel hos os, som for 20 à 30 Aar siden, og at dette ikke allene er Til-

fælbet her, men endog i Tydskland, Preussen og maaskee i flere andre Lande, saa er mit her frem-
satte Spørgsmaal vist ikke overflødigt, men vær-
digt til Opmærksomheden af tænkende og granske-
lystne Agerdyrkere. Kloveren har engang spillet
en saa betydelig Rolle i Agerdyrkningen, den har
ladet os vente saa store Fordele og undertiden vir-
kelig tildeelt dem, at det maae falde meget tungt
for enhver Landmand, der elsker sin Metier, at
forvise den fra sine Marker, hvilket dog tilsidst
vil blive Følgen, hvis vi ikke kunne raade Bod
paa dens nærbærende Mangler; men for at kunne
dette maae vi først opdage, hvori Aarsagen egent-
lig ligger til dens aftagende Frugtbarhed.

Harde jeg opkastede dette Spørgsmaal nogle
Aar tilbage i Tiden, havde man strax haft Svaret
ved Haanden. Man antog nemlig den Gang, dog
vel uden at fordre noget strængt Beviis derfor,
at de forskjellige Planter fordrede forskjellige Stof-
fer for deres Vegetation, og at de følgelig ikke
længere kunde trives paa et Jordsmon, end saa
længe som det i tilstrækkelig Mængde indeholdt
saadanne, som vare dem nødvendige. En anden
Sædart, der fordrede andre Næringsstoffer, kunde
derfor meget godt trives paa en Ager, hvor den
forhen derpaa dyrkede, vilde blive meget ussel.
Man vilde have sagt: Kloveren som først saaedes
paa Agre, der aldrig før havde baaeret denne Plante,
maatte naturligviis trives særdeles vel, da den
her foresandt, endog i Overflodighed alt, hvad der

udfordredes til dens Mæring, forudsat blot at Jorden var forresten godt behandlet. Nu derimod da den flere Gange er saaet paa de samme Agre, og da den oven i Kjøbet maa skee i temmelig faa Aar er ofte dyrket paa den samme Grund, har den tildeels eller gandske berøvet Jorden de Bestanddele, som behøves til dens Væxt. Alt i det Forhold, hvori de ere mere og mere uddragne af Jorden, lykkes Fløveren mindre og mindre og leverer end ikke een god Høeslet, naar disse Bestanddele ere meget faa. Man saaer at een og den samme Sædart lykkes ikke flere Aar i Rad paa den samme Ager om der end gjødes til den *), da det derimod forholdt sig gandske anderledes med Afgrøderne, under den fornødne Afværling. Da Chemien endnu ikke den Gang havde tændt saa mangt et Lys for Agerdyrkeren, som nu, saa var denne Formening saare rimelig, og naagtet den ikke passer mere til de senere Opdagelser, saa maae jeg dog tilstaae, at jeg troer, man endnu ikke har løst det Problem; hvorfor man ikke idelig kan saaer eller rettere lade modnes den samme Sædart paa det samme Stykke Jord, uden at erholde fletter og fletter Afgrøder, selv da, naar det samme eller endog større Partie Gjødning, som under en bedre Afværling tildeles Jorden. Det er let at indsee Aarsagen hvorfor enhver Sæd

*) Jeg veed meget godt, at man dog kjenner nogle faa Undtagelser fra denne Regel, men disse er — Undtagelser.

art tribes bedre, f. Ex. efter Urter, Vicker, Kløber og deslige, end efter en anden Afgrøde af langstraaet Sæd, da hine meddele Jorden Virkningerne af den gavnende Brak; men hvorfor Rug ikke i flere Aar kan saaes efter Rug eller Hvede efter Hvede, Byg efter Byg og Havre efter Havre, forudsat at Jorden holdtes i den fornødne Kraft, ved Hjælpen af en passende Mængde Gjødning, er som sagt, et Problem, der saa vidt jeg veed ikke er løst endnu.

Hiin Mening, at Kløveren ikke mere lykkes faabel hos os, fordi den nu ikke mere finder i fornøden Mængde i Jordsmonnet de Partikler, som ere nødvendige for dens Vegetation, maae imidlertid ansees som urigtig, da Chemien umodsigelig har beviist os, at de samme Stoffer, skjøndt i større og mindre Grad, ere nødvendige for alle de Planter, vi dyrke. Ligesom Iltten (Oxygenen) spiller en Hovedrolle ved Sædefornets Udvikling, saaledes Kulstoffet og andre forskjellige Stoffer ved Plantens videre Uddannelse. Praxis bekræfter i denne Anledning de Sætninger, som Theorien har opstillet.

Men hvor finde vi da Aarsagen, hvorfor Kløveren nu ikke mere lykkes saa vel hos os som før? Mon vore Undersøgelser ad andre Veie vilde levere mere tilfredsstillende Resultater? Jeg synes, at vi kunne tænke os forskjellige andre Aarsager til dette Phænomen. Om de ville holde Stik ved nærmere

Undersøgelser er et andet, hvorom jeg næsten tvivler. Vi kunde antage, at Marsagen laae deri: 1) at det Græs vi nu nedlægger i Jorderne ikke var saa godt som det vi før havde; 2) at vi nu behandlade vore Jorder med mindre Omhu end før, og 3) at der kunde være foregaaet en klimatisff Forandring med vort Land.

Den første af disse Formeninger vilde let vinde megen Tiltroe, dersom den Kløver der endnu i vore Tider faaes efter hollandsff Græs var bedre end den, efter vor egen Græsaarl. Kløveren er en Plante, der er fremmed i vort Klimat. Det er derfor ikke utænkligt, men endog overensstemmende med andre Erfaringer, at den kunde udarte hos os, og at det Græs, vi selv aale, leverede os en Væxt, der gradviis tabte mere og mere af sine forrige gode Egenstaber. Men denne Forinodning hæves gandske derved, at det hollandsff Græs, som sagt, ikke leverer os bedre Kløveraafgrøder, end vort eget. Man maatte altsaa antage, hvis man paa denne Wei vilde komme til sit Maal, at Kløveren i Holland ogsaa maatte være degenereret, og at vi altsaa virkelig havde nu flattere Græs at faae, end i forrige Tider, hvad enten vi hentede det fra Holland eller aalede det selv. Men jeg har ikke hørt, saa vidt jeg erindrer, at Kløveren i disse Lande leverer nu mindre tilfredsstillende Afgrøder end forhen. I det ringeste troer jeg ikke at Schwertz taler derom i hans Bes-

giske Landwirthschaft. Naar vi sammenholde det hollandske Frøe med det danske, synes Udseendet af hiint noksom at vidne om, hvor meget bedre Kloveren maae lykkes der, end hos os.

Jeg synes altsaa overensstemmende med det Anførte ikke at turde antage, at Kloverens Værdi ligger i Frøets Slethed. Men den nærværende Behandlingsmaade af vore Jorder da kan frembringe dette Resultat? Deels er denne vel i Almindelighed den samme, som for 20 à 30 Aar siden; deels tør vi dog vel antage, at den, hvor den er forandret, ikkun sjeldent er forværret. Men man vil maaſkee svare, at skjøndt Principerne for dette nærværende Agerbrug i det Hele kunne være bedre end forhen, kunne de dog maaſkee være ugunstige for en enkelt Plante, som f. Ex. for Kloveren. Ved at kaste et Blik paa dennes Eiendommeligheder vil vi formodentlig ledes til i denne Anledning at fælde en rigtig Dom.

Hvad fordrer Kloveren frem for alt, for at trives? En kjær, reen og kraftig Muld. Men er det ikke netop det samme, som forlanges af de øvrige Planter, vi dyrke, og er det ikke netop i denne Forfatning vi ved uafslidelige Bestræbelser søge at sætte vore Ager? Var det endog Tilfældet, at vore Fædre ligesaavel som vi erkjendte Nødvendigheden af at brække deres Jord, saa staae vi dog i denne Henseende ikke tilbage for dem, da alle gode Landmænd nu ere enige om at Jorden

bør brakkes. Kløveren saaes altsaa nu ikke i en
 fastere eller mindre rensket Muld end forhen, men
 da den tillige, i alle de bedre Agerbrug, nu saaes
 saa nær Gjødningen som mueligt, saa kunne vi
 vel antage, at den nu ofte dyrkes i kraftigere Jord
 end forhen. Da Kobbelbruget var i sin ældre
 Forsatning saaedes Kløveren deri, først ved Enden
 af Rotationen, det vil sige, efter at der var taget
 fire til fem Gange Sæd. Nu overskjæres deri-
 mod ofte den lange Sædsølge og Kløveren saaes
 da i den anden Halm efter Gjødning. Her maae
 den altsaa finde en bedre Plads end sin forrige.
 Efter Væxeldriftens Regler saaes Kløveren i den
 første Halm efter Gjødning, nemlig: enten i Byg
 eller Havre efter gjødede Brakfrugter eller i Rug
 efter Vicker, Boghvede eller efter Vætter, hvor-
 til har været gjødet. Da Brakfrugterne nu ren-
 se og skjærpe Jorden, der efter een Afgrøde endnu
 er næsten i sin fulde Kraft, saa er det ikke let
 mueligt at antage, at Kløveren her skulde have
 faaet en slettere Plads, end den vore Fædre til-
 deelte den, eller den, som den endnu anvises af
 de Landmænd, der ikke fjerne sig fra Fortidens
 Sædvaner, og derfor ikke saae Kløver, førend efter
 at Jorden har baaret saa megen Sæd, som den
 omtrent kan *).

*) Skulde jeg i saa Ord sige min Mening om Fortids
 og Nutids Kløvravl, i de bedre Agerbrug, da vil-
 de jeg domme at vore Fædre fik to gode Kløversæt
 uden Ansværgelse, medens vi nu neppe kunne frem-
 tvinge Een.

Betragte vi end videre Kløverens Rod, vil vi finde den er pæledannet, hvoraf vi kunne slutte, at den ynder en Muld, der er saa dyb, at den deri kan udstrække sig efter Behag, og ikke hindres i sin Forlængelse, ved alt for snart at møde en haard raae og udyrket Grund. Da Jordsmønnets Fordybelse nu ogsaa er iblant den nyere Agerdyrkningss Grundsætninger, og da vi vel kunne antage, at der nu mange Steder plæies dybere end forhen, men ingensteds lettere, med Undtagelse af Agerbrug, der kunne have været i gode Hænder, men senere ere komne i slettere, saa slutter jeg, at Kløveren endog fra denne Synspunkt nu er bedre faren end før.

Har Kløveren, især den unge, nu maaskee mindre Fred end forhen? Dette er heller ikke Tilfældet; thi uagtet den rigtig nok afvædes om Efteraaret lige ned i Jorden, af de derpaa ombankende Heste, Køer og især af Gaar; skjøndt den ikke mindre mishandles af deres Tand end Fod, saa er det dog vist, at denne Mishandling nu ikke er større, men snarere mindre end forhen, da dog nogle Landmænd nu skaffe den en gavnlig Fred.

Hvorhen jeg end vender mit Øie, seer jeg, at Kløveren, i Almindelighed behandles lige saa godt, som forhen, og i mange Tilfælde bedre, uden dog at give saa rige Afgrøder, som før.

Mon da Klimatets Forandringer ikke kunne have tilveiebragt denne uheldige Tilbagegang?

Efter alt hvad jeg, der ikke selv kan erindre længe nok, for at have en Mening i denne Anledning, kan slutte, henholdende mig til ældre Folks Raisonnement, er der ikke foregaaet nogen saadan Forandring med vort Klimat. Om det end kunde bevises, at vi nu havde strængere Vintere end før, hvilket dog nok ikke er Tilfældet, saa vilde dette ikke komme i Betragtning; thi det er ikke vore Vintre der skade Kloveren. Hos mig har den altid udholdt de haardeste Vintre, uden at jeg har fundet mærke, at den derved har taget Skade. Den har tvertimod altid givet mig een meget god Afgrøde, naar Regnen blot ikke har manglet om Foraaret, men den anden har den næsten bestandig nægtet, ret ligesom om dens Vøne til at groe, havde været gandske udtømt, ved at tilveiebringe den første Opvæxt. Er der foregaaet en Forandring med Klimatet af vort Land, er det kun den, at det er blevet tørere. Maaskee ligger Aarsagen hertil i de mange Udgravninger, der i de sidste tyve Aar eller længere have fundet Sted; maaskee ogsaa i Skovenes Redhugning, ikke allene hos os, men i hele den nordlige Deel af Europa. Aarsagen være nu hvilken som helst, med Visshed veed jeg, at vort Klimat er nu tørere end forhen, og enhver der eier Vandmøller skal sande med mig, at vi nu have meget mindre Vand til vore Værker end for et halvt hundrede Aar siden, og at det især har aftaget meget i de

sidste tyve Aar. Da Kløveren nu er en Plante, der ynder Regn og fugtigt Veir og som trives bedst i vaade Aaringer, saa kunde man maaskee finde nogen Grund til dens nuværende ringere Frugtbarhed, i vort tørere Klimat, hvis den i saadanne vaade Aar, som 1813, trivedes fuldkommen vel; men end ikke i dette Aar havde jeg og andre, saadanne Afgrøder, som de vore Fædre have erholdt.

Ere alle disse forskjellige Jagttagelser rigtige, hvilket jeg troer, saa maae vi tilstaae, at vi endnu ere lige saa langt fra Besvarelsen af det her opfastede Spørgsmaal, som hidindtil. Ikke heller har jeg endnu fundet at nogen har dristet sig til at løse Problemet. Thaaer, der for Resten indrømmer, at Kløveren mange Steder ikke mere lykkes saa godt som før, mener dog, at naar den dyrkes paa rene, kraftige, og skjøre Jorder, der have en dyb dyrket Muld, og at den ikke oftere end høert fjerde Aar kommer igjen derpaa, saa har man ikke nødig at frygte for, at den skal mislykkes. Og dog giver Kløveren paa mine rene, og kraftig og dybtpløiede Jorder ved Strandmøllen, hvor den har været dyrket i mange Aar, ikke mere end een Afgrøde, medens den paa mine mindre kraftige og sandede Jorder i Lundtofte, hvor den først nu dyrkes hvert 6te Aar, leverer i vaade Aaringer to gode Slet. Heri ligger en Bekræftelse, som mig synes paa den gamle

Mening, at Jorden i Tidens Længde synes at fjedes ved Kløveren, men Besvarelsen af Spørgsmaalet, hvorfor? fattes ligesuldt.

Da Kløveren, næst Lucernen, der ikke synes at ville fort hos os, skulde være os den vigtigste Foderplante, naar den kun altid ville lykkes som i Hørstningen, vi begyndte at dyrke den; da Kløveren end mere bliver os vigtig, fordi Spareretten, der fordrer Kalkgrund, ikke heller synes at ville fort hos os, og vi altsaa ere saa omtrent indskrænkede til Vikker og Boghvede; til Spergel og maaskee til nogle Røearter, naar vi ville frembringe kunstige Foderafgrøder; da Kløveren end videre, naar den vil lykkes, leverer mere Foder end nogen af de hernævnte Foderurter, med Undtagelse af Lucernen, og da den endelig er en Plante, der hidindtil fuldkommen vel bereder Jorden, til den efterfølgende Vintersæd, saa vilde det være af største Vigtighed at kunne besvare det her opstaaede Spørgsmaal. Den der løste dette Problem vilde endnu med mere Ret, end hiin Edle fortjene det adlende Navn v. Klee fælde, ved den adlende Daad at gjengive Landmanden det Middel, hvorefter hans Produkter kunde mangfoldiggjøres og Liv og Lykke udspringe derafra for sildige Generationer.

Om dette Problem kan løses, bover Forfatteren heraf ikke at bestemme. At han ikke er saa lykkelig beklager han, men skal søle sig til

freds om han ved disse Betragtninger maatte lede Opmærksomheden af lyse Hoveder paa denne vigtige Gjenstand. Den menneskelige Aand har hidindtil ikke fundet sin Grænse, maaskee ogsaa Besvarelsen af dette Spørgsmaal ligger inden for Muelighedens Omkreds.

Novbr. 1814.

Joh. Chr. Drewsen.

S. T. Hr. Drewsen.

De har i Deres interessente Afhandling om Kartoffeldyrkningens Udbredelse hos os til Slutning i L. oec. T. 1ste B. 3die Hefte spurgt: „Naar, og hvorfra kom Kartofler til Danmark?“ samt yttret det Ønske, at Een eller Anden af Tidendernes Læsere maatte besvare Spørgsmaalet.

Skjøndt jeg nu ikke med fuldkommen historisk Visshed kan opfylde Deres Ønske, fordi man vel ei har holdt det værd at skrive Kartofflernes Historie, og allermindst paa den Tid, da de som foragtede Udlændinge begyndte at boesætte sig her eller der, og endnu ei havde erhvervet sig nogen Indfødsret hos os, saa skal jeg dog med nogenlunde Sikkerhed kunne besvare begge hine Spørgsmaale, især om De behager, ikke at tage Hensyn paa, naar eller hvorfra de f. Ex. ere komne til en Botanisk Hauge, for at dyrkes som en Raritet; men naar og hvorfra de ere hidkomne, for at dyrkes som et Bidrag til Menneskets Underholdning? Og da tør jeg med nogenlunde Visshed antage, at de først ere hidkomne med de franske Hug enotter, som Ludvig den 14de uddrev, og af hvilke Bønderne med den danske Regjerings Tilladelse boesatte sig i Fridericia. Altsaa omtrent 1719 ere Kartofflerne fra Frankrige, eller Tydskland, med Hug enotterne, indførte over de danske Grænder, for at dyrkes som Menneskesødt.

At det saaledes forholder sig, slutter jeg deraf: at bemældte Colonister i min Barndom dyrkede dem i Mængde, selv for største Delen levede af Kartøfler og overlode af dem til Andre, som ønskede sig samme. Endog i Fridericia og dens Omegn erindrer jeg selv fra den angivne Tid, medens jeg var i Opvæxt, at endnu adskillige Danske foragtede Kartøfler som Mennekesføde, og sagde, at man ligesaa gjerne kunde bide paa et Stykke Lysstælle, som paa en Kartøffel; den samme Fordom har jeg hørt af ældre Folk, at have været almindeligere i deres yngre Dage, og efterat jeg, som Mand, var boesat i Sjælland, har jeg fundet Egne, hvor man endnu ikke ret vidste at gjøre Brug af denne ypperlige Væxt — og hvor Enkelte havde en bestemt Modbydelighed for Kartøfler. Da nu de Franske Reformerte i Fridericia ikke allene dyrkede dem hyppigen; men og for største Delen levede af dem, og det iblandt Folk, som foragtede Kartøflerne og som siden ikkuns heelt langsommeligen have aabnet Hauger og Marker for dem; saa troer jeg mig fuldkommen berettiget til den Slutning: at Kartøflerne allerede i Hines Fædreneland, Frankrig, have udgjort en væsentlig Deel af deres Underholdning, at de have hidbragt dem med sig, og at Kartøffeldyrkningen fra Fridericia, Tid efter anden, har udbredt sig i Danmark, som altsaa og herved har høstet en god Løn for den Barmhertighed, der vistes hine landsflygtige Menneker.

At det var i Maret 1719, at Hugeno-
terne kom til Fridericia, det sees af Prof.
Wilses Beretning i hans Fridericiæ
Beskrivelse Pag. 85 og 95 og kan sluttes
af deres Privilegier, som den danske Regjering
har confirmeret d. 15de Novbr. 1720. At Kar-
tøfler allerede for et halvt Seculum siden af Hugen-
otterne i Fridericia dyrkedes i Mængde, det
erfares og af bemeldte Beskrivelse Pag. 71, hvor
Forfatteren i Priiscouranten for 1765 anfører
Kartøfler, som den Tid kostede 12 à 16 s. Skp.
og Pag. 72, hvor han tæller dem iblandt udgaa-
ende Vahre, dog at de meest bortsendtes som For-
æringer. Ogsaa synes han hertil at hentyde, naar
han Pag. 83 siger: „Jordfrugter consumeres
langt mere i Fridericia, end andensteds.“ Lige-
ledes beretter Forfatteren Pag. 242, at der den
Tid vare Planteurer, (NB. deres Marker laae inden
Byens Volde og vare meget smaa) som avlede 12
Tønder, og at de selv spiste de fleste; Pag. 240
giver han en Beskrivelse over Dyrkningsmaaden,
der i Henseende til Lægningen ikke er meget for-
skjellig fra den endnu hos os almindeligste, da de
lægges efter Plougen i hver 3die Rude.

Mærkværdigt er det i øvrigt, at Forfatteren,
som den Tid var et ung Menneſke og vist
ikke Landmand, dog har seet, hvad der ikke heller
let kan skjules for det opmærksomme Øie: „at
Jorden ved Kartøffeldyrkningen bliver saa bearbei-
det, at Ploug og Harve ikke nær gjøre saa god

Tjeneste" Pag. 241 „at Reformert Mark, som er 30 Tdr. Land, aldrig hviler, men dyrkes uafslideligen med afvejlende Korn og Jordfrugter, blandt hvilke Kartofler nævnes" Pag. 200 — og at han Pag. 205 og 209 taler en heel Deel om Fridericia Jorders Frugtbarhed, hvilken Andre, fordi den stærke Bearbejdelse stred imod deres forudsatte Meninger, søgte at hidlede fra det der liggende Cavalleries ubetydelige Gjødning; men han derimod troede især at være grundet i Jordens stærke Bearbejdning, hvilken de Reformerte havde lært Indbyggerne, der tilforn dyrkede lige som Bønderne i Omegnen med 6 Aars Drift og 6 Aars Hvile, og neppe engang havde saa god Afgrøde som disse; men nu derimod langt overgik dem.

Her er da, Høistærede! det Lidet, jeg veed at sige om „naar og hvorfra Kartoflerne ere komne til Danmark?" tilligemed et i høi Grad upartist Vidnesbyrd for den gavnlige Indflydelse som deres Dyrkning har vilst paa Jordens Frugtbarhed, hvilken end ikke har kunnet blive ubemærket af den unge Topograph. Lad da Kartoflerne endnu her og der finde Modstandere! de finde dem dog ei i den Mængde, som 1719 i Fridericia og dens Omegn; men have fra hiin Tid og hiin Egn, uden al Pral, ved deres gode Egenstaber, endog forhørvet sig mange Venner og Forsvarere, som takke Forsynet for deres Medblædelse iblandt os — og det kan derfor ikke paatvibles, at de jo Tid

efter anden vilde finde mere og mere Udgang til
tænkende og fordumsfrie Landmænds Beskyttelse,
saa at de omfider skulde nyde en almindelig Bor-
gerret iblandt Danmarks Jordproducter.

Jeg er med Agtelse ic.

B. F. Rønne.

Lyngby d. 21 Junii 1815.

Hvorledes kunne de Aarsager,
som hindre Agerdyrkningens
Fremfærdt hos os, hæves,

eller

dog for en Deel formindskes?

af

B. F. Rønne.

I Landoe. Tidenders 1ste Bind 1ste Hefte har jeg anført de, efter min Overbeviisning, vigtigste Aarsager, som gjøre, at Agerdyrkningen gaaer saa langsomt frem iblandt os, og til Slutning har jeg lovet, i et af de følgende Hefter, at gjøre nogle Forslag, sigtende til at treffe saadanne Indretninger, som for største Delen kunne tilintetgjøre, eller dog saare meget formindste hine Aarsager. Jeg kommer nu, for at opfylde mit Løfte, endstjøndt jeg heel vel føler, hvilket vanskeligt og i visse Henseender utafnemmeligt et Arbeide jeg har paataget mig. Det er altid meget lettere at opdage Feil, end at rette dem — altid meget lettere, at vise: en Ting er ikke som den burde være, end at lære, hvorledes den kan blive bedre — altid meget lettere, at paaanke Uordener, end at gjøre Forslag til disses Afskaffelse paa en hensigtsmæssig Maade. Saare ofte har jeg derfor og selv af gandske Hjerter bifaldet andre sandhedskjærlige Forfattere, som med Frimodighed have skrevet imod Feil og Ufuldkommenheder i offentlige Indretninger og disses Gang; men saare sjældent har jeg kunnet bifalde ethvert Forslag, de have gjort. Meget naturligt! thi naar jeg paaviser en Sags Mangler, da har jeg noget virkeligt for Øie, som jeg allerede kjender, som endog Erfa-

ringen har lært mig at kjende; og jeg behøver ikkuns at sige det, jeg selv, og Utallige med mig have seet og følt: at den Ting har sine Ufuldkommenheder, det er ogsaa kuns denne enkelte Ting, jeg har nødig at betragte, uden Forbindelse med det Hele og alle dettes særskilte Dele; naar jeg derimod skal gjøre Forslag til Forbedringer; da maae jeg ofte bøve mig ud i Muelighedernes Rige, da maae jeg tale om Ting, som endnu ikke ere; men først skulde vorde — om Ting, som Erfaringen ei har lært mig at kjende, men som ikkuns staae til at forsøge — da maae jeg selv opfinde og saa at sige, skabe nye Ideer — da bør jeg tænke mig den Sag, hvorum jeg vil tale, i Forbindelse med alt det, som berører den; da bør jeg forud sene de Hindringer, som kunne møde og vide, om det er mueligt, at bortrydde dem eller ikke. Hvo skulde ikke føle Vanskeligheden af dette Arbeide? Tilførladelig, jeg føler den heel vel — og det især, da jeg med Beskedenhed, erkjender, hvor meget jeg mangler i at have de Kundskaber, som ikkuns de bedste Statsmænd have havt, og som dog ere uomgængelig nødvendige, for at gjøre aldeles hensigtsmæssige og fuldkommen passende Forslag. Jeg skal derfor ogsaa være langt fra den Forbovenhed, enten at ville nriagtigen detaillere, hvorledes alle de enkelte Forbedringer kunne iværksættes, eller at ansee mine Forslag i denne Henseende for useilbare. Ikkuns om Principerne, paa hvilke jeg agter at bygge mine For-

slag, veed jeg med Overbeviisning, at de ere rigtige; thi de ere Sandhed, Retfærdighed, Villighed og det Heles Vel. Keiler jeg da, mod min Villie, i Henseende til de særskilte Forslag — saa veed jeg dog, at disses Grundvold er den rette, og at der af mere sagkyndige Mænd paa denne Grundvold kan reises en fuldkomnere Bygning, end jeg var istand til at opføre; og dette er især hvad jeg ønsker at udrette. At vække Opmærksomhed for hiin vigtige Sag — for de rette Grundstene, paa hvilke, der bør bygges, og at fremstælle duelige Bygningsmænd til Arbeidets Fuldførelse, dette skal være min Bestræbelse, som det er mit oprigtige Ønske — et Hverv, som paaligger enhver tænkende Borger, især Religionslæreren, og som ikke er for vanskeligt for den, der elsker Sandhed og blot har sund Mennekesforstand forenet med noget Kjendskab til sit Fædreland — og nogen Øvelse i at fremsætte sine Tanker.

At det forresten er et i visse Henseender utaknemmeligt Arbeide, jeg har paataget mig, det føler jeg, det har jeg og forud erindret: Jeg veed, at Mange ikke ville takke mig derfor; jeg veed og, hvor vanskeligt det vil være, nu for Tiden, at see de Principer, paa hvilke jeg bygger mine Forslag hylde af Alle, da de stride saa ganske imod Tidens Aand — ogsaa veed jeg, at utallige Erklæringer ville kjæmpe imod mine Forslag selv, fordi disse ikke kunne andet, end komme i Strid med Nogle virkelige eller indbildte Pro-

fit. Saaledes maae, til Ex., hver den, som har lyst til at kjøre frit med Bondens Heste og Voagne, eller til at gjøre sig Fordeel af Natural-Præstationer o. s. v. nødvendigén arbeide imod mine Forslag og stræbe, om mueligt, at forestille Regjeringen dem, som udførlige, taabelige, ja! endog høist fordærvelige; dog ikke allene Saadanne, som have en virkelig Profit af den gamle Indretnings Vedligeholdelse, ville erklære sig imod mig; men selv de, om hvilke jeg aldrig skulde faldet paa at troe sligt, ville, som Erfaringen allerede har lært mig, være mig imod, fordi deres indbildte Profit raader dem dertil. Saaledes veed jeg at selv nogle (vist nok ikke mange) Proprietairer, have, i Anledning af hiint Stykke i L. oecon. T. I, 1. yttret at de ikke kunne andet, end ønske Natural-Præstationer af Arbeide og Vahre vedligeholdte — og have motiveret deres Yttring med 2de ret forunderlige Grunde: den ene: at deres Bønder paa saadan Tid, naar Udsørsel var forbuden, ei skulde have været istand til at sælge deres Vahre; og den anden: at det da skulde været vanskeligt for Proprietairen, der staaer til Ansvar for sine Bønders Afgifter, at udrede alle de Penge, som Regjeringen maatte have indfordret, for at kunne betale Natural-Præstationerne. Disse Indvendinger bør det mig her i Forbigaaende at møde; og jeg mener at Intet er lettere; thi Skøndt jeg ikke skal tale om, at Forbud mod Udsørsel selv er een af de vigtige

Hindringer for Agerdyrkningens Fremme og altsaa maatte ønskes tilintetgjort i en Stat, der skal florere ved sin Agerdyrkning; saa maatte jeg dog, i Henseende til den første Indvending, spørge: om Bonden da ikke ligesaavel kunde have solgt sine Vahre til Regjeringen eller dens Magasinier, naar Handelen havde været frivillig, som naar de bleve udfrevne hos ham? Skulde Regjeringen da maaskee have behovet mindre, og Afsetningen blevet ringere, naar den kjøbtes, end naar der udfreves? Kan vel være! Lad det og gjælde, at Regjeringen da skulde have behovet mindre, som jeg meget gjerne indrømmer, og at altsaa Afsetningen da havde været ringere! Hvem havde da tabt derved? Vist ikke Regjeringen; thi det er ikke Statskassens Tab, at den formedelt Concurrence af mange Sælgere kjøber sine Vahre for billige Priser, især naar den kun behøver halvt saameget, som under de forandrede Omstændigheder, og det er ligesaa lidet et Tab for Regjeringen, at Bønderne selv æde Frugterne af deres Hænders Arbeide, uden at berige andre Uvedkommende om man vil antage sligt. Men var det maaskee Bonden der da havde tabt ved en ringere Afsetning til Magasinerne? Intet mindre; thi havde han og faaet en lavere Betaling, end der nu blev ham tilstaaet; saa havde han faaet den strax, og kunde betalt sin Smed, Hjulmand o. fl. — ja! havde ikke kommet til at betale disse nær saa meget, fordi han ei havde kjørt saa langt paa aføre Veie, som han efter

Tilfældigse stundom maatte gjøre, naar han ei var formuende nok til at accordere med Vedkommende om at levere for sig. Overmaalet da og her eller der blevet mindre o. s. m. Ikke heller Stadsbeboeren havde tabt derved; thi foruden det, at jeg aldrig kan ansee det for et virkeligt Tab, at man giver fuld Værdi for det Brød, man æder; saa dersom jeg skal troe, at Regjeringen nu havde behøvet mindre, saa havde jo Bonden haft des mere at sælge — og des lettere vare Priserne, over hvilke der streges Af og Bee! blevne. Vel sandt, at Magasinerne her og der aabnedes; men deels var det ikke allevegne, deels kunde ikke Alle nyde godt deraf — deels maatte Væhrene, efterat være gangne igjennem flere Hænder, nødvendigen sælges dyrere, end fra første Haand, naar denne havde beholdt et klækkeligt Overskud, hvilket desvære ofte ikke var Tilfældet; thi Trangen iblandt Haandværkere, Fiskere, Daglønnere o. s. d. paa Landet var saa stor, medens Magasinerne fyldtes, at Bagerne i min Omkreds undertiden næsten frygtede for at nedtrædes af dem, som stormede til i den tidlige Morgenstund, for at faae det gloende Brødlige fra Ovnen. Efter een eller høit 2 Timers Forløb var der almindeligt udsolgt; thi man gik milelange Veie for at hente Brød. Hvorledes skulde Bonden under saadanne Omstændigheder have manglet Af sætning? Kan Rogen forklare saa underlig en Paastand? Jeg formaaer det vist ikke.

Hvad den anden Indvending angaaer, da bortfalder den, efter det anførte, af sig selv; thi naar Bonden kunde have solgt sine Vahre for constante Penge, hvor han vilde, saa kunde han og selv have betalt sine Afgifter, uden at lade Proprietairen i Stikken for sig; men omr ikke, saa blev dette dog ei en Sag, paa hvilken en Landsfaderlig Regjering maatte tage Hensyn; thi er det vist, at Natural-Præstationen trykker Bonden og lammer hans Kraft, saa er det latter vist, at den ei burde beholdes, fordi dens Ophævelse ei stemmede overeens med den egentlige Grundeiers, des er Proprietairens, Ønske og Fordeel. Den Enne bør ei trykkes, for at den Anden kan bestaae, og allermindst bør det Hele trykkes, for at den Enkelte kan bevares. Vil man godtgjøre, at Natural-Præstationerne helst bør beholdes, saa er det ikke ved slige Argumenter, som det anførte, at Sagen skal bevises, saa skal man ikke sige: deres Ophævelse vilde trykke denne eller hiin Mand, som ei er vant til at trykkes; men da bør man bevise, at Retfærdighed, Billighed og det Heles Vel kræver deres Bedligholdelse. Og — dog — jeg kan ingenlunde indrømme, at Proprietairen skulde lide under Natural-Præstationernes Ophævelse. Er denne en Velgjerning for Bonden, saa maae den og være det for Godssets Eier. Dissets Lærø og Træng, Vel og Bee ere saa nøie forenede med hinanden, at de ei kunne adskilles. Vel kunde hiin Ophævelse maaſkee fordrø et Forstød af Bøn-

dernes Skatter, hvilket Proprietairen maatte til-
 beibringe; dog ikkun paa nogle saa forarmede
 Godser; men — hvor snart skulde ikke dette med
 Renter og Renter's Renter komme tilbage forme-
 delst Bøndernes stigende Velstand. Men vel ogsaa
 Proprietairen paa det forarmede Gods skulde slippe
 frie for et lignende Forskud, fordi Natural-Præ-
 stationerne finde Sted? Jeg troer det ikke. Naar
 Bonden, som kun har Lidt, efter Udskrivning
 leverer sit Brød og Sædekorn — naar han tillige
 opslider sin sidste Vogn paa en Reise fra Landets
 ene Ende til den anden og afkræfter sine Heste paa
 uføre Veie, eller ved at holde halve eller hele Dage
 paa Afleverings- Stedet, eller der, hvor han
 venter paa Fragt; naar han nu hverken kan
 pløie eller saae, da gad jeg nok vidst, om Proprie-
 tairen ikke maae give ham et Forskud — og det
 større end alle Skatters og Afgifters Beløb? Om
 og ikke christelig Kjærlighed bevæger ham; saa troer
 jeg dog, at hans Egenlyst vil lære ham det.

Men — hvad skal jeg da troe? Hvorledes
 lader det sig forklare, at nogen Gods-Eier kunde
 fremsætte hine Indvendinger? Paa Skramt har
 han sikkert ei fremsat dem; thi naar han erkjendte,
 at baade hans Bønder og han selv vandt ved Na-
 tural-Præstationernes Ophævelse, saa er der jo
 ingen Tvivl paa, at han ønskede denne? Men —
 hvorfor er han den da imod? Jeg veed ikke at tænke
 mig flere end følgende Grunde: a) enten er han
 et godtroende Menneske, som have andre Forret-

ninger, saa at der ei levnes ham Tid og Lyst til at studere Landvæsenet, eller til at bekymre sig om sit Godeses Bedste, eller han hører til de ubidende, kundskabsløse Herrer, som ikke forstaae andet end at støve og jage, dandse og forlyste sig, eller endog at svire og sværme. I begge disse Tilfælde spørger han nu en utroie Huusfoged om hans Mening — og denne, som selv har sine Revenuer af Natural-Præstationen, skriger høit, at den er en ypperlig Indretning, for hvis Vedligeholdelse Herren maae arbejde af alle Kræfter, naar han kommer til dem, som formaae noget.

Han forshyer da den gode Herre med et Par eller flere Indvendinger, som de anførte, og Denne troer dem uden videre, fordi de komme fra den Mand, som han holder for en kyndig Mand, en troe Tjener, en redelig Raadgiver eller endog en kjerlig Fader og Formynder, der altid forstrækker ham med Penge, naar Lysten kræver Tilfredsstillelse.

b) Eller og er Godseieren selv en verdensflog Mand, som forstaaer sit Udsættelse og ret godt veed i Almindelighed at beregne sin Fordeel; men Gjerrighedens onde Mand staaer dog nu og da og lægger ham et Plaster over Øinene, saa at han undertiden er forblindet, for at see sin egen Fordeel, fordi han ikke seer paa Næstens. En panisk Skræk overfalder ham, ved den Tanke, at han kunde komme til at staae i Korstod — dette er Plasteret — dette hindrer ham fra at see ud 2det Vind 2det Heste.

i Fremtiden og sine den kommende Fordeel. Han frygter enten et Phantom, som slet ikke er til; thi dersom hans Bønder staae sig vel, da gjøre de selv Forskuddet; eller han frygter for et mindre Onde og glemmer det større; thi ere de forarmede, maae han dog give dem et endnu større Forskud. Dersom Broderkjerlighedens blide Aand aabnede hans Øine for Sandhed, Retfærdighed, Billighed og almindeligt Bedste, da vilde han og meget rigtigere beregne sit eget Vel.

c) Endnu kan jeg tænke mig eet Tilfælde; dette nemlig at Godseieren, selv fattig, eier et fattigt Gods og har ingen Credit, og derfor med nogen Grund kan holde sig til den sidst anførte Indvending; men hvad kan da være tjenligere enten for ham selv, eller for hans Gods eller for Staten, end at han sælger sin Herregaard til en mere formuende Mand, eller drager en Saadan ind i Compagnie med sig? Uden Capital kan ingen Gaard og allermindst et Gods drives til nogen Fordeel.

Jeg har saaledes, som jeg haaber, viist, at ogsaa blot indbildt Profit kan forføre Ragle til at erklære sig imod mine Forslag, som allerede ere grundede i den ovennævnte Afhandling, og jeg har mødt de Indvendinger, som ere komne mig for Øre. Det er mig kjert, at jeg ikke selv enten skriftligt eller mundtligt har modtaget hine Indvendinger fra nogen Godseier, og ikke veed, hvor de Mænd ere, som have pttret sig imod min Af-

Handling; men blot ved Rygtet har hørt at der sagdes saa og saa — jeg er mig derfor med desto større Noelighed selv bevidst, at ingen Personlighed har blandet sig i det, jeg nedskrev; men at jeg blot har søgt at seide imod urigtige Meninger, uden at seide imod deres Ophavsmænd — og Enhver, som fritager sig selv for de anførte Feil og Daarligheder, er ligeledes af mig fritaget.

Og nu til Sagen selv, hvilken jeg ikkuns i visse, men ikke i alle Henseender, betragter som et utaknemmeligt Arbeide; — af en glædelig Erfaring veed jeg endog, at mange gode Landmand og retskafne Fædrelandsvenner ville mig vel, fordi jeg offentlig stræbte at lede Opmærksomheden hen paa Hindringerne for Ugerdhyrningens Fremme — af paalidelige Vidnesbyrd veed jeg, at adskillige tænksomme og formaaende Mænd have værdiget det, jeg skrev, nærmere Overveielse — og at den store Deel af Landets Grundeiere ere aldeles enige med mig i alle Hovedposterne. Overalt er jeg fuldkommen overbevist om, at ingen god Sæd kan udsaaes gandske forgjeves; men maae enten tidligere eller sildigere frembære Frugter; naar vi ikkuns plante og vande, da giver Gud upaatvivneligen Vexten — og, at have efterkommet hans Villie bør i ethvert Tilfælde være os mere, end Løn nok, enten vi skue Frugterne eller ikke.

Jeg har i min ofte anførte Afhandling først nævnet, at Religiositet og den dermed forbundne Sædelighed ikke gik frem i samme Grad, som Re-

gjeriogens Bestræbelser for Agerdyrkningens Fremme; men meget mere gif tilbage; jeg bør derfor nu allerførst spørge:

1) Hvad der er at gjøre, for igjen at fremme Religiositet og Sædelighed, som er den eneste rette Basis for alt Godt? Man vente kun ikke, at jeg i mit Svar skal udtømme denne vigtige Materie! Jeg maatte da skrive en heel Bog, hvortil her ikke er Stedet. Blot nogle almindelige Bemærkninger, som efter mit Lykke fortjene megen Opmærksomhed, og nogle af de Forslag, hvilke jeg anseer for de vigtigste, skal jeg fremsætte, overlædende til Mænd, som Hr. Prof. J. Møller vidtløftigere og fuldstændigere at udføre dette store Emne, hvorefter Længselen allerede er vakt ved det theologiske Bibliotheks hidstudkomne Hefter. Imidlertid bør jeg dog, som sagt, her berøre Hovedposterne. Det er en stor Wildfarelse, naar man troer, at Regenterne, eller de i Verden Fornemme og Mægtige, skulle gjenskjænke Folkene Religiositet og Sædelighed, efterat disse ere tabte, og langt større er Wildfarelsen, naar man mener, at hine Mægtige ved et Ord, eller en Anordning meget let og hastigt, ret ligesom ved en Trællestav, skulle fremkalde dem i en Hast og uden Møie. Det forekommer mig omtrent, som om en Mand, der fandt alle sine Frugttræer oprykkede eller fordærvede, indbildte sig, at han meget let og hurtigt kunde sætte Haugen i sin gamle, gode Tilstand, og derfor udstædte Befaling til sin Gartner,

at han inden næste Sommer maatte have alle Træerne i sædvanlig Forsatning, og levere ham de Frugter, som Haugen tilforn havde ydet.

At de Mægtige og af Verden Anseete kunne bidrage meget til Religiositetens og Sædelighedens Forsald, det er alt for vist; men at de ikke kunne bidrage lige saa meget til deres Opreisning, det er atter vist. Lær jeg blive i Lignelsen? Der hører kun en stærk Arm og de nødvendige Redskaber, til at nedhugge eller fordærve Træerne, og det saare let og hastigt; men der hører Gartners Kyndighed, vedholdende Flid, mange Aar, en passende Jordbund, Regn, Soelkin o. s. v. til, for at see dem store og rigeligt bærende. Anderledes gaaer det ikke heller med Religiositetens og Sædelighedens ypperste Træ. Ja! af hvem kunne vi mindre, end af de Fornemme og Mægtige, vente, at de blot skulde erkjende den aandelige Trang? Omgivne af Smigreriets og Løgnens Taage, henrives de jo af Tusinde sandfelige Forlystelser, som forblinde dem i den Grad, at det maatte være et Underbærk om de først, og førend en almindelig Stemme vækker dem af deres Dvale, skulde blot sige det Aandeliges Vigtighed: Der gives jo endog Utaflige iblandt dem, der ikke saaledes forblindes og døves, hvilke alligevel ikke ere istand til at opdage Fordærvelsens Kilde — de Klage selv over Foresattes Mangel paa retfærdig og samvittig Udfærd, over Raboers og Gjenboers lovløse Handlinger, over Tyendets flette Forhold

o. s. v.; uden engang at erkjende Usædeligheden og Irreligiositeten, som den rette Kilde til Elendigheden. De standse ved de nærmeste Aarsager, uden at spørge efter de fjernere — fordi de selv ere aandelig forblindede, kunne de end ikke see, hvad der tjener til deres timelige Fordele; men hvorledes kunne vi da med det ringeste Skin af Rimelighed vente, at de Mægtige og Ophøiede skulde være de første, som arbejdede sig igjennem den Taage og det gruelige Mærke, med hvilke en tallos Sværm stræber at omgive dem? Men gaves der og en Mægtig, udrustet med et saadant Falke-syn, at han igjennem Mørket saa, hvad de fleste ved lysere Dag ikke kunne see, saa maatte jeg spørge: Hvorledes kunde vi da troe, at han, end, og frem for Andre, skulde have moralsk Kraft, til at fremme Aandelighed ved Anordninger, Foranstaltninger og frem for alt ved sit eget Exempel! Maatte han ikke atter hindres af Smiger og Forlystelse? Men, sæt og, at han kunde modstaae disse; saa er han dog ikke allestedsnærværende; men maae betjene sig af Underordnede, for at indhente Kundskaber, for at kundgjøre og udføre sin Villie; Dersom nu disse, selv fordærvede, bedrage ham med falske Indberetninger og Erklæringer, have en anden Villie end hans, eller ere lunkne og ligegyldige i dens Udførelse; hvad formaaer han da?

Hvad vor store Mester siger om Lærerne, det kunne vi og sige om de flere, som forestaae Folkets Moralitet: Er Saltet selv fordærvet,

hormed skal der da saltes? Dog — jeg behøver vist ikke videre at slutte mig frem; thi Erfaringen selv vidner for os: Naar eller hvor have vel Religiositet og Sædelighed haft deres første Udspring fra dem, som vare i Kongernes Huse, isarte bløde Klæder? I det mindste var dette ikke Tilfældet med vor guddommelige Religion da den stiftedes, et heller med Reformationen, og alt det Gode, som haade hiin og denne udrettede paa Jorden.

Nei — skal Forbedringen i denne Henseende komme, da skal den komme fra Høiskolerne til Folkelærerne, fra disse til Folket og fra den store Masse til de Mægtige og Ophøiede.

Ere Lærerne besjelede af dybeste Erfærgt og Kjerlighed for det Hellige — forkynde de ikke mennekelig Viisdom, eller deres egne Meninger; men det Guddomsord, som den Ålterhøieste betroede os, da vil den himmelske Sandhed henrive, og allerførst omdanne dem, som ikke blændes af Smiger og Jordlivets overdrevne Forlystelser; omsider vil en almindelig Stemme opløste sig og henrive nogle af de Mægtige, til at søgedet aandelige Gode, hvilket beviser sin Kraft i at lykfsaliggjøre de Fattige og de Ringe; i det mindste vil denne Stemme lære Staternes Styrere at skjenke dette Gode deres Varetægt og Beskyttelse. Saaledes gif det forud — saaledes vil det upaatvivleligen gaae i de kommende Tider. Religiositet og Sædelighed ere og ikke Frugter af Magt og Evang; men af Underviisning og kjerlig Overtalelse. De kunne og

af denne Aarsag ikke udbredes fra Tronerne; men fra Lærestolene.

Dog ønsker jeg, at man ikke vil misforstaae mig! Med alt det Anførte vil jeg ikke have sagt, at en gudsfrygtig og christelig Regjering, naar det kun er dens Alvor at virke, Intet skulde kunne udrette for Religiositetens og Sædelighedens Oprettelse og Vedligeholdelse. Jo! er det kun kommen saa vidt, at den besjeles af en kraftig Villie for det høieste Gode, og veed den, at finde Underordnede, som have Samvittighed, og Høielse for deres Pligter, saa kan den udrette adskilligt. Dersom jeg ikke troede dette, hvorfor skulde jeg da skrive, hvad jeg har skrevet? Jo! det troer jeg; ja haaber endog, at en landsfaderlig Regjering vil laane Dret til det, som siges ikke af mig allene; men af Mange, som mene det vel med deres Fædreland.

At nævne alt hvad Statens Styrere kunne gjøre til Religiositets og Sædeligheds Fremme og Vedligeholdelse, staaer ikke i min Magt, og vilde langt overgaae de Grændser jeg her bør foreskrive mig; ifkuns erindrer jeg, at den kan virke ved negative Midler — i det den rydder de Hindringer af Veien, som modstaae det Gode; den kan til Exempel kalde Religionens Tjenere tilbage fra saadanne verdslige Forretninger, som røbe dem Tiden fra deres egentlige Bestemmelse, eller endog vække Ubillie imellem dem og Menighederne, hvorved Underviisningen og Lærdommen taber en

for Deel af sin Indflydelse — den kan vaage med alvorlig Retfærdighed over Lærestandens Forhold i Henseende til Lærdom og Levnet, og paa loblig Maade stille Standen ved sine uværdige Medlemmer; videre kan den tilintetgjøre saadan Handel og Wandel, Støi og Musik, Raaben og Skrigen m. v., som enten hindrer Folket, fra at besøge Kirkerne, eller som forstyrre den offentlige Gudsdyrkelse — den kan forebygge ulovlig Kroehold og Kroegang — for ikke at tale om de Sjæl og Legem forpestende, Bordeller — den kan belægge Utugtigheden og de flere Laster med borgerlig Foragt og andre passende Straffe — den kan lægge magtige Hindringer i Veien for de uchristelige, ødelæggende Egtteskabsfilsmissen, som ikke ere grundede paa den ene Parts Utroskab. Og saa kan Regjeringen med retfærdig Straf hjemsege de Forfattere, som skrive spotteligen eller leetindigt over Religion og Sædelighed — den kan med Værdighed bortvise Spotteren og den aabenbare Synder fra sin personlige Omgang — fra Ophøielse og Førfremmelse, v. s. v. Dog — Regjeringen kan og virke ved positive Midler, f. Ex. den kan paabyde og vaage over en christelig Kirke- Disciplin, den kan opmuntre, belønne og forfremme dem, som vise, at Religion og Sædelighed ere dem hellige — den kan drage Saadanne nærmere til sig — gjerne raadsørge, høre dem — ansætte dem i Poster, hvor de formaae at udrette Noget til det almindelige Bedste; frem for Alt

Kan den virke med sit eget Exempel, ved sin dybe Erfrygt for Religionen og dens Øvelser, samt ved sit exemplariske Levnet. Dog — jeg bør ikke glemme, at jeg ikkuns vil anføre enkelte Exempler — og jeg har altsaa sagt nok, for at vise, at jeg troer: Regjeringen kan virke til Religiositetens og Sædelighedens Fremme. I det Anførte ligger da tillige Forslagene til det, som, efter min Mening, bør gøres — ikkuns bør jeg tilføie, at hvad Regjeringen har at gøre i den store, og Læreren i den mindre, det har enhver Husbonde, Fader og Moder, at gøre i sin gandske liden Kreds — alle skulle vi arbejde til eet fælleds Maal, alle virke, hver paa sin Plads, for at rydde Hindringerne af Veien, for at fremme og befæste sand Gudsfrugt og Sædelighed — da vil ogsaa Agerdyrkningen, som enhver anden nyttig og lovlig Næringsgreen trives iblandt os og frembære herlige Frugter; der vil idelig penses paa det Bedste, der vil arbeides af Kjerlighed til Gud og Brødre, af Iver for Pligtens Opfyldelse, med Trofast og med en utrettelig Glid, som for den Alvidendes Nafn — der vil være Kraft og Tid til at gøre Gjerningen, der vil Enhver beholde sit, nyde sin Ret — og æde Frugterne af sine Hænders Gjerning. Tilforladelig! der kan Guds Velsignelse ikke udeblive.

2) Jeg kommer nu til den anden af de nævnte Hindringer for Agerdyrkningens Frem-

skribt iblandt os — det er den skræffelige Markufred, og bør gjøre Forslag til dens Forebyggelse; men jeg kan her være saare kort, da jeg underhaanden veed, at en meget kyndig og tænkende Forfatter arbeider paa at besvare det Kongl. Videnskabers Selskabs Spørgsmaal i denne Anledning, og agter til de Landoeconomiske Tidender at indlevere sit Svar. Dog tør jeg, for Ordens og en Art af Kuldstændigheds Skyld, ikke med fuldkommen Tausshed forbigaae dette Stykke, og erindrer derfor, at der, efter mit Lykke, ere 2de Hovedpyster at iagttage. Det ene, at arbejde for Religiositet og Sædelighed — og det andet, at give en Lov, som uden Vanskelighed og Tidsspilde sætter den ved Markufred Fornærmede i Stand til at erholde den fuldkomne Skadeserstattelse. At Markufred for største Delen er en Datter af Irreligiositet og Usædelighed har jeg forhen erindret — og at det er saa, behøver vist intet vidtøstigt Beviis. Hvorledes skulde den, som har nogen Tanke om Gud, hans Nærværelse og hans Villie — eller den, som har mindste Høielse af Ret og Billighed og Pligt kunne overtale sig til, at lade sine Creature opvæde, ødelægge og fordærve Andres Eiendom, eller selv, være sig offentligt eller hemmeligt, bryde Bondens Hegn og Fred? leire sig i hans Sæd? oprykke eller afstjære hans Plantninger? eller saa videre? Altsaa — lad Samvittighed og Dyd fremmes, da vil Markufreden forsvinde af

sig selv, ligesaa vist, som Mørket svinder for den opgaarnde Sol.

Men da der vil medgaae Aar og Dage, før rend Folket i Almindelighed siger til denne Guldmenhedsgrad, saa er en Lov, som medfører tilstrækkelig Evang, nødvendig. Være Alle gode, saa behøvedes ingen borgerlige Love og endnu mindre Evang eller Evangsmidler; men fordi ikke alle ere det, ei heller i Hast kunne blive det, derfor ere hine uundgaaelige. Frihed og Sikkerhed ønskes ethvert Menneske sig; men ikke Alle føle den guddommelige Billighedsløve, som siger: gjør imod Andre, hvad I ville at de skulle gjøre imod Eder. Derfor er man indtraadt i saadanne borgerlige Forbindelser, hvilke skulle sikre os den Frihed og Sikkerhed, vi ønskede; men ei altid vilde været istand til at forskaffe os selv. Dette er vort Krav til Staten — og denne er den Forpligtelse, samme har paataget sig: Ved Lov og Lovs Overholdelse at lade Enhver, som vil det, nyde Frihed og Sikkerhed for de Ubilliges Fornærmelser.

Det maae derfor usfridigt være Statens Ret og Forpligtelse, at tvinge den, som forstyrrer Markfreden, til at afstaae herfra, og at erstatte den Fornærmede det lidte Tab; men, skal Maalet naaes, da maae Veien ikke være saa lang, eller saa knudret, at Faa eller Ingen tør vandre den. Det allerletteste, simpleste og billigste med Hensyn til den Ufred, som løse Creature forvolde,

synes at være: fuld Skades Erstatning, efter lovlig Burdering, bestemt i Kornvahre efter sidste Mars Capitelsstart, og desuden Optagningspenge, fastsatte efter samme Maalestof, men saa klækelige, at Fornærmeren maae have Respect for at betale dem, og endelig Foderløn betalt med virkelige Naturalier. Er Kreaturets Eier kjendt; men han ei, efter given Advarsel løser det, indseer jeg intet ubilligt i at lade Sognefogden, efter een à to Dages Forløb og Bekjendtgjørelse i nærmeste Sogne, bortselge det ved offentlig Auction, uden nogen Reservation for Eieren, undtagen i det høieste til Overskuddet af Auctionsbeløbet; men er Kreaturets Eier ikke kjendt, da maatte denne Forholdsbregl meget formildes. Man frastjæler mig til Exempel en Hest, Tyven rider paa den 8, 10 eller flere Mile bort — her slipper han den af hvilken som helst Marsag — jeg er uskyldig i den Skade den gjør paa anden Mands Eiendom; Er det da billigt, at den uden mit Vidende bortselges, som ofte er skeet, for en Spotpris og at jeg ikke kan reclamere den af Kjøberen? I slige Tilfælde, hvor Eieren ikke vides, synes det derfor billigt, at Kreaturet sælges med Eieren's Reservation af Indløsnings-Ret, naar han blot betaler Skades Erstatning, Optagnings-Penge, Foderløn og paagaende Omkostninger, hvilket allerede er trykkende nok for den, som er uden Brøde. At der under slige Tilfaar ei vil udkomme nogen

høi Auctions; Sum er vist nok; men hvorfor skulde man og ønske den?

J Henseende til den Ufred, der forsætliggen øves af Skabninger, som have Fornuftens Brug, da veed jeg intet retfærdigere og virksommere Mid-
del at foreslaae, end fuldkommen Istandsættelse af det Fordærvede eller Odelagte, hvor sligt var mueligt, eller Gødtgjørelse efter Cierens og tvende tiltagne Mænds Skjønsmæde, og derhos, som man nyelig læste i de offentlige Tidender, uden Persons Anseelse, at fremstille den, som af Skadefrohed eller Hævnesyge havde gjort Ufred, til offentlig Skue paa nærmeste Landevei, med en læselig Bekjendtgjørelse om hans Udaad. Naar en Anordning om Markfred, forfattet af Retskyndige Mænd, nysigtigere bestemte de anførte 3de Hovedposter, troer jeg ikke at den behøvede at indeholde stort andet; thi det overlades vist bedst til Beboerne, hvorledes de ville skaffe hinanden den Fred og Sikkerhed, som Enhver skylder Andre — enten de vilde tilveiebringe samme ved Hegn eller uden dette — især da der gives Egne, hvor intet varigt Hegn kan opføres, og da intet Markhegn, end ikke det bedste, kan skaffe Fred, førend det selv har havt Fred i flere Aar.

3) Angaaende den tredie Marsag, som har hindret Agerdyrkingens Fremme iblandt os, nemlig den Ustadi-ghed, som har hersket i en rum Tid og skadet vort Landvæsen saare meget, da veed jeg ikke, at Regjeringen kan gjøre mere, end

Hvad den har gjort, ei at opmuntre, eller begun-
 stige Udstyknngen i det Uendelige eller Ombytning-
 gen af Eiendomme — maaskee, som jeg har ytret i
 Landoet. Tid. 1ste B. 3die Hefte Pag. 326, at
 fastsætte et Tidrum, i hvilket en Kjøber ei maatte
 udparcellere; dog — jeg frygter næsten selv, at
 jeg har været for dristig, da jeg gjorde dette For-
 slag (ved hvilket jeg meente, at den vindesyge Spe-
 culation kunde standses); thi det synes dog at
 være et fint Indgreb i Eiendomsretten, der al-
 drig kan være for hellig, og kunde maaskee give An-
 ledning til Dispensationer, hvilke den landsfader-
 lige Regjering maae sige af al Magt og Kraft.
 Jeg ønskede ret, herover at høre kyndige Mænds
 Tanker, da jeg angaaende det anførte Forslag,
 ved nærmere Overveielse, ikke har været fuldkom-
 men enig med mig selv. Desto visere veed jeg
 derimod, at vi for at tilintetgjøre den fordærve-
 lige Ustadihed atter skulle arbejde for Religiositet
 og Sædelighed; da vil den lave Egen nytte, Lyst
 til Magelighed og Gevinst uden Møie, tilligemed
 Ligegyldighed for Fædrene grund og dennes Beboere,
 alt mere og mere fersvinde — da vil Jordeiendom-
 men saavidt mueligt gaae i Arv til Efterkommere
 i mange Leed — Faderen vil arbejde for sin Søn
 og dennes Børn, og disse vilke fuldføre den Byg-
 ning, som en elsket Fader eller Farsfader har
 grundlagt. Den elskværdige Pietas vil boe hos
 vore Efterkommere, som den boede hos vore
 Fædre.

4) For at hæve den Mangel paa Kjendskab til en bedre Drist, som og har været en mægtig Hindring for Agerdyrkningens Fremme, veed jeg slet ikke at foreslaae noget andet retfærdigt og gavnligt Middel, end: at oplyse Folket om det bedre, og skænke det Midler til Forbedringernes Iværksættelse. Til dets Underviisning hører: Skrifter og Samtaler; men frem for alt Exemppler. Hvad Skrifter angaaer, da er det vist nyttigt, at fremmede Forfatteres Arbejder meddeles den danske Landmand; thi de vække ideligen nye Ideer og anspore den dristige Agerdyrker til at forsøge meget, hvorved hans Erfaring forøges, hans Opmærksomhed og Eftertanke skjærpes og noget Nyttigt fremmes; men ligesaa vist er det, at den, der forplanter saadanne Skrifter paa dansk Grund, maae kjende Forfatterens Paalidelighed, og vide, enten han har studeret i sin Etue, eller paa Ageren — enten det, han meddeler er Hjerneføstere, eller Erfaringssandheder — saa bør han og lade Læseren vide, under hvilket Climat og under hvilke Omstændigheder det Omhandlede er lykkeligen udført, paa det den unge, ibrige Landmand ikke urigtigen, ved det han læser, skal fristes til at ansee det passeligt for hans Climat og de Omstændigheder under hvilke han dyrker.

Men endnu gavnligere ere Skrifter af danske Landmænd, som bekjendtgjøre deres Forsøg og Erfaringer — og saavel de uheldige, som de heldige Udfald, hvilke deres Prøver under forskellige

Forhold have havt. Ere saadanne Forfattere til-
lige Theoretici, som have studeret Forberedelses-
Videnskaberne, desbedre er det; men Hovedsagen
er, at de ere sandhedelskende Practici — som
selv have forsøgt, hvad de udgibe for Sandhed, og
redeligen sige os Tingene, som den er. Ved des-
lige Skrifter kommer Kundskab om de, for den
danske Landmand, tilforladelig nyttige Sager, ud
til det hele læsende Publikum (der ogsaa har nogle,
skjøndt ikke mange, Medlemmer iblandt de egent-
lige Bønder) og forplante sig med en utroelig Ha-
stighed — da derimod saadan Kundskab, uden
Skrifter, ikkuns yderst langtsomt udbredes.
Saaledes herer man nu, til Exempel, at der
gives Steder paa de mindre Øer, hvor man i ad-
skillige Aar har brugt Kaarefoldingen, og Egne i
Jylland, hvor man i lang Tid har anvendt Vin-
terovergjødning, uden at man her i Sjælland, i
det mindste i denne Egn, har vidst noget derom.
En stor Deel af det læsende Publicum forsøger nu
det bekjendtgjorte — finder sig vel velholden ved Et
og Andet, taler derom med dem, som ikke læse,
og bringer det ved Samtaler til en næsten almin-
delig Kundskab. Herved virkes da igjen paa den
mindre dannede Almuesmand, som vel og under-
tiden, skjøndt ikke ofte, lader sig ved Ord overtale
til en Prøve; men nu komme Exemplerne; disse
ere, som vi vide, i Tidens Længde uimodstaae-
lige, især naar de sees hos Eigemænd eller dog
Saadanne, som ikke, i deres Udvortes, eller i
2det Vind 2det Heste. (15)

borgerlig Stilling synes alt for langt borte fra Bonden.

Den drivtigste og bedste af et Sogns Bønder seer maaskee 2 à 3 Aar paa de Forbedringer, som Præsten eller en anden borgerlig Mand i Nærheden foretager sig med Hæld paa en mindre Jordlod — da beslutter han dog selv at prøve det samme — belees i nogen Tid af de maadeligere Bønder; men faaer dem dog omsider til Efterfølgere, og saaledes gøres et mægtigt Fremskridt, skjøndt ikke allevegne lige hastigt — og det især fordi der ikke allevegne gives Folk af Middelsstanden, som have Kundskab, Lyst og Evne til at være Agerdyrkere, og som dyrke Lodder af en middelmaadig Størrelse.

At Herregaardenes Eiere og have bidraget til Agerdyrkingens Forbedring iblandt de egentlige Bønder, vil jeg ikke nægte; men tilforladeligt er det, at Herregaardenes Virkning, i Forhold mod Præstegaardenes o. d. l. har været saare liden, hvilket ei heller er saa underligt; Herregaardene have, som Hr. Magister Cramer erindrer, formedelsst Høverieforeningerne, ikke frie Hænder og maae derfor standse, uden at gjøre store Fremskridt — dersom dette ikke var, saa vilde dog altid et Høvarbejde, der umueligt kan udføres med tilbørlig Flid og Nøiagtighed, hindre Herregaardene fra at dyrke fuldkommen godt. Der gives endog Herregaarde, hvis Drist er yderlig slet, hvor f. Ex. kun $\frac{1}{3}$ af Høvmarken dyrkes, hvor der holdes omtrent eet Høved for hver 3 Tøn-

der Kløster, eller Græskland — og hvor Nøaget dog sultgræsses om Sommeren og lider af Godertrang om Vinteren; men — lad og Herregaardenes Drivt her og der være nok saa god og fuldkommen — den bliver dog ikkuns sjældent det Exempel, Bonden vælger til Efterlignelse. Han har nu engang den Mening, at hvad Herremanden kan gjøre, det kan Bonden ikke. Exemplet er ham alt for stort — han fordrifter sig neppe at skue op til det, end sige, at tage til det Mønster; Høsmarkerne ere ham alt for vidtløftige — den Hjælp, som Høveriet og Tienden yde dem, betragter han som et Fortrin, der sætter en uhyre Skilsmisse imellem hans og Herregaardens Drivt. Det forsvarlige Hegn, hvorpaa der allerede maaskee i Sekler er arbeidet, og som i det mindste skaffer Herremanden meget mere Fred, end Bonden er istand til at erlange, og den Anseelse, i hvilken Hiin, som Høsbonde, staaer hos sine Kæstere, gjør det og i Sandhed mueligt, at han kan foretage Forbedringer, paa hvilke Bonden, under de forhaandenværende Omstændigheder slet ikke tør tænke — altsaa Herregaards Eieren kan ikke let blive hans Mønster. Anderledes forholder det sig med Præsten og andre cultiverede Mænd, som drive mindre Lodder med Sagkyndighed, Iyst og Kraft. Hvad Avlsbruget angaaer, da seer Bonden, at de omtrent ere hans Lige; undertiden har han endog noget forud for dem — han tør nogenlunde maale sin Mark med deres — som oftest har Sognets

Tiendeaccord med Præsten, og altsaa bortfalder denne Forskjellighed, som i al Fald ikke er saa stor, som hiin, hvor der ydes 2de Tiender og det maa skee fra flere Sogne — Præsten har, som de dannede Eiere af Bøndergaardene, intet Hoverie, det eneste han hiit og her i denne Henseende har forud, er en Villighedsreise, som dog meest gaaer ud paa at hente Brænde og age Torv hjem — derimod kan Præsten ikke selv gaae bag sin Ploug — endog den største Tid ikke selv see til, hvorledes Arbeidet bliver gjort — Bonden maae her sole sit Fortrin, som Agerdyrker, og veed ret godt, at han har et saadant. Kommer nu hertil, at den retskafne Præst i Kirken og Skolen, saavel som ved Sogefengen og flere Leiligheder, har meget mere Anledning end Proprietairen, til at vinde Bondens Fortroelighed, hvilket og tildeels gjelder om de øvrige cultiverede Agerdyrkere, som i det ringeste staae i en nærmere Berørelse med Bonden, saa er det vist, at Denne heller vælger saadanne, og helst Præsten til Efterlignelse. De Forslag, som følger her bør gøres, ere disse: at Landets Agerdyrkere jevnlig vilde offentliggjøre deres Forsøg og Erfaringer, tilligemed alle de Omstændigheder, under hvilke de have gjort samme og disses Resultater — dernæst, at de, som læse, ved Samtaler ville meddele det Bæste til Andre — og frem for Alt, at de mere cultiverede Agerdyrkere jevnlig vilde anstille sammenlignende Forsøg, og, i det Større, med vedholdende Glid,

udføre, hvad de ved Erfaring have seet at være nyttigt, paa det de kunne gavne Landets Agerdyrking ved deres Exempler. Jeg kan derfor og ikke andet end ønske, at de Præster, som uden Tilfidesættelse af høiere Pligter, ere istand til at drive Agerbruget, aldrig vilde kortforpagte alle deres Jorder; men at de selv vilde dyrke, om ikke dem alle, saa dog en Deel af samme. Fra dem, nemlig fra deres Exempler, er det især at et forbedret Agerbrug skal udbrede sig i Landet; men, saa udfordres da og, at de ikke lade alt komme an paa deres Folk eller beroe ved det gamle; men at de selv, saa vidt Embedet tillader, vilde anordne hvad og hvorledes der skal dyrkes — og have Tilsyn med Arbeidet, at de ideligen vilde stræbe at faae Kundskab om de nye Opdagelser og Forbedringer, som gjøres, og, efterat Prøver ere anstillede, vilde indføre dem paa deres Marker, i hvilken Henseende det vist og fortjener at tilraades, at man i sin Egn (jeg mener ikke, aarlig Landet rundt; thi da maatte man forsømme sit høiere Kald); men i Naboelsauget, besøge de bedste Agerdyrkere og igjen lader sig besøge af dem, for at see, høre og meddele; jeg er vis paa, at vi saaledes skulle gavne Staten langt mere, end ved alskens Regnskaber, Tabeller og Revisioner af Optegnelser, hvis Rigtighed man ikke engang er istand til at kontrollere.

Vor første Pligt er: at forkynde Religionen og gavne vore Menigheder i det Aandelige; den

næste er: at vejlede dem i det Timelige, hvilket endog skaffer os saa meget større Indflydelse i Henseende til Hiint, efterdi Bonden altid har nogen Agtelse for den Mand, hvis Erfaring og Duelighed i Agerdyrkningen han ikke kalder i Tvivl.

Maatte jeg endnu med tilbørlig Underdanighed hertil føie nogle Forslag til den landsfaderlige Regjering og haabe, at den vilde værdige samme sin Opmærksomhed, da skulde jeg have megen Aarsag, til at glæde mig over de Timer, jeg anvendte paa at nedskrive disse Linier. At uddele Bøger gratis vilde jeg ikkun sjældent tilraade — maaskee var det nyttigere, at understøtte udmærkede gode Skrivters Forlæggere, paa Villkaar, at de skulde sælge for en modereret Priis — dog jeg ønsker ikke gjerne at gjøre Forslag til Statsudgifternes Forøgelse — og vil derfor sige, at man i det mindste først maatte have fuld Overbeviisning om Skrivtets Fortrinlighed. Derimod er det saare hensigtsmæssigt, just ikke at forpligte de vordende Embedsmænd; men dog, som jo og seer, at aabne Leiligheden for dem til at gjøre sig bekendte baade med det Theoretiske og det Praktiske i Agerdyrkningsvidenskabene. Hvad Tid deres egentlige Sag levede dem, vilde saaledes, naar de vare bestemte for Landet, være langt rigtigere anvendt, end paa de fleste andre Beskæftigelser. Dernæst vilde jeg ønske, at Salg af Embedsjorder aldrig maatte tillades; men strengelig forbydes. Er den nærværende Embedsmand ikke oplagt til at være

Agerdyrker, eller har han mere Jord, end han kan overkomme, saa staae det ham frit for at forpagte sin Apling bort; men Staten burde aldrig tabe saa vigtigt et Middel til Agerdyrkningens Fremme i de efterfølgende Tider. Tabet er uberegneligt, naar blot i et halvt eller heelt Seculum een Mand mangler Leilighed til at gavne ved sine Kundskaber og sin Duelighed.

Endnu eet Forslag bover jeg her at fremsætte, dette: at Landets Fader Allernaadigst vilde fornye de ældre Kongl. Anordninger om Fritagelse fra activ Krigstjeneste, og saaledes sæt Landmanden istand til med Sikkerhed at kunne indføre, og iværksætte et forbedret Aulsbrug. Af Regenten selv kan det aldrig fordres, at han skulde overse Detaillen i de Anordninger, som udgives med hans Navns Underskrift, eller at han skulde have studeret Landets forskjellige Næringsveie og kjende, hvad der i ethvert enkelt Tilfælde var disse gavnligt eller skadeligt. Regenten i sin Høihed er dog et Menneske, ikke alvidende, og ikke udrustet med en uendelig Visdom. Han maae derfor bruge Raadgivere og lade disse, efter indhenteede Erklæringer og Oplysninger, forfatte Landets Love. Det er altsaa Raadgivernes, eller de vedkommende Erklæreres og Oplyseres Mangel paa tilbørlige Kundskaber, eller deres Overseelse, som det bør tilregnes, dersom enkelte Bud i Anordningerne ikke have den Tendents, at de kunne fremme Landets Vel. Under en arvelig souverain Regjering lader

det sig slet ikke tænke, at Regenten ei skulde ønske og ville sit Folks Bedste; han arbejder for sine egne Børn — har ingen Velstand, Magt eller Ære, som er adskilt fra Folkets og kan aldrig favne, hvad Landet har; han kan ikke andet, end have det Dødes Vel for Døe; men hans Raadgivere kunne undertiden mangle enten Kundskab eller god Villie — ja! de selv kunne søres bag Lyset af ukyndige eller mindre veltænkende Underordnede. Da da tør jeg her med Sandhed sige, at de som have gjort Forslag eller givet Anledning til at berøve Landmanden de ved ældre Kongelige Anordninger tilstaaede Fritagelser fra activ Krigstjeneste, vist ikke have klogeligen eller velvilligen seet paa Naarverdens og Landets Bedste: thi det er ikke blot Proprietairens Tab, naar hans Hest bliver liggende paa Marken eller hans Lade overdækket af Rotter og Muus, fordi han har afgivet alt sit Mandskab til Landets Forsvar; nei det er langt mere Statens Tab; det er endog Militairets Tab, ikke alene fordi Soldaten behøver Brød, om han skal virke; men og fordi Jordens formindskede Frembringelse formindsker Folkemængden og altsaa i Liden gjør, at Forsvarerne blive færre; det er ligesaaalidet blot Bondens Tab, naar han, som skrobelig Mand, ei førend han har fyldt 60 Aar kan erholde een Søn fri; ei heller er det ene Bondens Tab, naar han selv, fordi han ei har naaet en vis Alder, forlader Huus og Hjem, overladende Alt til gammel Glendrian eller til uvi-

dende, vel endog utroe Tjenere, om han ellers har nogle; nei, det er tillige Agerdyrkningens, det er: Statens uberegnelige Tab — ja! endog Armeens Indskrænkning i Fremtiden. Saaledes er det og ikke blot Præsten og de flere Embedsmænd, tilligemed andre cultiverede Agerdyrkere der lide, naar det ei er dem mueligt, at erholde nogen duelig Hovskaar, som er fritagen for Militair-Tjeneste; men det er først og fornemmelig Staten, der lider. Det er en slet Embedsmand, som tilfidesætter sine Embedspligter, for at gaae bag sin Ploug, om han og, som er sjældent, kunde dette. Han er en utroe Tjener, der skader, istedet for at gaae det Land, som lønner ham — den Ketskasne gjør det vist ikke — ei heller den civiliserede Gaarbeier gjør det gjerne eller kan gjøre det — og hvad skeer altsaa? Agerdyrkningen hviler eller drives slet, Exemplerne mangle, utallige Forsøg blive ugjorte, Forbedringer, som skulde været indførte, udeblive, Landets Grundeieendomme frembære ikke det Halve af hvad de kunde frembære — Folkemængden tiltager ikke i et tilberligt Forhold, vort Overflud af Producter udgjør iffunds Lidet imod hvad det kunde udgjøre. Hvo tvivler eet Dieblif paa, at hine ældre Fritagelser fra activ Krigstjeneste, i Forening med de flere Opmuntringer til et forbedret Agerbrug inden 50 Aars Forsløb vilde bringe vor Production til det dobbelte og forsøge vor Folkemængde i det mindste med $\frac{1}{3}$? Og hvo kan altsaa være redelig

danſk Mand, uden at bringe Landets Fader Forſlag om hine Fritagelser, ja! endog om deres Forøgelse? Lad hver Mand, i ſine unge Dage, øve ſig i Vaaben, det kan meget vel ſkee, uden at forlade Hjemmet, og uden at ligge i Garniſon; da ſkal og hver, ſom kan, og ikke har høiere Pligter, ile til Landets Forſvar, naar den virkelige Fare er nær. Det viſte ſig tydeligt nok i Aarene 1807 og 1813, da man endog, uden at være øbet, allevegne tilbød ſig, for at ile Fjenden imøde. Men — ſaa lange dette ikke er Tilfældet, da er det Statens ſtore Fordeel, at Agerdyrkningen uafbrudt har de nødvendige Hænder til at gjøre Forſøg og indføre Forbedringer; ikkunſ ſaaledes kan Kjendſkab til en bedre Driſt gaae frem og udbræde ſig fra Landets ene til den anden Ende.

5) Jeg har nævnet Brændeviinsbrændingens Indſtrænkning til Stæderne, ſom en vigtig Hindring for Agerdyrkningens Fremgang iblandt os — og behøver ikke at gjentage hvad jeg og Flere med mig herom ſenere have ſagt; jeg ſkal blot tilføie, hvad der er vitterligt nok, at der gives Stæder, hvor man, tvertimod Anordninger og Forbud, brænder Brændevin, hvor hver Mand brænder i Smug ſaa ofte han vil og finder ſin Regning derved, hvor maaſkee Embedsmændene tie, ſkjøndt de vel efter deres Embeds Medfør burde tale — hvor jeg i ſaa Fald ikke veed, hvad der kan undſkyldes dem, uden den, viſt nok ikke for dem gyldige Grund, at Eagen tjener til Ager-

dyrkningens Fremme, og dog — hvorledes kan den heri gjøre hvad den bør, saalænge den er Overtrædelse af Landets Love? saalænge den altsaa fremmer en uredelig, følgagtig, bestikkelseslyg Tænkemaade? nei — først da, naar Landets Regjering offentlig tillader den, og erklærer den for lovlig, først da vil den blive hvad det bør den være — først da vil den bestaae med Sædelighed, uden hvilken hverken Agerdyrkning eller noget andet godt kan gjøre tilbørlig Fremgang; dog — saa meget være her endnu, i Anledning af Hr. Amtsprøbst Lütken's Erindringer imod Brænderiernes Frigivelse, i forbigaaende sagt: Paa de tilsigtede Steder, hvor hver Mand brænder, og det uden Tilladelse, hvor det altsaa maatte være farligt at nægte sine Folk Brændeviin til overdaadig Brug, forsikrer man mig, at Druktskab og Lathed aldeles ikke ere herskende. Desto friere tør jeg gjøre det Forslag, at Brænderierne aldeles frigives. Vel kunde jeg, fra den oeconomiske Side ikke ønske, at hver Mand brændte Brændeviin; men da det, som er Ret for den Ene, og maae være Ret for den Anden, saa begriber jeg ikke, hvorledes eller hvorfor Regjeringen heri skulde gjøre Indskrænkning. Næringsfrihed bør staae lige aaben for Alle. Ikke heller frygter jeg for, at hver Mand vilde besatte sig med Brændeviinsbrænding. Utskaffelsen af Brændeviinstøier vil allerede fra raade Mangfoldige at begynde derpaa, Concurrencyen af Sælgere (thi Alle maatte have Lov til

at overlade større Partier) vil nedsætte Prisen saaledes, at det ikke kunde betale sig, at brænde blot til Huusbehov — og endelig vil den Afgift, som vist lægges paa Redskaberne, gjøre det reent umueligt for de mindre Brænderier, som sjeldnere bruges, at bestaae. Man kan altsaa vist, uden mindste Fare, som ret og billigt er, give en almindelig Frihed til hver den, som kan og vil betale Afgiften.

6) Mangel paa Driots Capital er een af de Hindringer for Algerdyrkningens Fremme som jeg har nævnet. Hvad skal jeg foreslaae for at tilintetgjøre denne? Det være langt fra mig at gjøre Forslag til Regjeringen om Pengeforslud. Hvad kunde være affindigere, end sligt et Forslag? Den Ræringsvei, som ikke med Fordeel kan drives af Private med Disses egne Penge, den gaaer vist, naar den drives for Regjeringens Regning eller med dennes Understøttelse, saare hastigt reent til Grunde. Alle Tidens Erfaring taler høit nok. Staten kan aldrig, uden sit store Tab, indlade sig i at drive enten middelbart eller umiddelbart nogen borgerlig Ræringsvei. Det jeg torde foreslaae, er følgende: Man begunstige og fremskynde aldrig det saakaldede Herregaards- eller Jordslagterier, hvilket, som vel er, nu ei heller skeer — og man befrie Algerdyrkningen for alle de Baand, som ikke ere høist nødvendige — som især gjøre den uudnyttelig for den Mand, der har Dannelsen og Formue; da vil den oplyste, kundskabsrige

Mand med Formue vist kjøbe Landeiendomme, og aagre med sit dobbelte Pund saaledes, at der frembæres herlige Renter. Saalænge Landmanden er underkastet Naturalpræstationer af Vahre og Arbeide m. v., er det ikke underligt, at den dannede Rige heller sætter sine Penge i Handel eller endog paa simple Renter. „Hvad!“ siger han, „skulde jeg begynde paa Arbeider, som jeg ikke har Frihed til at udføre? Aale, ikke det jeg vil; men hvad jeg skal levere? producere, hvad jeg siden maaskee ikke kan sælge, eller hvad jeg ikke selv tør forædle? beordre et vigtigt Arbeide gjort; men see mig standset deri ved en Modordre? og det maaskee efter en Sognefogeds eller hans Drengs vilkaarlige Billie? Hvem kan idelig gaae for Ketten og føre Sager? Min Søn indskrives i Musqveteer-Rullen? o. s. v.“ Nei — Agerdyrkeren skal bære sine Byrder, som Enhver anden i Staten; det bør han — og det kan ikke være anderledes; men hvorfor skulde han bære forholdsmæssig flere, eller bære dem paa en langt anden og mere trykkende Maade end Andre? Lad ham udrede sine Afgifter i Penge, fuldkommen i Forhold til hans Eiendommens Værd, og til det, Staten behøver. Kan Agerdyrkeren ikke dette, saa er hans Hverv ikke, hvad det bør være, saa er han uskikket til at leve i en ordentlig Stat; men derimod have han og Frihed til at dyrke hvad og hvorledes han vil, til at sælge naar, hvor og til hvem han vil — til Handelsmand, Kjøbstedsbeboere, Landprangere, Skippere eller hvem han

lyster — han have fuldeste Raadighed over sine Arbeidskræfter og Producter, saa at han med Frihed kan nytte sine Kundskaber, sin Duellighed og sin Formue! allermindst være han underordnet Vilkaarlighed af de Mennesker, hvilke han saa vel i Henseende til Aands Dannelse, som borgerlig Stilling maae see under sig! Ei heller vorde hans eller hans Børns Stilling mindre behagelig, fordi han ombytter det teglhængte Kjøbstædhuus med den straatagte Landssbyeaaaning! Her være det mig tilladt i Særdeleshed med saa Ord at tale om Værnepligten. Hans Majestæt selv har seet, hvor vigtigt det var, at cultiverede Mand med Formue nedsette sig som Agerdyrkere paa Landet, og hvor let de derfra vilde lade sig afholde, ei ved den Tanke, at deres Sønner i Farens Stund kunde komme til at stride for Konge og Fædreland, hvilket Enhver, som kan, bør gjøre; men ved de Tanker, at de endog i Fredstider kunde bortkaldes fra deres Sykler og de Forretninger, til hvilke de vare duelliggjorte — at de ved Regimenterne kunne komme i Selskab med Personer, hvis Dannelse og Moralitet ikke var ønskelig for dem — at de i Garnisonerne kunne forføres til Lædshed og Uorden ic. — og derfor har hans Majestæt selv i de nyere Anordninger om Værnepligten fastsat, at Folk uden for Bøndestanden, som ville bygge paa udyrket Jord og der boesætte en Familie, skulle have deres Sønner fritagne fra den almindelige Værnepligt; men da deres Sønne, Sønner o. s. v.

ikke udtryffeligen ere nævnte, og disse derfor, i det Sønnenne betragtes som Bønder, indskrives i Mullen, saa undrage slige Formuende Folk sig endnu almindeligt fra Agerdyrkningen — og — hvis ikke, saa trække Sønnenne, som ei kunne holde deres Børn fri, sig tilbage og anvende heller deres Fædrenearsv paa en anden Mæringsvei, hvora^s følger at Agerdyrkningen savner mange Driots, Capitaler, som under forandrede Omstændigheder vilde komme den tilgode. Maatte det altså Allernaadigst behage hans Majestæt, saalænge Børnepligten ikke overalt vorder aldeles frivillig, dog at forklare hiin Kritisgelse om Sønnensøner og deres Efterkommere, saa er jeg vis paa, at Landfaderens kjerlige Hensigt sikkrere vilde opnaaes: at mange formuende Folk, udrustede med Kundskaber og Duellighed, vilde vorder Agerdyrkere. Lad ikkun^s Baandene løses! og da vil Agerdyrkningen ikke mangle Driots, Capital! da vil den rige Kjøbmand, den velhavende Eøemand og de flere, som ere trættede ved uroeligere Syøler, hos os ligesom i England, udhvile sig i Landlivets og Agerdyrkningens yndige Glæder og stillere Forretninger.

7) Forbud imod fri Udsørsel er atter en af de Hindringer som jeg har anført. Hvor meget man maatte ønske, at dette Forbud aldrig, under nogen Omstændighed, skulde finde Sted, har jeg ikkun^s kortelig berørt, og behøver dog her Intet at tilføie desangaaende; thi jeg kan henvise til

Hr. Prof. Oluffens lærerige Afhandling i hans Annaler 4 B. 1ste Hefte.

Her bliver ikkuns Spørgsmaalet, hvorledes det kan undgaaes? Og da mener jeg, at det altid, saalænge Landet har Fred, saare let kan undgaaes. Har Agerdyrkningen et Overflud, da kan der vel ikke tænkes nogen Aarsag, hvorfor Staten skulde nægte sig selv den Fordeel at sælge, hvad den ei selv behøver. At fremtvinge kunstige lave Priser til Kjøbstædernes indbildte Fordeel, det er kuns at lamme Agerdyrkerens Kraft, at affrække den Formuende fra at vove noget betydeligt paa sin Jord, at formindste Productionen, og saaledes i Grunden at skade de Kjøbstædsbeboere, som man vilde gaaet — det kan ingen Landsfaderlig Regjering vilde, og derfor har den danske Regjering selv hyllet fri Kornudførsel i Fredstider. Overalt ere jo Stædernes og Landets Beboere lige gode Børn, hvorfor skulde Faderen trykke disse, for at hjælpe Hine? Have vi derimod haft Misvæxt og altsaa intet Overflud, maaskee endog Mangel; saa er det endnu mere ubegribeligt, hvorfor man skulde forbyde Udførsel. Hvo sælger nogenstinde det han ikke kan undvære, for selv at leve? „Det gjør“ vil man maaskee svare, „dog undertiden den flette Huusholder, og det gjør nogle Handels Vindelyst ogsaa stundum for Staten, da de ubekyndrede om Medborgeres Hunger udsende af Landet, hvad de allerede have opkjøbt i bedre Tider.“ Dette Svar har jeg ofte hørt, ellers

Skulde jeg vist ikke været istand til at opfinde det. Men kan da noget tænkende Menneske heri finde mindste Rimelighed. Er der Misvæxt i Landet, saa er jo den naturlige Følge, at Sædevahrene ville stige og stige høiere, end i de Lande, hvor ingen Misvæxt fandt Sted. Men er da ikke den Kjøbmand gaaet fra Forstanden, som, tænkende paa sin Fordeel, betaler Indskibning, Fragt, Told og Udlosning samt Assurance, Præmie, for at sælge sine Vahre til lettere Priser i et fremmed Land, end der, hvor han boer, og hvor han maae forudsee, at Priserne endnu ville stige høiere? Hvo der kan fatte denne Sætning som rigtig, maae tilforladelig ikke være stærk i logiske Slutninger.

Nei — hvor der er virkelig Kornmangel, der sælger man ikke — og jeg troer derfor heller ikke, at noget Forbud imod Sædevahres Udførsel fra Island eller Grønland nogensinde har fundet Sted. Underligt nok, at de, som forsvare slikt Forbud, ikke og ansaae det for en Nødvendighed, at forbyde Bonden i Misvæxtsaar at sælge til Kjøbstæderne, paa det han ei skal mangle Sæd til Jorden for den efterfølgende Høst; Nød og Trang, forenet med slet Huusholdning, og Mangel paa rigtige Beregninger gjøre dog, at dette hos Mogle enkelte finder Sted. Maa ske svarer man: det samme kan og een eller anden Kjøbmand, formedelst falske Beregninger eller besynderlige Forbindelser, finde paa — og jeg vil istedet for al anden Indvending sdet Vind sdet Heste.

svare: Een Svale gjorde da' ingen Sommer, og der vilde findes Ei for Een, som derimod forskred os Gædevahre andensteds fra. Hvor der intet Overflud er, der vil Intet udføres og hvor der er Mangel, der vil Indførsel finde Sted, saalængemaa man har noget at betale med; altsaa er et Forbud i slikt Tilfælde reent overflødigt.

Under Krigsømskandigheder synes det derimod ved første Øiekast, som Forbud ikke saa let kunde undgaaes: Man befrygter, at der gives Undersaatter, som, drevne af Vindesøge, endog ville proviantere Fienden — og overalt er det uungjængelig nødvendigt, at samle Magasiner for Armeen, paa det denne ei skal lide Mød — ogsaa gives der flundom fornfattige Provindser under samme Zeptr, som man maae see til at forsyne, og af disse, maaskee af flere Aarsager synes da Forbudet uundgaaelig nødvendigt; at man kan danne saaledes i den pludselige Krigs ængstelige Øieblikke, da der især maae tænkes paa at afbøde Oversaldet, det er ei heller underligt — men i roeligere Øieblikke, naar Tanken især henvendes paa Landets Opkomst, efter en overstaaende Krig, vil man vist, om jeg ikke feiler, daaue anderledes. Den der styrter ufornodentlig i Bandet, griber vel endog fat i sin skjønnende Ven og drukner Denne tilligemed sig selv, (hvorfor neppe Rosen drifter sig til at dable ham,) hvorimod de mueligt begge skulde været frelst, dersom den svøm-

menne havde faaet Lov til at naae Landet og s ie de fornødne Anstalter; uden for Farens Dieblif maae man domme roeligere og fastsætte, hvorledes man herefter i Rodens Tid har at handle — og da kan det vel, i Henseende til hiint Forbud, som jeg troer, antages, at det end ikke under Krigen er ønskeligt. Er det vist, at Forbuddet formindsker Af s tningen, standser Virksomheden og tilbageholder en Deel af Productionen, saa er det jo det samme, som at tilstoppe Kilden, i det man slukker sin Tørst — en Handling, som den følgende Dag vil fortrydes; men lader os nu tillige prøve de for Forbuddet anførte Grunde: „Der gives Folk, som ville provokantere Fienden.“ Tilforladelig — dersom Regeringen selv finder dette urigtigt, saa er der kunskiden F drelandskjerlighed og en slet Moralitet hos dem, som saaledes handle imod Landssfaderens Villie; men kan da et Forbud holde saadanne Samvittigheds sl se tilbage fra deres Udaad? Intet mindre. Erfaringen lærer ofte nok det modsatte og viser, at den gyldne Regel aabner alle Laase, undtagen dem, som ere forsegledede med Samvittighedens stærke Segl. Paa en Judas virker Forbuddet Intet — og paa den bedre Borger, den christeligere Undersaat, vilde et Raad, et fra Landets Fader yttres ønske virke ligesaa mægtigt, om ikke endnu mægtigere. Men — et Spørgsmaal, som jeg ikke tør besvare, bliver det maa skee for Statsmanden, om det ikke var rigtigere at tilstaae frit Salg selv til Fienden. Det være sig til Vands eller til Lands,

faa forsyner han sig alligevel og gjør det med Vold,
 uden Betaling, naar han ei kan gjøre det i det
 Gode for Penge, Staten taber da en Indtægt og
 tillige falder Tabet haardt paa Enkelte, som han
 plyndrer, hvorfor man jo og i alle Europas civil-
 liserede Stater har antaget, at disses Undersaats-
 ter heller bør forsyne den Fiende, som staar i
 Landet, med Levnetsmidler, end lade ham selv
 tage, hvor han lyfter. Skulde det samme ikke
 maaskee og kunne gjelde til Vands — og dersom
 dette Princip antoges, skulde det da ikke maaskee
 bidrage til de fordærvelige Kaperiers Ophævelse
 eller Indskrænkning; dog jeg bør ikke videre for-
 følge denne Tanke, som ikkuns er fremsat til kyn-
 digere Mænds nærmere Overbeieelse — jeg skal
 derimod komme til den anden Grund, som anføres
 for Forbuddet: „Magasiner for Armeen ere nød-
 vendige.“ Dette er vist unægteligt; men skulde
 Forbud imod Udførsel være ligesaa nødvendigt? jeg
 troer det ikke. Bruger den offentlige Bestyrrelse
 meget Korn, saa vil Prisen stige, og det betaler
 sig ikke for Kjøbmanden at udføre, naar han kan
 faae det bedst betalt hjemme — han vil endog
 kunne sælge det for billigere Priis her, end anders-
 steds — og altsaa gaaer det fornødne Overflud,
 om der er noget, vist ikke bort; er der Intet, saa
 er det naturligt, at det ei kan bortføres; men
 just da, naar den Handelnde veed med Visshed,
 at der intet Forbud er, og intet Forbud vil kom-
 me, saa vil der og altid være et Forraad tilovers

i hans Pakhuse; thi han indkøber i Landet, eller forskriver andensteds fra, alt efter Omstændighederne, saasnart han seer Kjøber til sit sidste Korrøad. Tillid til Regjeringens uroffelige Wiisdom gjør, at han aldrig frygter for at have store Partier til sin Disposition — efter et frugtbart Aar — følger et mindre frugtbart, og da gemmer han, som Joseph, en Deel fra hiint til dette. Magasinerne ville vist ikke blive tomme, naar man kun vil købe.

„Alt der gives fornfattige Provindser“ som bør forsynes, er en tredie Grund, som anføres for Udsørselsforbuddet — Vel! de bør forsynes; men hvorledes kan dette bedre skee, end ved den fuldkomneste Handelsfrihed? Hvilke Oversørselser til Norge, som kostede Landets kjerlige Regjering saa meget, bleve hyppigst opkøprede og prisdomte? enten de store Convoyer af Sørselskibe, eller de enkelte Smaafartøier, som Lid efter anden stak i Egen? og naar var Tabet størst? Hvilke Vahre kom dyrest, naar man regner Alt med Alt? enten de som Provideringscommissionerne oversendte? eller de, som gik fra den private Kjøbmand? Erfaringen afgive Vidnesbyrdet! Dog — dette behøves ikke engang; thi Fornuften siger os, at det umueligt kan være anderledes. Er det vist, at de fleste Mennesker see ivrigere og omhyggeligere paa deres egen, end paa en fremmed Fordeel, saa er det og vist, at Kjøbmanden vil bedre iagttage sin Læb, end Forvalterne i Almindelighed iagttage

Magasinet; — er det vist at man lettere kan oversæe en mindre, end en større Kreds, saa er Forbelen igjen paa den private Kjøbmands Side; — er det ydermere vist at een drivtig Mand udretter mere, end 10 Commissions-Lemmer, af hvilke den Ene maae raadspørge den Anden, imedens den Enkelte handler, og den Ene ofte stoler paa den Anden, medens den Enkelte har Tugen at stole paa, saa er den private Kjøbmand igjen mere stækket til Expeditioner og det især saadanne som kræve en hastig Resolution. Kjøbmanden har sit Skib seilklart — der er god Wind — Kienden borte — da siger han til Skibberen: „Seil nu i „Guds Navn!“ og Skibet naaer sin Bestemmelse, medens man endnu delibererer om Convoiens Afgang. Høier man hertil, at en Arbejder er sin Løn værd, og han maae have denne, saa er det jo vist, at jo flere Arbejdere, des dyrere Vahre. Alt Commissions-undertiden have undersolgt Landmanden er ingen gjeldende Indvending; thi det som denne fik mindre, end Landepriis, for sine Vahre, var jo en Skat, som Landmanden ydede til sine Medborgeres Underholdning, og bør altsaa tillægges Vahrenes Priis. Den samme Skat kunde været udstrebet af Landet, og, om det ansaaes fornødent og billigt, været fordeelt imellem Stædernes og de kornfattige Egnes Behoere, som en virkelig Understøttelse, saa vilde deres eget Tilskud til Cadevahrens og deslige Fornødenheders Indkjøb vist blevet langt ringere, end de Priser,

for hvilke Commissionerne vare istand til at overlade dem. Landmænd have jo endog ofte budet deres hele Leverancers Værdi blot for Befrielse fra at transportere dem! Jeg veed altsaa Intet som taler imod frie Handel og Wandel og fuldkommen, uigjenskaldelig Udførselsfrihed — og dette er altsaa mit allerunderdanigste Forslag til Agerdyrkningens blomstrende Fremgang: at Landsfaderen efter det før Krigen antagne Retfærdigheds Princip, Allernaadigst vilde tillade en fuldkommen frie Udførsel og derhos fastsætte, at saadan Tilladelse ikke under nogen Omstændighed skulde tilbagekaldes. I Tilfælde af en truende eller virkelig udbrudende Krig, vilde der sikkerligen altid findes veltænkende, redelige Handlende, som paatog sig at gjøre det nødvendige Indkjøb for Magasinerne; thi skøndt det har været Mode, at skjælde paa alle Kjøbmænd, fordi der i deres Klasse vare nogle, og under Kaperierne indtrængte sig flere uværdige Medlemmer, saa har dog en stor Deel ædlere Mænd, i Gjærningen bevist, at der iblandt dem gives Folk, til hvilke man med Tillid kan henvende sig; de kornfattige Egne ville, som sagt, under en fuldkommen Udførselsfrihed ikke savne det Nødvendige — og skulde der endda, som man maae paatvivle, gives Familier paa saadanne Steder, som ikke ved Arbejde og Egnets Medlidenhed kunde naae at betale, saa vilde et Bidrag fra hele Landet til Saadanne vist indkomme, endog uden at lignede som en Skat. Danmarks Ind-

byggere pleie gjerne at øve Barmhjertighedsgjeringer.

En Indvending bør det mig her endnu med faa Ord at møde, denne: at Priserne paa Kød, vahre vilde stige, naar Regjeringen saaledes opkjøbte for Magasinerne, og fri Udsørsel blev tilstaaet; men — hvad er herpaa at sige? Naturligvis vilde ogsaa Landmandens Skatter og øvrige Udgifter stige. Hvad var da ønskeligere, end at hans Vahre ogsaa maatte holde Skridt med Løberne og han beholde Kraft, til at dyrke Jorden, paa det ikke baade han og hans Medborgere omsider skulde døe af Hunger? Hvad er ikke steget siden Krigen begyndte? En Tylt Brag Brædder, som før Krigen betales med 1 Rdlr. 5 Mk. betales endnu med 14 Rbdlr.; et Lam, som før kjøbtes for 11 Mk., koster nu 5 à 6 Rbdlr.; for et Par Støvler, som før 1807 kostede 5 Rdlr. betales nu 18 til 20 Rigsbankdaler — for de stadsfeligere baade før og nu mere; for en Tønde Rug, som før Krigen kostede fra 8 til 10 Rdlr. betales nu 18 til 20 Rbdlr. — og gaaer det vel anderledes med de øvrige Dele, undtagen for saavidt at de fleste Bondens Fornødenheder fra Udlandet ere fegne i et langt høiere Forhold? Selv det egenlyttigste Menneske inden for Stadsportene maatte jo da, for sin egen Vedligeholdelses Skyld, ønske, at Bondens Vahre enten maatte stige høiere, eller at hans Udgifter maatte falde betydeligt. Tilin-

tetgjøres Agerdyrkningen, saa falder hele Bygningen sammen.

8) Jeg kommer nu til det saare vanskelige Stykke, at gjøre Forslag til Naturalpræstationernes næsten fuldkomne Afskaffelse. At disse Præstationer ere skadelige, det har jeg forhen viist — thi saalænge de finde Sted, vil det være umueligt, at see Vexeldriften, som det høieste i Agrikulturen, vi hidtil kjende, almindeligen indført — og saalænge de finde Sted, vil Videnskabsmanden med Formue saare ofte trække sig tilbage fra at være Agerdyrker især paa en contribuabel Gaard. At jeg har feilet i disse mine Ytringer, det bør Naturalpræstationernes Forsægttere afbevise — ja! godtgjøre bør de, at Retfærdighed kræver dette Baand lagt paa Landmanden, frem for paa Kjøbmanden eller nogen anden Stands Medlemmer; thi at man af Egennytte kunne ønske dem vedligeholdte, det gjelder Intet, hvor der tænkes og handles efter Fornuftens og Religionens Bud. Vilde man, hvad der dog ikke er nødvendigt, at jeg skulde stadfæste min Mening ved Andres Autoritet, saa har jeg den her tillands høi nok: Hvor meget har ikke Regjeringen selv gjort for Naturalpræstationers Afskaffelse, eller Indskrænkning? Hvilke uhyre Kraftanstrengelser har den ikke gjort, for at naae dette Maal, om hvis Gavnlighed, naar det paa Retfærdigheds Vei kunde naaes, den ikke havde tvende Meninger? Om Mogle af de Mænd, som skulde udføre Regjeringens Landska-

derlige Ønske i deres Iver for den gode Sag ere gangne for vidt og have forbildet sig til at troe; „Hensig-
 „ten helliger Midlerne“ det er en anden Sag; men
 taler dog for min Mening, og beviser, isald. de
 vare frie for Forsæmnelighed og deslige Svagheder,
 at de have haft en stærk Overbevisning om Die-
 medets Gavnlighed og Retmæssighed. Det an-
 saaes endog saa vigtigt, at saavel Kongen, som
 Bernstorff og flere Godseiere, med et bety-
 deligt Privattab bortgave, eller for en ringe Be-
 talning i Penge, overlode deres Undergionne, de
 forhen ydede Naturalpræstationer. Man var der-
 for og, som jeg forhen har erindret, før Krigen
 kommet meget vidt — og har, selv under Kri-
 gen, hvad Tienden angik, arbeidet saare ivrigt,
 for at naae det samme Maal, saa at det vilde
 være en Bespottelse imod de Mænd, der udfastede
 Tiendeforordningen, om man ikke vilde troe, at de-
 res Iver for Naturalpræstationers Afskaffelse i Al-
 mindelighed endnu var den samme, som før 1807
 — ja! at den endog besjelede dem med en Varme,
 som ikke lettelligen kunde fjølne. Altsaa — jeg
 gjentager det endnu engang: Man var kommen
 saare vidt — og dog ikke saa vidt, som det kunde
 ønskes, hver Mands lovlige Ret ubeskåret — og i
 Krigens uroelige Dage maatte meget i den Skynd-
 somhed, med hvilken det vel var nødvendigt at
 handle, paabydes og taales tværtimod Regjerin-
 gens Ønske. Jeg har derfor og hørt Folk, i An-
 ledning af det jeg skrev i Landoec. Tid. 1ste B.

1ste H. at sige: „Derom skulde Forfatteren have gjort Erindring, medens Krigen stod paa, og nu tiet stille.“ Min Mening er den modsatte: I Trængselsens Dieblikke, at vise hen til Byrder, som dog ei strax kunne ventes lettede, er et nyttigt, vel endog et skadeligt Arbeide, og kunde af ildedømmende Folk mistydes imod Forfatterens Mening og Hensigt. Naar Trængselen er forbi og Byrden lettet, medens der er Tid til roelig Eftertanke, da at vise, hvad Midler der kunne gribes, for at tilintetgjøre Byrdens Levninger og forebygge deres stærkere Tryk i Fremtiden, det er et nyttigt og et pligtmæssigt Arbeide, og kan ikke lettelig, uden at røbe forsætlig ond Villie, mistolkes. Ifkuns vilde jeg ønske, at jeg med al den Kyndighed, som saa vigtig en Sag udfordrer, kunne fremstille Midlerne. Men kan jeg sjøndt ikke dette, skal det dog glæde mig, at have gjort Noget og især, at jeg i det mindste har ledet andre, mere statskyndige Mænds Opmærksomhed herhid, og givet dem Anledning til at fremsætte noget bedre.

At jeg ikke kunde ønske een eneste Naturalpræstation, være sig af Vahre eller Arbeide, af skaffet eller indskrænket paa en Maade, som gjorde Indgreb i lovlig Eiendomsret eller borgerlig Frihed, det har jeg ofte nok bedkjendt mig — og det skal derfor være langt fra mig at gjøre noget Forslag til uretfærdige eller despotiske Evangsmidler; slikt er Synd — og eengang syndet, syndet man dagligen grovere og grovere, indtil man omfæder

nedstyrter al Ret og Frihed, og selv sønderknuSES under Ruinerne. Rei hver Mand beholde sin Ret og sin Frihed! Denne være den Grundbold, paa hvilken jeg bygger mine Forslag. Altsaa først i Henseende til Wahre: Er der nogen Undersaat, være sig Godseier, eller Embedsmand, eller nogen som helst Anden, der nyder Wahre i Natura, enten som en kjøbt eller accorderet Rettighed, eller som Embedsløn for sit Arbeide o. d. l., da være det langt fra mig, at foreslaae andet Middel, end at undervise dem om Villighed og deres egen Fordeel ved Naturalpræstationernes Forvandling til Penge, samt at opmuntre dem ved Exempler og redelig meente Løfter; dog, at Yderen ligesaavel som Modtageren maatte handle med den fuldkomneste Frihed. Kun i Henseende til Embedsmænd og offentlige Stiftelser kunde, der, som Landets faderlige Regjering og selv har forordnet, i Vacancetiden prøves mindelige, frivillige Foreninger, som skulde være gjeldende for et vist Tidsrum af f. Ex. 20 eller 30 Aar, for alting ikke, som det kaldes, for evig Tid; men — man maatte da og have den fuldkomneste Overbeviisning om, at disse Foreninger overalt i Landets Afkroge, saavel som i Nærheden af Regjeringen, lededes af retfærdige, kraftfulde, upartiske Mænd, der ligesaa lidet vilde fornærme Stiftelsen eller den vordende Embedsmand, det er Statens Tjener, som ved Myndighed tvinge eller imponere Yderens Frihed. Jeg kan ved denne Leilighed ikke andet, end fortælle, hvad

der engang, for en Deel Aar siden, blev mig fortalt paa en Reise i een af de fiernere Provindser: Der var en Præstevacance — det var strax efterat Indbydelsen til mindelige Tiendeforeninger var emaneret. (Mogle eenfoldige Medlemmer af Tiende-Commissionerne troede den Tid her og der, at de skulde gjøre deres Lykke, ved at knibe de tilkommende Embedsmænd, skjøndt dette just var at berøve Staten Midler til Disses Lønning — de broutede endog sundom af deres Uredelighed.) Der fandtes da, i s, en constitueret Amtmand, som under hiin Vacance skulde i Forening med Provsten, forsøge Tiendeforening; Provsten foreslog en nogenlunde billig Refusion, saaledes som Kongens Hensigt var; den constituerede Amtmand reiste sig, og paa stod, at det var en ubillig For- dring, at han sad i Commissionen paa Bønder- nes Vegne (saa ærlig var han dog, at han ei nedlagde Paaastand om at sidde der, for at gjøre Ret) og foreslog omtrent det Halve af Tiendens virkelige Værd. Provsten var, at jeg skal springe Mellemhandlingerne over, saa svag, at han lod sig imponere og underskrev Anbefalingen til dens allernaadigste Approbation. Efter fuldført Arbejde og Navnes Underskrift fik denne Svaghed sin fortjente Løn; thi hiin Herre spurte: „Hvad vilde Hr. Provsten sige, om vi havde sluttet denne Forening for Dem i Dag? Provsten maatte svare: „jeg kunde ikke være glad derved.“ „Saa har De jo“ lod Gjensvaret „ikke handlet vel for

„Deres tilkommende Embedsbroder.“ (Saa vide gaaer Forblindelsen, at man bebrejder Andre den Uretfærdighed, i hvilken man selv har deeltaget.) Den omhandlede Tiendeforening kom til Biskoppens Erklæring. Hans Høiærbærdighed undrede sig over saa udsel en Refusion for denne Tiende, da han just selv havde en Nabotlendi, som indbragte meget mere. Han fik fat paa en af Egnens Præster, og spurgte, om denne Forening kunde ansees for at være billig. Præsten oplyste ham om Sagens rette Sammenhæng, hvorfor Biskoppen erklærede sig imod den, og Kongen viste da, hvor falskt hiin Embedsmand havde dømt; thi Tiendeforeningen kom, som Retfærdighed for, drede, tilbage med allernaadigst Protest.

Altsaa i Henseende til Naturaliers Præstation af Vahre, som skyldes Private intet andet Forslag, end at undervise dem om det Rigtige i deres Forandring og Opmuntringer til at foretage denne. Hvor derimod Staten selv kræver deslige Naturalier, der kan den, uden at fornærme nogen Mands Ret ophæve disse. Hvorledes dette i Almindelighed kan skee, behøves neppe engang at erindres; thi den danske Regjering har allerede for Krigen forandret næsten alle Vahrepræstationer til Penge — og de faa, som endnu ydedes, kunde paa samme Maade været forandrede, enten ved offentlige Licitationer om deres Tilveiebringelse, eller, hvad der maaskee var bedre, ved Contracter med bekjendte redelige Folk. Jeg veed vel

hvad man vil svare: at ogsaa ved denne Leilighed
 kan sees og er øvet meget Bedragerie — og der-
 til kan vel ikke gives andet Gjensvar, end at Re-
 ligiositet og Sædelighed maae forfremmes og op-
 hjælpes, samt at beviislige Bedragerier paa det
 alvorligste, uden Persons Anseelse, maae straffes
 med Embedes, Vres og Indkomsters, ja! Fri-
 hed's Tab — saa vil de vist worde sjeldnere og
 sjeldnere: men — selv naar de finde Sted, ere
 de dog mindre skadelige, end hine Præstationer,
 ved hvilke Snyderier og Bedragerier ikke allene ere
 hyppigere, men ved hvis Udelse tilkige saa mange
 physiske Kræfter slides, saa megen Tid for den ar-
 bejdende Klasse spildes og saa vigtige Forbedringer
 hindres fra Udførelse. Dog — hvorledes kunde,
 spørger man, Vahrepræstationer i Krigstider und-
 gaaes? og jeg tør forsikre, hvad der er udført i
 Fredstider vilde vel være vanskeligere, men ikke
 umueligt under Krigen, kun at man var forber-
 edt derpaa. Jeg paastaaer ikke, at de, under
 en Krig, som den, der styrte over Danmark i
 1807, kunde undgaaes, med mindre man forud
 beregnende dens Komme, ogsaa forud havde taget
 de fornødne Forholdsregler; men at disse nu kunne
 tages for Fremtiden, det er hvad jeg troer. Af
 det Foregaaende vil det, som jeg haaber, være
 klart, at Regjeringen ikke behøver at sørge for
 Andre, end Armeen. Fri Handel, saavel inden,
 som uden for Landets Grændser, vil være tilstræk-
 kelig, til at forsyne alle Kjøbstæder og kornfattige

Egne og det langt bedre, end den klogeste Regjering med den bedste Willie er istand dertil. Men hvad skulde nu forhindre Staten i at kjøbe for rede Penge, helst hos redelige Handlende alle de Kornvahre, som Armeen behøvede? Kjøber man dog ikke almindeligst alle Fedevahre, Munderingsstøffer o. s. m.? Hvorfor skulde ikke den samme Fremgangsmaade være anvendelig i Henseende til Sædevahrene? Dog — „Fourage, især Høe og „Halm,“ hører jeg, „at man vanskeligt eller „umueligt, besynderlig i de længere borte liggende „Provindsfer skulde erholde for Penge!“ Hvorfor? det begriber jeg ikke. Lad det kun i Fredstider beredes derved, at der stedse kjøbes, istedet for at udskrives, og Tingen vil i Krigstid ikke være saa fremmed, at der jo skulle findes Sælgere. Overalt, naar Prisen stiger saa høit, at Fourage er mere end betalt, saa skal den sikkert fremlokke Sælgere. „Men“ vil man svare „disse over, „drevne Priser, de vare jo en skrækkelig Ting.“ Intet mindre. Lad Prisen stige saa høit den vil! det er Landmanden, der modtager den, og det er Landmanden, der igjen skal betale dem tilbage i sine Skatter; det er af Haanden i Munden. Modtager Landmanden istedet for 2 Mk. 2 Rbdlr. for et Lsbyd. Høe, saa er det en naturlig Kølge, at han med det Gerdobbelte maae bidrage i sine Skatter til Statens Kornødenhed — og den, som finder det lettere eller fordeelsagtigere at levere Naturalierne, end Pengene, vil tilbyde sig som Sæl

ger, medens den, som føler det Modsatte, vil udrede disse og blive hjemme med hine. Enhvers Frihed er ubestaaet, og Staten vinder ufeilbarlig, om intet andet, at dens utroie Tjenere, om disse her eller der gives, ikke ved usnødne lange Transporter af Naturalierne kunne efter Gudsbe- findende opslide dens physiske Kræfter. „Men“ — siger man atter. „Hvorfra tages Forskuddet af Penge? thi Sælgeren maatte vel betales con- tant, da han ellers vilde blive borte.“ Det for- staaer sig: Betalingen maatte skee i Diebliffet. Men — hvorfor skulde Skatterne ikke Forskuds- viis kunne udredes, om fornødent gjordes? Ere de da ikke endog med Leverancerne betalte fra 8 til 14 Maaneder forud? Og dog kan det vel anta- ges, at der de fleste Gange, naar en Krig udbry- der, maatte være Penge i Statskammeret, eller at udenlandsk Laan kunde gjøres; men naar intet af disse sidste Tilfælde fandt Sted, hvo vilde da ikke med Glæde ile frem, for at betale sine Afgi- ver Forskudsviis? Endog Egennyttens maatte drive den Uædle, som ikke kunde føle for Fædrelandets Bedste — og hver den, som havde noget at levere, (hvilket Udskrivningen forudsætter selv hos den Fat- tigste) vilde ikke finde Vanskelighed ved at betale, da han vel endog samme Dag kunde begynde, at sælge til Regjeringen imod contant Betaling, eller forud imod Beviiis til Oppebørselsbetjenten, at han ved leverede Vahre havde betalt den eller den Sum, hvilken blev ham i Forskuds Skatterne strax at adet Vinds adet Heste.

gødtgjøre. Der kunde endog paa denne Maade finde en Art af Udskrivning Sted, som dog var gandske frivillig, og havde det store Fortrin, at Enhver leverede Vahrene til det Magasin, hvor han helst ønskede at levere, indtil dette havde naaet sit tilbørlige Oplag.

Hvad Naturalpræstationerne af Arbeide angaaer, da hylber jeg og i denne, som i enhver tænkelig Henseende, det Retsfærdigheds-Princip, som ovenfor er fremsat: Ingen, som er i loblig Besiddelse af Ret til at oppebære samme, skulde, imod sin Villie, give Slip derpaa. Intet Indgreb i den hellige Eiendomsret. Den fornuftige Skabning skal, hvor det gjelder om Eiendom, ikkun ledes ved fornuftige Grunde, til frivilligen at bortgive samme. Blot for Beneficiarii i Vacancer, og for offentlige Stiftelser kunde her og prøves og, om mueligt, for et bestemt Tidsrum, sluttes mindelige Foreninger, som vare billige og retfærdige.

Det er da egentlig ikkun om de Naturalpræstationer af Arbeide, som Staten behøver, at jeg taler — og da mener jeg at de i Fredstider uden mindste Vanskelighed kunde accorderes paa selv samme Maader, paa hvilke det Øvrige accorderedes.

Hvorfor præsterer ikke Muur-, Tømmer-, Glarmesteren, Smeden og de flere Haandværkere Arbeide i Natura? Hvorfor skal Landmanden dette frem for enhver anden Statens Borger? Endog frem for dem, som holde Heste til Pragt og For-

lystelse? endog uden at nyde noget særskilt Privilegium eller nogen Laugsrettighed? Kan man nævne een eneste Grund, for denne Paastand? eller er den endog, skjøndt man vel ei vilde ansee sligt for en Grund, saakaldet Nødvendighed? Benise ikke selv enkelte Erfaringer, at her er slet ingen Nødvendighed? Er der ikke til Exempel anlagt en Kongevei fra Fridrichsborg til den nye Ladegaard efter privat Accord? Er den ikke ligesaa god, som de øvrige? og har den ikke kostet meget mindre?

Man lade da alle offentlige Arbeider liciteres, eller, som jeg troer bedre, accorderes og den samme Opføgt med Arbeidet, som nu har Sted, kan freindeles gives, og meget lettere udføres; thi man behøvede blot at accordere, hvorledes Arbeidet skulde gøres og derefter besigtige det, førend Entreprenuren fik sin Betaling; Embedsmænd og Andre, som befales at reise i offentligt Erinde, tilstaae man Bognmandstaxten, eller endog denne med Tillæg af en Halopart, og de ville vist vide, at holde eller leie sig Befordring. Men — hvo seer ikke, ved kun det løseligste Blik paa Sagen, hvor ufigelig meget der vandtes? Jeg skal ikke tale om Retfærdigheden og Billigheden i denne Koransstatning — ei heller gjentage, hvad Agerdyrkningen og altsaa Staten kunde vinde ved Mueligheden af et forbedret Afskbrugs Indførelse; men blot henholde mig til Besparelsen af de physiske Kræfter, som ved Naturalpræstationen af Arbeide unyttigen opslides, og som aldrig af nogen men-

nesselig Magt kunne erstattes Staten: Hvilke deris-
 mod efter mit Forslag tildeels ville spares og alt-
 saa vindes for Landet. Lader os antage en Lan-
 deveis Anlæg eller Reparation til et Exempel.
 Vi ville ifkuns antage et lidet Støkke, hvorpaa
 100 Bønder arbeide 21 Dage i een Sommer.
 Nogle af disse boe $\frac{1}{4}$, Andre indtil 2 Miil borte
 fra deres Betspart. Dersom vi sætte Afstanden i
 fjerdedeel Mile, saa er Middelaaffstanden $1\frac{1}{8}$ Miil.
 Altsaa fjøre 100 Vogne forspendte med 2de Heste
 daglig $112\frac{1}{2}$ Miil frem, og ligesaalangt tilbage,
 det er 225 Mile, gjør i 21 Dage 4725 Mile,
 uden at der ved denne Kjørsel er udrettet det aller-
 mindste til Veiens Istandsættelse. Med hver Vogn
 ville vi, da og Huusmænd følge med, kuns sætte
 at der følge 2de Mennesker, som paa Hen- og
 Hjemreise spille en Time for hver Miils Kjørsel.
 (Da Mange vandre tilføds er denne Beregning alt
 for lav, hvilket den vel og er i Henseende til An-
 tallet af Personer.) Altsaa tabes 2 Gange 4725
 eller 9450 Timers Arbeide med Menneskehænder.

Sætte vi herimod en privat Entrepreneur,
 saa kunne vi antage, at han selv vil holde et bety-
 deligt Antal af de fornødne Heste og Vogne, meget
 nær ved Arbeidsstedet, og om han end leier nogle
 til Hjælp, saa vil han neppe hente dem længere,
 end $\frac{1}{4}$ Miil borte; men lader os og antage, at de
 alle have $\frac{1}{4}$ Miil at fjøre hid og did, saa sparer
 han alligevel $\frac{1}{8}$ af den physiske Kraft, som hidset
 spildes, og vinder allerede herved circa 2658 Mi-

Ies Kjørsel og uden Brøl regnet 5360 Timers
 Arbeidskraft af et Menneske. Koster man hertil,
 at hans Arbeidsdage ved Veiarbeidet selv formes
 delst Veiens Forkortelse bliver et Par Timer læn-
 gere, at han kan bruge Folk og Heste raske-
 re, fordi de ei ere trættede ved en lang Hidreise, at
 han som privat Entrepreneur, der betaler sine
 Arbeidere vel og kan fordrø meget mere, end den
 offentlige Opsynsmand fordrer eller udretter ved
 Hovarbeidere, og at han, om han og skal kjøbe
 dem, skaffer sig Materialier fra det mueligst nær-
 meste Sted, istedet for, at der ved Naturalpræ-
 stationer ofte tages lidet eller intet Hensyn paa
 en halv eller heel Miils længere Kjørsel; saa ind-
 sees lettelig, at dette Veiarbeide ikke koster hant
 $\frac{1}{3}$ Deel imod hvad det offentlige koster, og at altsaa
 Staten, ved at contrahere med ham, kunde vinde
 betydeligt, endstjøndt han betingede sig en riig Løn
 for sit Tilsyn og Pengesorskud. Lad endog Pen-
 gebetkostningen være den samme, hvilket er umue-
 ligt, saa var dog Værdien af den besparede Kraft
 en uberegnelig Gevinst, som ingen Pengebetæ-
 ling kan opveie. Men — hvad om vi nu multi-
 plicerede alt Veiarbeidet med den virkelige Multi-
 plicator, hvilken uhyre Gevinst vilde da ikke
 fremkomme for Staten af at accordere med Pri-
 vate overalt i Landet. At der Ingen skulde fin-
 des beredvillig til at paatage sig slige Arbeider, er
 en Indvending, som vel kan udsiges, men neppe
 troes. Lad der kun være god Gevinst ved Arbei-

det! Lad det kun foretages bybtis saa at hver Bys, som vil, kan tage sin Part for Betaling, i Arbeidet! Lad kun hver Mand forstaae, at han skal udrede sin Deel af Omkostningerne! Og der vil findes nok, som tilbyde deres Ljæstse. Man forsøge det kun med god Villie og Iver for Sagen! Hvor mange offentlige Arbeider udføres ikke for Kjøbstæderne, uden hine Naturalpræstationer! Og dog ere disse almindeligen endnu ikke hvad de efter mit Skjønne burde være, accorderede!

Ville vi endnu antage et Exempel af andre offentlige Arbeider, saasom ved Kirkers og Sko- lers Opførelse eller Reparation; hvo seer da ikke ved første Blik, at den Bygmester, som contraherer om alt det Dvrige, ligesaavel kunde og vilde contrahere om Kjørselen og Haandtlangerarbeidet. Og hvad vilde ikke være bundet! Nu kjøres der, fordi det hedder fri Transport, høert Dieblif, snart fordi Entreprenøren har Lyst til at gjøre en Tour, snart fordi han vil have en Svend hjem, nu fordi denne selv vil til Byen o. s. v. — derfor kjøres der efter en Kalkballie eller 20 Muursteen eller deslige — Bonden selv tager end ikke gjerne fuldt Læs; thi han vil have Raboen med og begriber ikke, at han selv kommer des før afsted igjen. Af Haandtlangere tager hver Svend sin Huusmand eller Huusqvinde — det koster Intet, siger man, og Haandtlangeren selv bestiller Intet; thi den tænker: jeg faaer ingen Betaling. Man faaer og gaber i Veiret — man hendirer den

ædle Tid — man taber selv og forarsager Staten et ubodeligt Tab.

Lad Entreprenuren derimod have Accord om Kjørselen og Haandtlangerarbeidet, som om alt det Øvrige; da vil han vist sørge for, at den leiede Vogn bliver besat, at Kalkballien ei glemmes hjemme, da vil han ei lade Vognen bruge for Spøgs Skyld, og om han gjør det, bliver Sagen hans egen — ei Andres; da komme 2 eller 3 Evende til at nøies med een Haandtlanger, og denne faaer dog Lov til at bestille noget, om han vil have sin Dagløn.

Hvad Embedsmændene og de Fleres Befordring angaaer, da har Forslaget allermindst Vanskelighed; thi de fleste Befordringer begynde fra, og gaae igjennem Kjøbstæder, hvor der altsaa kan tages Foermandsvogne. Naar Betalingen for Transporten staaer i Forhold til Tiderne, fattes disse aldrig; men Foermandslaugene søge endog at afholde Vønderne fra at tage Fragter. Begynder en Befordring fra Landet, saa kan den endog der almindeligt have lettere. Hvis ikke, saa vilde Embedsmanden vel vide, at holde sin egen Befordring, naar dette betalte sig — og i overordentlige Tilfælde, hvor han ei kunde faae Vogn fra nærmeste Foermandslaug og selv ikke var istand til at befordre sig, maatte han godtgjøres, hvad han beviislig havde betalt.' Dog — lad kun Tingene iværksættes, og der ville vist danne sig smaa Foermandslaug overalt i Byerne, naar

Sjersfeler for Betaling kunde ventes bestilte. Sels i Fiskerleierne, hvor man dog ofte har ondt ved at faae Græsning, ere saadanne Laug af sig selv opstaaede og have deres visse Taxt, som den fattige Fisker finder passende at betale. Ifkuns almindelig Næringsfrihed — og slige Indretninger ville fremspire, som af sig selv. Man kunde jo endog, ved de Herrer Amtmænds Mellemkomst accordere saadanne frivillige Laug, i hver Bye, i hvilke Alle, som vilde, maatte deeltage — og de skulde være pligtige til, efter Omgang, for en god Betaling at kjøre — det forstaaer sig at Ventes Timerne maatte erstattes med samme Noiagtighed, som Fragttouren selv. Var der da, hvad jeg anseer for utroeligt, en Bye, som for ingen Priis vilde kjøre, saa kunde der jo for en saadan anordnes, at den, efter Omgang, skulde imod samme Betaling, som Raboekhyerne, befordre dem, som beviiste at de reiste i offentligt Verinde og ei anderledes vare istand til at erholde Befordring — et Tilfælde, som efter de antagne Omstændigheder neppe vilde træffe en Mand hvert tiende Aar, da Befordringerne meest tages fra Kjøbstæder til Kjøbstæder, og de Landsbyer, som havde Laug, vist gjerne kjørte igjennem den, som intet havde, til en nærmere. Hvor en Betaling er klæffelig, der pleier aldrig at fattes Lysihavere til Fortjenesten.

Hvad der vandtes for Staten ved siig Indretning er let at indsee: Nu kjører et Amts Vogne ikke sjeldent 2 til 4 Mile efter Tilsigelse hen til det

Sted, hvor de skulle tage deres Fragt, og ligesaa langt tilbage. Gjør et Amt f. Ex. 4000 offentlige Reiser aarlig, saa kjøres der til Unytte i det ringeste 16,000 Mile; da Bonden ikke altid hænger i Klokkestrængen, saa er det, selv for den nàiagtige Embetsmand, nødvendigt at bestille Vognen en Time eller to tidligere, end den bruges. Ogsaa gives der vel undertiden Folk, som sige: „Lad den holde! det er fri „Befordring! Bonden skal bie, til jeg er færdig!“ Undertiden kjøres der og længere, end det var befaleet — undertiden, hvor man har gjort sig selv et Verinde o. s. v. Alt dette forandrede sig, naar den foreslagne Forandring indførtes: Vognen havde i Nærheden og spildte ingen Tid eller Kraft paa at komme til Bestemmelsesstedet. Den, som havde Ret til at reise paa offentlig Bekostning kunde lettere kontrolleres og vilde mere frygte sig, for at bruge den, hvor han ei var berettiget dertil, da man, uden Vidners Afhjælp og Rettergang, vilde nægte ham Godtgjørelse for den ulovlige Reise, og Ventetimer bleve der vist ikke saa mange, som nu gives.

„Men,“ vil man sige: „i Kjøbstæderne kunde „FoermandsLaugene umueligt besørge alle de Reiser, „som Bønderne nu præstere.“

Jeg svarer: „de vilde ei heller alle fordres; „Men — om der og bleve flere, end de nuværende Laug kunne besørge, saa var jo den nature

„lige Følge, at Vognmændenes Antal vilde for-
 „øge sig.“

„Hvorfor ere der Hrefudste i Kjøbenhavn?
 „fordi de bruges og kunne finde deres Næring.
 „Hvorfor ere der ingen i de fleste Gmaastæder?
 „fordi de ikke bruges og altsaa ei kunne leve der.“

En Indbending bør det mig her endnu at
 møde: „Er det ikke“ vilde maaskee Rogen sige „lige-
 „gyldigt for Staten, enten Koermanden eller Bon-
 „den opslider sine Heste og Vogne? ja! vil der
 „ikke paa den foreslagne Maade endog tabes af
 „Staten, istedet for at vindes, efterdi de samme
 „Folk og Heste, som nu bruges til Agerdyrkning,
 „igen, tillige forrette hine offentlige Arbejder, men
 „Andre maatte holdes, naar Forandringen ind-
 „førtes?“ Jeg maae besvare begge disse Spørgs-
 maale med: „nei.“ Jeg har allerede vidtløftig
 nok viist, at der ved den foreslagne Forandring
 vilde spares physisk Kraft, og at altsaa Slidet
 blev mindre; — desuden kan det, som jeg og har
 erindret, ikke være Staten ligegyldigt, enten den
 opslider de Kræfter, som langt fordeelagtigere
 kunde anvendes til nye Kræfters Fremvirkning,
 eller kun dem, som ikke egentlig have anden Be-
 stemmelse. Det kan ikke være Kunstneren, eller
 Haandværkeren ligegyldigt, enten deres Tjeneste-
 folk ved Husets andre Forretninger opslide det
 Værktøi, hvormed der skulde arbeides i Værkstedet,
 eller de saaledes opslide noget somhelst andet,
 endog ligesaa kostbart, Huusgeraad, som kun

ikke har hiin Bestemmelse. Og saa er det falsk, at der saaledes skulde holdes et større Antal af Folk og Heste, samt Vogne, fordi Landmanden ophørte at præstere Arbeide i Natura. Jeg troer endog det Modsatte, forudsat at Ørsten blev, hvad den var; thi det er tilforladeligt, at Bonden almindeligt har besvaret de Erindringer, som gjordes imod hans overdrevne Hest Antal, med den Anmærkning, at han altid, naar hans Travle indtraf, maatte have et Par tilovers for Kongerejser; og af egen Erfaring ved jeg, at jeg maatte tillægge $\frac{1}{3}$ til mit forrige Hestet, som kun var 3, da jeg, formedelsk Krigens Udbrud, kom til at deeltage i Militairfjærseler; men var det blot saa, at hver Bonde, for sine Arbeider i Natura, holdt kun een eneste Hest mere, end han ellers vilde holde, saa er det vist at alle de Entrepreneurer, som paatog sig Statens offentlige Præstationer af Arbeide, ikke engang kunde bruge det Hestet, som Bonden nu vilde kunne undvære. Dog — det er mueligt — ja! det er at haabe, hvad hver brav dansk Mand ønsker, at der Tid efter anden vilde indføres et forbedret Agerbrug, der maaskee kunde bruge alle de Heste, som Landmanden nu har, fordi flere Jorder dyrkedes og dyrkedes bedre; men naar da Landets Production steg saare høit, da var det vist intet Tab for Staten, om der maatte tillægges nogle Heste, for at see de offentlige Arbeider fuldførte. Hvad Folk og Vogne betreffen, da gaaer det i det mindste lige op, enten det er

Bondens eller en Entrepreneurs, og dog vil det og vist her være fordeelsagtigst at de tilhøre den Sidste; men jeg har været vidtløftig nok i at omhandle denne Naturalpræstations Afskaffelse i Fredstider, hvilket vist ikke kunde være vanskeligt — og upaatvivlelig vilde være ligesaa gavnligt, som retfærdigt.

Der staaer endnu tilbage, at jeg spørger: om de og i Krigstider kunde affattes? Og — jeg tør ikke tage i Betænkning, at svare: „ja! i „Almindelighed.“ Det er sandt, at Krigen fordrer mangfoldige Transporter og andre Præstationer af Arbeide; men deraf seer jeg da ikke, at der følger andet, end at der maatte contraheres med des flere og des større Entreprenører.

I enhver Bye maatte der accorderes med Folk, som vilde paatage sig for contant Betaling, eller Anviisning, som strax honoreredes, at besørge alle de Transporter, som Armeen behøvede (disse vilde dog nu blive færre, da ethvert Magasin sædvanligviis var i Nærheden af de Tropper, som behøvede dem, og fordi Misbrug var vanskeligere). Betalingen vilde stige, — den, som ikke før var indtraadt i Lauget, vilde, naar han kunde, indtræde deri, eller tegne sig for et Antal Kjørseler o. d. l. paa det han kunde erhverve den Afgift, som han kom til at udrede — fort: en voxende Ræringsgreen vilde fremloffe flere Lysthavere — og den, som ønskede Fritagelse og som

nøttigere kunde anvende sin Arbeidskraft, beholdte sin Frihed.

At Trainstaldene kunde, som og er skeet her i Krigsdagene, besørge mangfoldige Transporter, og at Cavalleriet, som dog i sig Tid maae være paa Benene, med Lethed og største Sikkerhed, kunde befordre Feldtposten, behøver neppe at erindres. Til Batterier og Standsers Opkastelse og flere saadanne Arbeiders Guldforelse, som det forhaandenværende Militair ei ene kunde udrette, vilde der vist aldrig, især paa en Tid, da de sædvanlige Næringsveje for en Deel tilstoppes, savnes Hænder, naar Betalingen var god og strax gaves de Arbeidende. Hertil vilde aldrig behøves nogen Requisition. Med saa Ord: Der gives neppe nogen Præstation af Arbeide i Natura, hvilken jo i Almindelighed kunde liciteres eller accorderes. Jeg siger med Forsæt: „i Almindelighed“ — thi at der i Krigstider enkelte Gange (vist nok meget sjældent) kunde gives Tilfælde, i hvilke en større og hastigere virkende Arbeidskraft, end den accorderede, udfordredes, det nægter jeg slet ikke. Naar f. Ex. en pludselig landende eller fremrykkende Fjende gjorde det til Landets Forsvar og Frelse nødvendigt, at et Magazin øieblikkeligen maatte flyttes, eller Militairet, for ei at komme for sildigt, maatte transporteres paa Vogne, eller et Batterie paa en Dags Tid opkastes o. d. l., da kunde det vel skee, at man ikke saa hastigt kunde for Betaling faae al den Hjælp, som udfordredes.

I saadant enkelt overordentligt Tilfælde blev det da vist nok hver Borgers Sag, forudsat at intet Embede eller fligt hindrede ham, at gde Bistand med Heste, Vogne og Hænders Arbeide; thi at kunne forsvare hinanden imod uadvortes Vold, og det ved forenede Kræfter, er vist nok een af de Hovedaarsager, som have bevæget Folkene til at indtræde i Statsforbindelser og denne Forpligtelse har hver Mand, som vil leve i Staten, paataget sig. I saadant pludseligt og uforudseeligt Tilfælde maatte det altsaa være den commanderende General (men vist ikke nogen ringere militair, eller civil Ørigheds Person) tilladt, imod Tiltale og Ansvar, ifald det siden befandtes uret handlet, at requirere Omegnens arbeidsvante (dog ikke gamle eller syge) Folk, saavelsom tjenlige Heste og Vogne, dem undtagne, som være nødvendige til Embedsmænds, og deslige Personers Befordring i deres Virkefreds — og det blev da ikke blot Landmandens, men tillige Kjøbstædsbeboerens og Enhvers, paa nogen Maade brugelige og undværlige Arbeidskraft, som sattes i Requisition. Og saa Sighesten og den fiadselige Ridehest maatte en retfærdig General bruge ligesaavel, som Bondens arme Trælbyr. Dog — jeg maae tilstaae det, at jeg neppe i hine overordentlige Tilfælde kan troe det nødvendigt at requirere; thi et almindeligt Opraab vilde vist være nrere, end tilstrækkeligt; Enhver, som følte det allerringeste for Borgersamfundet, vilde følge Opraabet — og al-

mindelig Foragt vilde straffe den enkelte Gletsænkende, som uden gyldig Grund holdte sig tilbage. Jeg gjør ikke denne Slutning i Blinde; thi Erfaringen har lært mig at gjøre den. Hvor ivrigt løb ikke fast enhver Kjøbenhavnere i 1807, for at spørge: Hvad kan jeg gjøre til Bedste for mit Fædrelands Forsvar! Hvor mange Begjæringer indkom ikke baade fra Hovedstaden og fra Landet om Veiledelse og Ansørgelse, for at gjøre Fienden Modstand! Hvor mangen Mand forlod ikke Huus og Hjem, for at værne om Landets Sikkerhed! hvor ivrige vare ikke de allerfleste, for at afværge Vold og Plyndring! Selv graahærdede Bønder gttrede for mig det Ønske, at føres til Stranden imod den landende Fiende. Tilforladelig — i slige Tilfælde vilde Requisitionen være overflødig.

Men Indquarteringen, hvis Modtagelse og Forpleining og hører til Naturalpræstationen! hvorledes skulde den ophøre? Jeg tilstaaer, at dette er det vanskeligste Spørgsmaal, naar der ellers tales om, fuldkomment at forandre den og det strax. At jeg her blot taler om Krigstider, fortjener neppe at siges; thi i Fredstider behøves vel ingen Indquartering. Stæderne have jo Caserner og Baraquer nok.

Men, naar Krigen udbryder, hvorledes skulde da Indquartering ikke finde Sted? I England har man dog, efter troværdige Vidnesbyrd, ingen Indquartering hos nogen Statsborger; Soldaten ligger overalt i Baraquer, som til dette

Diemed ere byggede trindt omkring i Landet. Den engelske Frihedsaand vilde vel endog falde det Indgreb i Eiendomsretten, om der imod Borgerens Billie, naar han ei havde overtraadt Lovene, indlagdes en Soldat i hans Hus. Men — Danmark er ikke England: Vi have ikke saadanne Baraquer, og have desto værre nu for Tiden ikke heller Formue til at bygge dem. Soldaten bør ikke ligge under aaben Himmel, medens han i Krigstider værner om vor Fred. Iffuns et slet Menneske kunde ønske saadant. Vi bør og maae altsaa, indtil vi kunne bygge Baraquer modtage Indquartering i vore Huse; dette er ligesaa billigt, som det er nødvendigt. Iffuns er det ligesaa billigt, ja! retfærdigt, at Byrden ligeligen fordeles paa den hele Stats Indvaanere. At den Egn, som er frie for fiendtligt Oversald, tillige er fri for Indquartering og de Byrder, som dens Nærværrelse medfører, medens den Egn, som sufter under et fiendtligt Oversald, desuden trykkes, ja forarmes ved de Byrder, som Forsvaret paa lægger den — at der nogle Steder skal gives blot Qvarter, medens der andensheds maae gives baade Qvarter og Spise, o. s. m., det kan en Landsfaderlig Regjering ikke ønske vedligeholdt. At man efter 80 Aars Fred, ubekjendt med Krig, paa en Tid, da der var mere at tænke paa, end man kunde overkomme, lod det gaae, det kan man begribe, det kunde vel ei engang være anderledes; men at man skulde tillade, at det under en søl

gende Krig, den Gud afvende, saaledes gif igien, det er utroeligt. Sandhed, fremstillet med tilhørlig Bessedenhed, pleier Dannerkongen ikke at Foragte; kun at alle Vedkommende vilde frembære den!

Mit allerunderdanigste Forslag ligger allerede i det Foregaaende og er dette: at enhver By, som under tilbagevendt Velstand, den Gud skjenke os, vilde bygge sig Baraquer, maatte erholde Kongeligt Løfte om Fritagelse, ikke allene i Freds, men og i Krigstider, for Huus, Indquartering, saalænge Baraquerne kunde rumme det Tal Militaire, der efter Krigs-Operationernes nødvendige Betingelser, kunde tilfalde denne By i Forhold til andre Naboebyer; og dernæst at Intet andet end Quarteret og Sengen maatte gives, for hvilket Staten da vilde tilstaae de Vdende en fuldkommen Godtgjørelse. At Brænde, Lys o. d. l. altid kunde kjøb. af Corpsernes Foresatte, og leveres til Baraquerne, det er aabenbart nok — og vilde Nogen nægte det, saa maatte jeg spørge: Hvorledes skal da den Vert, som hverken har Skov eller Mose, skaffe det tilveie? Stjæle har han ikke — og han straffes jo og, som ret er, isald han gjør det! Med Bespisningen har jeg endog selv seet, at det lader sig gjøre uden Requisition. Den fiendtlige Cheff, som i 807 var indquarteret her i Sognet, havde alle Regimentets tilstødeværende Officerer til Bords hos sig; de Dage, paa hvilke de vare ude i Tjenesten, toge de til Takke adet Vind og adet Heste.

med tør Koft, undtagen naar Kogen maaskee tilfø-
 bød dem varm Mad. For den simple Soldat
 var der et Marqvetenterie ved hvert Compagnie,
 med hvilket en Officeer havde den tilbørlige Op-
 sigt — og den Sag gik meget godt. Hvad der
 efter Chefens skriftlige Begjering daglig blev lever-
 ret af Kjød, Kartofler o. d. l. til Marqvetenter-
 ren, det betalte hiin nøiagtigt. Soldaten fik god,
 reentlig og nærende Føde, Enhver samme Slags,
 og Ingen Byrde trykte den ene Indvaaner mere
 end den Anden.

Fordelene af sliq Indretning ere saa mange
 foldige, at jeg her umueligt kan opregne dem alle
 — ikkun nogle af de vigtigste skal jeg blot nævne:
 De mange lidet opbyggelige Uenigheder imellem
 Verter og deres Indqvartering maatte bortfalde
 — Staten saae bestemt hvad Krigen kostede og
 kunde ligne Byrderne efter et nøiagtigt rigtigt For-
 hold over hele Landet, hvilket under hine Om-
 stændigheder er umueligt. (En Mand, som i
 Compagnie med 2de Andre har en betydelig Eien-
 dom; dog kun med liden Jord, som er ansat til
 circa 17 Edr. Hartkorn, har fortalt mig, at han, om
 jeg husker ret, 1813, maatte, fordi han ei kunde
 levere Middagsmad i Natura, betale Indqvarter-
 ringen paa den omhandlede Eiendom, 10,000
 Rdlr. D. E. foruden Qvarteer, Lys, Varme og
 Sengen; havde han boet i en anden Egn, som ei,
 eller ikke saa stærkt havde været belagt med Ind-
 qvartering, skulde han maaskee have betalt en

Snes Daler i Indquarteringskat, eller have et
 Par Mand i Qvarteer, som han enten kunde gi-
 vet Kosten eller tinget ind hos Andre). Videre
 havde en duelig og retskaffen Cheff daglig Leiligh-
 hed til at meddele Officererne sine Kundskaber, til
 at virke især paa de Yngres Moralitet og at faae
 Underretning om den simple Soldats Forhold;
 Enhver Compagnie Cheff kunde og lettere holde
 sine Underordnede til Flid og Orden; der vilde i
 en Baraque ikke forbruges saa meget af Lys og
 Ildbrandsel, som i de enkelte Qvarterer — den
 fattige Bert kom ikke i den Forlægenhed, som
 ofte fandt Sted: at han skulde opvarme Qvar-
 teret, skjøndt han selv havde Intet at brænde,
 havde Intet at kjøbe for, ja! end ikke paa nogen
 muelig Maade kunde faae til kjøbs den Slags
 Ildbrandsel, som en stærk Indquartering siun-
 dom med Haardhed fordrede; Soldaten kom ogsaa
 ikke heller i den Forlægenhed, som ligeledes her
 og der fandt Sted, at han paa Lyststeder, hvis
 Giere vare fraværende, ingen Lys, Varme eller
 Mad kunde faae, eller dog maatte, naar han var
 lempelig af Character, underkaste sig mange Ube-
 hageligheder; Ingen Landmand skulde da til Skade
 for sig selv og det Offentlige være nødt til at sælge
 af sin Besætning, for at rumme Cavalleriets
 Heste, som og undertiden fortære det, hvoraf
 hans egne Huusdyr skulde leve; dog — jeg bør
 gjøre Ende paa at opregne de Fordele, som vel
 desuden ligge tydeligt nok for hver Mand's Øie.

Krigstjenesten selv er og en Naturalpræstation, som jeg ikke gandske bør forbigaae at berøre. Det forstaaer sig, den maa ydes i Natura — og kan ei tænkes anderledes; men et Spørgsmaal, som vist fortjener hver ædel Regjerings høieste Opmærksomhed, bliver det dog, om den ikke i Almindelighed kunde ydes uden Requisition, og paa en Maade, som var Staten fordeelagtigere?

Man siger: det er hver Mand's Pligt, at bidrage til sit Fædrelands Bedste og Forsvar — og altsaa er det hver Mand's Pligt, at være Soldat. Det første er rigtigt; det sidste ikke. Jeg kunde ellers sige! det tjener til Statens Forsvar at støbe Bøsser og Kanoner — og altsaa bør hver Mand være Bøssesmager eller Kanonstøber; — endog at sye Skoe er et Bidrag til Landets Bedste og Forsvar og altsaa bør Enhver give sig til at være Skomager! Nei vi ere alle Lemmer paa det samme Legem; men ikke alle Lemmer have den samme Forretning; Vi have alle modtaget forskjellige Gaver af Gud; Enhver af os skal tjene Andre dermed efter den Fornue, som Herren skjenker; men ikke anderledes. Saaledes lærer vor guddommelige Religion, og jeg troer, at Hedningens Fornuft siger det selvsamme, naar den ei henrives af Tidens forføngelige Mand.

Der gives Mennesker, som have et naturligt Mod og megen Legemskraft — der gives Andre, som ere lige fra deres Barndom og deres hele Liv igjennem frøgtagtige eller skrøbelige. Hvo har

opdraget Børn og haft en Deel med Mennesker at gøre, uden at han erkjender Rigtigheden af denne Utring? Jeg har endog kjendt en Videnskabsmand, som blev syg af naturlig Frygtagtighed hver Gang han skulde tale offentligt og i nogle Dage efterat han havde holdt en Tale. Han var færdig til at befordre, og havde godt Haab, om at naae et Embede. Han gjorde hvad han kunde, for at seire over sin Svaghed; men forgjæves, hvorfor han omsider forlod den valgte Bane og kaarede sig en anden; men hvilket fornuftigt Menneske vilde nu for Alvor paaflaae, at Saadanne skulde være Soldater og gaae i Krig? Kunde Retfærdigheden vel tillade, at man tvang dem dertil? eller vilde Armeen være tjent med dem? Jeg formener at een Coujon gjør større Skade, end ti Helte kunne oprette; Frygt smitter som en Pest. Hvo kjender ikke dens Virkninger? Hvad der gjaelder om den frygtagtige, det gjaelder og om dem paa Legemet skrøbelige — han er uduelig til Krig — og sinker Andre med sin Pleie, istedet for at udrette noget til Bedste for Operationerne. Derimod kunne baade de Frygtsomme og de Skrøbelige virke til Fædrelandets Bedste og Forsvar ved fredelige Syssler. Enhver gavnlig Forretning i Staten sigter til dette Maal, og det er en fuldkommen Forblindelse, naar Mogen troer, at kun den, der fører Sværdet, gavner og beskytter sit Fædreland. Hvad er Armeen, uden et godt Raad hjemme? Hvad er Soldaten uden Religions-

lærere? Hvad er Helten uden Bondens Frembringelser? Hvad er Krigeren, uden Videnskabsmandens, Kunstnerens og Haandværkerens Flid? Intet. Vi ere alle nyttige og nødvendige for hinanden.

Men skulde det da under disse Forudsætninger, hvis Rigtighed neppe Noget nægter, være uundgaaeligt, i Almindelighed at gjøre Krigstjenesten til en Requisition? eller skulde det ikke være mueligt, naar Soldatens Lønning blev tilstrækkelig til hans Udkomme, at hverve lutter frivillige Indfødte, som selv søgte Kald og Kraft til at værne om Fædrelandets Fred? Officeren er vel ikke engang rigelig lønnet; men har lidt ubøtted Glimmer frem for Andre, og dog vælger han frivillig denne Stand? Skulde den simplere Mand ikke gjøre det samme, naar han tjente ligesaa godt i Kongens, som i enhver anden Mands Tjeneste? Og det burde han jo? Udgiften til hans Lønning i Fredstider behøvede og neppe at falde ud til noget stort Tryk for Staten; thi Antallet af Tropper i Fredstider kunde da være saare lidet: Naar Soldaten kunde allene leve af sin Lønning, da kunde han og aldeles opoffre sig til den uundgaaelige Guarnisonstjeneste, som ideligen burde bestjefte ham, undtagen i de nødvendige Hviletimer.

En halv Dags Vagt eller deslige og en halv Dags Hvile skulde vist være ligesaa passende for hans Sundhed, som for hans Moralitet; men — hvor lidet blev da ikke Tallet af Militaire? Vore

Fæstninger ere ikke mangfoldige — og for at holde Folket i Løkke, behøves intet Militair i Danmark.

Vee den Regjering, som trænger dertil. Gud være takket at den danske ei behøver det; men fider sig noksom beskyttet ved Undersaatternes Kjerlighed! „Men“ — vil man sige: „i Krigstider!“ „vad gjøre vi da?“ Og jeg svarer: „da opfordre vi hver Mand, som har Lust til at kjæmpe imod Fienden — og jeg tør forsikre, at der vilde mælde sig flere, end Regjeringen kunde bruge.“ Har ikke en glædelig Erfaring vist os dette saavel i 1707, som især i 1813, da næsten Enhver som kunde røre sig og ei havde helligere Pligter, endog ufordret tilbød sig selv at gaae imod de fiendtlige Tropper? „Men“ — siger man atter — „det er uøvede Krigere“ — og jeg kunde svare: „Uøvede Krigere, som besjeles af Troe paa Gud og af ædrelandskjerlighed ere langt bedre, end de, som uøvede som mangle begge disse eller een af Delte; men — hvorfor skulde de være saa ganske uøvede? Kunde da ikke Drengeskarnene overalt i Landet i deres Fritimer øves i Tactiken af godmodige Underofficerer, som selv vare vel øvede — og undertiden Sogneviis gjøre smaa Evoluoner under en duelig Officeers (ikke Skolelæreres) Anførsel?“ Kunde ikke lignende Øvelser fortsætes af de unge Karle, vel endog af Mandene? Ande ikke et Par Dages Hofmanøvrer aarlig, i blot i Nærheden af Hovedstaden, men overalt i Landet gjøre disse Øvelser desto nyttigere?

(Naar Gæde og Kløvermarker o. d. l. blebe er-
 tragtede som utilgængelige Eser, og den faae
 Ungling, som fordærvede Landets Afgrøde eller
 Bondens Fred, blev exemplariter straffet, og
 Skaden, saa vidt det lod sig gjøre, betalt; na
 vilde disse Maneubrer ikke være noget stort Tab fr
 Landet.) „Men hvorfra,“ spørges der, „skulde ma
 „saa tage duelige Officerer?“ og jeg maae svare
 „Officerens fuldkomne Duellighed erhverves først
 „i Krigen. Lad altsaa dem, som have lyst til t
 „vorde Officerer, i Institutterne, eller Academiere,
 „lære den theoretiske Deel af den sørgelige Krigs-
 „videnskab, og siden reise til Krigstheaterne, sa
 „længe disse findes paa den syndige Jord! der vil
 „man vist antage dem, og de kunne, som ope
 „Practici vende tilbage, naar Fædrelandet tha
 „vede deres Hjælp.“

Vi havde paa denne Maade den anseeligste
 Armee, uden Requisition. Den som føels, at
 han bedst kunde gavne Staten formedelsfractis
 Krigstjeneste, vilde ile til Vaaben; (at Embeds-
 manden ei maatte dette, uden at Regjeringen selv
 løste ham fra sit Embede, behøver ei at erindres).
 Den, som derimod føelte at han bedre kun gavne
 paa anden Maade, vilde blive hjemme — og saa
 ledes vilde Agerdyrkningen alligevel behøve de nød-
 vendige Hænder til et Arbeide, som alv er vig-
 tigt, som er dobbelt vigtigt i Krigstier. Vi
 havde saaledes en Armee, som kostede rare Lidet

i Fredstider, som ikkun behøvede at samles, paa enkelte Punkter, naar Fienden virkelig nærmede sig — som ellers kunde blive i Hjemmet eller nær ved samme — som ikke smittedes af de større Stæders Laster og ei udbredte disse paa Landet, som ikke ved en langvarig Lediggang forførtes til Dovenskab — og hvis fleste Medlemmer, end under Krigen, ofte kunde fortjene deres Brød uden at Staten behøvede at lønne dem; thi naar Fienden ei var for Døren maatte de drive deres sædvanlige Gysler.

• En Hoved-Indvending imod nogle af hine Forslag kjender jeg og møder den derfor; ikke fordi jeg troer at nogen tænkende Statsmand vilde gjøre den; men fordi Andre saa ofte have gjort den: „Naar alle Naturalpræstationer o. d. l. forvandlede til Penge“ siger man, „saa bleve Skatterne uhyre store!“ Og jeg maae svare: „ja!“ paa Papiret bleve de større; men i Virkeligheden meget mindre.“ Og hvilket er da bedst: enten at Undersaatten svarer f. Ex. 20 Rbdlr. i Penge og 60 Rbdlr. i Naturalpræstationer, som endog hindre ham fra at forsøge sin Indtægt, og spille Statens Kraft? eller at han svarer 40 Rbdlr., eller mere, i Penge og indfører Forbedringer, som ville gjøre ham velhavende — og at han sparer sin Arbeidskraft? „Men“ siger man, „det lader dog ilde, naar man seer de høie Skatter, og meget snækkere seer det ud, naar disse ere lavt

„ansførte.“ „Ja! dersom man hellere vil have
 „Stinnet, end Virkeligheden, og man mere on-
 „sker at bedrage Regenten, end vise ham Sand-
 „heden, da kan jeg Intet svare til denne Indven-
 „ding; men, hvilken retsindig Minister vilde no-
 „gensinde lade sig lede af denne Smaalighedens
 „og Smigerens skalkagtige, onde Aand? Hvor-
 „ledes vilde han bestaae for Guds og Samvittrig-
 „hedens Domstoel? eller at jeg skal nævne det
 „Uvigtigere, efter det Vigtigere: hvilket Eftermæle
 „vilde han lade efter sig?“

Endnu Et: „at næsten alle Stater have de
 „samme Indretninger, som her ønskes forandrede.“

Denne Indvending siger i Grunden Intet;
 thi alle Stater regjeres af Mennesker — og Men-
 nesker kunne ideligen stige til større og større Fuld-
 kommenhed — og det er ingen Skam at være den
 Første. Alle Stater, som eiede Plantager i Vest-
 indien, dreve ogsaa Slavehandel og holdte Her-
 rens fornuftige Skabninger under Trældomsaaget;
 Danmarks Konge var den første, som gav Lov
 om at afskaffe saadant — og Exemplet er med
 hædrende Bifald efterlignet af flere Regjeringer.
 Ere de Forslag, jeg som Algerdyrkerens og Fædre-
 landets Ven har bovet at fremsætte, hvad jeg
 ønsker og haaber, grundede paa Sandhed, Retfær-
 dighed og Billighed — og ville de tilsigtede For-
 andringer fremme Statens Vel, saa ville de og
 værdiges Opmærksomhed af hver den, som, byg-

gende paa hine Principier, vil og kan bidrage til det almindelige Bedstes Fremme — og det vil Intet sige, at Forfatterens borgerlige Stilling ei giver ham nogen Vægt i Danmark, end sige, i Europa. Hvad der er sandt og ret og gavnligt, det beholder sin Værdie, af hvem det og fremsættes.

B. F. Rønne.

Eyngbye d. 24 Junii 1815.

P. M.

Deres Høiærbærdigheds gjennyttrede Ønske at blive meddeelt Frengangsmaaden ved den af mig opdyrkede liden Jordetendom, som og ved de af mig i Aarene 1813 og 14 foretagne Forsøg med Staldføringen, er det mig en Fornælselse herved at opfylde. Eiendommen er 62378 □ Alen stor, eller $4\frac{1148}{14000}$ Tdr. Land, oprindelig ringe Mosejord gav den kun Lidet og af den ringeste Sort Græs. At aale Korn var ei at tænke paa, før en Hovedforbedring var foretaget. Da den ligger saa nær Gaarden og uden for Høveriet, bestemte jeg mig til dens Opdyrkning, for ved Forsøg i det Mindre at see hvad der i det Større var anvendeligt. Vandets Afledning maatte først tænkes paa; til den Ende blev en Grøvt $\frac{3}{4}$ Al. bred og 1 Al. dyb anlagt mellem hver 2 Agre. Saa snart der var blevet saa tørt, at den kunne befares med Heste, lod jeg begynde med at paaføre Sand til omtrent $1\frac{1}{2}$ Tommes Tykkelse. Endog første Aar gjorde Sandet over

min Forventning Nytte, hvorfor jeg aarlig paaførte et lidet Lag Sand og afveirlede med at dyrke Havre og Bg uden anden Gjødning end Jordblanding. Saaledes maatte jeg i Begyndelsen nøies med at gaae langsommere, da Mergel, det allerbedste Middel til slige raae Jorders Opdyrkning manglede mig, og Gjødning vilde, uden foregaaende Jordblanding, paaført, snarere have skadet end gavnnet. Paa en 1d. Land lod jeg til en Prøve paaføre 250 Læs Leer, som havde ligget opkastet en Vinter over, og som jeg finder her anbefales under lignende Tilfælde, men Sandes maae være gaaet i forveien, og er det en Tagtgælselse af Bigtighed, at Leret nedpløies tør. Da det ved fortsat Dykning og Jordblanding var lykkedes mig at sætte denne liden Plet Jord i en temmelig frugtbar Stand, besluttede jeg ved Underjords eller bedækte Grøfter at vinde den Jord, som ved de aabne Grøfter laae unyttet. Til den Ende gjorde jeg i Foraaret 1811 Begyndelsen med at nedlægge 60 Al. Grøft med Steen, og da den $1\frac{1}{2}$ Uar efter afledede Vandet ligesaagodt, som Dagen efter at den var anlagt, saa fortsatte jeg i Efteraaret 1812 med at nedlægge 126 Al. og

paafølgende Foraar 80 Al. fremdeles; men da nu
 Steen tjenlige hertil, deels manglede, deels vare
 saa besværlige at transportere og nedlægge, saa
 betjente jeg mig af Ellgræs, som Faskiner til de
 overblevne 1038 Al. Grøvt. Ved disse 1364 Al.
 bedækte Grøfter, har jeg vandet betydeligt, og
 saa i den Henseende, at Kanterne af Algeren nu
 ere ligesaa gode, som Kyggene, der forhen ei
 kunne blive Tilfældet. Anseende Staldforing for
 meget fordeelagtig, havde jeg længe næret Lust til
 at gjøre Forsøg dermed i det Smaa, for at lære
 den rigtigste Fremgangsmaade dermed, førend jeg
 i det Store gjorde Anlæg! Mange Hindringer
 have hidtil ligget mig i Veien; nu da denne liden
 Eiendom var sat i en saa forbedret Tilstand vare
 disse ei mere, og jeg bestemte den altsaa til For-
 søget, og opførte derpaa i Foraaret 1813 et eget
 dertil indrettet Huus, som deres Høiærbærdighed
 selv vil have fundet, hvorvidt det svarer til sin
 Hensigt; for nu nogenledes at kunne beregne hvad
 et slikt Anlæg kan koste, er det fornødent, at jeg
 vedføier en Nota over de Udgifter og Indtægter,
 jeg ved Forsøget haver haft.

	Forsud.	Udgift.	Indtægt.
Et Hus at opføre, Materialier og Arbeidsløn iberegnet	2850 Rdl. 3 Mk.		
3 Efteraaret 1812 saet 3 Skpr.		25 Rdl.	
Rug til at saaes grøn			
En Karl at saae, pløie og harve en Dag	• • • •	6 "	
3 Foraaret 1813 saet 3 Skpr.			
Bitter til grøn Foder	• • • •	18 "	
Fire Tønder 5 Skpr. Havre	• • • •	148 "	
En Karl at saae, pløie og harve i 8 Dage	• • • •	64 "	
En Døgters Løn et halvt Aar	• • • •	100 "	
Hånd Køst i samme Tid	• • • •	300 "	
6 Køer og Oxier i Indkjøb a Stk. 200 Rdlr.	1200 Rdl.		
7 Stude a 250 Rdlr. Stk. udgjør	1750 —		
Summa Forsud	5809 Rdl. 3 Mk.		
Renten af ovenstaaende 5809 Rdl. 3 Mk. bliver at føre til Udgift med		233 "	
	Udgift	284 "	
Med at sælge Kreaturene til at slagte blev profiteret	• • • •		6540
Naar nu fradrages Udgiften 284 Rdlr., bliver den rene Indtægt	• • • •		5856

Den 5 Juni blev begyndt med Staldforingen; havde jeg kunnet skaffe Huset færdigt før, kunde der have været begyndt 18 Dage tidligere, da Foraaret og Sommeren i det Hele vare temmelig fordeelagtige for Staldforingen. Den 12 Sept. bleve Kreaturene slagte ud paa Græs, da intet Grønt havde til at holde dem længere paa Stald. Mit Forsøg sidstafvigte Sommer løb ligesaa heldigt af, som forrige. Formedelsf det haarde Foraar kunde der ei begyndes med Staldforingen før 3 Juni, uagtet jeg havde overgjemt omtrent 40 Tønder

Havre, til at begynde med, hvoraf i Førfningen, blev givet 2, siden 3 à 4 Gæster daglig til Halmhakkelse. Kapsæden afløste Kartøflerne og Rugen igjen denne, indtil der kunde begyndes med Kløver og Vikker. Enhver derfor, som vil med Held drive Staldføring, anbefaler jeg, fortrinlig at dyrke Kartøfler i det fløre, for at kunne ved Hjælp af dem begynde omtrent midt i Mai, da Kreaturene tabe betydeligt ved at holdes inde paa det blotte tørre Foder til først i Juni, der vil være den almindeligste Tid, man kan begynde paa Staldføringen hertil Lands, dersom man ei lægger sig efter at dyrke andre end vore almindeligste Foderarter, Kløver og Vikker. Som tidligste Grønt fortjener Vinter-Kapsæden at anbefales, og flaaeren i Hakkelse fortæres den meget begjerlig af Kreaturene. Til dens Dyrkning er af Hr. Professor Begtrup meddeelt en practisk og for menig Mand meget tydelig Anvisning, hvorfor den her forbigaaes. Ei mindre Opmærksomhed fortjener Johannis Rugen, hvortil Jorden behandles som til anden Rug; man saaer nogle Dage før eller efter St. Hansdag, og kan da aflaaes til grønt Foder inden Vinteren, ligeledes næste Føraar,

og endelig bære Sæd samme Sommer. Da Johannis Rugen, efter hvad jeg hidtil har haft Leilighed til at erfare, ikke lider saa meget af Rust, som vores almindelige Rug; troer jeg, at den og fra den Side fortjener almindelig Opmærksomhed. Saameget er imidlertid afgjort vist, at jeg sidste Sommer efter 2 Potters Udsæd avlede en god Skieppe Rug, paa et Sted, hvor jeg af den almindelige Rug neppe havde avlet mere end Sæden. Snitkaal, Grønkaal, og af disse især den saakaldte Amager, Kruuskaal, Underjordiske Kaalrabi, Turnips, hvide og især røde Markroer, som hos mig fortrinlig lykkedes, bør ved Staldforing ei oversees, skjøndt af mindre Vigtighed end ovennævnte. Jeg havde sidste Sommer paa Stald, 14 Stude, tage ud af min Flok her ved Gaarden, og skjøndt de løse Stude havde omtrent 3 Tdr. Land pr. Stk. at græsse paa, og jeg ved Staldforingen havde 3 Creature paa 1 Tønde Land, saa var der dog blandt de løse Stude kun en Eneste, som nogenlunde i Fedme kunde svare dem jeg havde holdt paa Stald. Da jeg ei havde Grønt at give længer end til 18 Sept., bleve de slagte ud paa Græs, og de to største, ei de fedeste, 2det Bind og 2det Heste.

som jeg havde bestemt selv at lade slagte, bleve holdte inde paa Stald til 26 October, og i den Tid fore de med Havrehakkelse, Høe, Grønkaal, Raalrabi, Roer og Kartofler. Den mindste havde da 29 Lsbd. 5 Pd, og den største 31 Lsbd. 7 Pd.; begge 11 Lsbd. Talg. I Henseende til Smagen af Kjødet eller Godheden af Talgen har jeg intet fundet mod Staldforingens Anbefaling. Til Slutning vil jeg ei lade uanmeldet, at Vinterhøede hos mig er lykkedes, fortrinlig i Kløverstrib uden Gjødning; jeg har et Aar havt 9 og et Aar 12 Fold. Det er vel ikke nogen nye Opdagelse, men er dog vist nok ei saa almindelig bekendt; i det mindste ei saa hyppig anvendt, som det burde. Disse ere i Korthed de Bemærkninger, som jeg ved mit lidet Forsøg har havt Leilighed til at gjøre, og som herved meddeles. Kan Deres Høiærbærdighed gjøre nogen Brug heraf eller føre Dem dette til nogen Nytte, vil det meget fornøie mig. Dets længe Udebliven vilde De behagelig undskylde dermed, at jeg snffede paa eengang at kunne meddele Dem Udfaldet af begge Aars Forsøg.

Bidstrup, den 27de November 1814.

Hengivenst

G. Lichtenberg.

Høiædle og Høiærbærdige Hr. Consistorial-Asseessor Kraup i Bivild, Ridder af Dannebrogen.

Forføg

til

Besvarelse af Videnskabernes Selskabs Spørgsmaal:

Hvilke ere de Aarsager, som foranledige,
at Udskiftningen og Forordningen om
Hegn ei almindeligen i Dannemark har
bevirket Fred paa Bøndernes Jorder og
Lodder, og ved hvilke Midler kan den
for den danske Agerdyrkning saa
skadelige Opgivelse af Været
. hæves? *)

*) Man kunde maaskee spørge, hvorfor dette Forføg ikke er indsendt til det Selskab, der har udsat Spørgsmaalet? og jeg svarer da: at jeg har foretrukket at lade det indrykke i disse Tidender, fordi det her vilde komme flere Landmænd for Nie, end om det endog blev befundet værdigt, til at trykkes i Videnskabernes Selskabs Skrifter. Spørgsmaalets Hensigt er den samme, som Besvarelsen, nemlig at faae denne vigtige Sag belyst, og for Resten er det vel saa temmelig ligegyldigt, af hvilken Wei vi betjene os, for at naae dette Maal.

Jeg har naaet min Hensigt, at give mine Naboer
Fred til enhver Tid, opfyldende den Pligt: Hvad Du
ikke vil Andre skulle gjøre mod Dig, det skal Du heller
ikke gjøre mod Andre. Vilde alle mine Naboer gjøre
mig samme Skjæl, skulde min Mark ligne det Land,
der fød med Mælk og Honning.

En Bønde *).

Uden Lov og dens Overholdelse faae vi ingen Natter-
fred, og uden Natterfred faae vi ingen Dagfred, og
uden Fred, intet Agerbrug, uden af Navn.

Samme,

*) Landøkonomiske Tidender 2det Bind 1ste Hefte Pag. 73 og 74.

Skjøndt jeg ikke nærer det Haab ganske at kunne udtømme dette vigtige Emne, haaber jeg dog, i det jeg herved fremsætter de Tanker, som i denne Anledning ere opstaaede hos mig, at forøge de Materialier, ved hvis Hjælp en mere øvet Pen og et dybere forstaaende Blik, end mit, eengang kan levere os noget Fuldstændigt og Tilfredsstillende i denne hver Agerdyrker og hver Agerdyrkningsven saa vigtige Sag.

Aarsagen, hvorfor Forordningen af 29de October 1794 ikke har tilveiebragt den Fred paa vore Jorder, som vi den Gang haabede, at skulle worde os til Deel, troer Forfatteren heraf at maatte søge i følgende tvende Aarsager, nemlig: 1) i den almindelige Landmands Ukjendtskab til et bedre Agerbrug, og til de Fordele, som Fred paa Marken, til alle Aarets Tider, tilbyder, eller dog i en urigtig Burdering af disse; og 2) i den Grundboold, hvorpaa Forordningen selv er bygget, saavelsom i nogle af de deraf flydende Bestemmelser.

At Landmanden i Almindelighed, det vil sige: Bonden og endog andre Mænd udenfor Bondestanden, der drive Aalsbrug, uden at handle efter bedre Grundsætninger, end dem, der i Almindelighed tjene hine til Veiledning, kun saare lidet bryder sig om en fuldkommen Fred paa sine

Marker, men meget mere habet af Indhegning, og længe kun efter det Dieblit, da Qvæget kan drive om paa det saa høit elskede Været, er en saa almindelig bekiendt Sandhed, at jeg vilde ansee den Lid for spildt, som jeg anvendte paa at føre endog kun et eneste Beviis herfor.

At denne Eigegyldighed for Fred paa Markerne, nemlig om Foraaret, inden der saaes, og om Efteraaret, efterat der er indhøstet, er især eiendommelig for de slettere Agerbrugere, er ligesaa bekiendt, og desuden overeenstemmende med Sagens Natur; thi den, der dyrker slet, kan intet tabe ved, at hans Raboes og Gjenboes Kreature vante om paa hans Marker, da han derved igjen faaer Ret til, atter at lade sit Qvæg græsse paa deres, hvorved Fordelen viensynligt bliver paa hans Side. Medens hans magre og slet behandlede Marker kun tilbyde enkelte Straae for det Qvæg, der hele Sommeren igjennem har sultet paa slet Toiregræs eller paa en afgrævet Hæll, befinder dette sig nu, da Været er opgivet, saare vel paa hans Raboes unge Kløver og tidlig saaede Rug. Dette samme Qvæg, der Vinteren igjennem har maattet nøies med den bare Halm eller med lidt daarligt Mosfoder, kommer snart til Kræfter og til Vækning paa den vindstibeligere Landmands grønnende Eng, paa hans fremspirende Kløver, eller maafee endog paa den tidlig grønnende Rug. Hvad Under, at den, der selv ikke kan eller vil frembringe det, hvorved hans Besæt-

ning skulde befinde sig saa saare vel og hvortil den trænger, anseer det for mageligt og fordeelsagtigt, at søge dette paa fremmed Grund, var det end hos en Naboe og Ven. Ingen have derfor mere deres Stemmer til Ufredens Forsvar, end de flette Landmænd, og man vil virkelig finde, at Ufreden i en Egn eller i en Provinds staaer i Forhold til Agerbrugets Tilstand. Saaledes har man for Ex. sagt mig, at Ufreden paa Markerne er langt fra ikke saa stor i Fynh, som hos os her i Sjælland. Heraf vil man ogsaa see, hvor urigtigt der dømmes — hvad enten dette nu skeer mod bedre Viden eller af Mangel paa Sagkundskab — naar man slutter saaledes: Været kan vel ikke være saa skadeligt, som nogle ville paastaae; thi græsse min Naboes Kreaturer paa min Mark, græsse jo atter mine paa hans! Dersom Productionen kunde tænkes som lige vidt drevet paa alle Marker, og de samme Vexter dyrkedes overalt, kunde man fra denne Synspunkt tænke sig Været som uskadeligt, da Qvæget vexelsviis vilde græsse, snart her, snart der. Men nu ryer det derimod til de bedre dyrkede Marker, hvor det finder frodig ung Klover, ligesaavel som Afgrøden af Vintersæd, der tidlig dækker Jorden med en tæt sluttet Vegetation. Her tøver det saa længe som mueligt, og lever altsaa paa den bedre Landmands Bekostning, der senere kun finder en sørgelig Erstatning ved at see dette samme Qvæg mishandle Naboen's Rugmark.

Det Urigtige i hiint Raisonnement falder endnu mere i Sinene, dersom vi overveie en Landmands Skjebne, der midt imellem ufredelige Naboer vover at dyrke Kartoffer, eller som har foresat sig at staldfodre sit Qvæg lige til Frostens Begyndelse. Her afbider fremmed Qvæg strax ved Værets Opgivelse Kartoffeltoppene, og standse derved denne Plante i sin frodigste Væxt; her opæder fremmed Qvæg det Foder, som er frembragt med Meie og Omkostninger, i det Viemod, at forøge Productionen tilligemed Jordernes Kraft, og her kan ikke engang den mere vindskibelige Landmand nyde den ringe Erstatning, atter at lade sit Qvæg græsse paa Naboes Lod, medmindre han vil forlade den Bane, han eengang har betraadt. Det er altsaa siensynligt, at Værets Benyttelse ikke er lige fordeeltigt for Alle; at Nogle altsaa maae forurettes, og at de Forurettede netop ere de bedre og vindskibeligere Landmænd.

Men selv i det Tilfælde, at een af Værets Benner ikke kunde have større Fordele ved at græsse paa hans Naboes Marker, end dem, som disse atter nyde ved at sende deres Qvæg paa hans, har dog denne Kreaturernes frie Omvælt i flere Henseender Tillokkelser, der ere fristende for ham. Denne Sort Landmænd have i Almindelighed kun saare knap Græsning Sommeren over til deres Besætning. De kjende saare ofte end ikke Kløver, eller saae den dog saa langt fra Gjødning og i saa udmagrede Jorder, at den tilbyder lidet eller intet,

og andre Goderurter kjende de ikke, eller de dyrke dem dog ikke. Melken er altsaa knap, og det er først paa Været, at Koen giver noget rigeligere deraf, og at man kan kjærne noget af Betydning. Hestene, der ogsaa Sommeren over have staaet i Løir paa ofte maadelig Græsning, faae paa Været bedre Udseende, og tiltage i Kræfter. Og skjøndt enhver Bonde, der ikke hører til de Allerelemdigste, baade med Hensyn paa Egne og Villie, tager de fleste Heste ind, i det seneste ved Mikkelstdagstider, saa har han dog ofte nogle saakaldte Udgangsløg, der ikke bringes i Huus, førend den barske Vinter, ja ofte et fuldkomment Sneedække noder dertil. Saadanne Heste vilde ikke kunde ernære sig eller modstaae Kulden, hvis de ikke kunde vandre frit omkring, og i det de afsnabe de visne Straae, som forsmaaedes i en bedre Aarstid, eller de spæde Kviste paa Buske og Træer, kunne søge Lye bag en Vold eller i et Krat. Den Landmand, hvormom jeg her taler, seer, at han ved Markernes fuldkomne Fred vilde tabe den Fordeel, som han vist nok vurderer høiere, end den fortjener, men som dog er ham kjær; maaskee, fordi han har seet Fader og Farsfader at benytte sig af den.

Hvad han vist nok anseer for en langt vigtigere Fordeel er, at kunne lade sit Ungkvæg gaade ude til Juul, og sine Faar hele Vinteren igjennem, hvis der ikke falder megen Sne. De færreste Dage, han seer disse Dyr i Huus, ere ham de kjæreste; han smiler og beregner allerede, hvor

meget mere Halm, han nu kan sælge, skulde han end kjøre nogle Mile, for at finde Uffætning derpaa. Om hans Ungqvæg bliver magert og smaat, om hans Faar give kun lidt Uld, derom spørger han ikke, ligesaa lidt, som om den Gjødning, hvortil hans Ager saa saare trænger, er tabt; det er ham nok, at han har givet det mindst muelige Foder til disse Dyr.

Røder Vinteren ham dog endelig til at unde dem en Beskyttelse mod dennes Umildhed, og paa lægger han at give dem et knapt Foder, seer han dog med Længsel Foraarsolens første Straale indde, for atter at kunne jage dem paa Marken. Han finder sig i, at de græsse paa hans egen Rug; thi — de græsse ogsaa paa hans Naboers. Han seer, at de daglig tiltage i Huld og Kæsthed; men hvor mange Tønder Rug, dette koster, opdager han ikke med sit af Fordommens Taage indhyllede Blik.

Føie vi endnu hertil: at det Hegn, som kan tilveiebringe fuldkommen Fred, er vanskeligt at reise; at der udfordres meget Arbeide og bestandig Vedligeholdelse; at der uden dette, kun ved Tøring, ved Vogtning, og ved at indtage Kreatturene om Natten, kan tilveiebringes en fuldkommen Markfred, saa er det intet Under, at den store Masse af Agerdyrkere, der ere tilfredse med at forblive paa deres Fædres Standpunkt, med Lidenskabelighed hænge ved den Ufred, under

hvilken de ere opbyrede, og som passer saare vel til deres Begreber og til deres Uvirkksomhed.

Men ere vi først enige om, hvad vel neppe kan nægtes, at den store Mæssa ere Ufredens Stridsmand, saa kunne vi vel heller ikke drage i Tvivl, at Mæssen her, som andensteds, bidrager meget til Sagens Udfald. De saa bedre Landmænd, saavel i, som udenfor Bondestanden, der stræbe at erholde den Fred, som Forordningen af 29de October 1794 stræber at forskaffe dem, føle sig bedrøvede ved Mængdens Skrig, saa meget mere, som hiin Forordning ikke meddeler dem af den Beskyttelse, der er dem, de Svagere, nødvendig. Mange Landmænd have med Iver begyndt at reise Hegn; have vel endog fuldendt det; og nødt deres Naboer til ogsaa at hegne; have optaget de fremmede Creature, der trængte ind over Hegnet paa deres Marker, men have dog endelig, maaskee deels af Svaghed, deels af Mangel paa Vedholdenhed givet efter, og ikke længer stræbt at dæmme en Strøm, der i sit stride Løb truede, om just ikke at drukne dem, saa dog at undergrave deres Sindskroe og undertiden deres Velfærd, da et hævnghjærtigt Menneske aldrig lettere kan faae Leilighed til at tilfredsstille sin Lyst til at skade, end netop da, naar en Landmand er Gjenstand for hans Vrede; fordi en stor Deel af dennes Formue, der indbefattes i hans Besætning, er Nat og Dag ubevogtet paa Markerne.

Ligesaa enige, som de flettere Landmænd ere i at ynde og opretholde Ufreden paa Markerne, ligesaa enige burde de bedre være i at kjæmpe mod denne Hydra, der dog vel aldrig vil ganske overvindes, førend en anden Alcides, væbnet med Retfærdighedens Sværd, sønderbugger dens i Sekker trodsende Pande. At Forordningen af 29de October 1794, i det høieste kun har saaret, men ikke knust den, viser hver Dags Begivenheder, ligesaa vel som det Spørgsmaal, der har foranlediget nærværende Forsøg.

Jeg troer nu at have viist, at Forordningen af 29de Octobr. 1794, hvis Hensigt unægtelig er, at skaffe Fred paa Markerne til alle Aarets Tider nødvendigt maatte finde megen Modstand.

Jeg vender mig nu til de Betragtninger, jeg, som Landmand, har anstillet over Forordningen selv, og i det jeg næiere beskuer denne, vil jeg, hvis jeg ellers ikke bedrager mig, være istand til at afhandle og nærmere belyse den anden Aarsag, hvorfor Forordningen ikke her tilvejebragte den Fred paa Jorderne, som man eengang haabede, og hvorefter de bedre Agerdyrkere endnu daglig sukke.

I det vi betragte Forordningen om Hegn og Fred, er det første Spørgsmaal, som fremstiller sig for os, dette: Paa hvilken af disse to Grundvolde hviler Forordningen, enten paa den, at en Agerdyrker skal skaffe sig Fred for sin Raaboes Creature, eller at han skal skaffe

sin Naboe Fred for sine Creature. Man vil let indsee, at disse to saa forskjellige For-
dringer maae lede os ad ganske forskellige Veie,
om disse end samles tilsidst til Frembringelsen af
den samme Virkning, nemlig Markernes Fred.

Skal jeg skaffe mig Fred for min Naboes
Kreaturer, maae alt mit Hegn vende den meest
fredende Side imod min Naboe; skal jeg derimod
skaffe min Naboe Fred for mine Creature, maae
den fredende Side vende ind til min egen Mark.
Optager jeg min Naboes Kreaturer, vil jeg i det
første Tilfælde, naar jeg nemlig selv skal skaffe mig
Fred, have mere eller mindre Ret dertil, alt efter
den Forsatning, hvori den udvendige Side af mit
Hegn befinder sig. Optages derimod mine Krea-
turer, naar det modsatte Princip, nemlig, at jeg
skal skaffe min Naboe Fred, er det gjeldende, kan
kun den indvendige Side af mit Hegn komme i
Betragtning; thi i det første Tilfælde skal jeg ude-
lukke min Naboes Dvæg, i det sidste derimod
indelukke mit eget.

Forordningen af 29de October 1794 bestem-
mer ikke med rene Ord, hvilket af disse Alterna-
tiver, der er lagt til Grund for den. Den byder
vel, at der skal være en fuldkommen Markfred til
alle Aarets Tider; men først da, naar mit Hegn
er fuldkommen forsvaret, tillader den mig, at
tage Optagningspenge og at nyde fuld Skades
Erstatning, hvorved det bliver indlysende, at For-
ordningen, i det ringeste i Anvendelsen, støtter

sig til Principet: At jeg skal skaffe mig
 Fred for min Naboens Kreatur. Dette
 see vi desuden blandt andre Steder af Forordnin-
 gens §. 1. a), naar det hedder: „Ved enkelte
 „Steengjærder skal iagttages, at Steensiden
 „vender fra den, som holder Gjærdet
 „vedlige.“ Endvidere byder Forordningen i §. 4
 saaledes: „Paa de Steder, hvor Hegnet er op-
 „ført paa den Maade, at Grøften vender ind til
 „den, som skal holde den vedlige, og Volden til
 „Naboen, der skal, om det forlanges af nogen
 „af dem, Hegnet magelægges, paa det at den,
 „som skal vedligeholde samme, kan have desbedre
 „Tilspyn, (?) og saa meget sikkrere Fred for Na-
 „boens Kreaturer;“ og §. 5 siger: „Skulde no-
 „gen der, hvor dobbelt Grøft og Vold i Midten
 „har været vedtaget at opsættes, finde for godt i
 „dets Sted at opsætte Steengjærde, da maae det
 „være ham tilladt, at reise det saa nær til Grøften;
 „som vender til Naboens Lod, at Steen-
 „gjærdet endog kommer til at staae paa hiin Side
 „af Skjællinien.“ Det vilde være overflødig at
 anføre mere for at bevise, at Forordningen af
 29de October 1794 hviler paa den Basis, at en-
 hver Landmand skal skaffe sig Fred for fremmede
 Kreaturer. §. 32, der i dens forskjelliae Under-
 Afdelinger bestemmer, hvorledes der skal forholdes
 med optagne Kreaturer, og hvad Optagnings-
 penge derfor bør erlægges, modificerer ogsaa disse
 overeenstemmende med Forsatningen af den Op-

tages des Hegn, hvilket slet ikke kunde komme i Betragtning, naar det blot paalaae Landmanden, at skaffe sin Raboe Fred, men ikke sig selv Fred for sin Raboe.

Man kunde maaskee sige, at det jo var ligegyldigt, hvilket af disse Alternativer, der var lagt til Grund for Forordningen, da den ene Raboe, i det Tilfælde, at han skaffede sig Fred for Raboens Kreaturer, havde Ret til at fordre, at den anden Raboe skulde gøre det samme, efterdi Forordningen i Almindelighed byder, at der skal tages halvt Hegn. Men ved nærmere at betragte Sagen, skulle vi formodentlig finde, at det Princip, der er det herskende i vor Hegnsforordning, medfører mange Uleiligheder ved Hegnets Reising og Vedligeholdelse, ligesom det, med Hensyn paa Markernes fuldkomne Fred, ikke leder til det attraaede Maal.

Naar en Landmand, der reiser et enkelt Hegn, skal opføre dette overeenstemmende med Forordningens Bydende, bør den fredende Side deraf vende ind til Raboen. Den Deel af Hegnet, hvorpaa Fredningen beroer, hoød enten dette nu bestaaer af Jordbold eller af enkelt Steengjærde, vender altsaa bort fra dens Die, der skal vedligeholde det. En lille Feil derpaa, som tidlig kunde hæbes, inden den blev betydelig, undgaaer saaledes hans Opmærksomhed; og i det Tilfælde, hvilket ikke sjældent træffer, at den Fredendes Raboe ei nærer et lige Ønske om Fred paa Marken, mishandler

maaſkee endog Hegnet forſætligt, for at han ſiden kan paaſtaaе, at det ikke er tilbærligt vedligeholdt. Flere Andre have formodentligt ogſaa erfareт det ſamme, ſom jeg, at nemlig den Bønde, der kan have Sneſe Tønder Land liggende udhyrkede og begroede med Lyng, dog ikke kan modſtaaе den Friſtelse, lidt efter lidt, at pløie nærmere og nærmere til Hegnets Vold, ſaa at denne tilſidſt ſtaaer ene tilbage, medens den Grøſt, der ſkulde beſtytte den mod Qvægets Angreb, er ganſke eller tildeels forſvunden. Skal Hegnet alſaa vedligeholdes, maae Arbeidet begyndes forfra igjen, hvilket ikke vilde have været Tilfældet, om Grøſten havde vendt ind til den Fredende, der i det han erindrede, at han ſelv ſkulde have Arbeidet paa det forfaldne eller miſshandlede Hegn, ville paa alle Maader have ſtræbt at vedligeholde og ſkaane det.

Naar en Landmand nu endvidere hegner med enkelt Hegn, og overeensſtemmende med Forordningens Bydende, vinder han derved intet videre, end det, ſom Forordningens blotte Bud burde kunne forſkaffe ham, nemlig Fred for ſin Naboes Kreaturer. Han er derimod ikke viſ paa, at hans egne Creature, hvis de gaae løſe i hans Mark, jo kunne finde Leilighed til at ſlippe ud over det Hegn, der kun freder fra den udvendige Side; ja han er endog udfat for, at de nedtræde hans eget Hegn, og optages paa Nabøens Jorder. Ved Forordningen derimod blot, at ſkaffe ſin Naboe Fred, ſaa vilde en Landmand, i det han tilfulde

opfyldte dette Bud, ikke have videre at tage Hensyn paa, men kunde nu frit benytte sig af de Fordele, som hans Dvægs Grænsning paa egen Mark tilbød ham.

Var det Princip, at skaffe sin Naboer Fred, det ene gjeldende, vilde det være enhver Landmands store Interessee, at vaage, om jeg saa maae udtrykke mig, over Karakteren af sit Dvæg, og han vilde da ikke forsømme paa een eller anden Maade at stille sig af med et Dyr, der havde en bestemt Lyst til at bryde Hegnet. Et saadant findes undertiden i en Flok, og dette ene er tilstrækkeligt til at vise de andre Veien. Den Landmand, som derimod ikke skal skaffe sin Naboer Fred, er mindre kræsen i denne Punkt, og passer i det høieste nøiere at bevogte et saadant, medens Sæden endnu er paa Marken. Jeg troer, at, fra enhver Side betragtet, maae vi tilstaae, at det engang reiste Hegn skulde bevares med mere Omhu, hvis Forordningen hvilede ene paa den af mig antagne Basis.

Men jeg vover endnu at gaae videre, og haaber at være istand til at vise, at nogle Sorter Hegn, for Ex. Steengjærder, vanskeligere kunne reises efter den i Forordningen antagne Grundregel, end om det modsatte Princip var det herskende. Det er ikke altid Tilfældet, at en Landmand, hvis Hegn skal reises i en vis bestemt Tid, kan opføre dette af Steen, endstjøndt disse ere tilstrækkeligt Vind og Heste.

paa hans Mark. Vi see derfor, at de fleste Hegn ere Jordbolde. De senere opbrudte Stene kunde vel siden efter tilkjøres lidt efter lidt, og sættes i Jordbolden; men her ere nu atter store, ja undertiden endog uovervindelige Vanstueligheder at fjerne.

Stenenes Opbrydning og Transport er et saare vidtløftigt Arbeide, der kun kan foretages om Vinteren, efterat Pløiningen er forbi, eller om Sommeren imellem Saaetid og Høst. — Det følger af sig selv, at jeg ikke her taler om saadanne Agerbrug, der til alle Aarets Tider kunne forrette disse Arbeider, fordi de dertil have særskildt, Ablingen uvedkommende, Menneske- og Hestekraft. — Vælges Sommeren til dette Arbeide, vil det ikke sjældent være Tilfældet, at der paa Raabøens Mark staaer Sæd tæt op til Grøften, hvilken han naturligviis kun med Misforstaaelse vil see nedtrampet af Heste og Folk, der bringe Steen til Sjærdet, og selv i det Tilfælde, at der kun groer Græs langs med Grøften, er det dog altid yderst ubehageligt, at see dette ødelagt af Heste og Vogne, eller begravet under de tilførte Stene. Ogsaa udfordres der en ikke lille Strimmel Jord til at rumme de til et forsvarligt Steengjærde nødvendige Steen, der ikke altid kunne strax sættes i Bolden, ligesom Vognene atter fordrer en betydelig Plads, for at kunne vende. Vælger man Vinteren til Steenkjørselen, vil det ikke sjældent være Tilfældet, at man kommer til at kjøre paa

Vintersæden, og Stenene maae som oftest blive liggende paa den til om Foraaret.

Skal saadant et Steengjærde reises op til en allerede staaende Jordvold, er det en Selsfølge, at der maae gjenneistiftes, for at man kan komme ind paa Naboens Mark med Stenene. Gjenneim denne Nabning kan nu afstedkommes megen Ufred, selv i det Tilfælde, at der sættes et Led, hvilket desuden altid fordrer noget Arbeide og nogen Udgift.

Endelig kan det ogsaa tænkes, at en mindre smtsfolende Mand og hans Folk behandle en Naboens tilgrændsende Mark med mindre Skaansel, end om dette Arbeide foretoges paa egen Grund. Jeg kan derfor ikke undlade at ønske, at Enhver maatte blive paa sit Eget.

Har en Landmand derimod foresat sig at reise et Steengjærde, der vender ind til hans egen Mark, kan han ubehindret foretage dette Arbeide til alle Aarets Tider. Han kan lade ubesaaet den Plads, der er ham nødvendig til dette Foretagende, og han kan gjøre Regning paa, at de Væxter, der groe paa det Sted, hvor Arbeidet foretages, ville skaanes saa meget som mueligt af egne Hænder og Folk.

Jeg troer derfor, at Vanskeligheder af den anførte Art hindre ofte Steengjærders Reising, og jeg har endog følt disse saa levende, at jeg imod Forordningens Bydende har vendt det Steengjærde, jeg har reist omkring mine Marker, ind til

disse, og derimod har indskrænket mig til at opføre en Jordvold til den anden Side. Een af mine Naboer har fulgt dette Exempel, og et dobbelt Steengjærde er paa denne Maade opstaaet, men med mindre Arbeide, end om jeg skulde have reist mit paa min Naboes, og han atter sit paa min Side. Ikke heller har der under disse Omstændigheder kunnet opstaae den mindste Uenighed imellem os. Jeg har imidlertid antaget, som ganske vist, at om Synsmændene engang skulde komme til at afgive en Erklæring over dette Hegn, vilde de, forsaavidt som det kun er enkelt Steengjærde, overensstemmende med Forordningen, erklære det for: ikke forsvarligt, og jeg altsaa ikke have Ret til at fordre Optagningspenge! Ja, jeg har endog oplevet et lignende Tilfælde, hvorom mere længere frem.

Dersom det Hegn, der skal reises imellem to Naboer, er en Jordvold, veed enhver Landmand, at en saadan kun kan komme til at staae vel og blive varig, naar man har den dertil fornødne Græstov; dette gjælder især om Volde, der skulde reises paa sandet Grund. Naar en Landmand nu foresætter sig at reise saadant et Hegn, kan man vel formode, at han langs med Udkanten af sin Mark skaaner Grønsværen for, at denne kan blive fuldkommen stærk og stikket til at indsættes i Hegnet. Om Naboen derimod, især naar han nødes til at hegne, uden at han forresten ynder Markfred, vil ligeledes skaae Grønsværen paa sin Si-

de, er et Spørgsmaal, som jeg ikke bøver at besvare tilfredsstillende. Hegnet bliver altsaa ikke varigt. Det falder snart ned, fordrer nyt Arbejde, og bliver tilsidst liggende i den Grøft, hvoraf det med Møie var udgravet.

Jeg troer nu at have godtgjort, at det skulde være fordeelagtigere for Hegnets Rejsning og Vedligeholdelse, om det Modsatte af det nærværende Princip, var lagt til Grund for Forordningen om Hegn og Fred. Jeg haaber ogsaa at kunne bevise, at den Regel: „Du skal skaffe din Nabo Fred“ mere egner sig til at forskaffe Landmanden denne store Nødvendighed, end det Bud: „Skaf Dig Fred for din Nabo.“

At kunne leve i uforstyrret Besiddelse af de Eiendomme, som vi paa lovlig Maade have erhvervet os, eller som en gunstig Stjebne har tildeelt os, er een af de Fordringer, som ethvert Individ med Rette kan gjøre til den Stat, hvoraf han er et Medlem. Hver enkelt Landmands Marker ere hans lovlige Eiendom, ligesaa vel som de Vexter, Kunst og Natur i For ening have frembragt derpaa. Retfærdigheden byder derfor høit, at Enhver især forbliver i uforstyrret Besiddelse af hvad, der groer paa hans Enemark. • Loven bærer uden Betingelse sikke ham denne Ret, og dette skeer netop ved at byde: at Enhver skal skaffe sin Nabo Fred, uden at det paa den anden Side bliver nødvendigt, at foreskrive Moaden, hvorpaa dette skal skee, da det meget mere kan tillades

Landmændene selv, at vælge imellem de forskjellige Midler, de hertil have i Hænde, og at udføre de det, der meest passer til deres egen Eftilling. Herom mere i det Følgende.

Naar en Landmand nu optager den andens Kreature, er Spørgsmaalet strax: Er hans Hegn ogsaa i tilbørlig Forsatning? Den Ufredelige søger stedse Lye bag dette Spørgsmaal, og Synsmændene, der ere Bønder, og som oftest selv Vener af Ufreden, ere næsten altid paa dens Side, der har forarsaget Ufred. Der kan undertiden findes en lille Keil paa endog det bedste Hegn, og Sagen er da tabt. Var det derimod min Pligt, at skaffe min Naboe Fred, bortfaldt Spørgsmaalet om Hegnets Forsatning og de deraf flydende Tvistigheder, forudsat at Forordningen bød, at ethvert Kreatur, der befandtes paa en andens Mark, kvalificerede sig til Optagelse; thi jeg skulde skaffe min Naboe Fred, men ikke mig Fred for hans Kreature. Jeg havde altsaa intet forseet, naar mit Qvæg blot blev paa egne Marker, mit Hegn maatte for Resten være som det vilde; og i det Tilfælde, at mit Qvæg blev optaget, var min Forseelse uundskyldelig, i hvad Forsatning end mit Hegn monne være.

Man maae for Resten ikke troe, at jeg under de nærværende Omstændigheder vil tale til Fordeel for dem, hvørs Hegn ikke er i tilbørlig Stand, eller at jeg selv er iblandt disse. Det er saa langt derfra, at mine Zorder meget mere ere indhegne-

de paa alle Sider, og for en stor Deel med Steengjærder, hvoraf aartigt sættes mere. Jeg mener blot, at naar Forpligtelsen: at skaffe sin Nabo Fred, hvilede paa Landmanden, saa var hele Forseelsen paa dens Side, hvis Creature optoges; thi da Creaturene nu vare slupne over det Hegn, som han selv burde vedligeholde, saa længe Fred skal tilvejebringes ved Hegn, saa kunde han ikke skyde Skylden paa sin Naboes. Nu derimod optages den enes Dvæg, medens det paa ligger den anden at skaffe Fred, og man maatte kun saare lidet kjende Mennesket, hvis man ikke kunde forudsee, at den ene Landmand under disse Omstændigheder vil saa vidt mueligt skyde hele Skylden for denne Forseelse, eller dog endeel deraf, paa den anden. Her er altsaa atter Veien aaben til Strid — for at undgaae hvilken, den fredelige Mand ofte lader sin Ret fare, hvorved Markernes Ufred atter fremmes.

Naar nu en Landmand, overensstemmende med den Grundregel, som vi her antage som den rette, havde reist et Hegn rundt omkring sin Mark, hvorved han var sikker paa, at hans Creature ikke kunde komme paa Naboes Mark, endstjøndt dennes, i det ringeste Zaarene, kunde komme ind i hans Mark, ved at springe over dets enkelte Hegn fra den Side, hvor ingen Grøft var, saa kunde han med desto større Ret fordre Fred, og med fuldkommen Sikkerhed optage Naboes Creature, da han ikke behøvede at frygte for Gju-

gjæld. Heraf opstod et nyt Gode, nemlig dette: at Raboen nu nødtes til at hegne ligeledes fra sin Side, hvorved fremkom dobbelt Hegn, der, med Undtagelse af tætsluttet Tjørnehæk, er det eneste, der freder fra begge Sider.

Efterat jeg saaledes haver anstillet nogle Undersøgelser over det Grundprincip, som jeg anseer for at være Forordningens egentlige Basis, vil jeg nu forsøge at beskrive den nærmere i dens enkelte Dele, og saavidt mueligt udpege de Steder deri, som efter min Overbeviisning forarsage, at den ikke kan tilvejebringe den forønskede Fred.

Jeg har allerede nævnt dobbelt Hegn, som det eneste, der fuldkommen freder; dog med Undtagelse af en velsluttet Tjørnehæk. Jeg regner derfor Tilladelsen at ansee en Jordbold med enkelt Græs, som forsværligt Hegn, blandt Marsagerne, hvorfor Freden fattes nogle Steder, saa længe som den dog skal hvile paa den Basis af forsværligt Hegn. Et saadant Hegn freder kun fra den ene Side, og da det hyppigt beskadiges fra den anden, varer det ikke længe, inden det er gandske udueligt. Her er altsaa gjentagent Arbejde ved at forbedre det; og da Pluraliteten ikke ynder Hegn, bliver det tilsidst liggende uforbedret, og al Fred ophører der, hvor der dog eengang var et Slags Hegn. Jeg havde ikke villet omtale denne Punkt, da Forordningen nævner saa mange andre Sorter Hegn, hvoraf endeel vist nok kunde frede, hvis jeg ikke havde saa ofte seet, at man hegner

paa denne Maade, formodentlig for Memheds Skyld, og at man tillige forfeiler sin Hensigt.

En anden Aarsag, hvorfor Hegnet, selv det af dobbelte Jordbolde, ikke altid opfylder sin Hensigt, er fordi det fra først af ikke sættes som det bør, og derfor snart bliver brøstfældigt. Man kan vel sige, at dette ikke er Forordningens Skyld, da den ikke kan gjøre videre end bestemme, hvorledes det bør reises, men maae for Resten overlade til enhver især, at gjøre det saa forsvarligt, som han vil, hvortil han desuden synes at drives ved egen Interesse. Men noget mere kunde der vel være bestemt i denne Anledning. Naar en Jordvold med dobbelte Grøfter reises, er det ikke ligegyldigt, om de Hegnende opsætte hver sin Side, eller om de reise Hegnet paa begge Sider, iten hver i den halve Længde. Enhver Landmand veed, at en Jordvold, der paa een gang opkastes fra begge Sider, der altsaa er ligesom sammenhængende fra Bunden af, staaer bedre end den, hvis ene Side først opreises, og siden efter den anden, naar den første maaskee allerede har sat sig. Her bliver en virkelig Skilsmisse i Voldens Midte, ligesaa oven af til Bunden, hvor Regnvandet har Leilighed til at trænge ned, hvilket ikke sjældent har til Følge, at den ene Side glider ned fort efter, at Volden er reist. Kan end saadan en Vold atter repareres, udfordres dog Arbeide her til; og den, der første Gang er uvillig til at reise Hegnet, befindes neppe mere tilbøielig til at re-

parere det. Ethvert flet Hegn bidrager til at forøge Ufreden; og for saavidt har Forordningen nogen Deel i den heraf flydende Ufred, som den ikke bestemmer, paa hvad Maade et saadant nyt Hegn skal reises. Jeg har selv engang havt en Politiesag i denne Anledning, hvorved Kjendelsen vel faldt ud overeensstemmende med mit Forlangende, at jeg og min Naabe skulde hver hegne i den halve Længde paa begge Sider af det dobbelte Hegn, som vi agtede at reise; men denne Kjendelse var ikke i Folge Forordningens udtrykkelige Bydende, men maatte ene tilskrives Politimesterens personlige Kjendskab til denne Sag, og Vigtigheden af de Grunde, jeg anførte; skjøndt allerede den Omstændighed, at en Kjendelse var nødvendig, vidner om, at Forordningen kan forklares dobbelt. Ved den Maade at hegne blot paa den ene Side i hele Længden, maatte jo desuden, overeensstemmende med Forordningens Grundprincip, en Landmand komme til at hegne langs med sin Mark, men paa Naboens Grund, medens denne atter arbejdede paa hiins; thi jeg skal skaffe mig Fred for min Naabe, og altsaa i Fremtiden vedligeholde den Side, der vender fra mig. Rime- ligt synes det desuden at være, at jeg selv reiste den Side, som jeg siden skulde vedligeholde, for strax derpaa at kunne anvende al muelig Flid. Lovgiveren har i den 5te § bestemt, at: „saa „langt enhver har at vedligeholde Hegnet, skal „hele Borden tilhøre ham, og han af begge Græ-

„terne have Ret at benytte sig af Jorden til at
 „forbedre Borden, endstjondt den halve Wold og
 „den ene Grøbt er gravet paa Naboens Grund.“
 Ved Hegners Vedligeholdelse er altsaa dette saare
 rigtige Princip antaget, der ikke tydeligt udtales
 i Anledning af dets Reising, og altsaa i det rin-
 gste giver Leilighed til Strid.

En medvirkende Aarsag til Markernes Ufred
 er den Mængde Weie, der undertiden paa den
 urimeligste Maade gjennemkrydse en Landmands
 Lodder. For saavidt som Forordningen ikke sletter
 disses Sammenlæggelse, er den ogsaa noget Skyld
 i, at Freden vanskeligere erholdes. Vel siger den
 §. 8: „Naar Udskiftning herefter skeer,
 „skulle de Weie, som efter Forordningen af 13de
 „December 1793, den 12te §, maae forandres,
 „saavidt saadant uden betydelig Uleilighed, saavel
 „i Hensigt til Weienes Bequemmelighed, som Lod-
 „dernes fordeelagtigste Inddeling kan skee, lægges
 „imellem Lodderne.“ Forordningen omtaler her
 slet ikke de unyttige Weies Afslæggelse, men blot
 disses Forflyttelse, og indrømmer endog kun den-
 ne, der, hoor Udskiftning herefter skeer. Jeg
 tvivler slet ikke paa, at dette Bud vist nok hviler
 paa rigtige juridiske Principer; men i det jeg næv-
 ner Hindringerne for Markernes Fred, kan jeg
 ikke forbigaae den Omstændighed, at de Weie, der
 paa mange Steder gjennemkrydse Lodderne paa
 den urimeligste Maade, meget vanskeliggjøre deres
 fuldkomne Indfredning.

Naar jeg siger: paa en urimelig Maade, forstaaer jeg derved: en Wei, som i en frunt Linie, eller som en Diagonal krydser en Mark, hvor den maae forblive, uden at henlægges til Hægnet, fordi den her mueligt kunne blive et Par hundrede Alen længere, eller ogsaa blot fordi, at Vedkommende, der passere den, finde en Fornøielse i at chikanere Loddens Eier, og derfor sætte sig irod hans billige Forlangende af en Forskyttelse. Lad os tænke os, at en Lodseier har indhegnet sin Mark paa det fuldstændigste, med Hensyn paa det udbendige Hegn, men at denne samme Mand endnu har en Wei, der i en Diagonal gjennemskærer hans Mark. Flere hundrede Favne Hegn, som han har reist, give ham ikke fuldkommen Fred; thi Weien er ikke indgræsset paa begge Sider. Vel, lad ham sætte Lede ved begge Ender! Give disse da Fred? Om Dagen kan man holde en Vogter ved ethvert især; men ville de ikke staae aabne om Natten, især naar Været opgives? Han maae altsaa absolut hegne paa begge Sider af Weien, hvis han vil have fuldkommen Fred; men hvor mange kunde overkomme dette vidtløftige Arbeide? Og mon den, der i Forveien beregner alt det, som udbendigt og indvendigt Hegn kan koste ham under disse Omstændigheder, ikke heller lader hele Indhegnings-Forretagendet fare, end udsætter sig for saa vidtløftige Arbeider, saa store Omkostninger og saa stort Tab af Jord? Var det derimod tilladt i det

her antagne Tilfælde, at flytte Veien til Hegnet, behøvede den kun at indgroffes paa den ene Side, hvis det udbendige Hegn var reist i Forveien. Der behøvedes da ingen Lede; kort, der var Fred i Forhold til Hegnets Beskaffenhed.

Korordningen af 29de October 1794 bestemmer i dens 16de §, at enhver Jordeier eller Jordbruger skal være pligtig til at reise en vis Strækning af varigt Hegn hvert Aar. Det i Korordningen bestemte Stykke er saare lidet, ja saa ringe, at man kan være vis paa, at ingen Jordlod indhegnes efter denne Maalestok. Skulde en Bonde virkelig ikke kunde overkomme aarlig at reise mere, end 1 til $1\frac{1}{2}$ Favn Steengjærde, eller fra 3 til 6 Favne Jordvold af hver Tonde Hartkorn? Jeg kjender Bønder, der have reist flere hundrede Favne i en eneste Sommer. Sj selv dette saa ringe Stykke Hegn, som en Bonde aarlig skal reise, opføres kun saa Steder. Er det en Forsømmelse af Synsmændene, at de ikke rapportere i den Anledning, eller er Principet senere forandret, saa at en Bonde slet ikke behøver at hegne, naar han ikke drives dertil af sin Nabo? Forfatteren heraf seer kun saa meget, at Korordningens Bydende i denne Anledning ikke efterleves; Aarsagen dertil kjender han ikke.

I det vi gaae videre i vore Betragtninger over Korordningen af 29de October 1794, komme vi til den vigtige 30te §. I denne siger Lovgiveren: „Ligesom vor Hensigt ved denne Anord-

„ning er, at sætte enhver istand til at paalægge
 „sine Naboer at opreise og vedligeholde det fornødne
 „Hegn imod hans Jord, allevegne hvor Hegn kan
 „opreises og vedligeholdes; saa ville vi og, at In-
 „ngen deraf, at nogen af hans Naboers Hegn, en-
 „ten ikke er opreist, eller ikke tilbørligen vedlige-
 „holdt, skal kunne tage Anledning til at lade sine
 „Kreature gaae paa Naboens Ager, Eng, Græs-
 „ning eller Hede, da det skal paaligge enhver,
 „hvor Hegnet ikke er tilstrækkeligt, til at afhol-
 „de Kreaturene fra Naboens Lod, at tvære eller
 „bogte dem. Den, som derfor finder anden
 „Mands Kreature paa sin Grund, skal være be-
 „rettiget til at optage dem, om hans Jordlod end
 „ikke er indfredet, og skal da med Optagelsespen-
 „gene og Skadens Erstatning forholdes, som i
 „32 § er bestemt, med Hensyn til: a) den rimel-
 „lig større Skade, en udfislet Lod kan lide ved
 „Ufred af fremmede Kreature, fremfor et Eier-
 „laug; saavel som b) til Jordens forskjellige Af-
 „grøde og derved rimelig større eller mindre Skade,
 „som især i Kornmarker ikke altid, naar Sø-
 „den endnu staaer i Væxt, lader sig nøie bedøm-
 „me; samt c) til Hegnets Beskaffenhed.“

Heraf er det tydeligt, at fremmed Qvæg al-
 drig maae komme paa en Landmands Jord, hvad
 enten den er indhegnet eller ikke; og her synes
 altsaa Forordningen selv, saaledes som nogle have
 paastaet, at paabyde enhver den Pligt, at skaffe
 sin Nabo Fred. Derimod see vi den 32te § med

sine forskjellige Underafdelinger at bestemme, hvad der maae fordres i Optagelsespenge, deels overeensstemmende med de Afgrøder, der ere paa Markterne, og deels med Hensyn paa den Forsatning, hvori den Optagendes Hegn befinder sig, af hvilket sidste vi allerede atter opdage, at Forordningen ikke hviler paa det Princip, som vi snste, og som §. 20 dog tildeels udtaler.

Jeg vil nu videre undersøge, hvorvidt de Bestemmelser, som §. 32 indeholde, kunne tilveiebringe den fuldkomne Markfred, som Lovgiveren her paabyder; thi at denne Forordning stræber at skaffe fuldkommen Markfred tilveie, synes umodsigelig at ligge i disse allerede anførte Ord: „at ingen deraf, at nogen af hans Naboers Hegn „ikke er reist eller tilbørligt vedligeholdt, skal kunne tage Anledning til at lade sine Creature gaae „paa Naboens Ager, Eng, Græsning eller „Hede.“ Altsaa har en Landmand Ret til at fordre Fred paa sine Jorder, hvad enten de ere indhegnede eller ikke, hvad enten de bære Sæd, Græs eller Lyng, det vil sige: der skal herske en fuldkommen Markfred til alle Aarers Tider. For at give dette Bud Kraft bestemmer den, hvor meget der maae fordres i Optagningspenge, i Henshold til de forskjellige Omstændigheder, under hvilke Ufreden har fundet Sted; og endelig hedder det §. 32, 5), hvori der handles om, hvordan man har at forholde sig, naar Creature slippe ind i en

indstiftet, men ikke lovlig indhegnet Mark, at disse vel maae optages, men kun halv saa meget fordres i Optagningspenge, som naar saadanne Creature bryde ind i en fuldkommen indhegnet Mark; „men,“ bliver Forordningen ved, „var det ved Løddens Brugers egen Forsømmelse, at Creaturet er sluppet ind, saasom, enten at hans Hegn ved de befalede Synsforretninger ved Mikelsdagstid og i April Maaned, efter denne Forordnings Forskrift, ikke er befundet vedligeholdt, og ikke siden istandsat, eller at nogen af dem ikke har opreist nyt Hegn i den Tid, det paaligger ham at opreise det, da skal han for det optagne Creature ikke have Ret at forordre Optagelsespenge, og nøies med af Creaturets Eier, at nyde den halve Skades Erstatning.“

Uagtet Forordningen i Forveien har sagt, at ingen maae lade sine Creature gaae paa anden Mands Ager, Eng eller Hede, om den ikke er indhegnet, bestemmes dog nu i denne, at der ikke maae fordres Optagningspenge, naar Hegnet ikke er forsvarligt, men vel den halve Skades Erstatning. Da en Landmand under disse Omstændigheder ikke tør tage Optagningspenge, er han gandske vaabenløs; thi hvorledes skal Skaden kunne taxeres, der stæer paa en Græsmark, Hede, eller endog paa en nye opkommen Rugmark eller paa ung Klover? Hans Erstatning bliver slet ingen. Han vil i Dag, i Morgen og saa fremdeles optage sin Naboes Creature. Naar denne

faaer Bud vil han hente dem, og maaskee udlee den Optagende, der intet videre kan fordrø, fordi Synsmændene, der i Almindelighed er paa dens Side, der gjør Ufred, ikke ville kunne spore den mindste Skade, og om de endog saae noget afsidt Græs dog altid være uviste om, hvad enten dette var afødt ved fremmed Dvæg eller ved Jordbrugerens eget, forudsat, at han selv har haft Dvæg paa sin Mark. En saadan Landmand, hvis han dyrker bedre end hans Naboer, maae altsaa med Taalmodighed finde sig i, at fremmede Creature især udvælge hans Marker til Græsgang, indtil den er ligesaa skaldet, som hans Naboers, hvorhen hans Creature da ville tye, fordi alt nu er lige.

Hvis en Landmand nu under disse Omstændigheder vover at gjøde sin Mark bedre, end hans Naboer, at saae sin Kløver i kraftig Jord, at nedlægge sin Rug tidlig, vil han fra Høstens Ende, indtil Juul, see sin Mark oversvømmet af fremmede Dyr, der afgrabe og nedtræde Rug og Kløver, og forårsage begge Dele en Skade, som ingen Synsmænd kunne taxere. Efter Vinteren 1813 og 14, som var saa yderst uheldig for Rugen, saae jeg om Foraaret, at end ikke en eneste Rugplante var i Live, naar den var nedtraadt i et Hul i Jorden, ved det om Efteraaret derpaa omvandrende Dvæg. De Agre, som vare udsatte for megen Ufred, lede altsaa dette Aar særdeles meget.

2det Bind 2det Hefte.

(21)

Naar en stræbsom Landmand Nar for Nar reiser nyt Hegn, vil han rimeligviis tilsidst komme saavidt, at hans Hegn kan ansees for lobligt, at han kan fordre Optagningspenge, og altsaa have Fred for det store Qvæg. Men saalænge hans Hegn blot har nogle Fabne, der ikke er fuldkomment lobligt Hegn, vil alt det øvrige, han har reist, ikke hjælpe ham. Qvæget, der tyer til de bedst dyrkede Marker, vil bryde igjennem paa det svage Sted, og Synsmændene ville strax, og formodentlig med Ret, dømme ham uberettiget til at fordre Optagningspenge, som den, hvis Hegn ikke er lobligt. Mine Marker ere allerede for længe siden samtlig indhegnede med dobbelt Jordhegn, op til hvilket lidt efter lidt er reist Steengjærde, saa at jeg i Aaret 1814 var færdig dermed, paa nogle faa Fabne nær. Om Efteraaret, da Sæden var indhøstet, hendte det, at en noget bortliggende Mand's Creature opdagede, at der dog var et Sted, hvor mit Hegn kunde overskrides — thi Jordvold uden Tjørn sikkrer ikke — og det trængte nu ind i Marken. Jeg lod dem optage, og da Eieren indfandt sig, fik han sit Qvæg uden Optagningspenge, fordi han lovede, at det ikke skulde komme oftere. Dagen derpaa blev det imidlertid atter optaget, og maatte nu indfries for de sædvanlige Optagningspenge. Tredie Dag kom det atter, og blev atter optaget; men Eieren, der imidlertid havde randfaget i Forordningen, og havde opdaget Hegnets svage Punkt, kom i Sel-

Skab af Synsmændene, der forkastede Hegnet som uforsvarligt, paa samme Tid Dvægets Eier paa-
 stod, at han altsaa ikke behøvede at betale Op-
 tagningspenge, henholdende sig til den 32te §.
 Lykkeligviis — jeg siger lykkeligviis — havde Dvæ-
 get samme Nat afædt 150 store Hvidkaalshoveder
 paa min Mark. Da jeg nu ikke kunde fordre Op-
 tagningspenge, henholdt jeg mig til den lidte
 Skade, bad Synsmændene taxere denne, og for-
 drede den betalt. Dvægets Eier, der, former-
 nende sig gandske sikker bag Forordningens Lye,
 havde udladt sig meget hæstigt mod mig, foran-
 drede nu Tone, og lovede, at hans Dvæg aldrig
 mere skulde komme igjen, naar han denne Gang
 maatte slippe for at betale Skaden. Forliget blev
 da sluttet paa den Basis, at hvis hans Dvæg kom
 igjen, skulde han betale den Skade, jeg allerede
 havde lidt, foruden den jeg kunde komme til at
 lide. Nu blev Dvæget borte, og jeg havde fuld-
 kommen Fred. Mit Raad skal derfor være til en-
 hver Landmand, der har ufredelige Naboer, at
 dyrke paa sin Mark een eller anden Væxt af en me-
 get i Vinene saldende Værdie, og at opoffre denne,
 for, ved at kunne lade sig denne betale, dog at
 have Fred paa den unge Kløver og Rug.

Kaste vi nu vores Blik paa Optagningspenge-
 ne, endog i det Tilfælde, hvor det er tilladt at
 tage dem, maae man tilstaae, at de ere saa ube-
 tydelige, at de paa ingen Maade kunne ansees
 som Erstatning for den Optagende, eller afstræk-

fende for den, der ynder Ufreden. Murderingen af den Skade, som det fremmede Qvæg kan have forarsaget, vil altid blive langt under dennes sande Værd, ligesom den i de fleste Tilfælde ikke engang kan anslaaes. Optagningspengene ere saa ubetydelige, at en velspekulerende Landmand vel endog kan i Forveien beregne, at han under visse Omstændigheder med Fordeel kan betale dem, om hans Qvæg skulde blive optaget.

Men det er ikke engang altid mueligt at optage de Dyr, der gjøre Ufred. Det kan hændes, at en Landmand kommer til, just som det fremmede Qvæg allerede er afhentet, af den, der eier det, og som tidsnok har mærket, at det var paa Naboens Ager. Hvad skal han nu gjøre? Er det nok, at han har Vidner paa, at dette Qvæg har været paa hans Mark? Forordningen taler intet herom. Eller sæt, at de Dyr, der gjøre Ufred, ere Gaar; hvorledes kunne disse optages? Som oftest ere de saa vilde og saa ofte jagede, at man blot behøver at vise sig, for at faae dem til at tage Flugten. Jeg har aldrig været istand til at optage mine Naboers Gaar, uagtet de aarligt afæde og meget beskadige min tidligt saaede Rug, saavelsom mine Koer, hvilke de udhule dybt ned i Jorden. Mon ikke slige Begivenheder let kunde forlede en Mand til at dræbe disse Dyr paa een eller anden Maade? Og hvad vilde da flyde deraf? at han blev indstævnet og maatte betale deres Værd, og maaskee oven i Kjøbet blev mulfteret.

Jeg nægter ikke, at han havde fortjent denne Straf, da hans Foretagende var ulovligt; men man tænke sig paa den anden Side, hvorledes en Mand maae blive tilmode, der seer Frugterne af hans Flid tilintetgjorte ved fremmed Brøde, og der i et saadant Dieblif føler med dobbelt Smerte, at der paa den rette Wei ikke er Hjelp at finde mod dette Onde!

Vel siger Forordningen i §. 35: „Skulde „Gaar eller Gjæs beviislig ikke heller lade sig drive „eller optage, da skal den, i hvis Lod de over „lovligt Hegn ere indkomne i Kornmarken, „efterat Kornet har skudt Ax, første Gang „vidnesfast derom advare deres Eier, og anden „Gang, om de igjen findes at være sprungne over, „have Ret til at dræbe dem.“ Men dette gjelder altsaa kun om en fuldkommen indhegnet Mark og om den Aarstid, da Sæden er skudt i Ax og endnu paa Ageren.

Jeg troer nu at have viist, at i selve Forordningen af 29de October 1794 ligger Spiren til den Ufred, som endnu finder Sted paa Bøndermarkerne. Hvor høist skadelig denne Ufred er for Dyrkningen af enhver Rodfrugt, saasom Kartøffer, Kaastrabi og Deslige, for Rugen i Almindelighed, og især for den tidlig saaede, for den unge Kløver o. s. v., er noget, hvorom enhver af de bedre Landmænd ere enige; noget, som ikke behøver at bevises, og hvorom her ikke videre kan

tales, da deslige Betragtninger vilde lede mig for langt fra mit Maal.

Jeg vender mig altsaa til Besvarelsen af det opkastede Spørgsmaal's anden Deel, nemlig: Ved hvilke Midler kan den for den danske Agerdyrkning saa skadelige Opgivelse af Voret hæves?

Inden jeg vender mig til den directe Besvarelse heraf, anseer jeg det passende at kaste et Blik paa Voret, at betragte, hvilke Fordele det tilbyder Landmanden, hvor vidt han kan undvære disse, og i hvad Forhold de staae til den Skade, som han for disses Skyld underkaster sig.

At græsse paa Voret betyder, at lade Qvæget omvænke frit paa Markerne, ikke allene fra Rod til Rod, fra Bye til Bye, men ofte endog fra Sogn til Sogn, naar Sæden er indhøstet. Da det imidlertid ofte træffer, at et Naboelaug tidligere, end et andet, kan være færdig med Høsten, enten fordi dets Jorder ere af en saadan Beskaffenhed eller Beliggenhed, at Sæden modnes tidligere der, end i et andet Naboelaug, saa hændes det ikke sjældent, at Voret opgives paa eet Sted, inden Sæden er indhøstet paa et andet, hvorved dette sidste da er udsat for at lide megen Skade, uden at kunne skaffe sig nogen synderlig Erstatning, fordi den skeete Skade i Almindelighed taxeres for lavt, og fordi Optagningspengene ere alt for ubetydelige, hvilke sidste ikke engang kunne fordres, hvis Høgnen ikke er gandske lovligt.

Er Været nu saaledes engang opgivet, bliver Qvæget gaaende derpaa til Frostens indtræder; Ungqvæget gaaer endog derpaa, indtil Jorden dækkes med Snee, ligesaavel som Gaarene og undertiden nogle saakaldte Udgangsbøg. I Forstningen tiltage Kjoerne unægtelig i Huld og Mælkning, da de ofte lide Sult om Sommeren, ved det alt for knappe Løiregræs, der tildeles dem, eller endnu mere ved at græsse paa de magre Fælledes; men lidt efter lidt tabe de igjen, hvad de i Forstningen have vundet, og dersom de blive ude til October Maanedes Slutning, komme de paa Stalden i en meget mager Tilstand, og tabe nu som oftest gandske Mælken. Fordelene, som Været tilbyder, indskrænke sig altsaa til nogle Ugers Benyttelse af det Græs eller de Urter, der opvoxe i Stubbene, og hine ere desuden afhængige af den større eller mindre Mængde Græs, som fremkommer imellem Stubbene. Den sletteste Landmand har i Almindelighed under ellers lige Omstændigheder det meste naturlige Græs i Været. Qvæker (*Triticum repens*), Krypghvene (*Agrostis stolonifera*), og andre Græsarter trives hos ham, medens den vindstibelige Landmand, der stræber at rense sin Jord, næsten intet har at byde sit Qvæg, uden sin unge Kløver, hvorpaa der kun under visse Omstændigheder og til en vis Grad kan græsses, uden at beskadige den. Ligesom det er den slettere Landmand, der meest ynder Været, saaledes er det ogsaa ham, der drager de største

Fordele deraf, og i samme Forhold hans Agerbrug forbedrer sig, vil han finde mindre Fordeel ved denne Efteraars Græsning, og som en Følge der, af mindre vinde den. Det er ikke usandsynligt, at mindre tænksomme Landmænd endog forsætlig undgaae at udrydde Græssene og andre vildtvoksende Planter, for med desto større Fordeel at kunne benytte Været, i det de ikke indsee, hvor dyrt de købe denne. Bestyrkes man ikke i denne Formodning ved at see, med hvilken Ligeegyldighed saadanne Bønder, der boe nær ved store Steder, hvorhen de let kunne affatte deres Halm, lade Markerne fylde af Ukrudt, der afhugget med Sæden forøge baade Halmens Mængde og Vægt, og give dem altsaa for denne Artikel en større Indtægt, hvad enten de nu sælge Halmen læssevis eller efter Vægt.

Det er mig ubekjendt, at Været tilbyder andre tilladelige Fordele, end de her anførte. For at naae disse, nedtrædes og afgraves den tidlig saaede Rug, den unge Kløver — jeg taler ikke her om Rodvæxterne; thi selv for de Jordbrug, i hvilke man ikke dyrker disse, er Været skadeligt nok — og Markernes saa saare gavnlige Efteraarsploining opfattes saa længe som mueligt, og hindres ikke sjældent gandske ved Frostens Komme.

Foruden hine Fordele regner endnu Bonden i Almindelighed paa den, at kunne spare Foring, ved senere at tage Qvæget ind. Men denne Fordeel er kun tilsyneladende; thi trænger han virke

lig til denne Hjælp, har han begaaet een af to Feil, enten at avle for lidt Foder, eller at holde for meget Qvæg, eller han har endnu i Sinde at begaae den tredie: at sælge Foder, og hertil maae Været række ham Haanden.

Men vil Forfatteren heraf da slet ikke have, at der maae græsses paa Stubbene? Dette Spørgsmaal venter jeg, og skjøndt jeg med fuldkommen Overbeviisning svarer, at det vist nok var bedst, at Qvæget aldrig gik løst, troer jeg dog, at en Bonde ikke bør formenes at græsse sit Qvæg paa egne Stubbe; men da Qvæget kun forbliver der, naar det vogtes eller tøires, saa følger deraf, at det ikke vil komme til at gaae ude langt hen ad Efteraaret, fordi Været da bliver saa koldt og vaadt, at intet Menneske mere kan holde ud at staae Vagt paa Marken; og fordi at Qvæget vilde lide af Kulde, naar det stod bundet. Gik det løst om Dagen, maatte det indtages om Natten, der netop er den Tid, paa hvilken den meste Ufred finder Sted.

Men, vil man videre spørge: Naar nu en Bonde nødes til, tidligt paa Efteraaret at holde sit Qvæg paa Stald, eller hele Været igjennem, hvis han ikke vil tøire, at indelukke det om Natten, hvor det dog endeligt maae have noget Foder, om det ikke skal sætte alt for meget af paa Mælken, vil han da ikke komme til at lide af Fodertrang, om Foraaret kommer sildigt, da han

nu maae begynde saa tidligt at tage til Vinterfoderet? Dette er ikke min Mening. Jeg vil meget mere, at han skal saae en egen Ager, for deraf at erholde den Fodring, som han nu kommer til at behøve. Naar en Bonde var vis paa, at et Stykke Jord, der var besaaet med Foderplanter, kom ene og allene hans Qvæg til Bedste, mon han da skulde, eller burde han da være uvillig til at besaae et Stykke dermed? En Lønde Land med for Ex. Borghvede, eller en anden til hans Jordmon passende Foderplante, saaet i Juli Maaned, skulde forsyne ham med alt, hvad han behøvede til sin Besætning, ved en simpel Bondegaard; og hvad vilde vel Resultatet blive af denne, om endog blot natlige Staldfodring? Mon ikke forøget Mælkning? En bedre Sundhedstilstand af det Qvæg, der ikke var udsat for Efteraarets umilde Frostnætter? Mon ikke bedre Huld af Slagteqvæget og en betydelig Deel Gjødning? Alle disse Resultater vare sikke. Hvad der endnu kunde haabes var, at en tænksom Bonde fik Vinene aabnede, saae, at Staldfodring hverken var umuelig eller saa besværlig, som han forestillede sig, og maaſkee nu gik over fra denne Prøve til en fuldkommen Staldforings Indretning — det vil sige: fra maadelige Raar til Velstand, fra magre Jorder til velgjødede, og til en ham hidtil ukjendt Grad af Kultur. Jeg kan i det ringeste ikke tænke mig noget simplere og sikkrere

Middel til at gjøre Bonden bekjendt med denne vigtige Sag.

En Tonde Land med Foderurter vilde dog vel ikke forslaae hertil, hører jeg indvende, og at faae mere, vilde især i Begyndelsen være vanskeligt, om ikke ugjorligt for en Bonde. Jeg troer, at een Tonde Land vilde i de fleste Tilfælde være tilstrækkelig, og allerede i det andet Aar, efter at en Bonde saaledes havde begyndt en natlig Staldforing, skulde det ikke mere falde ham besværligt, at faae to Tonder Land med Foderurter, om disse skulde være fornødne, deels fordi Møgdyngen allerede var forøget ved Staldforingen i det foregaaende Aar, og deels fordi han nu ikke mere stræffedes ved et Foretagende, der i Begyndelsen maaskee forekom ham vidtløftigere og mere sammeligere, end han i Udvælsen senere befandt det at være.

Naar jeg antager, at en Bonde besaaer en Tonde Land af den gjødede Brakmark med for Ex. Biffer, saa tør jeg vel regne, at han derpaa vil høste 4 Læs a 50 Lispund eller 200 Lispund tert Foder. Dette vilde i sin grønne Forsatning have den femdobbelte Vægt eller circa 1000 Lispund. Havde nu saadan en Bonde 4 Heste og 8 Kvæghoveder, og at han tog dem paa Stald hver Nat og gav dem hver 24 Pd. grønt Foder, saa vilde han med sin Tonde Land Foderplante kunne holde sin Besætning om Natten paa Stald i henved to Maaneder; det vil sige, fra August Maa-

neds Udgang til Octobers Slutning. Da nu desuden hver Bonde, der nogenlunde kan overkomme det, dog tager sine Heste paa Stald henimod Slutningen af September Maaned, og at disse altsaa i dette Tilfælde begynde Winterforingen, saa blev her kun 8 Hoveder at fore med de udtryffeligg dertil saaede Foderplanter, saa at han vilde endog række ud med disse, om hans Besætning end var et Par Hoveder større, end jeg har antaget, hvilket for Resten ikke er Tilfældet hos Bønderne i min Egn. Antager jeg nu endvidere, for ogsaa at møde en anden Indvending, at Halvdelen af det grønne Foder er fortræret til Septembers Maanedes Slutning, og at der midt i October ikke er mere deraf tilbage, end det, der staaer paa 2 Skjepper Land, saa vil man ikke engang med Rette kunde indvende, at Vintersæden, hvis man ellers vilde saae den efter disse Foderplanter, her ved kom for sildig i Jorden; thi ved Septembers Udgang var der kun en halv Tønde tilbage at besaae, og tidligere kommer Rugen ellers ikke i Jorden. Og naar nu den sidst saaede halve Tønde Vintersæd var gandske frie for at nedtrædes og afgraves, troer jeg, at den uagtet hiin sene Saaeperiode, dog skulde blive ligesaa god som den, der nu saaes i September, men mishandles fra det Dieblig, den pipper ud af Jorden, af alle Slags Dyr. Det er desuden gandske almindeligt, at see store Stykker Rug saaes i October, saa at man ikke engang med Rette kunde skyde Skylden derfor

paa den her foreslaagne natlige Staldforing, uden netop for saavidt, at Fred paa Markerne ogsaa i Fremtiden vilde frembringe den Virkning, at Vintersæden saae des tidligere, men da tildeels maatte vente, indtil det grønne Foder var af Marken. Skulde det derimod kunne gaae an, som jeg har megen Grund til at formode, at saae Rugen i Julii Maaned, tilligemed den Foderplante, man vilde dyrke, efter hvilken Rugen da indtog Pladsen om Efteraaret og i det næste Aar, saa bortfaldt ogsaa denne, desuden ikke betydelige Ankepost; thi hvo kan tvivle paa, at Rug-Afgrøderne jo i det Hele skulde blive langt rigere ved den vundne Markfred?

Den Beregning, som jeg her har opstillet over Produktet af en Ager, besaaet med Vicker, vil — derom tvivler jeg slet ikke — ligesaa godt passe, om Jordsmonnet gjorde det raadeligere at saae Boghvede, der desuden sikkere kommer frem, saaret i Julii Maaned, end Vikkerne.

Mange Landmænd ville for Resten gandske kunne undvære at saae et saadant Stykke Jord til grønt Foder, naar de nemlig enten have en anden Kloverflet ibente, eller en af de gode Enge, som kan slaaes to Gange, og hvis sidste Slet kunne spares til dette Tiemed.

Naar Svergel blev mere bekjendt, vilde denne maaskee allerbedst stikke sig til at levere det sidste grønne Foder, da Natteskrosten i October ikke fordærver den, hvilket kan hændes med Boghveden.

Var der eengang fuldkommen Fred, skulde en lille Eng, hvorpaa Krybhvene (*Agrostis stolonifera*) dyrkedes, have enhver Forlegenhed. — Der vil kort sagt ikke fattes Hjælpemidler, hvorved den stræbsomme Landmand kan naa det tilsigtede Maal.

Efter disse faa Betragtninger over de Fordele, som Været virkelig tilbyder, og over Mueligheden af at kunne forskaffe sig disse med langt mindre Offer, vender jeg mig til den egentlige Besvarelse af Spørgsmaalet: „Ved hvilke Midler kan den for den danske Agerdyrking faa skadelige Orgivelse af Været hæves? Som Landmand føler jeg vist nok meget levende den uberegnelige Skade, som Markernes Ufred om Foraaret, og især om Efteraaret tilføier Agerdyrkingen; men at udfinde Midler til at udrydde dette ved Eeklers Brug sanctionerede Onde, er egentlig ikke Landmandens Sag, da han meget mere er den, der skal efterleve, end foreslaae Løven. Jeg maae ogsaa derfor indskrænke mig til nogle faa Betragtninger i den Anledning, hvilke jeg ikke selv tillægger anden Værd, end den, maafee at have fremstillet Sagen fra en Synspunkt, hvorfra den, saavidt jeg veed, ikke hidindtil er offentlig betragtet.

Forordningen af 29de October 1794 antager, hvilket jeg i det Foregaaende har viist, som Grundregel, at naar en Landmand vil have Fred paa sine Jorder, er han ved lovmæssigt Hegn

pligtig til, selv at skaffe sig denne. Det er derimod min Mening, at Loven og ikke Hegnet bør skaffe hver Landmand Fred paa sine Jorder; thi med Lov skal man Land bygge. Dette opnaaes ved en Forordning om Markfred, bygget paa det Princip: at Enhver skal skaffe sin Naboe Fred, men ikke sig Fred for sin Naboe. At skaffe sin Naboe Fred maatte være en hellig Lov for Enhver; Retfærdighed paa lægger dette uden Hensyn paa Hegnets Besskaffenhed, der egentlig blev ganske overflødig, hvorved altsaa spares megen Jord, meget Arbeide og saadanne Udgifter, der ofte falde en Landmand besværlige nok. Reiste han derimod et Hegn, fikte dette frivilligt, overeensstemmende med hans Lighed, fordi han ikke nu kunde tvinges dertil af sin Naboe, og han maatte da derved kunne opnaae virkelige Fordele.

Ligesom det paa den ene Side forekommer mig stridende mod Principet af Retfærdighed, at jeg skal reise et kostbart Hegn, for at nyde et Gode — ufrænkter Besiddelse af lovlig Eiendom — som ene Loven og de Forsvarsmidler, denne giver mig ihænde, bør kunne betrygge mig; saaledes anseer jeg det paa den anden Side for en Handling, der ganske strider mod Ret og Billighed, naar en Bonde, der i Følge sin Overbeviisning eller sin nærværende Stilling paa Kulturens Trin ikke kan skimte det mindste Gran af Fordeel ved at reise et vidtløftigt Hegn, dog nødes dertil, fordi det er

overensstemmende med mine, hans Naboes Fordele. Dersom denne Bonde oven i Kjøbet er fattig, eller i det hvieste kan slaae sig igjennem, bliver den tvungne Rejsning af saadant et Hegn en Handling, der nærmer sig til Grumhed. Hvor tungt maae det ikke være for en fattig Mand, at anvende de Arbeidskræfter, som han med Fordeel andensteds kunde bruge til sin og Sines Fordeel, paa Rejsningen af et Hegn, der i Folge hans Stilling ikke kan gavne ham det ringeste? See vi ikke daglig, at Bønder, der nødes til at reise Hegenet op til een eller anden Naboe — som oftest en Mand uden for Bondestanden — ikke indhegne de andre Sider af deres Lodder? De lade disse aabne, som hidindtil, og have altsaa ikke den ringeste Fordeel af det Hegn, som de nødtvungne have opført. Er et saadant Hegn nu 600 Favne langt, hvilket som oftest vil være Tilfældet, og Favnen betales, saaledes som i vores Egn, med 5 Mark, saa har en saadan Bonde derved en Udgift af 500 Rbdlr., hvad enten denne nu bestaaer i virkelig betalte Contanter eller i Arbeide. En saadan Udgift var vel endog i Stand til at sætte ham tilbage i sin Drift, især da, naar han ikke kunde betale Hegnets Rejsning med Penge, men maatte udføre dette Arbeide ved egen Kraft, der altsaa undragedes andre ham vigtige Foretagender. Saa vel paa Grund af denne, som af allerede foregaaende og endnu efterfølgende Betragtninger, kan jeg ikke andet, end erklære Hegningen for unyttig,

uiværksættelig og skadelig. Jeg siger unyttig, fordi ene Løven, og ikke Hegnet, er istand til at skaffe os Fred; uiværksættelig, fordi 21 Aar have bekræftet, at 21 Sekler ikke vilde forslaae til at skaffe os vore Jorder indfredede, med mindre vore Bønder maatte besjæles af en gandske nye Aand, og at nye Resourcer stode dem til Tjeneste; og skadelig, fordi Hegnene ere kostbare at reise og vedligeholde, og fordi Retsfærdighed byder, at jeg endog uden Hegn bør have Fred paa min Eiendom. Man overbevise sig endelig om, at vi aldrig faae Markfred, naar denne skal bygges paa Hegn.

Paa Grund af alt, hvad jeg her har anført, formener jeg, at den Markfred, der maae gaae i Forveien for en bedre Kultur, ene kan tilvejebringes ved et Løbbud, der med rene og tydelige Ord befaler: At Enhver skal skaffe sin Naboe Fred til alle Aarets Tider, og der, for at give behørig Kraft til dette Bud, bestemmer Optagningspenge og Skades Erstatning, for saavidt denne sidste er muelig. Havde Forordningen eengang paa en fort, og for den simple Landmand fattelig Maade udralt ovenstaaende Ord, kunde den efter min Formening overlade til Landmændene selv, paa hvad Maade de vilde tilvejebringe denne stedsbevarende Fred. Det maatte være dem tilladt, overeensstemmende med deres egen Tarv, at vælge mellem Tviring, Vognning og det Vindes og det Heste. (22)

eller Staldforing. Om Sommeren vilde de fæste, især i det første Aar, tvære deres Qvæg.

Om Efteraaret, saavel som om Foraaret, vilde de vogte, indtil Græsset kom langt nok frem. Sædelsk gavnligt skulde det derfor være, og jeg hober at sige: uundgaaeligt nødvendigt for Bonden, at han fik sine Børn fri for Skolegang*), saavel om Foraar, som Efteraar, indtil Qvæget kom paa Stald. Jeg troer, at der skulde endda blive Tid nok tilovers for en Bondedreng til at lære det, hvorved han kunde blive en duelig Landmand. Jeg haaber, at man ikke vil fortolke denne Optrinng saaledes, som om jeg ønskede, at Bondestandens næste Generation skulde forblive paa det Trin af Kultur, hvorpaa den nærværende staaer. Jeg er langt fra at være af deres Mening, der troe, at en Bonde ikke behøver at lære videre, end Agerdyrkningens mekaniske Haandgreb. Han bør sikkert kunne læse, skrive og regne. Men skulde en Bondedreng ikke kunde komme saavidt under en nogenlunde god Veiledning, om han endog blev hjemme og vogtede Qvæget, nogle Uger om Aaret?

Det er netop af ovennævnte Midler, Optægningspenge og Skades Erstatning, at Forordningen af 29de October 1794 betjener sig af, for at tilvejebringe Markfreden, men paa en Maade, der alt for meget skaaner den, der gjør Ufred. Den siger for Ex. i §. 32. 2) „Naar i en med lovligt Hegn forsynet og fra alt Fællestak ud-

*) Onskeligere, at de Gamle, som nu fæstes paa Gæstgæstgæsten, vogtede.

„Skiftet Jordlod optages Creature, da skal til Rod,
 „dens Bruger betales; for en Hest, et Qvægshø-
 „ved, et uringet Sviin, en Goe med sine Grise
 „tilsammen, eller en Gjed, for hvert af disse,
 „som er brudt igjennem eller sprunget over lovligt
 „Hegn i en u høstet Hvede, Rug, Byg, Erte-
 „eller Klovermark, eller hvor Foderurter, Hør og
 „Hamp er saaet, eller hvor Kartofler ere plante-
 „de, betales i Optagelsespenge 1 Mk. 8 f.; for
 „et Faar eller Lam, et ringet Sviin eller Gris,
 „en Kalb eller Køl for Stykket 9 f.; for en Gaas,
 „en And, en Høne, som er fløiet over, skal be-
 „tales 3 f.“

I samme §. 6 siges end videre: „Naar
 „Creature optages i en saaledes indhegnet og fra
 „alt Fælledeskab udskiftet Jordlods u høstede Boge
 „hvede, eller Havremark, Slaae-Eng eller Skov,
 „som er under Fred, da skal for en Hest, et Qvægshø-
 „ved, et uringet Sviin, en Goe med sine Grise
 „eller en Gjed, for hvert af disse betales i Opta-
 „gelsespenge 1 Mk.; for et Faar eller Lam, et
 „ringet Svin eller Gris, en Kalb eller et Køl
 „6 f., og for en Gaas, en And eller en Høne,
 „som er fløiet over, 2 f.

Uf disse tvende Afdelinger i §. 32 see vi altsaa:
 1) at det høieste, der kan fordres i Optag-
 ningspenge for et stort Qvægshoved eller en Hest,
 er 1 Mk. 8 f., en Straf, der ikke kan tilveie-
 bringe Fred, især der, hvor et immoralsk Menne-
 ske kun iagttager denne Pligt mod sine Naboer,

forsaavidt han er nødt dertil; og 2) at Lovgiveren endnu har frygtet, at træde den for nær, hvis Creature bleve optagne, og har derfor bestemt i Afdelingen b), at hvis saadanne Creature optages i en Havre eller Boghvedemark eller i en Skov, skal derfor betales mindre i Optagingspenge, end i det Tilfælde, at de findes i en Hvede, Rug eller Bygager. Den Ufredelige straffes altsaa ikke, fordi han har gjort Ufred; thi denne er jo virkelig lige i begge Tilfælde, men i Forhold til den Skade, han kunde have forvoldt. Naar en Landmands Creature optages i en Hvedemark, der ligger nærmest ved det Sted, hvorfra Ufreden er steet, betaler han 24 ß. , medens han kun skulde have givet 16 ß. , om Havre- eller Rugen havde været den nærmeste. I begge Tilfælde er hans Handling lige umoralisk, naar vi for Ex. antage den som forsætlig; men Straffen er forskjellig efter det Udfald den faaer, hvilket for en stor Deel berøper paa en Hændelse.

Meest paafaldende er det mig, at en fredet Skov sættes her i Parallel med en Havremark eller Slaae-Eng, men ringere end en Hvede, Rug eller Bygmark, da et Qvægshoved dog vel ingensteds kan vaa kort Tid anrette en saa ubodelig Skade, som netop i en fuldkommen fredet Skov, hvor tusinde af unge for Ex. Baaetræer kunne afbides i een Nat, medens Eierens Eieren ikke engang er istand til at fordrø nogen Erstatning for den her tilføiede Skade, der paa ingen Maade kan tæx-

red. Bore Skove fortjene den høieste Opmærksomhed. Ikke hver Skoveier offerer den Green af Landoeconomien den Omhue, som den fortjener, og som vilde være ham selv til saa meget Gavn. Men hvor tungt maae det ikke være for den Vindstibeligere at see sine Forhaabninger tilintetgjorte ved den Ufred, som han ikke forniaaer at standse? Hvor nedtrykkende maae dette ikke være for ham, og hvor meget maae vort Land ikke tabe paa denne Maade, deels ved den Skade, der virkelig forarsages, deels ved den Virkning, slige Begivenheder have paa Sindet af den vindstibelige Landmand? Man har fortalt mig, at 90,000 unge Hvidgran i aad Bært bleve et Sted ødelagte af de over Steengjærdet sprungne Faar. Jeg frygter ikke for at udtale det strænge Ord: at her burde hvert optaget Kreatur sælges til Bedste for Sognets fattigkasse, eller om det ikke kunde gribes, skulde det dræbes paa Stedet.

Da jeg nu endvidere af Forordningens 32 §. e) observerer, at der kun skal betales 12 §. i Optagelsespenge for et stort Qvægshoved, som optages paa en høstet Sædmark, det vil vel altsaa sige, naar Voret er opgivet, kan jeg ikke længere nære nogen Tvivl om, at disse Bøder ere alt for ringe til at holde Fred; og da de endelig gandske bortfalde, naar Marken er uindhegnet, skønde fremmed Qvæg vel maae optages her, saa synes det mig beviist, at Markfred ikke kan tilveiebrin-

ges paa denne Maade, da Massen af Agerdyr-
ferne ansee Eoret som deres Palladium, og at
det skal vedblive at underkue enhver Forbedring,
indtil strængere Lovbud antage sig den Svageres
gode Sag.

At Optagningspenge maae være et medvir-
kende Middel til at skaffe Fred, dette troer jeg
vist nok. Men disse Optagningspenge maatte
være af den Art, at de kunde være afstrækkende,
i det ringeste ligesaa mange Mark, som de her ere
ansatte til Skillingen, og i et ligedan stigende For-
hold, hvorhos jeg dog troer, at et Kreatur, der
optages trende Gange i samme Sommer, burde
fælges til Bedste for Sognets fattigkasse, men kun
Optagningspengene tilfalde den Optagende. Var
det Princip lagt til Grund for Forordningen,
at Enhver skulde skaffe sin Naboe Fred, burde
vist nok Hegnets Forsatning, hvor saadant sand-
tes, kunne mildne Straffen noget, dog ikke ved
gjentagen Ufred; thi endog et fuldkomment Hegn
kan ved tilfældige Omstændigheder overstiges, uden
dets Eiers Brøde.

Sviin burde efter min Formening stedse være
fredløse, hvad enten de være ringede
eller ikke. Ringen i Næsen har ikke meget at
betyde. Den hindrer dem ikke fra at rode i en
løs Grund; og saadan en Ring kan desuden være
tabt, uden at Evinets Eier veed det. Derfor
kan derimod ikke kan stole paa denne, men veed,
at hans Sviin, ringede eller uringede, ere fred-

løse, vil han holde dem hjemme, føre dem bedre, fot i en kortere Tid at kunne faae dem voksne, og han vil da see, at et 8 Maaneders Sviin kan ved den samme Føde, som han ellers tildeler det i 1½ til 2 Aar, bringes til den samme Vægt, fordi et rundeligt Foder leverer mere Kjød og Flest i 8 Maaneder, end en knap Tæring i 2 Aar. En Bonde i min Egn har den Sædvane, at han altid lægger sine Grise til ved Kastelavnstider. Naar de ere saa store, at de kunne æde, giver han dem et nærende Foder, og vedbliver saaledes til om Efteraaret, naar de indfattes til Fedning, hvorefter de da veie 8 Lispund Stykket og derover, medens hans Naboers, der ikke slagtes inden de ere et Aar ældre, sjelden naae større Vægt; thi Huusdyrene veie ikke ene i Forhold til deres Alder, men især til det bekomne Foder. Jeg gjentager derfor med fuldkommen Overbeviisning, at Svinene burde til alle Aarets Tider være fredløse paa fremmed Mands Grund, hvad enten de vare ringede eller uringede, og det just fordi de kunne holdes hjemme uden Tab.

Blandt alle de Dyr, der gjøre Ufred paa vore Marker, ere Faarene maaskee de allerværste, ikke fordi de kunne tilføie ligesaa megen Skade, som et ligesaa stort Antal Dværgshæbeder, som en Flok Sviin, der ikke blot æde, men ogsaa rode, men fordi de allervanskeligst holdes ude af en Mark, hvorhen de have Lyst at trænge, og paa hvilken groer noget, hvortil dette Dyr, der gjerne tager en Mundfuld af Alt, har Lyst.

Endog det bedste Steengjærde, hvor blot een Steen kan have skudt sig libet frem, er strax tilgjængeligt for dem, og ligesaa hastige, som de da trænge ind paa en fremmed Mark, ligesaa hurtigt drage de sig tilbage, naar man søger at optage dem, saa dette lykkes kun saare sjældent.

Jeg mener derfor, at naar en Landmand kunne paa en løbformelig Maade bevise, at fremmede Gaar havde været paa hans Mark og i hans Sæd (hvilket samme burde gjælde for ethvert andet Slags Qvæg), skulde han have Ret til at fordre de samme Optagningspenge, som om han virkelig havde optaget dem.

Dette Bud var saa meget mere bygt paa Billighed, som de mindre Gaareflokke meget hensigtmæssigt kunne tåres eller endnu bedre foldes, og som man kan antage, at de større altid vogtes.

Da man imidlertid godt kan tænke, at en eller anden Agerdyrker, for Ex. Sognets Præst, eller en anden Embedsmand, hvis Stilling fordrede, at han ikke maatte sætte sig i det uvenlige Forhold til Bonden, der let fremkommer ved at optage hans Qvæg, kunne lade sin Ret fare, for ikke at miste den Belsillie, hvorved han skal udrette saa meget, var det vist hensigtmæssigt, at Markfreden paa en Maade stilledes under offentlig Opsigt. Dette kunde maafee iværksættes derved, at det paalagdes Fogden, eller maafee endnu bedre, Olbermanden i hans Bye, at optage alle løse Creature, som fandtes paa fremmed Mands

Grund, naar i den Anledning indløb Klage til ham. Optragningspengene burde vel i dette Tilfælde tilfalde ham, eller deles med Cognets Fattigkasse. Paa denne Maade vilde endog den Mand faae Fred, hvis Stilling eller personlige Tænkemaade ikke vel tillod ham at optage sin Raahoes Dvæg.

Jeg nedlægger nu Pennen, efterat jeg, saa vidt mine Evner tillode det, har naaet det Maal, jeg foresatte mig, nemlig, at gjøre et Forsøg til Besvarelsen af Videnskabernes Selskabs ovennævnte Spørgsmaal. Langt fra den selvferlige Tanke, syldesigjørende at have besvaret dette, og tilfreds, om den raae Steen, jeg her har leveret, i Haanden paa en duelig Kunstner, maatte findes værdig til at indsættes i den Bygning, der vist nok engang skal vorde reist til Held for vort Agerbrug. Med Hølelsen af Sagens Vigtighed greb jeg Pennen, og for om uueligt ved denne frimodige Fremstilling af mine Tanker, at bringe flere Landmænd til, ligeledes at sige deres Mening, lader jeg dette Forsøg indrykke i landoeconomiske Tidender, et Skrift, som de danske Landmænd have modtaget med saa megen Godhed, og i hvilket maaskee flere ville behage at fremstille deres Meninger om denne Sag.

Strandmøllen, den 23 Mai 1815.

Joh. Chr. Drewsen.

Udsigten aabnet, til at erholde Markfred.

Man troer at burde glæde Agerdyrkningens Venner og disse Tidenders Læsere med den Efterretning, at det Kongelige Rentekammer vil drøfte de idelige Klager over de bestaaende Hegnsløves Uilstræffelighed.

Landhuusholdningselskabet har nemlig under 4de August 1815 indgivet til bemeldte Collegium en Forestilling om denne Sag, og deri indstillet følgende Forslag til dets nærmere Bedømmelse:

- 1) At det bestemt befales, at Horet skulde ophøre, og til en vis Tid efter Anordningens Bekjendtgjørelse ikke mere maatte finde Sted — herved bemærkes:
- a) At denne Tidspunkt blev saa længe i Forveien bekjendt, at Vedkommende kunde faae Tid til at træffe de fornødne Foranstaltninger.
- b) At Bondens Børn, som ere saa voxne, at de kunne bruges til Bogtning, saa længe,

indtil denne er ophørt, fritages for Skolegang.

- c) Det vil blive vanskeligt, tildeels umueligt for Brugere af smaae Huuslodder, at finde Eftergræsning til deres Creature paa egen Jord; men disse maatte da see at forskaffe sig denne paa større Lodder imod at tage Deel i Bogtningen, andet Arbeide eller Betaling.
- 2) At det blev en almindelig Pligt for enhver Eier af Creature: til alle Aarets Lider, naar han ei havde dem inden for sikkert Hegn, da at holde dem tøjrede eller under forsvaerlig Bogt; og som en Følge deraf, at enhver Aalsbruger, enten hans Lod er indhegnet eller ikke, som finder fremmed Kreatur i sine Marker eller paa sin Lod, har Ret til, hele Aaret igjennem at optage det, og derved bruge den i Anordningen besgledede eller tilladte Gremgangsmaade — herved bemærkes:
 - a) Evtin kunne maaflæe erklæres aldeles fredløse, eller med disse forholdes i Analogie af Anordningerne af 8de September 1812 og 24de September 1813 om løse unge Hingster og Klaphingster, samt løse gamle Bødere.
 - b) Naturligblis vedbliver Skadeserstatning. I øvrigt maatte vel efter dette Princip dei

Forordningens 32te §. benævnte Modificationer af Optagningspenge bortfalde, som ere grundede paa den større eller mindre Fare, Jordbrugerne ere udsatte for at lide ved Ufreden; men derimod bestemmes en almindelig Optagningspenge for hvert Class's Creature, som i Kbp. S. B. kunde modereres efter Middeltallet af samtlige i Anordningen befalede.

- 3) Enhver, som ikke har indsat sin Fod med forordnet Hegn, eller om nogen er opført, da i Forhold til det Manglende skulde være pligtig at tage Deel i Opsættelsen og Vedligeholdelsen af det Udhegn, i hvilket han for Udskiftningen var lodtagen.

Denne Selskabets Forestilling er si-
st i sam-
me Maaned sendt til alle Amtmænds Betænk-
ning.

Om Amtagers Overdrebe.

Der er maaskee — foruden dem, der dagligens see det — Faa, som vide det, og endnu færre, som eftertænke, hvad det vil sige, at der i en Afstand af lidet over en Mil fra Kjøbenhavn ligge nogle tusinde Tønder Land aldeles ubenyttede.

Dette er Tilfældet paa Den Amager, berømt for sin Frugtbarhed, og bekjendt for, at man intet andet Sted, enten Danmark eller Hertugdømmene, tæller saa mange Folk paa Kvadratmilen, som der.

Paa den vestlige og sydlige Side af den rige lille Øes Jorder ere store Overdrebe, hvoraf hver Bye vel har sin Deel, men som i øvrigt ikke ere udskiftede. En Følge deraf er, at de paa en be- drøvelig Maade mishandles; thi den fornemste Brug, Beboerne gjøre deraf, er, at de ubarm- hjertigen affkrælle Græstørven, som bruges deels til at rygge og tække deres Huse med, deels til et særdeles maadeligt Slags Indhegninger, som endnu ere temmeligen almindelige paa Øen. Under denne Græstørv findes for det meste et Læg

Sand, og derunder en stærk Leer, som ikke uden Møie faaes op, men som ogsaa da, naar den er blandet med Sandet, giver en frugtbar Jordflorpe.

Amagerne tilstaae selv, at Overdrevene bedre kunde benyttes, og vilde blive bedre benyttede, naar hver Mand fik sin Deel; men indtil des Leer, bruger enhver sig saa godt, som han kan, for at fordærve dem.

At Overdrevene under driftige Hænder kunne forvandles til Kornjorder, har Bognmand Rørrager viist, som af Sommerups Overdrev har kjøbt og indtaget over to hundrede Tønder Land.

Men endnu fra en anden Synspunkt kunde disse betydelige Strækninger blive til varigt Gavn for disse Deboere, som mangle aldeles Brændsel baade af Tørre og Weed.

Længe hedde det, at Træer ikke vilde trives paa Amager. Dette er nu tilstrækkeligen giendrevet baade ved de levende Hegn, som der findes i frodig Tilstand, og ved de mange vakkre Haver, som ved Landhuusholdningselskabets Medvirkning i de sidste 10 Aar der ere anlagte.

Jordtillægget til Amagernes Gaarde er ikke stort. De ville derfor vanskeligen lade sig bestemme til at udlægge noget deraf til en sluttet Plantning af vilde Træer, saa meget mindre, som deres Avel af Grønsel, der dog i de senere Aar meget er aftaget, betaler sig, i det mindste for Dets bliffet, bedre.

Imidlertid vilde deslige Plantninger være til sand Vinding for Den, ikke at tale om, at de tillige meget vilde forstjønne den. De vilde kunne anlægges uden betydelig Beføstning, og dertil vare Overdrevsjorderne fortrinligen at anvende.

Maatte dette Vink vække høie Bedkommendes Opmærksomhed! Hindringerne, som vilde blive lagte for Udførelsen, lode sig vist overvinde; og selv den nærværende Slægt vilde høste Frugter af sin derpaa anvendte Møie.

Promemoria!

Indlagte tilsendes Udgiiverne af Landoeconomist-Tidende med Anmodning om, at indrømmes Plads i dette ligesaa hensigtsmæssige, som velgjørende Skrift, i Haab om, at enten een af de Herrer Udgiivere selv eller Andre ville værdige disse Spørgsmaal Opmærksomhed, og paatage sig Besvarelsen. Omstændighederne tillade Indsenderen ikke offentlig at navngive sig; han maa endog herved bede om, at være fritaget for at nævne sig i en forseglet Billet, da dette vel ei er en Nødvendighed ved Indsendelser, som høfskelligende. Han forbeholder sig derimod, saasnart Spørgsmaalene ere besvarede paa en fyldestgørende Maade, at tilkjendegive sit Navn og Opholdssted for Svarets Forfatter.

Den 13de September 1815.

Til

Udgiiverne af Landoeconomist-Tidende.

Gieren af en Sæbegaard i Sjælland, som hidtil har bortforpagtet Gaardens Avling, og nu agter at drive samme selv, ønsker at erfare kyndige Mænds Mening om Maaden, paa hvilken denne Gaards Avling rigtigst skal drives.

Markerne's Areal er omtrent 400 Tønder Land fri Hovedgaardstaxt. Jorderne ere muldlerede, overalt meget gode, og inddeelte i 12 Marker af forskjellig Størrelse, eller paa 30 til 50 Tdr. Land. Beliggenheden er temmelig høj og bakket; dog i det Hele meget beqvem og velstikket til Dyrkning. Engene ere maadelige, og Hæavlen hidtil ikke af nogen Betydning.

Sædkiftet har i nogle Aar været: 1) Havre, 2) Brak, gjødet, 3) Hvede, 4) Byg, 5) Væster, 6) Rug med Klover, 7) og 8) Høeslet, 9), 10) og 11) Græs.

Avlingen drives uden Hovorie med egne Folk og Heste. Til Høst og andet Arbeide have de fotnødne Husemænd. Der holdes omtrent 100 Køer.

Gaardens Drift har hidtil været saaledes: Ved Sommerbrak, istedet for Heelbrak, er Jorden aldrig bleven rigtig rensset eller tilbørligen behandlet. Sæden kom desuden for silde i Jorden, og var meget ureen. Afgrøden var desaaarsag og saavel i Quantitet, som Qualitet, maadelig. Kun det Vindse 2det Heste.

gen var især uden Undtagelse meget slet. Kløveren lykkedes aldrig; desaaarsag var saavel Høesletten, som Græsningen utilstrækkelig til rigtigt at føde det foranførte Antal af Kreature.

Følgen var, at Forpagteren ikke kunde betale Afgiften eller svare Skatterne, at han ei kunde sælge nogen Cød, at Meierieproductet var ringe, og at Besætningen, især om Foraaret af Mangel paa Foder, var i en høist ynkværdig Tilstand.

Nu spørges:

- 1) Hvad er Feilen ved dette Cødfiske, og hvorledes kan det forandres paa den hensigtsmæssigste Maade?
- 2) Hvorledes kan en anden Dribsmaade indføres, uden at Eieren i det første Aar lider et alt for føleligt Tab?

Den eller de, som maatte behage at besvare ovenstaaende Spørgsmaal i disse Tidender eller andet offentligt Blad, vil saavel bevise Indsenderen af disse Linier en væsentlig Tjeneste, som og bidrage særdeles meget til Agerdyrkningens Fremme i Danmark, hvor Antallet af Gædegaards-eiere, der ere i lignende Tilfælde, vist ei er ringe, og Anviisninger til flige Gaardes Dribs hidtil mangler.

